

શંકર સંગીતાવલિ.

ધર્મ, રાજ્ય, તથા દેશની સાચી ભક્તિ; શુદ્ધ આર્યત્વ,
વેદ ઉપર જાતીયતાની રક્ષા, ખરો સુધારો,
આત્મિક ધૃતિ, સત્ય નિષ્ઠા, બ્રહ્મચર્ય,
ને શુદ્ધ મહિમા; વર્ણાશ્રમની
મર્યાદા, પત્નીવ્રતધર્મ, નારી-
મહત્ત્વ, વેદ-ગાન આદિ
અનેક ઉપયોગી વિષયો
પર વીર, શાન્ત, હાસ્ય
તથા સાત્ત્વિક પ્રેમ
રસનાં ઉત્તમોત્તમ
ઉત્તેજનામય
ભજનો.

મુદ્ર્ય દશ આના.

શંકર.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજરાતી કાપીરાખિટ વિભાગ]

અનુક્રમાક્ર ૪૫૬૪

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ શંકર સંગ્રહાલય

વિષય દ - ૩

तत्कालसंश्रयो धर्मः ।

वैदिकप्रतिलो धर्ममूलम्

शंकर संगीतावलि.

रचक तथा प्रकाशक

भट्टाराणीशंकर अम्भाशंकर शर्मा,

गुरुकुलोपदेशक.

मुम्बई

सनी संगीतावलिना अना

अंश १८५८

अर्थ ६८ स्वामीन

सनी १८५३

प्रथमावृत्ति

किम्बत दश व्याना.

पृ १ ०००

મહેસાણા વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ મહાવિદ્યાલય
મહેસાણા મેમોરિયલ-સંગ્રહ
સંગ્રહ સંગીતાવલિ
સંગ્રહ સંગીતાવલિ

૨૬૬૨

૦-૧૨-૦

૦-૧૦-૦

મેરેજ. વી. પી. ખર્ચ જુદું આ પુસ્તકો મુખાપ, અમદાવાદ
તથા બરુચના આર્ય સમાજમાંથી અથવા રામપ્રસાદ નારાયણભાઈ

કેરોનેશન બીલ્ડીંગ્સ

લાખીઆની પોળ

પ્રાડીઆ-અમદાવાદથી મળશે ;

સને ૧૮૧૭ ના ૨૫ મા એપ્રિલ પ્રમાણે ૧૭૨૨ ડરાવી
સર્વ હક્ક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

અમદાવાદ

સને ૧૯૧૭ ના ૧ થી ૬૦ પૃષ્ઠ સુધીનો ભાગ 'સત્ય પ્રકાશ'
જાણ્યો છે, બાકીનો તમામ ભાગ ટેકેશાનમાં
'ગુનચન' પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ કંપની લીમિટેડમાં
મોતીલાલ શામળદાસે છાપ્યો.

“મંગલ રાજગીત.”

(રામ પ્રભાત.)

મંગળ પ્રભાતદર્શી ધિટિશ-ઉપાના મવિતોં-જ્યોત્,
 તત્સાચે-વૈષ્ણવ્ય મર્ગેને વન્દન કરીએ રોજ.

હર-પસલામાં રાજ્યભક્તિ-જાળ,
 ભરી ભરી હૃદયે અર્ચ્ય પ્રતિ પગ.

સ્વીકારો તે ૧કર સ્વદિવ્યકર^૨ !
 દિયો અન્નમાં પ્રભોભતિ-વૃદ્ધિ તણા હાન અમોઘ.

અનસ્ત વિક્રમ કિરણ તમારા,
 મહાસાગરોય શોષવનારા,
 પણ કલ્પતાજ્જને ખીલવનારા.

સરો આપ આતપ પ્રતાપ તપ તણો અખંડિત જોધ.

તેજ અમેઢ્યાં યાવની રાત્રે,
 રામ, ધર્મ, વિક્રમ-સન્માર્થે,
 ફરી આવતરી તે રૂપે મુમુક્ષુ,

આજે તેની કીર્તિ-કાન્તિનાં અમ્મ કિર ઝગમગાં ઝોજ.

અર્પણ પત્ર.

ધોરાજીવાળા, વૈદિક ધર્માનુરાગી, દાનપ્રવીણ, શ્રીયુત બાણજી-
બાઇ ડાહ્યાબાઇ જંગબારી, કે જેઓએ અનેક વર્ષ આ-
ફ્રિકામાં જંગબાર શહેરના સરકારી કસ્ટમના સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટની
કૃત્ય પદવી પામી ત્યાંના અવૈદિક જંગલ-જંગમાં વૈ-
દિક ધર્મના આર્યવીર રક્ષક-સુપ્રિન્ટેન્ડેન્ટ બની
શ્રુતિ-શતદ્ધીના મંગલ બહાર ગર્જવી આર્યસ-
માજ-રાજ્યાધિકાર ચલાવ્યો; તથા એક
મુયોગ્ય રાજબક્ત-પેન્શનર પણ થયા.
સમ્પ્રતિ કાઠિઆવાડના રાજનગર રા-
જકોટમાં વસી વૈદિક ધર્મના ઉદ્ધા-

રાર્થ મન, વચન, કર્મથી પરમ
પુરુષાર્થ આરંભ્યો છે, જેનાં
પ્રાથમિક પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ
ચિહ્નરૂપ આ પુસ્તક પ્ર-
સિદ્ધ કરવાનું મને સદ્-
ભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું છે.
એવા ઉદારચરિત
સદાશયના હૃદયકે-
ટમાં વૈદિકધર્મના
ઉપકારના સ્ને-
હોપહાર
તરીકે
આ

શક્તિ રંગીતાબાલે
પુષ્પહાર આરોપું છું.

સંસાર-મુહૂર્ત
શંકર.

પ્રાસ્તાવિક સંવાદ.

ભોગી૦—કઈ કાવ્યવાટિકાનાં કુસુમો સુધો છો ? યોગિન !

યોગી૦—અમે કુસુમો કરતાં ફળોના વધારે ભોગી.

ભોગી૦—ત્યારે સુરભિથી તો વચિતજ રહેવાના !

યોગી૦—સુરભિ માત્ર એક ધ્રાણેન્દ્રિયનેજ સતોષે છે, ત્યારે ફળરસા-
સ્વાદ સપૂર્ણ જીવનને પરિપોષે છે.

ભોગી૦—ત્યારે શું સુમનસ-સૌરભને સ્વાદનારા અમારાં જીવનવન
શુષ્ક છે ?

યોગી૦—ખેર, શુષ્ક તો નહિ, પણ આડંબર રૂપ ખરાં.

ભોગી૦—કેવી રીતે ?

યોગી૦—જિંદગીમાં સૌથી પ્રથમ અંતરગ આવશ્યકતા જોવી જોઈએ,
અને ત્યાર બાદ બહિરગ. હવે હું તમને પૂછું છું, કે જીવનને
જીવાડનાર ખોરાક છે, કે સૌરભ ? સ્મૃતિ રહે કે સુરભિને પ્રા-
ણવાયુના અર્થમાં ન લઈ જતા !

ભોગી૦—ત્યારે તો ખોરાક.

યોગી૦—ખાઈ પીને તૃપ્ત થયેલા, કે હૃદયપુષ્ટિને પુષ્પમાળાઓ રચશે,
ક્ષુધાર્તો કે દુર્જીવોને નહિ.

ભોગી૦—ત્યારે તમે શુ બૂખ્યા છો, કે સુરભિને તિરસ્કરી ફળોનેજ
અંગી કરો છો ?

યોગી૦—હું તો શુ પણ મારો આખો દેશ બૂખ્યો છે ! અતઃ અ-
ધુના અમને વિશેષ જોની આવશ્યકતા છે, તેને સ્વીકારી છું.
મતલબ કે હું ઉપયોગિતાવાદી છું, આડંબરવાદી નહિ. જેમ
નેકટાર્થ તથા કાલરો પરિધાન-શાસ્ત્રના નિયમથી સર્વથા અ-
નાવશ્યક છે, છતાં દેખાવ ખાતર સ્વીકારી લઈએ તોપણ પ્ર-
થમ શરીરસંરક્ષક વસ્ત્રો અપેક્ષિત છે. અત્તર, સેન્ટ, લવડર
આદિ શુદ્ધ વાયુમાં વસનારને અનુપયોગી છે, છતાં શોખ ખા-

તર માનીએ તોપણ દીનનઆવસ્થામાં તેઓ નહિ શાબે-
તીખાં તમતમાં તામસ કહેવાતાં રસનાં રાયતાં, ચટણીની હો-
જરીને જરૂરતજ નથી, છતાં સ્વાદ ખાતર ગણીએ તોપણ
જૂખ્યાંને તે નહિ પ્રીણે.

ભોગી૦—આ સર્વ ઠીક છે, પણ આપણી વાત સાથે તેનો શો સ-
બંધ છે ?

ચોગી૦—તે હું તમારા મુખથીજ સિદ્ધ કરાવું છું. કહો, સદ્વૈદ્ય કોણ ?

ભોગી૦—રોગને ચોગ્ય ઔષધિ આપે તે.

ચોગી૦—એટલુંજ નહિ, પણ રોગગ્રાગમન પૂર્વજ તેને દૂર રાખવામા
પ્રવૃત્ત થાય, આરોગ્યના ઉપદેશ થાય, અને આખર નાડી જોઈ
ચિકિત્સા કરી તમે કહ્યું તેમ રોગીને પોતાનો સ્વાર્થનો ભોગ
ક્યાં વિના આરામ બક્ષે તે. એવીજ રીતે સલ્લેખક પણ. ત્યારે
કહો, કે અત્યારે ભારતવર્ષ અન્ય દેશોની અપેક્ષા રોગી છે,
કે નીરોગ ?

ભોગી૦—રોગી.

ચોગી૦—ત્યારે તેને કેવું સાહિત્ય અપેક્ષિત છે ? રોગવર્ધક કે રોગ-
નાશક ?

ભોગી૦—બીજા પ્રકારનુંજ તો.

રોગી૦—તો પછી જ્યારે નીરોગને પણ ક્ષુદ્ર વૃત્ત્યુત્તેજક, કામોદીપક,
તથા મિથ્યા ભાવ-કલ્પના-બ્રમોત્પાદક ગોળી, યાકૃતિ કે આ-
સવો નુકસાનકારક છે, ત્યારે રોગીને માટે તો શકાજ શી '
આવા પ્રકારનાં સાહિત્યની પણ સમાન અસર,

Much of what is called "light literature"
is pernicious, and even immoral Show us the
books and the papers which you read, and it
will not be difficult to portray your character or
to predict your future

It is stated upon good authority that

“Cervantes laughed away the chivalry of Spain” for ‘Spain produced no heroes after the age of Don Quixote.’ If a single book can change the character of an entire nation how much more easily may a youngman be beguiled and misled by an author who has the ability to make virtue appear disgusting and vice attractive?

(Sylvanus Stall)

અત્યારે ભારતવર્ષ અન્ય દેશોની અપેક્ષા નિર્મળ છે કે પ્રખળ ?

બોગી૦—ધણેાજ નિર્મળ.

યોગી૦—તો નિર્મળને વીર્યવર્ધક તથા પુષ્ટિકારક ઉપાય, અને સાથે પરેજ અભીષ્ટ છે. જ્યારે પ્રખળને પણ કહેવાતા શૃંગારનાં વિપયવિષયુક્ત રસના રાગતા ચડી જમ તેમને હેરાન હેરાન અને અર્ધ કલીબ કરી નાખે છે, ત્યારે તેવી નિર્માલ્ય ભાવનાઓમાં નપુસક થઈ ગએલા નિર્મળને તો નષ્ટપ્રાય બનાવી મૂકે તેમાં આશ્ચર્ય શુ ? એજ કારણ છે, કે જીવનને માત્ર સૌન્દર્ય માનનારા લોકો જે પુસ્તકોને ‘અહાહા!’ની નજરથી જુએ છે, તેવાં પુસ્તકોનીજ ખરા તત્ત્વવેત્તાઓ પૂરી ઝાટકણી કાઢે છે. જેમકે મહાત્મા ટોલસોયે શેકસ્પીઅરની, સ્વામી દયાનાંદે કાળિદાસદિની, સોપનહોરે પણ તેવા અન્યોની, અને પુનઃ ડોક્ટર સ્ટૉલ પોતાના ‘ વાટ આયગ મેન ઓટ ડુ નો’ એ અન્યમાં નીચે પ્રમાણે લેખની ચલાવે છે:—

To be pure in body and in life one must be pure in mind. Not only is the mind to be kept pure but the imagination must be carefully guarded Perhaps nothing contributes more to the defilement of the mind than the reading of impure books. There are hundreds of books issued every year by otherwise reputable publishing houses, the characters of which are interesting to the reader, only because they app-

deal to his sensual nature and the result is that unconsciously, their minds are defiled, their imagination polluted, their virtue overthrown and their bodies debauched. There are books that lie exposed in the houses of respectable people the influence of which upon the life and upon the thought is to sap the vital forces of the body.

ભોગી૦—ત્યારે શું ઉપન્યાસો કે આનંદ આપનારાં કાવ્યોની આવશ્યકતાજ નથી ?

યોગી૦—આનંદ આનંદમાં પણ ભેદ છે. એવો આનંદાભાસ નહિ હોવો જોઈએ, કે તે કોઈ પણ અવસ્થામાં તમારાં મન, વચન કે કર્મને બ્રષ્ટ કરે; તમારાં જીવન સત્ત્વને નષ્ટ કરે, અથવા તો વસુધી પણ વધારે ઉપયોગી વેળાનો મિથ્યા વ્યય કરે. વળી શેલી, ખાયરન, ટેનીસન, વર્ડઝવર્થ આદિ પાશ્ચાત્ય કવિઓનાં અનુકરણ કરનારા અત્યંત કવિઓએ ધ્યાન આપવું જોઈએ, કે પશ્ચિમ ભોજનથી તૃપ્ત થઈ ઉદર ઉપર હાથ ફેરવતું બેઠું છે. તેને પચાવવાને જે સાહિત્ય ત્યાંના લેખકો આપે છે, તે આ ભૂખ્યા તરસ્યા કગાળ દેશને હાલમાં અપેક્ષિત નથી, ન તેને તે હાસિ, પ્રુષ્ટિ, કે તુષ્ટિ અર્પી શકે.

ભોગી૦—ત્યારે કહો તમારા હાથમાં એવું કયું અભીષ્ટ કાવ્યદૂળ છે ?

યોગી૦—‘સતી સંગીતાવલિ’ના કર્તાનું શંકર સંગીતાવાલ’નામક.

ભોગી૦—‘સતી સંગીતાવલિ’ને ધણું વર્તમાનપત્રો તથા વિદ્વાનો તરફથી સ્વસ્ત્યુદ્ગારો મળ્યા છે, પણ સમાલોચક, ત્રિમાસિક તથા તેવાઓએ તે આવલિને રસનાં રાયતાં વિનાની આલોચી છે; તેવુંજ ‘શંકર સંગીતાવલિ’ને માટે તો નથી ને ?

યોગી૦—સતી સંગીતાવલિ પણ સ્ત્રીઓ માટે ઉપયોગિતાવાદનો સ્વીકાર કરનાર કાવ્ય છે, અને તેથી દયારામ જેવાનાં ડોક્ટર સ્ટોલે કહ્યાં તેવાં અનીતિવર્ધક, હાનિકારક, દુષ્ટ રસાત્મક કાવ્યને તેના લેખકે ઝાટકી કાઢેલ; અતઃ પરંપરાથી વિષયવિષયપ્રકૃત રજો-

વીરોત્પન્ન અમારી દુર્ભાવના ૩૫ વાદળીઓ (Science of engorgement થી) સંગીતાવલિના રચયિતાના ઉચ્ચ આદર્શ-અર્કને પ્રગ્નકીય નૈતિક દષ્ટિમાંથી આવરવા ભલે મળે, પણ તે કાળી કલ્પનાની વાદળીઓ ભાસ્કરના પ્રખર કર-પ્રહારથી વિદીર્ણ થઇ શુદ્ધ ભર્ગને ભાસવા દેશે.

ભોગી૦—ખરેખર, હવે મારે એટલું તો કપ્પુલવું પડે છે, કે ગુજરાતની પ્રગ્ન તો એવાં મનાતાં રસનાં રાયતાં ચડાવી ચડાવી નપુંસક જેવી થઇ ગઇ છે; તેમાંથી તેમને ઉદ્ધારનારાં, ઉત્તેજનારાં સાહિત્યની જરૂર છે.

યોગી૦—તો તે આવી સંગીતાવલિમાં દષ્ટિગોચર થાય છે. એકેશ્વરવાદ, વેદ ઉપર જાતીયતાની રક્ષા, ખર્ચ આર્યત્વ તથા દેશાભિમાન, આત્મિક ધૃતિ, સત્યનિષ્ઠા, બ્રહ્મચર્ય, ગુરુકુળ-શિક્ષણ-પદ્ધતિ, વર્ણાશ્રમની મર્યાદા આદિ અનેક ઉપયુક્ત વિષયો પર શાન્ત તથા વીર રસોત્પાદક કાવ્યો આમાં છે.

ભોગી૦—આ આવલિનો લેખક છે તો પૂર્ણ સસારસુધારક.

યોગી૦—હા, અને તેટલા માટે ભારતવર્ષ પર ખરાં કૂર સત્તાત્મ રાજ્ય ૩૫ (despotism) માતિ જાતિઓ, પ્રચલિત કુરુદિઓ, તથા ધર્મને નામે ધર્તીગોની તેમજ દાઝતા દિલથી પૂરતી ખબર લીધી છે.

ભોગી૦—ખરેખર, દેશની પડતીનો કારણ કાર્ય (cause and effect) સંબંધ વિચારીએ તો આવા સડા-કીડાઓજ પૂર્વથી તેનાં મૂળને ખોખલા કરતા નજરે પડે છે. અતઃ દેશનો વર્તમાન રોગ સમીક્ષી તેને આવશ્યક ઔષધિ આપનાર દેશ કે સાહિત્ય, અર્થાં, આડખરી, ગોળી, યાકૂતિ, આસવ વેચનારા દાંભિક લેખક-વૈદ્ય કરતાં કમ સેવા કરનાર નથી.

યોગી૦—જેહ રુઝ્ઝર્ટ મીલે વાસ્તવિક કથ્યું છે કે:—

Even despotism does not produce its worst effect so long as individuality exists under it and whatever crushes individuality is despotism by whatever name it may be called.

અને તેટલા માટેનું:—

‘એ કોણુ નહિ ઇચ્છે શુભામી રૂઢિઓને તોડવા?

‘એ કોણુ નહિ પ્રાણો દિયે ઋષિ ઋણુ શિરથી છોડવા’ ?

તથા

‘એ રૂઢિ રાક્ષસી મારતાં મહાભારતો લડવા પડે.

‘એ યાતિ-કિલ્લા તોડતાં કંઈ જંગ ખેડાવા પડે.

‘સ્વાતંત્ર્ય સાચું સાધતાં કંઈ બર્ત્રોસા દેવા પડે,

‘પૂછો લ્યુથર સુધારકોને આગમાં બળવાં પડે’.

ઇત્યાદિ ઉદગારો તેમણે યથાર્થ ટાંક્યા છે

વળી આ ડીસ્પોટીઝમ લેખક ઉપર પૂર્ણ વીત્યુ છે, એટલે જો કે કેટલાક વધારે પડતા કર્ણુરસિકોને તેમાં કઠોરતા પ્રતીત થશે, પણ એ યાતિ-નાદીરશાહી અને રૂઢિ-ઔરગઝેબીના જે શિકાર થયાછે, તેને તેમાંથી આશ્વાસન, તેની સામે લડનારને ઉદ્દીપન તથા ભવિષ્યને માટે ઉદ્બોધન મળશે.

બોગી૦—સતી સગીતાવલિમાં સ્ત્રીઓ માટે પાતિવ્રત્ય ધર્મ સબંધમાં એટલું લખ્યું છે, કે કંઈ અગ્ર પુરૂષો ધૃષ્ટ બનવાનો પ્રસંગ લે, તો આ ચકર સગીતાવલિમાં પુરૂષોને માટે પત્નીવ્રત ધર્મ સબંધી ટકોર છે કે નહિ?

બોગી૦—પુષ્કળ છે. વળી જો કે સતી સગીતાવલિમાં સ્ત્રીઓની પદવી, અધિકાર તથા મહત્તા સબંધમાં પણ ઘણું લખવામાં આવ્યું છે, તથાપિ આ આવલિમાં પાશ્ચાત્ય પડિતોના સ્ત્રીજાતિ માટે જે સમર્થાદ તથા માનનીય અભિપ્રાયો છે, તેને ‘નારી મહત્ત્વ’ એ નામક શીર્ષક નીચે ટાંક્યા છે, જેથી લેખકની તે જાતિ પરત્વેની શુદ્ધ પક્ષપાતતા સિદ્ધ કરે છે. કેટલીક કવિતા જેવી કે ‘હીજડા કંઈ માટીડાનું રાંડ ઉપર જોર છે.’ વાંચીને લેખક ઉપર આશ્ચર્ય તથા કર્ણુકટુતાનો દોષ કંઈ ભાષા રસિકડા મૂકશે, પણ નાટકના જેમ ઉત્તમ સારમય લેખોમાં હાસ્યરસ ટપક્યા કરે, તેમ આવી કવિતા તેવા પુરૂષોના અનુભૂત ઉપહાસમય ચિતારૂપ છે.

બોગી૦—ખરેખર, તમારી સાથના સંવાદથી મને યાત થયું, કે અત્યારે દેશના સંયોગો જોતાં આવાં ઉપયોગી તથા જીવનપ્રદ કાવ્યોની ખાસ આવશ્યકતા છે.

ચોગી૦—અને તમારા જેવા બોગી જમરાઓ મિથ્યા પ્રેમલા પ્રેમ-લીઓના ટાયલા બૃકારથી નિર્જન્ધ આડંબર રૂપ પુષ્પો પર ગુજી, ખાલી ભાવ-કલ્પનાની વાડીમાં જડી તેમાંજ રસ સમજી આન્તરિક ઉચ્ચ તત્ત્વને વિસ્મરી ગયા છે. તેઓ પુનઃ નીતિ, જાતિ, અને જીવન—શાસ્ત્રના ઉત્તમ આદર્શ ઉપર ઢળે, તે લેખકની આ કૃતિ દેશ તથા જાતિ ઉપર ઇશ્વરની પ્રત્યક્ષ કૃપાની આકૃતિ રૂપ મનાશે.

સંકર સંગીત.

શંકર સંગીતાવલિ લખાઇ રહી કે મારે તુરતજ વૈદિક ધર્મના પ્રચારાર્થે આફ્રિકા જવાનું બન્યું. અતઃ તેની વ્યવસ્થા આદિનું સંપૂર્ણ કાર્ય મેં શ્રીયુત બાઇ રામપ્રસાદ નારાયણને સોંપ્યું જે તેમણે કૃપા પૂર્વક સ્વીકાર્યું, તેમજ પુદ્ સુધારવાનું અને કોશ મૂકવાનું કાર્ય મ. રામજીલાલ કુબેરદાસ ગણાત્રાએ સ્વીકાર્યું, તદ્દર્થ હું તેઓને ઉપકૃત છું.

ધર્મર ભક્તિનાં કેટલાંક પ્રેમમય કાવ્યોમાં પ્રિયા શબ્દના પ્રયોગ સ્થળમાં 'સખી,' 'અમા,' 'અંબા,' 'માતા' બોલ પણ વ્યવહારાય. દિલ્લખરના સ્થાનમાં 'ધર્મર.'

મારાં સતી સંગીતાવલિ પુસ્તક ઉપરથી મને સામાન્યતઃ અનુભવ મળ્યો, કે બહુ ઉંચા કાગળો, છપાઇ કે પુઠાં આદિમાં વધારે પડતા વ્યયથી ગ્રન્થને મૂલ્યવાન થવા દેવો એ દેશના અત્યારના સંન્નેજો જ્ઞેતાં લોકોમાં ગ્રન્થના બહોળા ફેલાવામાં બાધક છે, જેથી આ શંકર સંગીતાવલિ માટે તેવા પ્રયાસની દરકાર રાખીજ નથી. આશા છે, કે ગુર્જર પ્રજા મારા આ ગરીબ પણ ઉત્સાહી પ્રયાસને સત્કારી ઉત્તેજશે.

ઇત્યોમ શમ

શંકર.

મોમ્બાસા, ઇસ્ટ આફ્રિકા.

અનુક્રમણિકા.

ક્રમ નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
	રાજ્યભક્તિ વિષયક.	
૧	વન્દે પિતરૌ માતરૌ... ..	૧
૧૧૩	બ્રિટિશ રાજ્યના ઉપકારો... ..	૬૬
૧૧૪	બ્રિટિશ રાજ્યથી સમાજની સલામતી.....	૬૬
	નિજ દેશ, અને રૂઢિ, સુક્તિ આદિ સંબંધી.	
૨	માતાને વન્દતા... ..	૧
૩	માતાને સ્વસ્તિ... ..	૨
૪	ભારતમહિમા... ..	૩
૫	ભારતની પ્રાચીન અર્વાચીન દશા... ..	૩
૬	આધુનિક હિન્દુ દશા... ..	૪
૭	જોગણુ હિન્દુ રૂઢિ... ..	૫
૮	ભારતનો કરગરાટ.....	૬
૯	પૂર્વ હિન્દુપર દૃષ્ટિ.....	૭
૧૦	શું હતું ? શું છે ?... ..	૮
૧૨	રૂઢિ રાક્ષસીને	૬૨
૧૩	સ્વતંત્રતા દેવીને... ..	૬૩
૧૪	રૂઢિપિજરમાં હિન્દુસ્તાન... ..	૬૪
૧૫	ભારતપર આક્રમ... ..	૬૪
	વર્તમાનનાં આર્યસંતાન; અને ભૂતકાળના આર્યોનું સ્મરણ.	
૧૧	કેવાં સંતાન અમે છીએ !... ..	૯
૧૨	પૂર્વજોનું સ્મરણ... ..	૧૧
૧૩	વીરોનું સ્મરણ... ..	૧૨
૧૮	ભારતવાસીઓનો બિક્ષાશ્રમ.	૮૨
	ધર્મ-કરજ-કર્તવ્ય સંબંધી.	
૧૪	હરામી આત્મા... ..	૧૩

ક્રમ નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧૫	ધર્મ-ઉદ્ધવના...	૧૪
૧૬	પૂર્વજોની કાઠ વિનાનાને...	૧૪
૧૭	નિઃશ્ચયો સાર...	૧૫
૧૮	આત્મકાઠ ધારવા વિષે...	૧૫
૧૯	સત્યની લગની...	૧૬
૨૦	અમારો ધર્મ...	૧૭
૨૧	સત્યનો ઝુડો લેનાર...	૧૭
૨૨	સત્યની સમસર કાણુ ઝાલે ?...	૧૮
૨૩	સત્ય લડાઈના સિપાઈઓને.....	૧૯
૨૪	અમે સચ્ચાઈ શોધનારા...	૨૦
૨૫	સત્યરણુમાં આમન્ત્રણ...	૨૦
૨૬	સુધારાની લડાઈમાં સજ્જ થવા વિષે.....	૨૧
૨૭	સત્ય પ્રચારથી નહિ હઠવા વિષે...	૨૨
૨૮	વીરતાસમ્પન્નની નિર્ભયતા...	૨૨
૨૯	જીવનની સત્યતા...	૨૫
૩૦	વીરના અવતાર...	૨૬
૩૧	સુધારકોને ઉત્તેજના...	૨૭
૩૨	અમે સહુ દુનિઆના દોસ્તાર...	૨૭
૩૩	અશ્વમસ્તોનો રાહ.....	૨૮
૩૪	અમારો બેપરવાહ રાહ...	૨૯
૩૫	બ્રહ્મ અખાડાના પહેલવાન...	૨૯
૩૬	ખરા મર્દ ...	૩૦
૩૭	વીરોની ધર્મ ટેક...	૩૨
૩૮	ધર્મનો સિપાઈ...	૩૨
૩૯	આત્મ-ઉદ્દેશ.....	૩૩
૪૦	ખરી આર્યતા...	૩૫
૪૧	સ્વધર્મોભિમાન...	૩૬
૪૨	દિલનો આવેશ...	૩૭
૪૩	વેદિક ઝનન...	૩૭
૪૪	અમારો જન્મ-ઉદ્દેશ...	૩૮
૪૫	પરોપકારે કુરબાની.....	૩૯
૪૬	જમત નાટ્યભૂમિકા...	૩૯
૪૭	અંક...	૪૦
૪૮	ઝોંકાર ઝુડો ઝાલનાર ..	૪૦
૪૯	કર્મ-ક્ષેત્રમાં તત્પર થવા....	૪૧
૫૦	સ્વતંત્રતા-વધૂ વરવા...	૪૨

ભાગ-
નંબર

વિષય

પૃષ્ઠ
સંખ્યા

૪૩	વેદિક સવિતા...	...	...	...	૪૩
૪૪	વેદિક ધર્મ-પાન કરવા...	...	...	...	૪૩
૪૫	વેદિક વર્ષ...	...	...	...	૪૩
૪૬	વેદ ધર્મ સ્ત્રો...	...	...	...	૪૪
૪૭	અમારી પ્રતિજ્ઞા...	...	...	...	૪૪
૪૮	અહમ્યાન ફેલાવા...	...	...	...	૪૫
૬૦	ધર્મપથ ફેલાવા...	...	...	...	૪૬
૬૧	વેદોનો ઝુડો...	...	...	...	૪૬
૬૨	વેદિક ધર્મની જગ્યા...	...	...	...	૪૭
૬૩	વેદોની અપીલ...	...	...	...	૪૭
૬૪	અમારી ધૂન...	...	...	...	૪૮

સુખી જીવન.

૨૯	સુખી જીવનનો નમુનો...	...	...	...	૨૩
૩૦	એકાન્ત વાસ...	...	...	...	૨૪

વિદ્યા, અહમ્યર્થ, ગુરુકુલ, ઋષિજીવન ઇત્યાદિ.

૫૮	વિદ્યા-વસંત ઋતુ...	...	...	...	૪૫
૬૫	મારને માર મારવા...	...	...	...	૪૯
૬૬	મારના મારની ચેતવણી...	...	...	...	૫૦
૬૭	જામોટા ખાંધવા...	...	...	...	૫૧
૬૮	અહમ્યર્થ-મહિમા...	...	...	...	૫૨
૬૯	અમૃત્ય ધાતુ...	...	...	...	૫૩
૭૦	અહમ્યર્થો બોધ...	...	...	...	૫૩
૭૧	કોપીનમાં ભૂલી પડેલી માયા...	...	...	...	૫૪
૭૨	કોપીન પારીઓની મહત્તા...	...	...	...	૫૫
૭૩	ગુણવન્ત ગુરુકુળ...	...	...	...	૫૬
૭૪	વિદ્યારની એક આશા...	...	...	...	૫૬
૭૫	વેદ પ્રચારન મૂળ...	...	...	...	૫૭
૭૬	ગુરુકુળ બગીચો...	...	...	...	૫૮
૭૭	ગુરુકુળ ચન્દ્ર...	...	...	...	૫૯
૭૮	અહમ્યારીઓની દીક્ષા...	...	...	...	૫૯
૭૯	અહમ્યારીઓની પ્રતિજ્ઞા...	...	...	...	૬૦
૮૦	માર આશ્રમ...	...	...	...	૬૧

ક્રમ નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૮૧	કવિઓને હિપ્ હિપ્ ફર હર્દશાના ઇતિહાસ સંબંધી.	૬૨
૮૬	હર્દશાનો ઇતિહાસ... હિન્દુઓને તેમજ સામાન્યને ઉપદેશ.	૬૫
૮૭	હિન્દુઓના હિતની વાત...	૬૮
૮૮	નિદ્રા ત્યાગવા...	૬૯
૯૬	આકાશ બીજીસી...	૭૮
૯૭	આકાશને જમાડવા...	૮૧
૧૦૧	શું નહિ કરવું જોઈએ ?...	૮૪
૧૨૬	વિચિત્ર ડહાપણ...	૧૧૮
૧૨૭	પહેલો પોતાનો સુધાર...	૧૧૮
૧૨૮	પરોપદેશાન્તે...	૧૧૯
૧૨૯	સૂચને શિક્ષણ...	૧૧૯
૧૩૦	પાપંડીને...	૧૨૦
	આજ કાલના આચાર્ય, ન્યાત, ધર્મ વગેરે.	
૮૯	કાષ્ટ અમથી શીખજો...	૭૧
૯૦	ટકે મુક્તિ શેર છે.....	૭૨
૯૧	હો મુખારક આપને...	૭૩
૯૨	ન્યાત બહાર કાઢ્યું...	૭૪
૯૩	ન્યાતોની ભવાઈ...	૭૫
૯૪	અમારી એ ગુન્હેગારી...	૭૬
૯૫	ધર્મ હાલ વામતે ધોવાય છે.....	૭૭
	દાન.	
૯૯	પાત્રે દાન...	૮૩
૧૦૦	એકદર દાન, સ્વાર્થી કંઈ, દાનેશ્વરી, પરાણે પ્રપચ...	૮૪
	વેદ વિષયક.	
૧૦૨	વેદોનું અપૌરુષેયત્વ...	૮૬

સંજ્ઞા નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧૦૩	અપારુપેયત્વની કાલિ... ..	૮૬
૧૦૪	વેદોની તુલના... ..	૮૭
૧૦૫	અપારુપેયત્વની પરીક્ષાઓ... ..	૮૮
૧૦૬	વેદોનું શરણુ... ..	૮૮
સ્વામી સંબંધી.		.
૧૦૭	સ્વામીજીને સંબોધન... ..	૯૦
૧૦૮	સ્વામી વિના શું થાત... ..	૯૦
૧૦૫	વેદસર્જનો પ્રકાશક... ..	૯૧
૧૧૦	પરબોધી ઋષિને પ્રણામ... ..	૯૧
૧૧૧	ભારતનો ઉદ્ધારક... ..	૯૨
૧૧૨	દયાનંદનું શિવપૂજન... ..	૯૩
પત્નીવ્રત, મૂર્ખ ધણી, ને નારી મહત્વ		
આદિ સંબંધી.		
૧૧૫	એક પત્નીવ્રત... ..	૯૭
૧૧૬	પત્નીવ્રતી ભરથાર... ..	૯૮
૧૧૭	રાંડ ઉપર જોર છે... ..	૯૮
૧૧૮	નારી મહત્વ... ..	૧૦૦
૧૧૯	માતાપર જીવનનો આધાર... ..	૧૧૦
૧૨૦	પત્ની દેવીની આરતિ... ..	૧૧૧
સંસાર.		
૧૨૧	દુઃખોજ શું સંસારમાં ? નહિ સાર શું સંસારમાં ? ...	૧૧૨
૧૨૨	દુનિઆ રૂપ બળર... ..	૧૧૪
સમય.		
૧૨૩	મહારી કાળ... ..	૧૧૬
૧૨૪	સમય બાજીગર... ..	૧૧૬
૧૨૫	કાળનું બળ... ..	૧૧૭

જાજન નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
જીવને શિખામણ.		
૧૩૧	સુતેલા જીવને ચેતવણી... ..	૧૨૧
૧૩૨	સંસાર વગડામાં જીવ મુસાફર	૧૨૧
૧૩૩	જીવને ચેતવણી... ..	૧૨૨
૧૩૪	અભિમાન નહિ ધરવા... ..	૧૨૨
૧૩૫	જીવસાગરમાં તન નાવ... ..	૧૨૩
૧૩૬	મરતાની મન... ..	૧૨૩
૧૩૭	ચંચળ મન	૧૨૩
૧૩૮	દિલનું ભટકવું	૧૨૪
માયા.		
૧૩૯	માયાથી પશ્ચાત્તાપ	૧૨૪
૧૪૦	માયાથી ધૃષ્ટા... ..	૧૨૫
૧૪૧ થી ૧૭૪ સુધી.	ઈશ્વર-સ્તુતિ, પ્રાર્થના, ઉપાસના; ને સામ સંગીતકમ	૧૨૬ થી ૧૩૮ સુધી
પ્રભુ સમીપ છતાં દૂર હોવાનો ભ્રમ, તેની શોધ, તેની પ્રાર્થના, ઉપમા રૂપે તેનું વર્ણન, તેની પ્રાપ્તિના પગથીઓં, તેની પાસે ક્ષમા, મર્જાની તેને માટે માન્યતા, તેનો મહિમો, તેને ભજવા માટે ઉપદેશ ઇત્યાદિ સંબંધી.		
૧૭૫	મને માલુમ નહોતું... ..	૧૩૯
૧૭૬	હું ફાકટ હુંદતો'તો... ..	૧૩૯
૧૭૭	પ્રભુ પ્રિયતમની શોધ... ..	૧૪૦
૧૭૮	ફાટો દેવા દિલદારને પ્રાર્થના... ..	૧૪૧
૧૭૯	ઓરમ પ્રિયાર્થ ઇશ્ક... ..	૧૪૨
૧૮૦	પ્રભુ પક્ષને... ..	૧૪૨
૧૮૧	ઓરમ કૌમુદીને... ..	૧૪૩

સંજ્ઞા નંબર.	વિષય.	પૃષ્ઠ
૧૮૨	પ્રભુ મધન ...	૧૪૩
૧૮૩	ચિદાનંદ સ્વાતિભિન્દુને...	૧૪૪
૧૮૪	છીપની ભક્તિ...	૧૪૪
૧૮૫	પ્રભુ હંસને...	૧૪૫
૧૮૬	અક્ષયમરને નિમન્ત્રણ...	૧૪૬
૧૮૭	મારી સખીનું કટાક્ષ...	૧૪૬
૧૮૮	સખીનાં કટાક્ષનાં બાણ...	૧૪૭
૧૮૯	મારી પ્રિયાનો સ્વાદ...	૧૪૭
૧૯૦	ધૈર્યની માલશુને...	૧૪૮
૧૯૧	હિલખરની દુઢણા...	૧૪૮
૧૯૨	દુઢણામાં ઉતરે...	૧૪૯
૧૯૩	હિલખર પાસ વસતો...	૧૫૦
૧૯૪	કાણુ તરશે ?...	૧૫૦
૧૯૫	છોકરું કાખમાં ને ગામ દુઢે...	૧૫૧
૧૯૬	અક્ષપ્રાપ્તિના પગથીયા...	૧૫૨
૧૯૭	પ્રભુ પ્રતિ મારા અપરાધ...	૧૫૨
૧૯૮	પ્રભુ વિષે મૂર્ખની માન્યતા...	૧૫૩
૧૯૯	પ્રભુ શરણુ યાચના...	૧૫૪
૨૦૦	જગતા નર સેવીએ...	૧૫૪
૨૦૧	હું નિજ અક્ષ રીઝાવું...	૧૫૫
૨૦૨	શ્રીહરિ હે હાથ મારો...	૧૫૫
૨૦૩	મારી ગફલતી...	૧૫૬
૨૦૪	પ્રભુનો મહિમા...	૧૫૭
૨૦૫	ભાવથી ભગવાનને ભજવા...	૧૫૮
૨૦૬	મજા હે ભગવાન...	૧૫૮
૨૦૭	ભગવાનનું ધ્યાન ધરવા...	૧૫૯
૨૦૮	પ્રણવ જાપ...	૧૬૦
૨૦૯	પ્રણવ સ્મરણ...	૧૬૦
૨૧૦	અહોપાસના...	૧૬૦
૨૧૧	પ્રભુ-સ્તવન...	૧૬૧
૨૧૨	આત્મભરને...	૧૬૧
૨૧૩	મનમંદિરમાં ઝોમ પ્રકાશ...	૧૬૨
૨૧૪	કાચકોશના ધંખીને...	૧૬૨

સામન
નંબર.

વિષય.

પૃષ્ઠ.

ઉપનિષદ્.

૨૧૫	ઈશાપનિષદ્ ગીતાવલિ...	...	...	...	૧૬૩
૨૧૬	કેતોપનિષદ્...	...	...	...	૧૬૫

આરતિ

૨૧૭	આરતિ ..	...	..	...	૧૬૬

ધન્યવાદ.

૨૧૮	ધન્યવાદ...	...	...	...	૧૬૬

શુદ્ધિ પત્ર.

લઝન.	પૃષ્ઠ.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧	૧	૨	માતરો	માતરૈ
૩	૨	૧૦	શશિ	શશી
૫	૪	૨૨	સો	સૌ
૫	૪	૨૩	સો	સૌ
૬	૫	૨૦	થઇ એ	થઇએ
૯	૭	૫	ગોતમ	ગોતમ
૯	૮	૨૩	સો	સૌ
૯	૭	હેડિંગ	પર્વ	પૂર્વ
૧૦	૯	૧૧	સાર્વભોમી	સાર્વભો મી
૧૦	૯	૧૧	સોની	સૌની
૧૧	૧૦	૫	ચૈતન્ય	ચૈતન્ય
૧૨	૧૧	૭	સો	સૌ
૧૭	૧૫	૧	સો	સૌ
૨૩	૨૩	૧૧	આ ધાત	આધાત
૩૪	૨૭	૧૧	૪૯	૪૮
૪૦	૩૩	૧	ગોષ્ઠ	ગોષ્ઠ
૭૨	૫૫	૧૬	મેથુન	મેથુન
૭૯	૬૦	૬	શ્રી	શ્રી
૮૨	૬૩	૧	આહુપિત્રી	આહુચિત્રી
૯૧	૭૪	૨	વદવાડ	વદવા
ભજન નીચેની ટીપ	}	૭૫	૧	એટલે
૯૫		૭૭	૫	૫૮
૯૬	૭૯	૩	સહિ	સહિ
૧૦૨	૮૬	૧૬	જાયતે	જાયત
૧૦૩	૮૭	૯	નિમિત્ત	નિમિત્ત
૧૦૪	૮૭	૬	પાણી	પાણી
૧૦૭	૯૦	૩	મહત્વ	મહત્વ
૧૦૮	૧૦૦	હેડિંગ	અનાદિ	અનાદિ
૧૫૫	૧૩૦	૭	જગમા	જગમાં
૧૫૯	૧૩૨	૩		

ૐશ્મ શંકર સંગીતાવલિ.

૧

વન્દે પિતરૌ માતરૌ.

(મને સહાય્ય કરશે મારાશિરે)

વન્દે પિતરૌ ઓ જ્યોર્જ-શક્તિપાણી,
 વન્દે માતરૌ ભૂદેવી મેરૌ રાણી;
 યદ્યપિ વિજાની વેદોન પ્રમાણી,
 અને ચક્રવર્તી હિન્દુ સ્ત્રીની - વન્દે ૦ ૧
 કર્તવ્ય કમોના છોડે કુમારી,
 લીલી કરીએ ચતનના વાડી,
 પાછા ન્યાત્માર્પણ-પાણી
 યદ્યપિ મુક્તિ-કળા ગાળી - વન્દે ૦ ૨
 કસપ કંથેશોના કાટા કુખાડી
 મેરૌ વેરી કોટાઓ નસાડી.
 પ્રેમ-ખાતર પ્રણ પાડી,
 મુશક્તિ વાડ આડી - વન્દે ૦ ૩
 આત્મકથા-પ્રાણોના વાયુ વહાવી,
 વીજ ચેતનનાની ચમકાવી,
 યદ્યપિ ઓશ્મ ધ્વનિ ગમવાઈ,
 શાન્તિ વિશ્વે વર્ષાવી - વન્દે ૦ ૪

૨

માતાને વન્દના.

(તુમસે લાગી નજરિયા હમારીરે.)

વન્દું વન્દું સુમાતા અમારી રે,
 જાનદારી સરસ્વતી અમારી રે - વન્દું ૦ ૧
 વેદ રૂપ મિન્દ્રિ કંકુની તુજ ભાવ ટગમગે,
 ઉપવેદ રૂપ કંઠ હોરાહાર ઝગમગે;

૧ શક્તિ છે હાથમાં જમના (બિના)

(૨)

વેદાંગ-મોતીકંકણો બે હાથ ખણખણે,
 ત્રિપાંગ-હેમઝાંઝરો બે ચરણ ઝણઝણે;
 પ્રકૃતિની પચરંગીલી સાડરિં— વન્દુ ૦ ૧
 ઉપનિષદ્-પુષ્પવેર્ણી શિરે માન શોભતી,
 રામાયણ-ભારત-વાર્ણો કળેં ઓપતી,
 નથ નાકમાં ગીતાશ અજન મનુસ્મૃતિ,
 મુખાલ્લણો તણા મુખે તાંબુલ ચાવતી;
 સામ ગાવા વીણા શ્રુતિ તારી રેં— વન્દુ ૦ ૨

૩

ભારતને સ્વસ્તિ.

(ધીમા ધીમા ચાલો મારા પ્રાણરે)

સ્વસ્તિ સ્વસ્તિ ભારત આર્યમ્થાન રે;
 જ્યોર્જ મેરી પ્રીતિને બોલે રાશ રહ્યાં.
 ગુણે છાશ રહ્યાં, પ્રજા પ્રાણરેં— સ્વસ્તિ ૦ ૧
 બ્રહ્મણ મુખ બગાળ છે, આપે શુદ્ધિ લાલ.
 ક્ષત્રિ બાહુ બળવત બે, દક્ષિણ ને પશ્ચિમ.
 કાઠીઆવાડ ગુંજરાત વૈશ્યો ગિરિ,
 રાજપૂતાના હિંમતી હૈંડું શૂર,
 ક્ષેત્ર છાતી વિભાગી પાણીપત કુર,
 ધન ખાણરેં— સ્વસ્તિ ૦ ૨

સમ પર ઋતુ વસ્ત્રો રેંડાં, કળદ્રપના શૃંગાર;
 રવિ શશિ ચાંદ્રા ચળકતા, ગિરિવર શૃંગ કપાળ.
 ઉચ્ચ શિરે હિમાચળ છત્રી ધરે,
 મલયાચળ વાયુ મુખંખા કરે;
 અર્ધ્યે ગંગા ને યમુનાનાં ચરણે ઝરે,
 સામ ગાનરેં— સ્વસ્તિ ૦ ૩

બ્રહ્મ તત્ત્વ ભોજન મુખે, વેદ વાણનાં પાન,
 ધર્મ કર્મ મુખવાસ છે, નંબોળો વિજ્ઞાન.
 આત્મભાવનાની ભરતી ઉર સાગરે ચડે,

૧ શતપથ, ગોપથ આદિ.

સ્વાર્થ જડતા અરાજકતાના ઓટા ઉતરે,
શ્રુતિ દીવાદંડીથી ચેતનતા પ્રસરે,
વિશ્વધ્યાનરે—સ્વસ્તિ૦ ૩

૪

ભારત મહિમા.

(ઓ મનહર ચતુર સુધડ જીવન ચિતના ચાર છો)
ઓ તન મન ધનથી અધિક ભારત તું પ્રિય પ્રાણુ છો.
આ...તમા,
અમને મુખદ ભાણુ છો,
મહાત્મા,
વેદ વિજ્ઞાનની ખાણુ છો,
આ.....હા.— ઓ૦ ૧૬
દેશ બધા શિષ્યો તુજ સામે,
આદિ ગુરુ તું તુજને નામે,
વિશ્વ માત્ર તુંથી આશ્રય પામે૦—ઓ૦ ૧
પારસમણિ તું તારે અપરે,
લોહ બને હેમ,
કલ્પવૃક્ષ તું અક્ષયપાત્ર,
ચાર ખડ લાણુ છો,
ધન્ય,
ઋષિયોનું રહેકાણુ છો,
કુદનુ ઓધાણુ છો.
હર્ષ પ્રતિમા, સ્વર્ગીય સીમા, દિવ્ય નામના,
વાહ વાહ,
સાત્ત્વ સકળ સુગ્મણુ છો૦— ઓ૦ ૨

૫ ભારતની પ્રાચીન અર્વાચીન દશા.

(શું કહું મરી વાત વિસ્તારી દુઃખ ભરી ભારી,)

બેરવી.

હે ભૂમિ ખ્યારી ! સ્થિતિ શી તારી, દુઃખ ભરી ભારી, આવારી,
દેવી અમરી, જન્મ દેનારી, પાલનહારી, તું સારી૦— હે. ૧૬.

- નુજ ચકવર્તી હવું ગુરુપદ સર્વેની મહારાણી જે,
આજે બિખારી ગુલામડી થઈ મૂર્ખતાની રાની તે;
જ્યાં રામચુધિદ્વિર રાજ્યે રાજદ્રોહો ન કા હતા,
ત્યાં આજ નીચ અનાથ કૃતજ્ઞા કંઈ દ્રોહી થતા.
- ૧૫ 'કરી શી' અંધી સરી શી ! કર્મની ગતિ શી ન્યારીં--- ૧
તુ હંમવરણી ધરણી જ્યાં મોતી હીરા મણિ પાકતાં,
ત્યાં આજ હોટે રાખ ખાવા કાપરા ફાંકાં થતાં;
મોઢેથી માગ્યા વર્ષતા, વરસાદ લીલા ઘેરથી,
યાં ધાય ખાવા અસુર કાળ દુકાળ કાળા ફેરથી.
- ૧૬ નુનિધિ, અટમાસિદ્ધિ, ઋદ્ધિની થઈ ખુવારીં--- ૨
'મી' દુધ ધારા અગણિતા નદી પેઠ જ્યાં વહેતી હતી,
ત્યા પાણીના ફાંકા નજર જળ ઝંઝવામાં ઝખતી;
જગદ્ગત મેળા મિષ્ટ અદળાદ ફાલમાં મખલક થતાં;
ત્યાં ચાવવાને પાતરાં કહીં છાલનાં ફાંકાં થતાં.
- ૧૭ 'રકતામ', 'અંધી હગમ', શી સખતામ' કરીં - ૩
જ્યા ચાર આશ્રમથી જીવાતાં વપે સોથી ચારસા,
ત્યા આજ ચાળીં પચાસમાં 'ભામ' રામ બોલો'ની ચીંમ્માં;
આયુર્વિદ્યા કર્મથી જ્યાં રોગચારા ના હતા,
ત્યાં આજ વ્યાધિ કોડ, ક્ષય, અહુ તાવ મરડી દુઝીઆ.
- ૧૮ આવી આફત આવી તુ રહી બાવીની મારીં - ૪
જ્યાં ધર્મ વંદિ, ચાર વણે એકના વિદ્યા હતાં,
મતવાદ, લાખા નાતગત, કુસપ, સો મૂખાઈ ત્યાં;
બક્તિ, સુશક્તિ, હતી ખાળક વૃદ્ધ સો નરનારમાં,
કે દ્રોહતા ને સ્વાર્થતા કુપ્રપંચના વ્યવહાર ત્યાં.
- ૧૯ મઝેલે, મન્કર્મ અહોલે, ને સપ વિદ્યા લે ધારીં - ૫

૬

આધુનિક હિન્દુ દશા.

(તાતનો બસસો નથીરે.)

હિન્દની દશા શી થઈરે, અરેરે દેવી હિન્દની દશા શી થઈરેં---૭૩.

મહારાણી સૌની હતી, દેતી વિદ્યાદાન,

આજ ભીખ, મૂખાઈની, થઈ સરદાર મહાન;

કર્મની ગતિ શી ફરી રે, અરે રે આવી, કર્મની ગતિ શી ફરી રે — ૧

આગા પાલક દીકરા, લેના જન્મ તમામ,

આજે પાકે દીપડા, કરે દી રૂપા કામ;

ધર્મનો મર્યાદા મરિ રે, અરે રે સારી ધર્મની મર્યાદા ગમિ રે — ૨

સુવર્ણ સરખી જે હતી, હીરા મોતી પાક,

આજે ઉડે કાંકરા, ખાવા ન મળે શાક;

અરુન સો તુટી પડી રે, અધર્મે ભારી અરુન સો તુટી પડી રે — ૩

મેઢે માગ્યા વરસના, મેઢો અપરંપાર,

આજે ખાવા ધાય છે, જ્યાં ત્યાં કાળ દુકાળ;

યજની ક્રિયા ખડી રે, સુખો દેનારી યજની ક્રિયા ખડી રે — ૪

જ્યાં અગણિત વહેતી હતી, ધી દૂધોની ધાર,

આજે કાશી ચાય ને સોડાવોટર ક્ષાર;

ગાયત્રી રક્ષા ટળી રે, જીવો કૃપકારી ગાયત્રી રક્ષા ટળી રે — ૫

સો વર્ષોથી ચારસો, જીવાના જીવ પ્રાણ,

આજે ચાળી પચાસમાં, 'રામ બોલ ભઈ રામ:'

બ્રહ્મચર્યા ગમિ મરી રે, બળવીર્ય દાયિની બ્રહ્મચર્યા ગમિ મરી રે — ૬

જ્યાં ત્યાં કાળો કર છે, કુસંપ કલેશ અસાર,

ચોરો, મ્યાર્યતા, દુષ્ટતા, હડહડતા વ્યભિચાર;

નીતિની વેલી સડી રે, સદર્તન સિંચી નીતિની વેલી સડી રે — ૭

આવો આયો સો હવે, યદ્યપિ એક સમાજ,

કરીએ આખા વિશ્વમાં, વેદ નૃપતિનું રાજ્ય;

મત્યમેવ જયતે મરિ રે, દેવનામ વાળી મત્યમેવ જયતે મરિ રે — ૮

૭ જોગણુ હિન્દુનું રૂદન.

(રસભર્યુ આ જોગન નય શક્તિ રંગેલા વિના.)

દુઃખભરી દુ જોગણુ હિન્દ, સપુત વૌરલા વિના;

મુખ તણાં ખરો અરવિન્દ, ભક્ત વૌરલા વિના — ૧

કોડો સુત છને રહ્યું, વંઝામેણુ આગ,

પામુ નહિ શ્રાદ્ધે અરે, પાણી, પિંડ, અનાજ — ૨

વીંછણનાં જાણ્યાં સમાં, કલટા કાલે અગ,

લીંખ, જૂં પેટે ચૂસના, માના લોહો અપંગ — ૩

નર્પણુ જીવિત માનનાં, પિતૃયજની સાથ,

હાય કુપાત્રો ભૂક્ષના, જ્યેથી બની અનાથ— ૩
 અર્જુન પ્રશ્ન શ્રીકૃષ્ણને, સાચો ગીતામાંલ,
 ‘વર્ણસંકરો પાકતા, યનાં ધર્મની હાલુ’— ૪
 ‘સંકર ધાનકી વંશના, દુઝોના દુઃખદેલુ,’
 ‘ટૂંક પિતૃ ના પામતાં, ધાન પાન સદેલુ’— ૫
 ‘જનિધર્મ કુળધર્મના, કરનારા તે નાશ,’
 ‘પ્રવેજ ગૌરવ નોડના, સેનાનોના દાસ’— ૬
 અર્જુનની શંકા ખરે, આજે થઇ પગિપર્ણ,
 રકું માત મુન કોડની, વેડી નારકી જાલુ— ૭
 મારા મૃત્યુ પ્રલય પછી, કરવાના શુ શ્રાદ્ધ ?
 તૂમ કદા કરશે મને ? પામે ક્ષેશ અગાધ— ૮
 રામ, કૃષ્ણ, અર્જુન, બુદ્ધ, દયાનંદ ક્યાં આજ !
 હે પ્રભુ ! મારાં બાળ તે, પાછાં મોકર્ષી આપ,
 પછી થાય શ્રાદ્ધ તર્પણ, નહિ નો મરણ, ધર્મ વૌરલા વિના— ૯

૮ ભારતનો કરગરાટ.

(કાચબા કાચબોનો ઠાળ)

કરગરતી ભારત દેવી, રડવડતી હાલત દેવી રે—કરમરતી— ૧૦
 મુન કપુત અભાગીઆ તમે, પડયા છો મારે પેટ,
 લીંપ, જૂઠું માફક કોલતા માથે, લાવોને હુ પર વેદ— ૧૧
 વેન્દિકાનથી બ્રહ્મ થયા, મૂંઝ્યાં ધર્મ, કર્મ, સૌ વિવેક,
 મનમતાતરે, નાનનાનાંતરે, લડી મુઆ છો છેક— ૧૨
 આનુ ન આવું ન પીયું ન આને અડવું, એ માન્યો ધર્મ,
 ચારી, જરૂરી, બદમાસી, જૂંદાઈ, ન કરતાં લાવો કંઈ શર્મ— ૧૩
 ‘બાપદાદાનો આ ધર્મ અમારો’ એ પકડી હોરાબાઈની નાડ.
 ક્યા બાપદાદાનો ક્યા ધર્મ પાજોછો ? એ જે બતાવો તો પાડ— ૧૪
 વસિષ્ઠ, વાલ્મીકિ, વિશ્વામિત્રાદિક, ગોતમ, વ્યાસ, કણ્વાદ,
 બુદ્ધ શકર આદિ બાપદાદાની, તમને કંઈ આવે છે યાદ— ૧૫
 તે બોલતા ચાલતા ઠહેરતા શું. તેના આચાર વિચાર,
 તે માહેલા તમે કેવા છો આજ, તે શીર્ષી લજ્જાઓ લગાર— ૧૬
 પડ્યા પ્રભુ મુખ માહેથી તમે, બ્રાહ્મણો કો’છો એક,
 કર્મ સ્વભાવ ને જ્ઞાન ગુણોમાં, શક્યકી પણ હેંદ— ૧૭

સંભાળો બાપદાદા એ તમારા, જે હતા ઋષિ મુનિ સત્ય,
 ચુલા કુકો ભીખ માંગો હરામે, કરો પાખંડીનાં કૃત્ય— કર૦ ૮
 નીચ વણ્ણ કને કરગરીઆં કરી, હ્યો દાન ને પ્રેતઅન્ન,
 કુપર લખ્યા ક્યા બાપદાદા, આ ધર્મથી થાશે પ્રસન્ન ?— કર૦ ૯
 આવ્યા હરિ તણા હાથથી તમે, ક્ષત્રિય વંદો છો વાણ,
 માંચીના માંકડ જેવા બન્યા છો, જેવી ઝોઝામાં રાંડ— કર૦ ૧૦
 યાદ કરો મોટરાએને કેવા, અર્જુન કૃષ્ણજી રામ,
 ગામે કુકો ને દાડ ચડાવો, કરો પશુ કેરાં કામ— કર૦ ૧૧
 ગયા હરિ તણી જાગથી તમે, બોલો વેશ્યો બોલ,
 ખેતી વેપારને ચૂકી ગયા છો, તોડો પર્વતોનો કોલ— કર૦ ૧૨
 ગાય કૃષિને સાચવો કરો, પરમાર્થોનાં કામ,
 ન્યાર્થ પ્રપચ ને કન્યાવિક્રય કરો, બોલો મોટરાનાં નામ— કર૦ ૧૩
 વર્ણવ્યવચ્ચા તોડી દીધી બાધી, જુદી જુદી મન હોડ,
 વીમકાટીના નાખનોખા છે, ચાતરા વીસ કરોડ— કર૦ ૧૪
 આર્યત્વ પાખું ધારણ કરી, માનો ગુણ કર્મોથી જાળ,
 ‘મારૂં એટલુ સારૂં’ છોડી દઇ ગણો, ‘સારૂં એટલુ મારૂં’ જાત— કર૦ ૧૫

૯

પૂર્વ હિન્દપર દષ્ટિ.

(લાવણી.)

નુખીએ છીએ કે દેશ આ સૌ દેશનો શિરતાજ હતો,
 પણ અવિદ્યા ને કુસપે થયો આજ અરે હતો.
 ક્યા યુધિષ્ઠિર, ભીમએન, સહદેવ, નકુળ ને ક્યાં અર્જુન ?
 શ્રીરામ લક્ષ્મણ ગયા ક્યાં વળી ભરત ક્યાં ગયા શત્રુધન ?—ટક.
 ક્યા ગૌતમ, ભીષ્મ, કૃષ્ણ, યુદ્ધ ક્યાં ગયા મનઋષિ ને મુનિવર ?
 યોગીજન ક્યાં ગયા મહાત્મા ક્યાં ગયા મહાન્ નરેશ્વર ?
 ક્યાં વસિષ્ઠ ક્યાં વાલ્મીકી ક્યાં વ્યાસ ગયા ક્યાં સુપરાશર ?
 યાજ્ઞવલ્ક્ય ક્યાં ગયા ક્યાં ગયા પતંજલિ જેવા ઋષિવર ?
 અમ્મિ વાયુ આદિત્ય અંગિરા બ્રહ્મા ક્યાં વળી નારદમુન ?
 શ્રીરામ લક્ષ્મણ ગયા ક્યાં વળી ભરત ક્યાં ગયા શત્રુધન ?— ૧
 ક્યા ચાલી ગઈ વેદની વિદ્યા ક્યાં ચાલ્યાં સત્ય ધર્મ કર્મ ?
 ક્યાં રાજગ્રી ગઈ શક્તિ ક્યાં ગઈ ક્યાં ગઈ લક્ષ્મી શર્મ ?

ક્યાં ચાલી ગયા ચાર આશ્રમે ગયા, ચાત્રી ક્યાં ચાર વરણ ?
 ક્યાં હંચર ક્યાં ગયાં વીર્યબળ ગયું કે પ ક્યાં ક્યાં ચૌવન ?
 ક્યાં ચાલી ગઇ શરવીરના, ક્યાં હુજાં એ ધીરાપણ ?
 શ્રીરામ લક્ષ્મણ ગયા ક્યાં વળી ભરત ક્યાં ગયા શત્રુધન ? — ૨
 ક્યાં દયા ગઈ દાન ક્યાં વળી ધૈર્ય હન્દ્રિયનાં ગયાં દમન ?
 શ્રાવ્ય ક્યાં ગયાં વળી ગયાં ક્યાં સત્ય થકી મનનાં રંજન ?
 ક્યાં ક્ષમા ગઈ કોડી પ્રબળતા ક્યાં પવિત્રતા અતઃકરણ ?
 ક્યાં અઘોષતા ન્યાય પક્ષ ક્યાં ક્યાં હુજાં એ નિયમે પણ ?
 ક્યાં સન્ધ્યા ક્યાં ગઇ ગાયત્રી જ્ઞાન ભક્તિ ક્યાં ગયાં ભજન ?
 શ્રીરામ લક્ષ્મણ ગયા ક્યાં વળી ભરત ક્યાં ગયા શત્રુધન ? — ૩
 ક્યાં ચાલી ગયાં ગાય બળદ ક્યાં બળી ગયાં એ જંગલ વન ?
 દ્વંધ ક્યાં ગયાં દ્યુત ક્યાં ગયાં ક્યાં મલાઇ ને ક્યાં માખણ ?
 ક્યાં ચાલી ગઈ સોમ ઔષધિ ગયાં ક્યાં વળી યજ્ઞ હવન ?
 ક્યાં સામગ્રી ગઈ અન્નજળ ગયાં ક્યાં ગયા ગુહ્ય પવન ?
 આરોગ્યતા શરીરની ક્યાં ગઈ ક્યાં હુજાં આનંદ ચમન ?
 શ્રીરામ લક્ષ્મણ ગયા ક્યાં વળી ભરત ક્યાં ગયા શત્રુધન ? — ૪
 દેશદુર્દશા તણુ અમે જો કરીએ આ જીભથી કથન,
 થાકે રસના, નયન થાકતાં જે આ જોઈ કરે ઉદન,
 સ્થાનદ સરસ્વતી સ્વામીએ ભારતનુ દુઃખ કયું હરણ,
 વેદભાષ્ય કરી ધર્મ કર્મને પૂર્વ મર્મેનુ કયું જનન,
 હવે આર્ય સૌ એક થઈને તન મન ધન કરજો અર્પણ,
 ધર્મ, અર્થ, શુભ કામ, મોક્ષને પામી પડેંચો અહ સદન — ૫
 અરે હિન્દુ ! ક્યાં ગયાં બાપદાદાનાં આ સૌ નાન નિશાન ?
 તમે કહો કે ‘ પકડી રાખ્યો અમે પૂર્વેનો ધર્મ તમામ, ’
 કહો પછી આ ક્યાંથી આવ્યુ કુટિલ અધર્મ તાણું પરિણામ ?
 ‘ ધર્મ હણાનો હણે પળાતો રહે ’ એ છે મનુની વાણ,
 ધર્માભાસ તમે લઈ બેઠા તેથી જરૂર તમારી હાણ,
 માટે ધારો તેજ ધર્મ જે વદે વેદ પૂજા ભગવાન — ૬

(૬)

૧૦

શું હતું શું છે !!

(બુલણા—રાગ ભપ.)

ન્યા મુધી હિન્દમાં વેદ કમો હતાં ત્યાં મુધી સો હતી હૈર લીલા,
 ત્યારથી દુઃખમાં દૂખવા માંડી તે જ્યારથી ફેલી સો સ્વાર્થ લીલા- ૦- ૧૬.
 આશ્રમે ચારથી વીર્ય સૌ રક્ષતા આજ દુષ્કર્મ છે ઠામ ઠામે,
 પંચ યજો બહુ ઘેર ઘેરે થતા આજ પાખંડ છે ધામ ધામે- ૦ -- ૧
 પ્રાણ આયામ મોજે ઈશોપાસના પ્રકૃતિપૂજનો દોંગ આજે,
 ચાર વળો હતા ગુણ કમો થકી આજ લાખો કસપે અછાને- ૦- ૨
 પામતા સત્ય વિદ્યા ભણી અર્થને આજ સો પોપટા પેઠ ગામે,
 માત્રી ભક્તિ હતી આળથી વૃદ્ધમાં આજ ચોકે પડે સત્ય મોકે- ૦ ૩
 જીવનાં જીવનો વપે મો ચારસો આજ છે 'રામખોલો' પચાસે,
 ધાન્ય લક્ષ્મી તણી રેલ છેલો હતી આજ સો ઝખના કોડી આશે- ૦- ૪
 માવબોમી હતું ગુરુપદું જેમનું આજ ચેલાઈ સોની સ્વીકારે,
 અમિકા દ્રાન્સવાલાદિ દેશે ખીજા ફૂલી કહી લાત મારી ભગાડે- ૦- ૫
 દેશે ! આદેશમાં જ્યોર્જ મહારાજનું મિત્ર નૃપતિપણું શીર્ષે રાજે,
 તથા રાજા તથા પ્રજા યાવુંજ એ હિન્દીઓને ખરેખાત છાને- ૦- ૬

૧૧

કેવાં સંતાન અમે છીએ !

(લાવણી.)

આજનામાં જેમની હતી દુનિયા એના કુળમાં અમે છીએ,
 હતું માન નવખંડ સાતદ્વીપ મધ્ય જેમનું અમે છીએ- ૦- ૧૬.
 ચોદ વિદ્યાના હતા જાણ જે એના કુળમાં અમે છીએ,
 જેથી ચતુર છે પશુ હેવાન આજ એવાં સંતાન અમે છીએ;
 વેદ પ્રમાણે હતા માનતા એના કુળમાં અમે છીએ,
 માને પુરાણ ગંધા આજે એવાં સંતાન અમે છીએ;
 સર્વ શક્તિની ખાણ હતી જે એના કુળમાં અમે છીએ,
 હતું માન નવખંડ સાતદ્વીપ મધ્ય જેમનું અમે છીએ- ૦- ૧
 આજણુ પરા ગુણી હતા જ્યાં એના કુળમાં અમે છીએ,
 થયા મૂર્ખ જનિઅભિમાને એવાં સંતાન અમે છીએ;
 ભણું સર્વનું હતા ધરજતા એના કુળમાં અમે છીએ,
 મુરાઈની કરી દુકાન આજે એવાં સંતાન અમે છીએ;

- કરતાંતા વિધાનાં દાન જે એના કુળમાં અમે છીએ,
 પીર બબર્યા બીસ્તી ખર-ડીઝીધર સંતાન અમે છીએ— ૨
 ઋષિ મુનિ અહીં હતા જ્ઞાની જે એના કુળમાં અમે છીએ,
 ભાંગ ચરસમાં ગુલ્લતાન બસ એવાં સંતાન અમે છીએ;
 હનો દેવ ચૈતન્ય જેમનો એના કુળમાં અમે છીએ,
 જેનો છટ જડ પથર આજે એવાં સંતાન અમે છીએ;
 મન્કૃત વાણી હતી જેમની એના કુળમાં અમે છીએ,
 મકર વાણી વટે આજ બસ એવાં સંતાન અમે છીએ— ૩
 પુષ્પ વિમાનો ઉડાડતા જે એના કુળમાં અમે છીએ,
 ગેસો મોટર જેઈ મટ આજ એવાં સંતાન અમે છીએ
 હતા કર્ણ ભીમ ભીષ્મ દ્રોણ જે એના કુળમાં અમે છીએ,
 ઘુટણ પર ધરી હાથ જાડીએ એવાં સંતાન અમે છીએ;
 કૃષ્ણ, રામ, લક્ષ્મણ સમા હતા એના કુળમાં અમે છીએ,
 હતું માન નવખંડ સાતદ્વીપ મધ્ય જેમનું અમે છીએ— ૪
 બાળ શતશ્રી ભુશનિ કૂટતી એના કુળમાં અમે છીએ,
 કટાકીઆથી ફૂટે દાન આજ એવાં સંતાન અમે છીએ;
 ગંજ રક્તનાં ગ્લાન કરતા એના કુળમાં અમે છીએ,
 પાણીને છાંટે અભગાદએ એવાં સંતાન અમે છીએ,
 ચક્રવર્તી સત્તા ચલાવતા એના કુળમાં અમે છીએ,
 હતું માન નવખંડ સાતદ્વીપ મધ્ય જેમનું અમે છીએ— ૫
 હતી બ્રહ્મચર્ય શક્તિ જેની એના કુળમાં અમે છીએ,
 થયા નપુસક ખોઈ વીર્યબળ એવા સંતાન અમે છીએ;
 લાખ સંહારી બાળ જેમનાં એના કુળમાં અમે છીએ,
 માખી મચ્છર માંકડ મારા એવાં સંતાન અમે છીએ,
 ગુઝીવ, હનુમત, અગ્ર, અર્જુન એના કુળમાં અમે છીએ,
 હતું માન નવખંડ સાતદ્વીપ મધ્ય જેમનું અમે છીએ— ૬
 વિશ્વોત્તરિમાં ધ્યાન જેમનાં એના કુળમાં અમે છીએ,
 ગ્વાથે વૈરમાં ધરે માન આજ એવાં સંતાન અમે છીએ;
 પ્રાણી પર દેતાંતા પ્રાણ જે એના કુળમાં અમે છીએ,
 મધ, માંસ, ને મીન બક્ષતા એવાં સંતાન અમે છીએ;
 આર્યાવર્ત સંસ્થાન જેમનું એના કુળમાં અમે છીએ,
 જેનું સ્થાન હિન્દુસેતાન હવે એવાં સંતાન અમે છીએ— ૭

અટળકે જેને ધાન્ય ધન હતાં એના કુળમાં અમે છીએ,
ભોજન વિણ થઈ ગયા મુવાલી એવાં સંતાન અમે છીએ.
સલાસલ લેતાંતા જાણી જે એના કુળમાં અમે છીએ,
મલથી લીએ યુર માની હવે એવાં સંતાન અમે છીએ,
હરિશ્ચન્દ્ર ને રામ યુધિષ્ઠિર એના કુળમાં અમે છીએ,
હનું માન નવખંડ સાતદ્વીપ મધ્ય જેમનું અમે છીએ— ૮
ધર્મ એક ને જાતિ એક ને વાણી એક પછી અમે છીએ.
પ્રભુની ભક્તિ સ્વકર્ણ શક્તિ ધરી હાથ પછી અમે છીએ,
ધૃતિ ક્ષમા આનુર્ય વીર્ય લીધાં ઉરે પછી અમે છીએ,
નીતિ, રીતિ ને રિયતિ સંપમાં પ્રીતિ છતી તો અમે છીએ.
સ્વાભિમાનમાં ધ્યાન, ભાન, ને સાન થાય તો અમે છીએ,
નહિ તો કુખતી નાકા હિન્દે છીએ આજ ને છીએ છીએ— ૯

૧૨

પૂર્વજોનું સ્મરણ.

(નજર કરો નાથ જરા ઓળખી લ્યો નારી)

સ્મરણ કરો આર્ય ! જરા પૂર્વજો તમારા,
છો શુ તે તમેય આજ મર્ષ ને ભિખારા ?— ૧૦— ૨૬૦
અગ્નિ, વાયુ, અગિરા, ઋષિઓ વળી આદિત્ય,
વેદ જ્ઞાનને પામીઆ, આદિ બ્રહ્મથી નિત્ય,
ઋગ્ યજુર્ અથર્વ અને સામના દેનારા— સ્મરણ ૧
ધનુર્, આયુ, ગાંધર્વ ને અર્ધ, ચાર કિપવેદ,
શસ્ત્રશાસ્ત્ર ઔલિક નથા આત્મિક સો કિપદેશ,
વેદક ને જ્ઞાન શિષ્યશાસ્ત્ર જાણનારા— સ્મરણ ૨
શિક્ષા, કલ્પ, નિરૂક્ત ને જ્યોતિ વ્યાકરણ છંદ;
નિધક, બ્રાહ્મણ, રચક બહુ, પાણિનિ, યામક ઋષિ વ્રન્દ;
ધાતુકોપ વ્યુત્પત્તિ ખજોળ શોધનારા— સ્મરણ ૩
ન્યાય, મીમાંસા, સાંખ્ય, વેશિષિક, યોગ, વેદાન્ત,
ગોતમ, જૈમિનિ, કપિલ ને કણ્વાદ, પતંજલિ વ્યાસ;
તત્ત્વ, તર્ક, સત્યદર્શ જ્ઞાન અર્પનારા— સ્મરણ ૪
મનુસ્મૃતિ ને કપિતિપદ વળી રામાયણ મન્ય,
મહાભારત, બૃહન્કથા, નાટકાદિ સુવ્રતાન્ત;
વાલ્મીકિ વ્યાસાદિ ઇતિહાસો લખનારા— સ્મરણ ૫

વિશ્વામિત્ર વસિષ્ઠ કર્મ ધનુ વિધાના જાણુ,
 પૃથ સમુદ્રે આંધીઓ, નલ, નીલ શિષ્યસુજાણુ;
 દ્રોણ એ હના હુએ વિમાને ઊડનારાં— સ્મરણ ૬
 કાલિદાસ ને ભવભૂતિ, શ્રીહરિ, દડી, આણુ,
 માધ, ભટ્ટી, ભર્તૃહરિ, જગન્નાથ કવિ મહાન;
 કાવ્ય નાટ્ય અંકાર રસ બનાવનારાં— સ્મરણ ૭
 મુદ્ધ, કુમારિલ ભટ્ટ ને સ્વામી ચક્રરાચાર્ય,
 ત્યાનંદ સ્વામી ઋષિ વૈદિક ધર્માચાર્ય;
 તત્ત્વજ્ઞાનદર્શી ધર્મ પ્રાણુ આપનારાં— સ્મરણ ૮
 તમે ઓક્ષાદો નેમની તમમાં તેનાં રક્ત,
 થાઓ પાછા ને સમા, બની નેમના ભક્ત;
 ધિક્ક ધિક્ક જન તમે ન પૂર્વજો ઉદ્ધાર્યાં— સ્મરણ ૯

૧૩

વીરોનું સ્મરણ.

(નજર કરા નાથ જરા ઓળખી કયા નારી)

નજર કરી આર્ય ! જુઓ વીરલા તમારા,
 હજી તમે હજુય આમ રહ હીચકારાં—નજર ૧
 રામચંદ્ર, રાક્ષસજી, બીલી, સુગ્રીવ જામુવાન,
 બ્રહ્મચારી હનુમાનને દંદ્રજીત બલવાન,
 લકા રણક્ષેત્રમાં નિશા ડોલાવનારાં— નજર ૨
 બીમ, દ્રોણ, કૃપ, દુર્લ, ને જયદ્રથ, અશ્વત્થામ,
 કૃષ્ણાન્તુને, દુપદ, ભીમો, ધૃષ્ટદ્યુમ્ન, અભિમન્યુ,
 યુદ્ધ મહાભારતે ધરા ધુળવનારાં— નજર ૩
 વિક્રમ શાલીવાન ને શિલાદિત્ય નૃપ ભોજ,
 નદ, ચન્દ્રગુપ્તાદિ કદ', વળી મહાન અગોક;
 ચક્રવર્તી રાજ્ય પૂર્વજેથી રક્ષનારાં— નજર ૪
 પૃથ્વીરાજ, ભડ અમરસિંહ, વળી ચામુડ, કલ્યાણ,
 સયુક્તા, કરમા સતી વીરત્વનાં એધાણુ;
 ક્ષાત્રરક્ત પાણીપતે રણ ગળવનારાં— નજર ૫
 પ્રતાપ રાણો ટેકીલો, ભારત પૂર્ણપ્રતાપ,
 જેના નામ થકી પડે, સ્વતંત્રતાની છાપ;
 હથદીધાટ જગમાં રિપુ હરાવનારાં— નજર ૬

(૧૩)

આપા રાવળ, હમીર, ને રણમલ, કુંભો સંગ,
 ઉદય, અમર, ને રાજસિંહ, યોદ્ધા કરના ઢંગ;
 ગદ ચિતોડ કાળ રણે પ્રાણ અર્પનારાં— નજર ૬
 સિવાજી શરો ખરો દેશ ધર્મ પ્રતિપાળ,
 જો ન હોતનો થાન સૌ મુનત હિન્દનાં આળ;
 આજીરાવ આદિ ધીરા અરિ મરદનારાં— નજર ૭
 સસબક્ત હરિશ્ચંદ્ર ને રામ, યુધિષ્ઠિર રામ,
 બ્રાતૃભક્ત લક્ષ્મણ, ભરત, શ્રવણ ભક્ત પિતૃમાય;
 લવ કુશ અનિરૂદ્ધાદિ આળકો લડનારાં— નજર ૮
 એ પૂર્વજ વીર આવીઆ, ક્ષીટને લઈ અવતાર,
 જોની પૂર્ણ વિભૂતિનો, તૃપ જ્યોર્જમાં ચિતાર;
 તેની ભક્તિ પ્રીતિ જીતી થાઓ તે સમાનાં— નજર ૯

૧૪

હરામી આત્મા.

(સદા સંસારમાં સુખદુઃખ. રામ—પહાડી)

જીવે શું હિન્દમાં એવા કો મૂદાત્મા હરામી !
 કે જે નિજ પેટ વિના અન્યના ન રહેજે હામી— ૧૬.
 ઝાકળના મોતી સમા જીવે તે કંગાલ,
 કાલા આગ્યા ગયા ભૂલા પત્થરવત્ ભૂમાર;
 ખરંતા પીપળાનાં પાંદડાંની પેઠે એ તો,
 કીડી મકાડીની સમાન કાયા તે નકામી— જીવ ૧
 હોય ખીતાઓ છો ઘણા, અદગક ધન ભંડાર,
 લૂપ્તી કીર્તિ હો ભલે, મૃગજીવત્ નભનાર;
 મળે તે માટી નીચે જે થકી અવતાર ધર્યા,
 ફરે ઘાણી તણા જ્યમ એલ ફેરા અધ પામી— જીવ. ૨
 તેનાં મૃત્યુ પાછળે, કોઈ ન રડતી આંખ,
 જીવ ન જાતી નામને, માન તણી નહિ ઝાંખ.

૧૫ ધર્મે લોહી ઉછળવા.

(કપડી દિલ તારૂં તપાસી જવા સીદ રહો કાં.)

નકટ ધિક્ક તેને જેનાં ધર્મે લોહી ઉછળે નાં— હાં હાં.
 અર્ધજી નિષ્ઠા ન ધારે, કર્તવ્યો વિસારે, તે દોર ખરે હાં હાં હાં ૧
 જીવો નજીવા તે જતુ સમા એવા પાણી તળા પરપોટા ધળા,
 પેટ ભરનારાં જ્ઞાન, કીટ નરકે મગ્તાન;
 એમ દેહ નાહું એવ તો સરે નાં— નકટ ૨

૧૬ પૂર્વજોની દાઝ વિનાનાને.

(જગતમાં તે નરને ધિક્કાર.)

જગતમાં તે જીવડા કગાલ, ન જેને પૂર્વજ દાઝ લગાર;
 ન જોડ્યા 'અમે અમે ઋષિ બ્રાહ્મ, આર્યો આર્યાવર્તના સાર.' ૧
 કદી પળુ કેમ જુએ રે અરરરર વીરલા જીવ નિજ મત્ત,
 ગ્લનીયતા શુભ આર્યપણની તેનું ખુવે મમત્ત,
 જેનુ લોહી વહે નસનાડી તેનુ જુએ તત્ત.
 પછી તો ધિક્ક હીચકારા થઈએ,
 ઉદરભર જ્ઞાનોથી જાતેએ;

અરરરરર કીટકાગ— જગતમાં ૨

કોહી ખાય વીંછળુનાં બચ્યાં માનાં ચામને હાડ,
 દૂધ પીધેલા સાપો વળનાં દે ઝંરી અપકાર,
 કૃતધ્વી અકરમી જીવ કહીએ,
 ઋષિ ઋણો જે ના ચુકવીએ,

ધૂળ પડી અવનાગ— જગતમાં ૩

ટોળે કેમ એ ઋણુ પૂર્વજનુ વિના ભેષ સન્યાસ,
 'મુદ્ધ શકરાચાર્ય જીસસ ને દયાનંદ થઈ ખાસ,
 પૂર્વજનાં ચરિતો અનુસરીએ, જગમાં તેનાં નામ જગતીએ,
 નહિ તર તો ભૂભાર— જગતમાં ૪

પાણી હલાવે, લાડ ખવાડે તર્પણ શ્રાદ્ધ ન થાય,
 પળુ જીવનયજ્ઞે તન, મન, ધન, આરુતિ હોમાય,
 ત્યારે કુળગોત્રો ઉગતીએ, રામ કૃષ્ણ મુદ્ધ જ્યનિ કહીએ,

ધર્મરાજ્ય સસાર— જગતમાં ૫

૧૭ હંદગીનો સાર.

(પિયુષ પીઠાણો રે ધર્મનો પાર. રાત્ર માઠ)

- આયોં ! સૌ વિચારો રે હંદગી સાર૦—આયોં ૦ ટેક.
 પુણ્યભૂમિના ઉદરથી રે લીધા તમે અવતાર,
 માતૃકાણુ સાટે દીઓ રે તન, મન, ધન, ધરઆર૦— ૧
 આસાદો ઋષિકુળની રે વીર ક્ષત્રિયનાં બાળ,
 શ્રાદ્ધ સરાવો પિતૃનાં રે થઈ ફરજે ઓવાર૦— ૨
 તે જીવન પર ધૂળછે રે ધિક્ક ધિક્ક ફિટકાર,
 ‘મારા પૂર્વજ, ધર્મ મુજ’ કયોં ન જો ઉચ્ચાર૦— ૩
 ટુકડો નાંખે ના ભૂલે રે શ્વાન ગધા સંસાર,
 કેમ માનવી ભૂલીએ રે ઋષિ પિતૃ ઉપકાર૦— ૪
 પશુ પક્ષી કીટા કરે રે, નિદ્રા, ખેલ, આહાર,
 તેનાથી પણ ખેજ તે જો, ફજોં ન હો તેયાર૦— ૫
 ગાડી ઘોડા ખેસવા રે, ફરવા મોટરકાર,
 ઠાકીએ નહિ આંધવાં રે, નહિ સાથે થાનાર૦— ૬
 જળ પરપોટા કે પોરાં રે, આવે જલ અપાર,
 આત્મસત્ય વિષુ તેમ છે રે, જન જીવન કંગાલ૦— ૭
 પ્રેમ વિશ્વવ્યાપી કરો રે, સમ ભાવો સસાર,
 જુઓ મિત્રસ્ય ચક્ષુષા રે, વમુધા કુળ પરિવાર૦— ૮
 મરવું બાળે સત્યને રે, સત્યે મૃત્યુ સંસ્કાર,
 સત્યને ખાતર માગજો રે, ફરી ફરી અવતાર૦— ૯

૧૮

આત્મદાઝ ધારવા ત્રિવે.

(નજર કરો નાથ જરા)

- નજર કરો આર્ય ! જરા આત્મદાઝ ધારી,
 કોણુ એ હતા ને આજ શી દશા તમારી૦—ટૂંક૦
 સપુત ભારતના તમે ઋષિ મુનિના સંતાન,
 ઋણુ શિરે માઆપનું ભરવા આપો જન;
 કોણુ એ કંગાલ સુત દે ન ગાળ ટાળી૦— નજર૦ ૧
 ધૂળ પડી એ જીવનમાં, ધિક્ક જુઠાં સૌ કર્મ,
 કલું ન જાતી ઠોકીને, ‘આ મુજ સત્ય સ્વધર્મ’;

કોણ છે ગમાર અર્થસંસ્કાર જે સંસ્કારો—નજર ૦ ૨
 ખાતું પીતું એણું, કદે કાગ ને શ્યાન,
 આપણમાં, શું ફેર છે, જે ન સ્વાત્મઅભિમાન;
 કોણ મૃદુ હવ જેણે પશુ વૃત્તિ ધારી—નજર ૦ ૩
 ગાડી વોડે મ્હાલતું, એ નહિ હૃદયીકામ,
 ફેક આવી ઉડી ગયા, ન રહ્યાં નામ નિશાન;
 પાણીના પોરાની પેડે રક કાય ધારી—નજર ૦ ૪
 પતંગ કાટ સમા થણા હવના મરતા લોક,
 કોઈ ન જાણે તેમને હવન સ્વમાં ફેક;
 જેની પ્રેરે અશુભ ન અશુધાર સારી—નજર ૦ ૫
 'કર્મ, ધર્મ,' એ મુખ કહો, હૃદયે કાંઈ ન તોલ,
 જેમ દોષ દંડ વહે અંદર પોલપોલ,
 કર્મ ધર્મ કાજ કરો તન, મન, ધન વારી—નજર ૦ ૬
 સ્વધર્મ સતકર્મો ચક્રી પરોપકાર ઉમંગ,
 કરી બતાવો ખંતથી એજ આર્યના ઢંગ;
 સત્ય વિજય વાવટો સસારે ઘો કુડાડી—નજર ૦ ૭

૧૯

સત્યની લગની.

(મારા તનમાં મનમાં ભર્યો છે કયા છે)

મારા તનમાં મનમાં લગની અગની સત્ય સ્વધર્મની જગી,
 ઉગે આજુ છે કર્તવ્ય આવેશમાં, તવાવા તત્પર રાગી—ટંક ૦
 નાન જનની નથી દરકાર, જન્મે જનમ લગાર,
 દેશાન્નતિ આડે લોખંડે એડી તે, લાત મારી જુલું ભાંગી— ૧
 નિન્દા ખુરાઈ તથા અપમાન, મારાં મેધિરાં છે લાણુ,
 આવેશયજ્ઞે ધી આહુતિ રૂપે તે, હસ્તે મોઢે લઈ માગી— ૨
 માન પ્રેશસા તણા વરસાદ^૧, ખુરા કરાના વરસાદ,
 મારી લાગણી લીધુડી લતાપર, વર્ષા કરે દુભાગી— ૩
 સ્વતંત્રતાના ઉપાસક હુંથી, લક્ષ્મી ભલેને રીસાય,
 અખાડી છોને રીજે ખર પર રહી કાન્ત ઐશ્વર્ય ત્યાગી— ૪
 તીવ્ર કસોટી કરે મને ખાજ, પ્રાણ પરીશ્રામ-આજ,

ડીપાનો તવાતો હું શુદ્ધ હીરણ્યે, ઝળકી બિંદીશ સુર્ભાગી૦—૫
 વિશ્વના માળા પ્રભુજને બાગ, હું છું ખીમેમો ગુલાબ,
 જેમ જેમ મારી કલમો કપાશે, મુગધિ દઈ ફૂલી ફાલી૦— ૬

૨૦

અમારો ધર્મ.

(સદા સચ્ચારમાં રાગ પહાડી)

સત્ય અમારો ધર્મ છે જીવન આત્મા શ્વાસ,
 સત્યમેવ જયતે સદા એ અમ દૃઢ વિશ્વાસ.
 અમે હરિશ્ચન્દ્ર રામના મુનો દૃઢ દેક લઈએ,
 આવે દુઃખ શિરે મહાન્ તેને ખરી ખંતે સહીએ;૦ — ૧૬.
 ટીપે ટીપે હીરલા, ઝળકી સફૂટ ચાય,
 તાપે તાપે હેમને, કસોટીથી પરખાય;
 મીનાર, પહાડ, ખડકને અમારા ગુરૂ ગાળીએ,
 અશાન્તિ તુષ્ટાનેય શાન્તિમાં હસંતા જોઈએ૦— ૧
 જેમ સત્ય ધારણુ થશે, તેમજ જીવન કમળ,
 તેજ નખાશે જેટલું, તેની બળે મસાલ;
 અમે બળી બળીને વિશ્વને પ્રકાશ દઈએ,
 વિરોધ વાઈ પુકે વધીએ ધૂલિને રાગ કહીએ૦— ૨
 આત્માના ખૂતી જૂઠા, અધ તિમિરે સટેલ,
 દુર્ગન્ધિ ધૂએ બર્ગા, કાકડા વિના તેલ;
 જીવને મર્યા એ કાળા કાકડાથી દૂર રહીએ,
 અપારાં તેજ ધૂમાડે જવાવા શાને ચહીએ;
 અભાગને બળવા તણું જેનામાં હો તેલ,
 તેઓ અમને જોડને હો દૂર અન્ય મરેલ૦— ૩

૨૧

સત્યનો ઝુંડો લેનાર.

(સખી જેણે મોહ મદિશ પીધો)

ખરો જેણે સત્યનો ઝુંડો લીધો,
 જાણો તેણે દેહ સફળ આ કીધો૦—

૨૮.

પોપેથી બાથ બીડી,
 રૂઢીનો કિસ્સો તોડી,
 બમ કચાટ છેડી દીધો,
 સોક્રેટિસ, વિજિલન્ટ, સુથરનો નય પીધો—ખરો ૧
 જાદિલયા બીક ત્યાગી,
 જમડાથી બીતિ ત્યાગી,
 મોત થકીએ ના બીધો,
 હકીકત, તેમનો માર્ગ માધ્યો સીધો— ખરો ૨
 અમૃતોના આંક પાડી,
 દ્રોહીને ખૂન ઝાડી,
 પરકાજે પ્રાણ દીધો
 મુદ્દ, કાષ્ટ, દયાનંદ અવતાર લીધો— ખરો ૩

૨૨

સત્યની સમશેર કોણ ઝાલે ?

(સિંહલ સ્તેહ કરે બેઠા)

ઝાલે કોણ સત્યની સમશેર ?
 જે હોયે સિંહલ માના શેરો^૧— ટંક.
 નથી ખાવો થાળી ભરી શેરો^૨,
 નથી દેવો કલમ થકી શેરો,
 થઇ પૂર્વજનેથીય સવાશેરો,
 બગે સત્ય લોટરીએ આત્મશેરો— ઝાલે ૧
 સત્ય યજ્ઞે છે જાઓ તવાઈ,
 પ્રાણ બનીપ્રા આપો હોમાઈ,
 હરિશ્ચન્દ્ર, રામ, બીજમ વ્રત લેયા ભાઈ,
 તન્ને અવાજ પણમાં^૩ એ પાણુ^૪ ફેરો—ઝાલે ૨
 બલે મોટા અમલદારો થાઓ,
 લાખ ફોડો રૂપીઆ કમાઓ,
 ફરો આત્માનાં ખૂનો કરાવો.
 એવાં ધિક્ક અમૃત ઝરનાં ઝરો— ઝાલે ૩

સાચી જોડિયો કહેવું મકીલાનો,
 દાવ પેચે ચલાવો અમુકીતો,
 (પણ) ઘો કોન્સન્સ^૧ વકીલાને લાતો,
 અર્થાથે^૨ પીટી જૂક દહેરો— ઝાંઝે ૦ ૪
 પોથી માંહિલાં રીંગડંગા જેવી,
 પડિતાઈ પેટાથે તેલી;
 ટકા ધર્મ ટકા કર્મ ટેવી,
 કરો ન કાજો અન્તઃકરણ ચેરો— ઝાંઝે ૦ ૫
 ન હો બાયલા જીવન રણ મેદાને,
 નામ નોધો અમર કાળ પાને,
 બાવી ગાશે એ છીનિ ગાન તાને,
 ખાનો ત્યારે સકળ જનમ કેરો— ઝાંઝે ૦ ૫

૨૩ સત્ય લડાઈના સિપાઈઓને.

(સાચબા સલજા નાની નજદલના વીરા.)

સત્ય લડાઈના સુધારકો સિપાઈઓ !
 પદ અબિમાની આર્યો (૨) મોટા આત્મયજ્ઞો રચાવો,
 ધર્મ વીરલા મોટા આત્મયજ્ઞો રચાવો— ટેક ૦
 ટેક ધર્મ્ય યુદ્ધ નથી ફરી ફરી મળવાં,
 મુક્તિનાં નોનરાં ને (૨)
 તવાઈ જતાંય ના ચૂકાવો— ધર્મ વીરલા ૦ ૧
 આર્ય-પ્રાર્થના સમાજ પાછુ ન હટવું,
 કુકદિ દિવાલ વેરી, (૨)
 અસત્યના કોટ તોડી પાડો— ધર્મ વીરલા ૦ ૨
 નિન્દા અપમાનને રણસિંગ જળજળે,
 આવે કારી આ ધાન (૨)
 શાન્ત પ્રત્યાધાને શમાવો— ધર્મ વીરલા ૦ ૩
 પૂર વીરોના ચરિત્રો સંભાળો, યુદ્ધ, કાઠિન્દ્ર, રામ મોહન (૨)
 દયાનન્દી જીવનો બનાવો— ધર્મ વીરલા ૦ ૪

આત્મિકલીરતા સ્વાર્થતા નસાડો, કર્મવ્યવિહાર સ્મરી (૨)
 ફળની સકામતા વિસારો— ધર્મ વીરલા ૫
 મન મનાંતરો કેદખાનાં બન્યાં છે, સ્મૃતિ જનિની બેડી (૨)
 નોડી ફેડી સ્વાતન્ત્ર્ય સમરો— ધર્મ વીરલા ૬
 ક્ષિપ્ત લઈ માથ આત્મસામ્રાજ્ય ચલાવો, વિશ્વે વર્તાવો ઐક્ય (૨)
 શાન્તિધ્વજ હરસ્થળે ઉડાવો— ધર્મ વીરલા ૭

૨૪ અમે સચ્ચાર્ શોધનારા.

(હું પ્રેમની ભેગણ પિયુને શોધવા ચાલી)

અમે મુક્તિના માગણ સચ્ચાર્ શોધવા ચાલ્યા,
 શોધવા ચાલ્યા બીજને બોધવા ચાલ્યા,
 સ્વાર્થના માગણ નથી પરમાર્થના માગણ— સચ્ચાર્ ટેક.
 ન સ્વરાજ્ય જરૂર કંઈ માગીએ, નહિ ભોગ કે વિલાસ,
 ટિઝી, ખિનાજ ન પદવીઓ, નિષ્કામ સો અમ આશ— ૧
 કરી પ્રાપ્તિ આત્મસ્વરાજ્યની, કરી પ્રાણી માત્ર સ્વતન્ત્ર,
 વિશ્વે વહાવશુ પ્રેમપૂર એ અમારો ગુરુમન્ત્ર— ૨
 સહબક્તિની કક્ષની ધરી, વિરક્તિની ઝોળી,
 અમે ભજીતિ શક્તિ, યુક્તિ પાકુકા પહેરી— ૩
 બીજ સત્ય બોલુ રેડી ખુનજળ કરી ખાતર પ્રાણ,
 ડર નથી સડવા કે નિદાવા ચવાવું અમ લાગુ— ૪
 અમ લોહીને ટીપે સત્યમય કલ્પવૃક્ષ થશે,
 ફળ વિશ્વ તેનાં આપશે, અમૃત પૂરણ બનશે— ૫

૨૫ સત્ય રણમાં આમન્ત્રણ.

(કંઈ નથી સુખ સાધન ખનમા.)

આવો કોઈ વીર સત્ય રણમાં,
 આર્યભૂમિ કુરંદિ બધનમાં,
 મર્યા શું રક્ત ઋષિ મુનિનાં ?— આવો ટેક.
 કાકડ ને ગેલીલીયો છે ક્યાં ?
 સોફ્ટીસ, વિકિલ, લુચર ના,

બુદ્ધ, શંકર સીખગુરુ સ્વર્ગ ત્યાં,
રામભોહન ને સ્થાનંદ્ર આ,
સૌ શું મુધારક વીચંદીલુ ભાં,

ગુલામી ગણમાં—

આવો ૧

શિયાળીઆં પાખડે ચાલે,
ગાડરનાં ટોળાં પર મ્હાલે,
કરસન, મથુરસિંહ વિલુ ફલે,
વિપ-અજ્ઞાન વધારે લાળે,
આવી ધડીએ ચડે ઉદ્ધારે,

તેજ ધન્ય જનમાં—

આવો ૨

મુણો ટેક બુધગલ ઉશ્કેરે,
સત્યાગ્રહીને ફરજે તેડે,
ચડો પોપ સ્વાર્થા ગદ ઘેરે,
ક્ષુદ્ર દ્રોહીને હાકો ફરે,
ફરકાવો વાવટા મુધારે,

સત્યમે- જય માં—

આવો ૩

૨૬ મુધારાની લડાઈમાં સજ્જ થવા વિષે.

(કપટી દિલ તારૂં તપાસી જવા સીદ રહો કાં.)

અપદ સજ્જ થાઓ મુધારાની જગતી લડાઈ,
કર્તવ્યે સિરો ઝુકાવો, પ્રાણો પરખાવો, છો જાઓ તવાઈ—ટેક-
સત્યાગ્રહીઓની સેના મળી, સત્યમેવ જયતે ઉચ્ચે ઉચ્ચરી,

કરો પોપોથી શુદ્ધ, લાવી શુદ્ધ બુદ્ધ,

હણો દુષ્ટ શત્રુ રેક્ષસી કસાઈ—

અપદ ૧

વેદાદિ શાસ્ત્રોનાં શસ્ત્રો ધરી, નાખો મિથ્યા મનોના કિત્તાઓ તોડી,
પાળો અર્ચન ઉદ્દેશ્યે લઈ ઋષિનો આવેશ,

જાઓ પર ઉપકારમાં જડાઈ—

અપદ ૨

જાણી જસુદેવ કુ-ચરણ કરો આત્માનાં અર્પણ થઈને યાહોમ,
છાંડો દ્રોહીઓની બીક, મનમાંથી જરીક,

દીઓ પૃથ્વી પર એકતા છવાવી—

અપદ ૩

કેમરીઆં કર્મકેવં કરી, રૂઢં કીર્તિ બર્ધુ મૃત્યુ જાઓ મરી,
આપો ધમિરને અર્જ, 'અમે બજારી નિજ કરે'

એજ આય અભિમાનની વડાઈ—

અપદ્ ૮

૨૭ સત્ય પ્રચારથી નહિ હઠવા વિષે

(ભારતકો સુના છોડ કે થડ કહાં મધે મહારાજે)

નથી હડતા સત્ય પ્રચારથી જે ધર્મવીર હોયે છે— ટેક-
ચાહે દુનિઆ સહુ કરી જાયે, ચાહે ભારી મુશીબત આવે,
પાછું પગલુ કદી ન થાયે, તોપ તીર તલવારથી,

નહિ કાયર થઈ રહે છે—

નથી ૦ ૧

સત્ય રૂપ ખીકુ જે કહાયે, તન મન ધન ટેકાર્ય લગાવે,
હંગિજ, દ્વિલે નહિ દબાવે, લોક લાજ પરિવારથી,

પ્રદ્વાલ ભરત ધ્રુવ રે'છે—

નથી ૦ ૨

ધ્યાનદ ગમે દેશ જગાવી, લેખરામજી પ્રાણ ગુમાવી,
ગુરૂ ગાવિન્દ પાણી ચમકાવી, નિર્ભય થઈ સસારથી,

તે ગુખની ઊંચ સુવે છે—

નથી ૦ ૩

ધર્માર્થે 'હા' મુખ કહેવાયે, જન જતાં તે 'ના' ના થાયે,
'હા ના' ના નિજ ટેક ચલાવે, છો ખરીદાય ચમારથી,

નહિ આત્મસત્ય ખુએ છે—

નથી ૦ ૪

ખાજ વવાયા ખાદ મંડે છે, ત્યારે ઉત્તમ વૃક્ષ કળે છે,
ફલ લેતાં કટકો નંડે છે, બહાદુર તેમ ખુવારીથી,

સત્યમેવ જયતે રે'છે—

નથી ૦ ૫

૨૮ વીરતા સમ્પન્નની નિર્ભયતા.

વીરતા સમ્પન્ન નિર્ભય મોતથી પણ ના ડરે,

ગદી સામે આગ બગાની સ્થાનથી પણ ના ટળે— ટેક.

દેશ સેવા, ધર્મ રક્ષા એજ બસ કર્તવ્યતા,

નહિ લાગી મોહ, માયા, મદ થકી રહેતા પરે—

૧૨

સત્યવાદી ધીર ને ગભીર છે તે દેવતા,

વચન તેનાં સર્વ કપર પ્રેમ અમૃત નિર્કરે—

૨

'હા' યદિ તેણે કહી તો 'ના' કદી થાયે નહિ,
 'ના' થી પણ કદી 'હા' ન થાયે જનથી છોને મરે— ૩
 'સત્ય છે ને સાચ જય છે' 'કર્જમાં રહેવું મર્યા'
 સદ્ય એ આત્માની સામે સદાયે હોસે ધરે— ૪
 આ પ્રકારે તીરે બનીને, રાખીને ધર્મિયર તિરે,
 ગમે તેવાં કર્મ રણમાં, કહે ના મુખથી 'અં'— ૫
 ગમે તે ત્રિપતિ હો ખુશી ને હાસ્યમાં મુખપ્રજ્વળે,
 આપવા શાન્તિ જગતમાં કર્મ તેનાં સસરે— ૬

૨૬ સુખી જીવનનો નમુનો.

(સર એચ વોટનના કાવ્ય ઉપરથી)

કેવળ મુખી તે જન્મે ને બળે,
 જે પર્યન્ત્રાણના નહિ દાસ બને,
 છે અપત્ર જેનું પ્રમાણિક વિચાર,
 ને ચાતુર્ય જેનું કિયું સત્ય સાર— ૧
 ન વિકારોનો તે ઉપર અધિકાર,
 કંઈ મરવા તેનો છે આત્મા તૈયાર,
 ને સસારાર્યે વહે ચિન્તાનો ભાર,
 મંગા ટીંતિ જાહેર કે મૃત્યુ નિ સાર— ૨
 તે ભાગ્યે ચંડ તેની નિન્દા ન કરે,
 કે નીચે પડેલાની હાંસી ન કરે,
 ન જાણે કેવા હડા મૃતિના ત્રા,
 ન રાષ્ટ્રને શાસે પણ સત્ શાસના— ૩
 છે જીવન જેનું ટટા ઝગડાથી મુક્ત,
 ને અન્તઃકરણ તેનો વાસ વિવિક્ત^૧,
 ન ખુશામતીયા તેના રાષ્ટ્રે પોપાય,
 ઉપદ્રવીઓ ત્યાં ન કરતા અપાય^૨— ૪
 જે ધર્મને રતવના સાંગે ને સવાર,
 તેની કૃપાર્થે પણ ન દેવા ઉપહાર^૩,

તે ગાળે છે નિદ્રોપ દિવસ ને રાત,
 રૂઝા ધર્મ અન્યો ને સન્મિત સાથ૦— ૫
 તે મનુષ્ય ગુલામી બધોથી દૂર,
 છે પડવાને બીડ પળુ ચડવા આતુર,
 જો કે ના ભૂમિ પર પળુ આત્મચરણ્ય,
 નથી પાસ કાંઈ તોપણ છે મહારાજ૦— ૬

૩૦

ઐકાન્ત વાસ.

(પોપના એક કાવ્ય ઉપરથી.)

ગુપ્તી તે જન જેની દૃષ્ટિ ને ચિન્તા,
 અદ્ય પૈતૃક જમીને સમાય,
 સતુષ્ટ લઈને નિજ દેશીય હવા,
 પોતાની માનુષ્યમિ માંભ૦ — ૧
 જેનાં ગોકુલ^૧ દ્વેષ, જેનાં ખેતર અન્ને,
 જેનાં મેદાં વસ્ત્રે, પોષે નિત્ય કાય,
 જેનાં વૃક્ષો શરીરમાં તાપણી આપે,
 ને ગ્રીષ્મે સુશીતળ છાય૦— ૨
 ધન્યજ તે જેના નિરપેક્ષે^૨ કલાકો,
 દિવસો ને વર્ષો સુખે વ્યસ્ત થાય,
 શરીર અમ્યતામાં ને મન શાન્તતામાં,
 સૌ દિવસો વિશ્રાન્તિમાં જાય૦— ૩
 રાતે ગાદ નિદ્રા, અધ્યયન, આરામ,
 મળેલાં સગાથે દે મીડો વિશ્રામ,
 તથા છે અનધના^૩ જે પ્રીણે^૪ દિલ પ્રાણ,
 ને ધરતા હૃદયે અહ્યાન૦— ૪
 જીવવા દો મુજને ત્યમ અદશ્ય અન્નેય,
 ને મરવા દો મૃત્યુ અશોચ્ય,
 જમનથી અલક્ષિત કે જેથી પાપાણ્ય,
 કહી ના શકે હું છું ક્યાંય૦— ૫

૩૧

જીવનની સત્યતા.

(કોમલ મુરના કાવ્ય ઉપરથી.)

ખોલો ન મારી પાસ શોક પ્રપૂર્ણ નિઃશ્વાસો મહોં,
 કે જીદગી છે માત્ર ખાલી સ્વપ્ન જૂડેં કઈ,
 કો'ણો મૃતાત્મા જેમને તે છે સુષુપ્તિની સ્થિતિ,
 નહિ વસ્તુ સઘળી તેવી છે જેવી જણાયે છે છતીં— ૧
 છે સત્ય જીદગી, પથ્ય જીદગી, નિત્ય કૃત્ય થકી ભરી,
 નહિ કબર કે સમશાન તેની ભૂમિકા છે આખરી,
 'તું' ધૂળ છે ને ધૂળમાં પાછો જવાનો છો મળી,'
 આ વાત લાગુ શરીરને નહિ જીવને લાગુ જરીં— ૨
 નહિ મોજ શોખો માણુવા કે દુઃખ શોકો બહોરવા,
 નિર્ધારો તો છે ભાગ્યનો અન્તિમ રસ્તો ચાલવા,
 પણ વર્તવા એ રીત કે' પ્રત્યેક આવતી કાલ તે,
 અમને નિહાળે આજ કરતાં ખૂબ વધતાં આગળે— ૩
 લાંબી સ્વકૃતિ, ને સમય આ વહી જાય પૂર પ્રવાહમાં,
 દિલ આપણું મજબૂત બહાદુર તોય પોલાં ઢોલ સાં,
 ધબધબ ધડકતાં યાય ને લઈ જાય છે ઉદ્દેગમાં,
 એ કષ્ટ કે સમશાન પ્રતિ કદમો ભરાવી વેગમાં— ૪
 દુનિઆ તણી રણભૂમિ પર આત્મા સજીને આલના,
 ના થાઓ મૂળા દોર દાંખર નાસતાં ને ભાગતાં,
 કિન્તુ બનો શૂરવીર, ધીર, પ્રવીણ ગર્ભોર લડાઈમાં,
 ને જીદગી-મેદાનમાં ધુમો અતિ ચતુરાઈમાં— ૫
 લાગે ભવિષ્ય મધુર તોયે આશ તેની ના ધરો,
 ને ભૂતવાતો મૃત કેરી ચેહમાંજ બળી કરો,
 ચાલુ સમયમાં વર્તવાને કાર્ય માંહી મચ્યા રહો,
 રાખી હૃદયને શુદ્ધ અંદર ધસિને માથે ચહોં— ૬
 મોટા જનોનાં જીવનો સ્મૃતિઓ કરાવે તેમની,
 ફરીએ વિક્ષેપી આપણે પણ ઉચ્ચ જીદગી આપણી,
 છોડી જતાં સસાર પાછળ મૂકતાં જઈએ નવાં,
 પગલાં સમયની-રેતી ઉપર અન્યને અનુસારવાં— ૭
 ત્યારે બનો તૈયાર કરવા કાર્ય ખંત દિલે ધરી,
 થાઓ ગમે તે ભાગ્ય નહિ દરકારીને તેને જરી;

પુરુષાર્થ પૂર પ્રયત્નમાં દિન રાત ખૂબ મગ્યા રહો,
ધારી ખરી ધૃતિ કરો ઉદ્યમ રાહ દીક્ષે નહિ રહો— ૮

૩૨

વીરના અવતાર.

(હમ્મત રાણી પિંગલા તેને જોત દમ્મા દીધા.)

છે ધન્ય ! વિશ્વમાંહી તેવા વીરના અવતાર,
પરાઈ યન્ત્રણા તણા જે નહિ તામેદાર,
મહા શહેનશાહ તણા શાહનાય તે સરદાર,
જેના સ્વરાજ્યમાં ન ભીતિ જૂઠ વ્યભિચાર— ૧
ગુલામી બંધનો મહીં ન મુક્ત તે ફસનાર,
થુ મોક્ષ મનસરી હંસ કીચડે પડનાર ?
મોતી તણા ચણનાર કાંકરા ન કરડનાર,
ફગ્ધામૃતપી પાણી ન ખામોચનાં પીનાર— ૨
દશરથ શ્રીરામ પ્રતાપના તે વારસો હકદાર,
કુરખાની રાજ્યધાનીઓની કોલમાં કરનાર,
રણ-જીંદગીમાં સત્યતા-સમશેર બાધનાર,
મરતાંય તેની મૂકને મડાગાંઠે પકડનાર— ૩
સસાર એક બાળુ બીજુ બાળુ તે ઉભનાર,
પરન્તુ ન્યાયપંથથી કદમ ન ઉખડનાર,
હરિનાં એ દ્રોણશન્સને નહિ જગખાણા ખરીદનાર,
જ્ઞાત્ય એક સત્ય તેને દેહમાં વેચનાર— ૪
પુશામનો સમ્રાટ સેંકડોની અહીં લાચાર,
પણુ એક રંક 'પણુ' કને બરબાદ તે થનાર;
અધર્મથી ચોખ્ખંડ ગર્જી દુરૂરે પર થુકનાર,
પણુ ધર્મી દુડીયે જીસસ દ્યાનદ થઈ ફરનાર— ૫
તેના પરે ન માસ્તરો છે વાસના વિકાર,
નજરે નજરે મૃત્યુને ત્યાં નાકવા અધિકાર,
જીવન રણને નંદનવનને તે બનાવનાર,
તેમાં એ આત્મપંખીડું સ્વતંત્ર ઉડનાર— ૬

મુધારકોને ઉત્તેજના.

(અરે કોઈ આવો મિયાને મનાવો.)

અરે કોઈ હીરા ! મુધારકોમાં વીરા !
 જો બોલવે ધીરા પણ કર્તવ્યે શરાં—અરે૦ ટેક.
 ટેક સમુદ્રે લેલજો, કંઈણ ખડક સમાન,
 તુફાની ઊર્મિ ટકરશે, દુઃખ, નિન્દા અપમાન,
 નીકળ્યું ધખ્યાં-વીજળીઓ અમકશે, દ્રોહી-મેધો ઉમડશે,
 કકડશે, વરસશે, ઉખાડવાને મથશે,
 ત્યારે દદતાની યાશે સમીક્ષા પરીક્ષાં— અરે૦ ૧
 જીવન દક્ષિણે રૂપે, દીવાદાંડી તમ પાસ,
 હાથ દઈ ક્ષિરેરીને, પાડે પૂર્ણ પ્રકાશ;
 જો જો તરણાં તુલે ના તણાજો, ન કોડીમાં ગણાજો,
 છેદાજો, ભેદાજો, રીઝી, હસી ધા ખાજો,
 શાન્તિ ભાવિની તમારો ગાશે મહિમા રમહીમાં—અરે૦ ૨

૩૪ અમે સહુ દુનિઆના દોસ્તાર.

(રાગ—આશાવરી.)

અમે સહુ દુનિઆના દોસ્તાર,
 તેની ખાનર મરનાર૦— અમે૦ ટેક.
 અમારો નહિ દ્રોહ કોઈથી, ધખ્યાં દ્રેપ ન ખાર,
 કોઈ કરે અમ દ્રોહ તેનુંએ, શુભ ચહીએ સંસાર૦ ૧
 વિશ્વાત્મક મૈત્રી-વીજ વેગને સિન્ધુ ન કો રૂધનાર,
 પહાડ ન અથડે વર્ણ, રંગ ના નડે દેશ કે કાળ૦— ૨
 કોઈ અમારા હો ન હો અમે યશું પરાધ્ય ખુવાર,
 મસાલો, શું નહિ બજે ? બલે કોઈ ન હો જોનાર૦—૩
 માયાં કપી જગ ઓશીકે, અમે મૂકવા તૈયાર,
 ‘ખૂંએ અમને’ કહી છો ફેકે તેની ન કંઈ દરકાર૦—૪
 ફલ બોલ-અવતાર અમારો ખમવા લાન પ્રહાર,

રમાડી, રીઝાડી, વાનુ-ગાણી કરશું મોખાર૦— ૫
 જગને સવા ફૂલ દેશું તે છો છે કાંઠાવાડ,
 અમે જીસસો કોસે વીધાઈ કે'શું સ્વસ્તિકૃદ્ધાર૦— ૬
 સિન્ધુ વલ્લોવી જગના મોમાં રેડશું અમૃત સાર,
 ૧ કૃષ્ણા, સોફ્ટીસ, દયાનન્દ અમને મળે છો વિષજવાળ૦— ૭
 અમારી ગરદન પર મારો તીક્ષ્ણધાર કુઠાર,
 તોય ઓરેમ્ શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ વદી સવશું દૂધધાર.—૮

૩૫ અલમસ્તોનો રાહ.

(રાગ આશાવરી.)

અમારો અલમસ્તોનો રાહ,
 કરી કાણુ શકે ત્યાં નિગાહ?—અમારો ટેક૦ ૧
 રેલ, સ્ટીમર ને વિમાનાદિ પણુ લઈ ન શકે અહીં રથાહ,
 દાવો પણુ ના કરી શકે અહીં શહેનશાહના શાહ.— ૧
 આલેફઝાન્ડર, સીઝરને પણુ મન આ માર્ગ અગ્રાહ,
 ઉચ્ચ આલ્પસો ઓળગનારા નેપોલ્યન અબળાહ.— ૨
 સહી શકે શરીરે શર અસિ, બંદુક, તોપના દાહ,
 મહારથીઓ એવાને પણુ અસહ્ય અહીંના ધાહ૦— ૩
 ત્રણે અંધણા કરાં દાણો ચૂકવવાં અહીંઆ,
 દેહેન્દિય-મિલકતપર થૂંકી થવુંજ બેપરવાહ૦— ૪
 આ રસ્તો સસ્તો આત્મપથિક જળરજસ્તને ખાસ,
 પૃથ્વી, પાણી, તેજ, વાયુ વિણુ અહીં કરવો નિર્વાહ૦— ૫
 અમ પથે ચક્રવર્તિને પણુ દુર્લભ ભોગ બધાય,
 તેમાં ચળનારાને કાઢે બહાર નિપુણ દરોગાહ૦— ૬
 જગનાં દુઃખ, ભય, રોગ, મૃત્યુની અહીં ન સુણીએ આહ,
 વેર, વિરોધ, અશાન્તિ પણુ ના શાન્તિ, શાન્તિ વાહ વાહ૦— ૭
 ખાસ નાત કે જાત અહીં નહિ કોમ કુટુંબ કબિલાં,
 એક પ્રવાહ વહે આત્માનો અક્ષા બિસ્મીલાહ૦— ૮

૩૬ અમારો બેપરવાહ રાહ.

(ગણ.)

- અમ રાહ બેપરવાહ અમને ત્યાં જવામાં વારશોમાં,
 ૧ વેળાની રવેળા ઉદધિને રૂધવાનું ડહાપણ ડોળશોમાં. ટેક.
- એ ખુવારી વારિધિની ઉમેદવારી (અમ) આત્મનીની,
 એ ચતરંગ-તુરંગ સ્વાર કોલમ્બસને પાછો વાળશોમાં— ૧
- વેચો સચ્ચાઈ અજન્મભૂલી એક પઈ સાડ પછી,
 દેડાને ત્યાં શવ ચૂથતા હરિશ્ચન્દ્રનો દયા લાવશોમાં— ૨
- રેંસો ગળાંઓ ભાઈ, પિતૃનાં ઇચ્છ પૃથ્વી કારણે,
 અમ રામ, લક્ષ્મણ, ભરતે ચૌરંગજેખી આંધુ સારશોમાં— ૩
- ચાટો થુંક્યાં કંઈ વાર અન્તઃકરણને શરમાવતાં,
 અમ ભીષ્મ ભીષ્મપ્રતિગ્ને નપુસક થઈ શર મારશોમાં— ૪
- રૂસ્વત, દગાદટકાથી શાહુકારી ભિક્ષા લૂંટતાં,
 અમ બુદ્ધ ભિક્ષુ-ક્રમડળને હાસ્યકણિકે લાદશોમાં— ૫
- ક્ષમા નણીય ક્ષમા ટળાવો ધોર બુદ્ધ ચલાવતાં,
 અમ ક્રાઈસ્ટ કાળજડાંની કૌસ કનેચ કડણા કાઢશોમાં— ૬
- જરી ડોળના ડોળા મહોં જલિમનાં બૂટો ચુંબતાં,
 અમ હકીકત ગર્દન કપાતાં મલમપટ્ટો બાંધશોમાં— ૭
- પવનાનુકૂળ પતંગ માફક ધર્મને ચકરાવતાં,
 સીખ-ગુરુ સુતો ચણનાર ભીંત કબર ઉપર વિલાપશોમાં— ૮
- અનાયતાનાં કાર્ય કરીને આર્યનામ વગોવતાં,
 અમ દયાનંદની ભસ્મમાં બાયો અનલ ફરી ફૂંકશોમાં— ૯
- હેહેહે હસી પણ પણ કરી આત્મિક બીડના ફૂંપવતાં,
 અમ સત્ અખાડાના પહલવાનોથી કુસ્તી માગશોમાં— ૧૦

૩૭ બ્રહ્મ અખાડાના પહેલવાન.

(ભરતીને ઠટોરા ગુલાલ લાલ લાલ.)

અમે બ્રહ્મ અખાડાના અલમસ્ત પહેલવાન,
 અમે દઇએ ચેલેંજ કોણુ સ્પર્ધે પંજહાન?—ટેક.

સુસ્કેટાટ બાંધ્યો લંગોટે અનંત હેવાન,	
કદી સાંભળ્યા છે ગર્જનતા બીજમ હતુમાન—	૧
અહીં ધર્મવીર કબરોની માટીનાં પથરાણ,	
બધે ભેડી રહ્યા હરિ, રામ, કૃષ્ણ, પ્રતાપ પ્રાણ—	૨
તેમાં શંકર, દયાનંદ, લેખરામ લોહી લોહાણ,	
(એ) ઉચ્છ્વ ખૂનમાં ખરડાવા કોના ઉછળે જન?—	૩
અહીંના અકૈકા ઉમેદવાર નવ જીવાન,	
તેની પાસ ડૂલે શહેનશાહી તાકાત તમામ—	૪
ગુરુ ગોવિન્દ પુત્રો સામે ઔરંગ હેરાન,	
*તેગ, મણિ, હકીકત પાસ મુસલમાની આમ—	૫
ધર્મ્ય મહોરો માંડી ડટે અહીં સાગિદ્દો ઉસ્તાદ,	
નહિ ઉખડે કદમ ભલે થનું પડે બરબાદ—	૬
(એ) માટી પૂર્વજની લોહીને ટીપે સિંચે આપાદ,	
છાતી ફાટતાંય સ્વભવજ્વલત છે સાદ—	૭
જરથોસ્ત, ઇસા, મુસા, બાઈબલ, કુરાન,	
બધા સામે અમારી ચેલેન્જ બગવાન—	૮
અમ તાલીમ કસરતની છે વેદ ભગવાન,	
તેની ઉપર અમ આખો અખાડો કુરબાન—	૯

૩૮

ખરા મર્દ.

(સ્વામી રામનાં કાવ્ય ઉપરથી.)

ખરા છે તેજ મર્દ જે હર હાલમાં ખૂશ છે,
 પૂરા જે સ્વાર્થ ત્યાગે તે હર હાલમાં ખૂશ છે,
 હર કામમાં, હર સ્થાનમાં હર ચાલમાં ખૂશ છે,
 જે માલ આપ્યો ચારે તો તે માલમાં ખૂશ છે,
 કંગાલ કર્યા તોય તે પુરા હાલમાં ખૂશ છે,
 ગરીબીમાં ફૂલોગ્યમાં સદ્ભાગ્યમાં ખૂશ છે—ખરા છે ૧
 ચહેરે નહિ ઉઘાસી ન જીવરમાં ગમ અસર,
 માથામાં નહિ ચિન્ન ન ભવામાં કંઈ કસર,
 ઉઘાણાં ન જીભ પર ન કદી ચક્ષુ અમુતર,

ગામમાં તેજ હોર રંજમાં ખૂશ ખબર,
 હર વાત હર ઓકાત ને હર કાલમાં ખૂશ છે—ખરા છે. ૨
 યદિ ચારની મરજી થઈ કર જોડીને બેસે,
 ધરખાર છોડાવ્યાં તો તે છોડીને બેસે,
 તેણે મોડાવ્યાં જ્યાં તહીં મોં મોડીને બેસે,
 આપી જે ગોઠી તો તેને ઓઢીને બેસે,
 ને શાલ ઓઢાડી તો તેજ શાલમાં ખૂશ છે—ખરા છે. ૩
 જે તેણે આપી ગમ તો તે ગમમાંજ રહે ખૂશ,
 રૂઢન જે આપ્યું તોય તે રૂઢનમાં રહે ખૂશ,
 ખાવાનું મળ્યું કમ તો તે કમમાંજ રહે ખૂશ,
 રાખ્યા તેણે જે રીત તે દમમાંજ રહે ખૂશ,
 દુઃખ દર્દમાં આકત મહીં જંગલમાં ખૂશ છે—ખરા છે. ૪
 જીવવાની ન પરવા નહિ મરવા તણી કંઈ ગમ,
 એકજ છે તેને જીવગી ને મોતનો ધલમ,
 વાકેફ ન વર્ષોથી કે મહીનાથી તે એકદમ,
 નહિ રાતની મુશ્કેલી ન કદી દિવસનું મહાતમ,
 દિન, રાત, ઘડી, પ્હોર, માસ, સાલમાં ખૂશ છે—ખરા છે. ૫
 જે ચારે ઓઢાઓ તો તેણે ઓઢ્યા દુશાઓ,
 આપ્યો જે ધાખજો તો તેને ખભે સલાજ્યો,
 ચાદર જે ઓઢાડી તો તેથી પણ સમય ગાળ્યો,
 બધાવી લંગોટી તો હસીને કહ્યું 'લાવો',
 મહેલમાં, જંગલમાં, અને જેલમાં ખૂશ છે—ખરા છે. ૬
 જે ખાટલો ખીજાવા મળ્યો ખાટમાં સુવે,
 દુકાનમાં મુવાડે તો જઈ હાટમાં સુવે,
 રસ્તામાં કહ્યું મુવા તે તે વાટમાં સુવે,
 જે ઘાટ દીધો ખુલ્લો તો તે ઘાટમાં સુવે,
 ને જાલ ખીજાવા તો તે મૃગજાલમાં ખૂશ છે—ખરા છે. ૭
 તેને ન તલપ ધરની ન બહારથી કંઈ કામ,
 નકીઆની નહિ ખાએશ નહિ આદીથી કંઈ કામ,
 નહિ મહેલની લાલચ ન મંદિરથી તેને કામ,
 રાગથી ન મતલબ ન તવંગરથી તેને કામ,
 મેદાનમાં ખજારમાં ચોપાલમાં ખૂશ છે—ખરા છે. ૮

(એ અમો અબજાને માયા વ્હાલી રે.)

અમો વીરલાને ધર્મ ટેક'છે વ્હાલીરે વ્હાલીરે વ્હાલી ટેક વ્હાલી૦-ટેક.

બેડી જડાવો, ગરદન ઉડાવો, ધાણીમાં પીલાવો,

તોએ વ્હાલીરે વ્હાલીરે વ્હાલી ટેક વ્હાલી૦— અમો૦ ૧

મહેસો ચણાવો, ખિતામો અપાવો, હીરલે મઢાવો,

તોએ ખાલીરે ખાલીરે ખાલી મન ખાલી૦— અમો૦ ૨

પ્રજ્ઞાન્ની પૂર્ણ દૃઢતાની પાસે, હરિષ્ણકશ્યની કીર્તિ,

કાળીરે કાળીરે કાળી કીર્તિ કાળી૦— અમો૦ ૩

જસસ, સોફ્ટીસ, લ્યુથર બજે, જહીલોની શક્તિ,

ફૂલીરે ફૂલીરે ફૂલી શક્તિ ફૂલી૦— અમો૦ ૪

ન્યાન વ્હાર કરો, લાખો રોળ કરો, બચ ધમકી બધી,

ઠાલીરે ઠાલીરે ઠાલી બધી ઠાલી૦— અમો૦ ૫

નરસિહ મહેતાની ભક્તિની સામે નિન્દા ખુરાઈ સૌ,

નિર્માલીરે નિર્માલીરે નિર્માલી સૌ નિર્માલી૦— અમો૦ ૬

દંડેથી કહેતાં 'વેદ ધર્મ મુજ' જિજ્ઞા બને છેલી,

થેલો કાલીરે કાલીરે કાલી થેલી કાલી૦— અમો૦ ૭

ફાના કહો ધર્મ-દિવાના કહો બલે લાખો સુણાવો,

ભુડી ગાલિરે ગાલિરે ગાલિ ભુડી ગાલિ૦— અમો૦ ૮

શિરને સાટે ટેક અમારી ખાવા નથી લાડુ,

ચાલીરે ચાલીરે ચાલી લાડુ ચાલી૦— અમો૦ ૯

જરથોમ્ન, ઇસુ, મહંમદ, દયાનંદના બડતો આવો,

દઈ તાલીરે તાલીરે તાલી દઈ તાલી૦— અમો૦ ૧૦

વેદ-કલ્પદ્રુમ છવરાવી જગે લેશું આત્મજ્ઞ,

મ્હાલીરે મ્હાલીરે મ્હાલી જ્ઞ મ્હાલી૦— અમો૦ ૧૧

(બળુ' હું' પ્રેમ આગમી અને કોઈ બચાવો.)

હું સિપાઈ ધર્મનો નહિ કોથી ખીનારો,

મસ્ત હું' મારા મહી મુકિતનો મ્હાનારો—ટેક.

એકાન્ત-પર્ણકુટિમાં મુજ અન્ય દોસ્તારો,

તેઓમાં મિષ્ટ ઝાળે જ્ઞાન ઘેરે રે'નારો—	૧
ન લક્ષ્મીના કે કીર્તિના ફાંદે ફસાનારો, નથી માલેક પૃથ્વીનો પણ શેઠ છું મારો—	૨
ન કોઈની ખુશામત ચાકરીનો કરનારો, પણ તાબેદાર પ્રભુ હુકમ વેદનો ખરો—	૩
ન ખાસ દેશ કોમનોજ પ્રક્ષપાત કો, પ્રભુ વિશ્વવર્તી રાજ્ય-પ્રભનો સુભક્ત તો—	૪
છે બ્રહ્મ, પ્રકૃતિ પિતૃનાં સૌ પ્રાણીઓ બાળો, તેને ગણી ભઈ ભાંડુ (આત્મભાળે) જોનારો—	૫
વિદ્રોહ મનુષ્યતાનો સમાવનાહરો, ન વર્ણ, રંગ, દ્વેષ, ક્ષુદ્ર સ્વાર્થ સહનારો—	૬
બીઆબાને રઝળીને આત્મગાન ગાનારો, ખુદ, કાષ્ટ, દયાનંદની હાકો જગવનારો—	૭
મને નિહાળી દ્વેષી જ્ઞાન જૂથ ભસનારો, ન તેમના ભસવાટને હું કાન દેનારો—	૮
ન કોઈ જંગલી પ્રાણીની પરવા હું કરનારો, વિના કંઈ હથિઆર તેની સાથ લડનારો—	૯
મુજ કાવ્યો બાંધુક મારી રૂપીય તલવારો, તેના બળે ચલાવું જંગલી દળે મારો—	૧૦
સ્વર્ગે સૌ ધર્મવીર દીએ હાક પોકારો, કિત્તાહ રેડી રક્તે કરે ચેતનતારો—	૧૧
નથી બો કદી સત્ય રણે કાળ થનારો, હું સાચનો લડવૈયો સાચ કાળ જનારો—	૧૨
છે કોઈ સત્ય કાળ ખૂન રેડવાવાળો ? છોડીને ત્રણે ઐશ્વર્યો સાથ લ્યો મારો—	૧૩

૪૧

આત્મ-ઉદ્દેશ.

(હવે મને હરિ નામથી નેહ લાગ્યો.)

ખરો મને આત્મ-ઉદ્દેશ હાય લાગ્યો,
જીવરમાં ધર્મભાવ જાગ્યો રે— ટેક.

ગદ્ગદી, મંદિર, પદ્મી, ખિતાબો છોડીઆ મેં,
 ખોટી ખુશામત મૂકી,
 નોકરી ચાકરી ગુલામગીરી તે,
 સૌને માથે રહ્યો થૂંકી રે— ખરો ૦ ૧
 ખાવાં ને પીવાં ને ઓઢવાં પહેરવાં સૌ,
 વસ્ત્રવાં ગરીબડાં રાખ્યાં,
 બાજી ને શાક હોયે, ચીથરે હાલ છોને,
 ડુંપડીએ દિલ રાખ્યાં રે— ખરો ૦ ૨
 ‘વૈદિક ધર્મ, પિતા બ્રહ્મ, અમે આયાં’
 કહેતાં રોમાંચ ખીલી જાયે,
 જન્મો જનમ ભક્ષે કર્મક્ષેત્રે-રણે,
 કાયા અહ્માર્પણ થાયે રે— ખરો ૦ ૩
 સત્યનો જય ગઈ, સ્વાર્થી જંગળ તઈ,
 વઈને બીક પાપી કેરી,
 સઈ સ્વતંત્રતા મઈથી મ્હાલતાં,
 અઈ કંઈ ન પાસ વૈરી રે— ખરો ૦ ૪
 નાતોની રૂઢિ ભુંડી, ઉડી નરક કુડી,
 કોટાથી માડ જન કાઢ્યો,
 ક્રોડ કુકાયના બેડીના ફાયદામાં,
 ગુલામોથી મોક્ષ સાધ્યો રે— ખરો ૦ ૫
 ઋષિ મુનિ જીવન સ્રોતે મેં સ્નાન કીધું,
 કપ્પેશામૃત પાન પીધું,
 બાવી પ્રાણીને માટે સૂકે ન સ્રોત તેથી,
 બેળાવા મેધવત લીધું રે— ખરો ૦ ૬
 વાયુ અને અદ્વિજો, સૂર્ય વજ્રે સહારો,
 વિદ્યુત વિદારોને હેડુ,
 ગાત્રો કપાય તોયે, ગઈ ગંભીર મોયે,
 હાયાશ્રુએ જન પાડું રે— ખરો ૦ ૭
 જીવનનો માર્ગ મારો, ખાંડાની ધારવાળો,
 રડને રંગાએલ રાતો,
 ત્યાં છે કપાએલા ચીરાએલા મંસુર,
 અનાર, દ્યાનંદ, કાષ્ટરો રે— ખરો ૦ ૮

(૩૫)

બુર્વજેવેહ કર્માણિ જિજીવિશચ્છતર સમાઃ

एवं स्वयि न लप्येतोद्येत,

न कर्म लिप्यते नरे હારે—

અરે—

૪૨

ખરી આર્યતા.

(હવે મને હરિ નામથી નેહ લાગ્યો.)

હવે હુંતો ખરી આર્યતા પૂર્ણ પામ્યો,

અનાર્યત્વનો ભાવ છામ્યો ૨૦—

૨૬.

વિશ્વ આત્મત્વ-જાતિ સાથે મેં પ્રેમ બાધ્યો,

મમત્વ એકદેશી થાંબ્યો,

પૂર્વ પશ્ચિમ વાસી, ઉત્તર દક્ષિણ દિશી,

સૌથી સંબંધ-સેતુ સાધ્યો ૨૦—

હવે ૧

મારો અટલોજ દેસ, મારી અટલીજ કોમ,

શુદ્ધ વિચાર દૂર કીધા.

વર્ણ ને રંગબેદ, આમ ને ખડબેદ,

અહત્વમાં બૂલી દીધાં ૨૦—

હવે ૨

ધર્મ્યા, વિદ્રોહ, સ્વાર્થ, પ્રપંચતા ત્યાગી,

વેદનો ઉદ્દેશ માન્યો,

“મિત્રસ્યા ચક્ષુષા સર્વાણિ

भूतानि समीक्षे ” જાણ્યો ૨૦—

હવે ૩

મનુષ્ય માત્ર સર્વે બાંહુ યુજ નાત,

અરાજકતા ને દૂરનીતિ છોડી,

રાજ પ્રભુ મહારાણી પ્રકૃતિ

એની સત્તામાં રાજ્યભક્તિ જોડી ૨૦—

હવે ૪

અયં નિજઃ પરોવેતિ ગણના એતો,

હરિ-ચેતસામ હું જાણું,

ઉત્તરચરિતાનાં તુ વસુધૈવ,

કુલ્લબક સુપ્રમાણું ૨૦—

હવે ૫

સહનાચવત્ સહગૌ મુનકતુ

સહવીર્ય કરવાચદૈ

તેજાચિ ! નાવધાતમત્

મા વિષિણા ૨૦—

હવે ૬

(અરે શું માનવનું અભિમાન પલકમાં પડી જશેરે)

અરે ! શું ધર્મ તણું અભિમાન જુલમથી ટળી જશે કાં ?
અરે ! કંઈ બુદ્ધિપૂર્વક પાન કલમથી બગી જશે કાં ?
કલમથી બગી જશે ના, ફાલમાં ફળી જશે હા—અરે ! ટેક.
ચડી બળતણમાં કનકને તપવા ના.....રે નથી,
ચંદન અર્પે વાસ ધસતાં આ.....રે અતિ;

બહાદુર શરની લાણી—

અરે ! ૦ ૧

સચવચ જો નિજ ધર્મ તો નિર્ધનપણું હો બચ જડે,
હોયે સધાતું સત્ય તો હો પિંડ પથ્ય આજે પડે.
રૂઢિરક્ષણીધર-પાશમાં મેડક બને મૃત્યુ આડે,
એસે ગરૂઢ ધૈર્યે પછી મુક્તિમણિ કબજે પડે— ૨
એ સત્ય-શોધક અસિકુંડો જ્યાં અનળ બડબડ બજે,
પડતા મહી જળ શીતળ કુંડ મણી નહિ પાછા વજે.
ધારા કૃપાણુ તણી પડે નિજ ધર્મ સાચવતાં યદિ,
તો હર્ષથી તેને વધાવી લે ડરે દિલ ના કદી— ૩
યદિ ધર્મ કાળે જોલ તો એ શાન્તિ-મહેલ સમી સદા,
પત્થર ઉપર જે શમન છત્રપલંગ સમ થાયે તદા.
ટુકડો સુકો ખાવા મળે ના ચીથરાં તન ના જડે,
પથુ ધર્મમાં મજાગુલને તે સંકટે કદી ના નડે— ૪
વટોળાઆ તોશન-સત્યદ્રોહી પવનો લાવશે,
નિન્દા, બુરાઈ-કરા, ઉલ્કાપાત મોટા જામશે.
દુર્ગા, અસુખા-વીજ તોડી પાડવા અસિ ચલવશે,
ફૂર ધમકી મેલે ગજશે પથુ ટેકી જિરિ સમ ઉભશે— ૫
પ્રજુ સત્ય-રણુ મેદાન વીરોત્સાહનાં રથસિંગ દે,
સહેવા હસી ધા ધાતકી હિંચત તણાં બખ્તર સજે.
નબળાઈ, બપને મારવા ધૃતિસૈર્ય-બેઝુક તોપ દે,
શાન્તિ-પતાકા ફરકવા અનુકૂળ વાયુ કાળ દે— ૬

દિલનો આવેશ.

(દિલ માફ માને નહિ મનકું ઠરે નહિ)

દિલ આવ્યાં આવેશે, આર્યન ઉદેશે,

રહેશે હવે ના હાથમાં,

છો કબ્જો પડે, સેતાનો નડે,

તોય લેશે સત્સ્વાતન્ત્ર સાથમાં— ટેક.

એ કોણુ નહિ ઇચ્છે ગુલામી રૂઢિઓને તોડવા ?

એ કોણુ નહિ પ્રાણો દીએ ઋષિઋણુ શિરથી છોડવા ?

એ (ધર્મનીર) સાદો સ્વરગથી ખ્યુગલ ઘોષે સાંભળો,

દિવાલમાં ગોવિન્દ પુત્રો હકીકત બાળક શરો— ૧

આ ક્ષેત્ર-ભારત મતમતાન્તર ડીડથી ચૂસાઈ ગ્યુ,

કંઈ નાત જાત કુસંપો કલેશી-કીટથી થ્યું ખોખલું,

લઈ શ્રુતિ-શતધ્વી ટેક-અખતર ચડો વહારે તે તણી,

અસ એક હાથજ સત્ય ઝનુની પૂરો ડીડ કીટો બાણી— ૨

એ રૂઢિ રાક્ષસોં મારતાં મહાભારતો લડવા પડે,

એ જ્ઞાતિ-કિલ્લા તોડતાં બહુ જગ ખેડાવા પડે,

સ્વાતન્ત્ર સાચું સાધતાં કંઈ બર્તોસા દેવા પડે,

પ્રછો લ્યુથર સુધારકોને આગમાં બળવાં પડે,— ૩

સન્મુકિત લેતાં જો જીવ્યા તો આત્મતત્ત્વ સ્વરાજ્ય છે,

સન્મુકિત લેતાં જો મુઝ્યા તો સ્વર્ગ કેરાં તાજ છે,

ખુશ, જસસ, મહંમદ, લ્યુથર, મંચુર ને દયાનંદ શંકરો,

સન્મુકિતના શોધક સદા આજ્યે સૌ અજરામરો,

ચહીએ તે સાચી મુકિત, ખરચી આત્મશક્તિ,

ઉત્કાન્તિ શાન્તિ હો વિશ્વમાત્રમાં— દિલ ૪

વૈદિક ઝનૂન.

(દિલે નાદાકો હમ સમજાય બધે જો.)

આર્યો વૈદિક ઝનૂન બરતાજ રહેશે રે,

જગરમાં જીવજે ત્યાં સુધી ગર્જ,

વિશ્વે નમસ્તે ધોષ કરતાજ રહેશે રે—

૭૬.

સત્ય નિષ્ઠાની જ્વાળા જે જોડી તે નહિ હરે નકી,
વિરોધ-ધી રાગ નાખ્યાથી વધુ બડકે બળે નકી,
નદી-પૂર, રેલ-પાણી બળે રોકે ના વળે નકી,
પવનનો વેગ પકડી રૂંધવાથી બળ કરે નકી,
તેમજ ધર્મ્ય જુસ્સો ટાળ્યો નહિ ટળે નકી,

વેદ વ્હારે હ મેશ ચડતાજ રહેશે રે—

૧

અમે આર્યો અધા ગંભીર દૃઢતા રાખતા છીએ,
ધણા જુદાં અને આદત મડીં પણ ગિરતા લઇએ,
રહે જ્યમ સિન્ધુ, પૃથ્વી, પર્વતો, અહમંડળો સુદહે,
ધણાં તોફાન વાવાઝોડ ને વટોળીયા મધ્યે,
પરંતુ તેમને કસવા જરા મથવું ન ડહાપણુ છે

નહિ તો આધાત પ્રત્યાધાતે નડતાજ રહેશે રે— ૨

અમારા રક્ત-સિન્ધુ ન છુભાવો રૂઢિ જુદા સુસવાટે,
અમારી કાય-પૃથ્વી ડગાવો ના સડા લાવાએ,
અમારા અવયવો-ગિરિ હલાવો ન અધર્મ ઉડકાએ,
અમારા પ્રાણુ-અહ કપાવો ના અજ્ઞાન તોફાને,

બોળે, રોળે, બાળે, ડાટે અનાયત્વનો ખાજ કરશે રે— ૩

ન તૃષ્ણા જડ સ્વરાજ્ય તણી અમારા દિલ મહીં લગી રે,
ન ક્રોધી દ્વેષ ધર્મ્યાં વૈર વેદાન્તાનુયાયી કરે,

શાન્તિ શાન્તિરેવ શાન્તિ સામા મુવાણી સરે,

તત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગ ને ધ્યાને સદાય ધરે,

આર્યત્વ ને વેદ કાજ મરતાજ રહેશે રે—

૪

૪૬

અમારો જન્મ-ઉદ્દેશ.

(પિયુષ પિછાણેરે ધર્મનો પાર.)

અમે સાચા યાશું રે ઋષિ મુનિ બાળાં—અમે ૦ ૭૬.

જન્મ-ઉદ્દેશ ખરેખરો જે માન્યો અમે સંસાર,

જીવન મૃત્યુનો પ્રશ્ન ચૂકવી જીતશું આખર કાળાં—અમે ૦ ૧

ધર્મ અમારો ન એકદેશી ન પરિમિત પ્રાણી મોઝાર,

જ્યાં જ્યાં સત્તા બ્રહ્મની અમ કર્મની ત્યાં ત્યાં ચાલે—અમે ૦ ૨

(૩૬)

નૃપનો પલુ નૃપ ઓરૂમ્ તેની ગાદીએ અમ અધિકાર,
રાત્ર્યવિલાસ સ્વરાજ્ય-ભોગો અમ સામે કંગાલો—અમે ૩
શીખ્યો રસ શુંગાર અમથી નિજ રસ પુષ્ટિ પ્રકાર,
ગુરુ દક્ષિણામાં તેજ ધારે શાન્ત બ્રહ્મ રચી હાલો— ૪
અને અમારા દોસ્ત વાધ, સિંહ, હિંસક પ્રાણી માત્ર,
અરાનુ થઇને વિચરશું અમે કરશું અરિથીએ વહાલો— ૫
બદ્ધ, તોપ, બાણ, અસિપાણી પાણી થાય અમ પાસ,
શિવાત્માનાં રમકડાં તે બદ્ધ જીવન બંધન બળો— ૬
કુન્દિ-નાંબાકુડીએ, નદી-માટલાં, ઉંઝરા-પહાડ,
ચાર બડ-ઝોરડા અમારા ગુરુ-અખિલ સસારો— ૭

૪૭ પરોપકારે કુરબાની.

(દ્વિત્વદાર ચાર છેલાસે નયના લગાય બચ)

કુરબાન કરો કાયાને પરની ભલાઈમાં,
પરની ભલાઈમાં જગની ભલાઈમાં— કુરબાન ૦ ટેક-
ધર્મ બેડી હાથે જે કર્મ ઋણુ માથે,
તુગ્ધ મુક્ત થાઓને પુણ્યની કમાઈમાં— કુરબાન ૦ ૧
ધાત આવે ઝોરી ઉંઝર કરો ધોરી,
ફરજ બપોતર સાજો ને જીદગી લડાઈમાં—કુરબાન ૦ ૨
સન્યના સાટામાં કંઈક વીરે ખોયાં જીવન,
બુદ્ધ કાઈસ્ટ, સોફિટોસ, લ્યુથર દયાનદે ધન્ય !
જીવ્યુ તો સાર્યક જે પરાય તનકુ તવાઈમાં— કુરબાન ૦ ૩

૪૮ જગત્ નાટ્યભૂમિકા.

(રાગ — ભીમ પંચાસ)

નાટ્ય ભૂમિકા જગત સાર, પાત્રો જન પ્રાણી માત્ર,
ધર્મ ફર્જ મળ્યા પાક, નટવર ઈશ સૂત્રધારો—ટેક.
ધર્મબેડી જડી હાથ, કર્મ ઋણુ હોય માથ,
પરમ આજ્ઞા પ્રભુની સાથ માનવી આવારો— ૧

(૪૦)

સંસાર-નાટકભૂમિ પર જન-પાત્ર વર્ગ પ્રવેશીએ,
પટ્ટો પડે નહિ ત્યાં મુઠ્ઠી નિજ કૃત્યમાં હાજર છીએ,
તે પાઠ પૂર્ણ તપાસવા ઈશ સૂત્રધાર વિશ્લોકતો,
નિજ પાઠમાં ભૂલ ખાઇએ તો અંતરિક્ષે દંડતો-નાટ્ય-૦૨

૪૯

ઐક્ય.

(એ માથે મટકી લઈ જઈ.)

એ આયો ! સ્વધર્મે એક થાઓ,
ભાવે બ્રહ્મવિદ્યાનાં ગીતલડાં ગાઓ-ટેક.
જ્ઞાન-હાથેન્યમ ભક્તિ-વીણા,
કર્મ-મૃદંગો રાગ તીણા,
એ રંગે વગાડી રીઝાઓ-ભાવેં એં ૧
ઉર-ફેનોઆધ ખુણાં રાખો,
વૃત્તિ-ચૂડી સાથે આંકો,
એ ઉમગી ચાવી ચડાઓ-ભાવેં એં ૨
વેદ-નાદ ઉચે ફેલાવી,
દ્યો બધી દુનિઆ ડોલાવી,
એ શાન્તિની લહેરો હવાઓ-ભાવેં એં ૩
સહનાવયતુ સહનૌ મુનત્તુ
દ્યૌઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ અસ્તુ
એ આત્મેકતામાં જોડાઓ-ભાવેં એં ૪

૫૦

ઐકાર ઝુડો ઝાલનાર.

(મને રોકે ના બળીલા છેલા.)

ઝડો આયોં સૌ ઐકારી ઝુડો ઝાલોને હાથ,
મિથ્યા મતીલા પતાકા ફેકો સર્વે સંગ્રાથ;
ખાઓ સોગંદ થવાના વેદધર્મીઓ બ્રાત !
બહિષ્કાર કરો પાપી સત્યપ્રોહીની જાત;
આડી અન્યાયે જે આવે ન્યાતો તેને દ્યો લાત,
વિશ્વ ભૂના મનુષ્ય-પાકનાશક કીડા તે માત;

ખંડ ચાર મહા દેવાની દો વેદોની વાત,
એક આત્મત્વ છે જાતિ પછી શું પક્ષપાત ?
સંગઘ્ન સંવદ્ધન શ્રુતિ આપે છે શાખ,
આટે માનો આગા તેની રાખી ધસિને માથ.

ઋષિ મુનિ બાળો !
ગૌરવ પાળો;
હિન્દુનો કાળો,
ડામજ ટાળો;
આર્યન પાણી,
સ્વાભિમાની;
પાછી પાની,
નહિ થાવાની.—ગોડો.

૫૧ કર્મ-ક્ષેત્રમાં તત્પર થવા.

(વાટ જુએ છે બહાલી રસિક વર.)

વાટ જુએ છે કર્મક્ષેત્ર-રણુ આયો ! તત્પર થાઓજ;
વેદ-મન્ત્રનો ધોષ મચાવી મસ્ત બનીને ધાઓજ;
ધર્મ ભક્તિનો ઝનૂની જુસ્સો જોડેમને ઝુટે ઝાલોજ,
સ્વનંતતા દેવીને ખોળે, માથાં પણ ઉઝાળોજ;
રૂઢિ રાક્ષસીથી પીડિત હિન્દને સ્વાત્માર્પણથી સ્હાઓજ,
જીવનોત્તતિ-લતાનાં દીડને આત્મબલ્લાગ્નિથી દાહોજ;
દેશાભિમાન ઋષિમુનિઓનું તેને પગલે પાળોજ,
ખૂની તોપ, બંદુક જવાળાઓ પ્રેમવૃદ્ધિથી દારોજ;
દેશ જુદાર્થ સ્વારથ વણું, રંમ બેદ સૌ ટાળોજ,
પ્રાણી માત્ર મણિ આત્મભાવના સૂત્ર મહીં સત્કારોજ.

તમે આવો પૂર કર્તવ્ય-આવેશમાં,
ધારો આર્યત્વ ડરો ન લવ લેશ હા;
જો પડતાં કુપાણુ, હસી ઓવારો પ્રાણુ, ગણી લાણુ,
ધરો પૂર્વની વડાઈ, યમે જાઓને હોમાઈ,
વિશ્વ—કીર્તિને કમાઈ, લીએ સ્વર્ગ-સુખ ભાઈ !

તમે બોલજો હો, નમસ્તે,
જય સત્યની હો, ખચીતે,
હરિ સાહાય હોજો,
કરો ફતેહ વીરાઓ આવોજી.

૫૨ સ્વતંત્રતા-વધૂ વરવા.

(વરમાળ હાથે ઝાલો.)

૧સમશેર-શ્રુતિ ઝાલો, ૨સમશેર થઈને મ્હાલો,
હોંસ ઋષિની પૂરણ કરવા, ચાલો, ચાલો,
સત્ય સ્વતંત્રતા વધૂ વરવા, પોપ ગડે દો મારો— ૧
નલવાર-મુદ્ધિ ધારો, ૩તલવાર ના વિસારો,
મુક્તિ કન્યા-કર શિર સાટે, ઝાલો, ઝાલો,
દ્રોહી કો હરવા આવે તો, તન, મન પ્રાણે પાળો— ૨
શરવીર સપે વધજો, ગંભીર સાગર બનજો,
ધર્મ આપણો વેદ જીવથી વ્હાલો વ્હાલો,
ટક-રણે આર્યત્વ દીપાવી, જય-વરમાળા ધાલો— ૩

૫૩ વૈદિક સવિતા.

(મરાઠી ચાલની સાખી)

હૃદય ! ભક્તિ રસબીનાં જોને સવિતા પૂર્વે પ્રકાશ્યો,
વૈદિક સવિતા પૂર્વે પ્રકાશ્યો,
સોનેરી તેનાં કિરણોથી ભારત દેશ વિકાશ્યો,
સ્વાતન્ત્ર્યોદયનાં ચોપડીયાં શાં ગાજી રહ્યાં— ૧
કમળ-મુખ ચેતન્ય પ્રદુહ્યું આર્ય-ભ્રમર વિલાસ્યો,
અવૈદિક જડવાદી છુડ, વડવાંગર ગુમ નિવાસો,
મતાંતર-તારલીઆ, અંબઈ છૂપાયા— ૨
ગુરૂકુળ-બાગબગીચા ખીલ્યા બ્રહ્મચારી-ફળ જામે,
નેનાં જ્ઞાનામૃત સ્વાદાથેં, મોં ફાડી જમ કામે,
પવનો ઐક્ય તણા વિશ્વે શા વાઈ રહ્યા !— ૩

૫૪

વૈદિકધર્મ-પાન કરવા.

(પાલે શરાણ મજ્જદાર મેરે ચાર.)

કરજો વૈદિક ધર્મ-પાન આર્ય બાળ! કરજો વૈદિક ધર્મ-પાન,— ટેક૦
 રોમ રોમમાં ઓરૂમ પ્રકટાવે, કર્તવ્યમાં જોમ હામ૦— આર્ય૦ ૧
 કોમ કોમથી સંપી બનાવે, શત્રુ હડાવે શેતાન૦— આર્ય૦ ૨
 આત્મજ્ઞોત વિશ્વે વહાવે, નસાડે જડતા અજ્ઞાન૦— આર્ય૦ ૩
 અરાજકતા દ્રોહ ટળાવે, સુણાવે શાન્તિનાં ગાન૦— આર્ય૦ ૪
 હિસા રાક્ષસીને ભગાડે, દયાના ખોળામાં જનન૦— આર્ય૦ ૫
 ગુલામી-રૂઢિની બેડી તોડાવે, અપાવે સ્વાતન્ત્ર્ય ધામ૦—આર્ય૦ ૬
 અંદિક અબ્યુદય અપાવે, નિઃશ્રેયસ સિદ્ધિનાં દાન— આર્ય૦ ૭

૫૫

વૈદિક વર્ષા.

(એ માથે મટકી લઈ જડ.)

વાહ ! વર્ષા વેદોની વરસાઈ!
 સાથે સપ, સ્વાતન્ત્ર્ય ગર્જના છવાઈ૦— વાહ૦ ટેક.
 આ સુઆર્યો-મોર કેકે,
 સર્પો ત્રાસી જાય ચોંકે,
 એ...ચેતનતા-વીજ ચમકાઈ૦—સાથે૦— વાહ૦ ૧
 આ પંજળી હાથી ગાજે,
 હંસ, મુન્શી, લજપત રાજે,
 એ...શ્વાનો ગયાં સૌ દૂષાઈ૦—સાથે૦— વાહ૦ ૨
 નિત્ય આત્મ-અપૈયા બોલે,
 ધર્મ-કલ્પદ્રુ ઠાળે ડોલે,
 એ...ગ્મનો વેદાન્ત તણાં ગાઈ૦—સાથે૦— વાહ૦ ૩
 ગુરૂકુળ શાળા-મહિષી દૂઝે,
 જડ-નાસ્તિકતા-વાંદરી ફૂળે,
 એ...શાન્તિ-સ્વાતિ છોપ ક્ષણાઈ૦—સાથે૦— વાહ૦ ૪
 ભક્તિ જ્ઞાન છલ્યાં નવાણે,
 મુક્તિ ચાતકી પીતી પાને,
 એ...આર્યભૂમિ શી રીઝાઈ !૦—સાથે૦— વાહ૦ ૫

૫૬

વેદધર્મ લ્યો

વેદધર્મ લ્યો આર્ય બાઈ !

આપું હું સત્ય કમાઈ—વેદ—ટેક.

- શ્રીને મૃદ કૃપણ બજે, શ્રીને કાર્મી હરદમ,
તનને મોહાન્ધો બજે, ભક્તો બજે ૧ધી, ધર્મ હાં— વેદ ૧
- એક જન્મદાતા પિતા, બીજો પિતા પરબ્રહ્મ,
ત્રીજો જ્ઞાનદાતા ગુરુ, ચોથો વૈદિકધર્મ હાં— વેદ ૨
- તન, મન, ધન કુરખાનીથી, વેદધર્મ ખરીદાય,
ખરા માયના પુત્ર તે હોંસે લેવા ધાય હાં— વેદ ૩
- પ્રાણુત્તિ રૂઢ્યા થકી, બ્રહ્મ-મોક્ષ પામાય,
પ્રાણુ-શક્તિ હોમ્યા થકી વિશ્વે વેદ સ્થપાય હાં— વેદ ૪
- અંહિક સ્વર્ગ લીધા વિના જડે ન આત્મિક સ્વર્ગ,
પૃથ્વી સ્વર્ગ બનાવવા ભેખ લ્યો શરા વર્ગ હાં— વેદ ૫
- આત્મ-સ્વરાજ્યજ સ્થાપવા કરીએ અમે પ્રયાસ,
સાર્યભૌમ શાન્તિ સરે એ અમ શ્વાસોચ્છ્વાસ હાં— વેદ ૬

૫૭

અમારી પ્રતિજ્ઞા.

(ભારતકો સૂના છોડકે.)

- અમે તો ધર્મ પ્રચારમાં નિજને અર્પણ કરી દેશું.—ટેક.
- બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરવી, વેદોવેદાંગોને ભણવી,
રેદર્શન કેરાં દર્શન કરવી, માયા-જાળ-પ્રપંચના
મુર્ખનું મર્દન કરી દેશું—અમે તો ૧
- ગૃહસ્થ આશ્રમમાં પછી લાવી, ઋતુગામી સર્વને બનાવી,
ખોડશ સંસ્કારોને કરાવી, સન્તાનોની આયુને,
ઋષિ જીવન તુલ્ય કરી દેશું—અમે તો ૨
- નિત્ય પંચયજ્ઞોને કરાવી, પાર્થિવ પૂજને છોડાવી,
સાચા ઈશ્વરભક્ત બનાવી, ગૃહ આશ્રમનાં કર્મને,
અમે ફરી પૂર્ણ કરી દેશું—અમે તો ૩
- વાનપ્રસ્થની પ્રથા ચલાલી, આત્મા તર્ણ સ્વરૂપ બતાવી,
બ્રહ્મ જ્ઞાનને પૂર્ણ કરાવી, દૈવ આસ્તિક્ય વિચારમાં,

(૪૫)

સ્થિર તન, મનને કરી દેશું—અમે તો ૪
આખરમાં સન્માસી બનાવી, માન તથા અપમાન છોડાવી,
પક્ષપાતથી ચિત્ત હડાવી, વેદોના સુપ્રચારથી,

સુખનું સાધન કરી દેશું—અમે તો ૫
ગુણ ને કર્મ સ્વભાવ મેળાવી, વર્ણ વ્યવસ્થા ઠીક બનાવી,
દ્વિજે તણું દ્વિજત્વ ધરાવી, મિથ્યા જ્ઞાતિ અભિમાનનું,

સર્વથા દલન કરી દેશું—અમે તો ૬
શ્રુતિઓની આજ્ઞા શિર ધારી, પાખડોને પૂર્ણ વિદારી,
ધારી *શંકર-વ્રત સુખકારી, પરમાયેં મન વાળીને,

ચુકતું ઋષિ ઋણ કરી દેશું—અમે તો ૭

૫૮

વિદ્યા-વસંત ઋતુ.

(એ માથે મદુકી લઈ નકં.)

વાહ ! વિદ્યા-વસન્ત ઋતુ છાઈ !

પ્યારી ભારતીને અમૃત રસ પાઈ—વાહ. ટેક.

આ આર્યો-બ્રમરા ગણુ ગુંજે,

વેદ-પદ્ધતિ કુંજ કુંજે,

એ શાન્તિ-સમીર રહ્યો વાઈ—પ્યારી ૧

આ ગુરુકુળ-વાડી ફાલી,

બ્રહ્મચર્ય-સુગંધિ ચાલી,

એ મુક્તિ-કોકિલા રહી ગાઈ—પ્યારી ૨

૫૯

બ્રહ્મ જ્ઞાન ફેલાવા.

(હિન્દી કાવ્ય ઉપરથી આજ્ઞાવરી.)

ફેલાવો બ્રહ્મજ્ઞાન જગતમાં, ફેલાવો બ્રહ્મજ્ઞાન;

સત્ય ધર્મ ને વેદ પદ્ધતિમાં, અર્પણ દો કરી પ્રાણ— જગતમાં. ટેક.

ધારજ ધારો મીઠું બોલો, છોડો હઠ અભિમાન;

નિત્ય પંચમોને કરવા દો દીનોને દાન— જગતમાં ૧

જગત ગુરુ હોતો દેશ અમારો, સૌએ કર્યું વખાણ;

વેદોની પ્રિય આજ્ઞા પાળો, મળશે ફરી તે માન— જગતમાં ૨

દેશ દેશમાં ધૂમ મચાવો, થાઓ સિંહ સમાન;
 ચીન, અરબ આદિ દેશોમાં, યુરોપ ને જપાન— જગતમાં ૩
 ગુરુકુળમાં સન્તાન બણાવો, તજે મોહની વાણુ;
 સાચાં માત પિતા કેવડાવો, દો ગુરુકુળને દાન— જગતમાં ૪
 આપ ખાતર ઋષિ અર્પણ કરી ગયા, તન, મન, ધન, ને પ્રાણુ;
 ઋણ ઋષિનું શીઘ્ર ચુકાવો, આવો આર્ય સન્તાન— જગતમાં ૫

૬૦ ધર્મ પથ ફેલાવા.

(હિન્દી કાવ્ય ઉપરથી આશાવરી)

ધર્મ પથ ફેલાવો ધર ધર દાર. (૨)

નગર નગર ને ગામ ગામમાં, કરો વેદિક પ્રચાર— ધર્મ ૦ ટેક.
 પ્રાંતિ વધારો ટેપ હડાંડા, કરી મન પર અધિકાર,
 છટ. ધૂળ, પત્થર વરસાવે, તોય કરો ન વિચાર— ધર્મ ૦ ૧
 ધર્મને કારણુ મ્હામી દયાનદ, અર્પણ કરી ગયો પ્રાણુ;
 લેખગમગ્રંથ પેટ ફડાવી, કાંધો દેશ સુધાર— ધર્મ ૦ ૨
 ધર્મને કારણુ ગુરુ ગોવિન્દના, બને રાજકુમાર,
 ભીંતે ચણાયા ન 'હાય' મુખે કહી, ધર્મ છે જગમાં સાર— ધર્મ ૦ ૩
 બારજ વર્ષનો બાળ હકીકત, ધર્મે થયો કુરબાન,
 માત પિતાદિનો મોહ છોડીને, તન, મન, દીધાં ઝોવાર— ધર્મ ૪
 ધર્મને કારણુ રાજ હરિશ્ચન્દ્રે, રાજપાટ કર્યુ ત્યાગ;
 રાણી વેચી રોહિતાશ્વ શિશુ, પોતે ઘેર ચમાર— ધર્મ ૦ ૫
 ધર્મને કારણુ રામ, ભરત, લક્ષ્મણ એ રાજકુમાર;
 ગાંધ્ય ગાદી પર લાત મારીને, વન વન ફર્યા લાચાર— ધર્મ ૦ ૬
 એવા આપ બનોને વીરલા, છોડી ભીરુ વ્યવહાર,
 સાચા મર્મ ધુરંધર થાઓ, પૂર્વજવત્ સસાર— ધર્મ ૦ ૭

૬૧ વેદોનો ઝુડો.

(હડાવો નખરાંના ટકા હબર.)

હડાવો વેદોનો ઝુડો તમામ,
 કારો ભારતનું નામ, લૂછો ભાષેથી ડામ;

(૪૭)

છે આર્યોનું કામ, ધારો દિલ હામ (૨)

છોડો સ્વાર્થાલા ડોળો દમામ—

ઉકાવો. ૧

આહાણુ ! વિદ્વાન્ થાઓ ધારી સુધિધા,

નમે ક્ષત્રિયો ! થાઓ ધર્મવીરા,

વેપાર વધારો વેશ્ય, શૂદ્રને સુધારો શેષ,

આવો એક થઈએ, સ્વધર્મ મુખ લઈએ,

વધે વિદ્યા-દામ, થાય ભારત આ સ્વર્ગીય ધામ—ઉકાવો. ૨

૬૨

વૈદિક ધર્મની જય.

(અપીલ.)

ખોસો વૈદિક ધર્મની જય ! જય ! જય !

ખોસો જય ! જય ! જય ! ખોસો જય ! જય ! જય !—ખોસો ૦

નન, મન, ધન વેદો પર વારો, આર્ય શબ્દનુ ગોરવ ધારો;

ભક્ષે કરવો પડે પોતાનો ક્ષય, ક્ષય, ક્ષય— ખોસો ૦ ૧

ઋષિ-ઋણુ ભરવા ખીડું ઝડપ્યુ, વિશ્વ ઉદ્ધારવા વચન આપ્યુ.

જો જો મા-સ્તનનું લગ્નવતા ન પય, પય, પય— ખોસો ૦ ૨

ચૌરગ્ગનદની વાણી સંભારો, દયાનદનો કોલ સભાળો;

બનો મહાશયો ! ક્ષેખરામમય, મય, મય— ખોસો ૦ ૩

ધર્મવીર ! ઓઝમ્ ઝુડો ઝાસો, ફર્જ-રણે મૂંઝ પાણી બતાવો;

કરો યાહોમ દિલથી ભગાડી ભય, ભય, ભય— ખોસો ૦ ૪

વેદ પ્રચાર અપીલ ઉદ્ધારો, ચાસો, ચાસો, હવે કરી દેખાડો;

ઝટપટ ખોસો ખોસાં લગાડો ન સમય, સમય, સમય—ખોસો ૦ ૫

૬૩

વેદોની અપીલ.

(સિંહમઠ ફતેહ કરો બેટા.)

કરી રહ્યા વેદો અપીલ, અપીલ, અપીલ,

હવે કરો ન જરી ઢીલ, ઢીલ, ઢીલ—કરી ૦

જો જો બનતા ન કંબુસ મુવાલી,

દાનવીરો ! ગજવાં કરો ખાલી,

હીપ્ હીપ્ હુરૂની ગજવાવો તાલી,

નોડી નાખો પોકેટની સીલ, સીલ, સીલ— હવે ૦ ૧

ફળેં આર્યો પાછી પાની બરશે,
 તો વેદો અરજ કોને કરશે ?
 કોણુ દયાનંદનું કરજ બરશે ?
 વીરો ! કરો સ્વાત્માર્પણનાં વીણ, વીણ, વીણ— હવે ૨
 તમે કાંઈ વેદોને કાપી દીધાં,
 ઓશ્મુ ઝુડો ફરકાવા 'પણુ' લીધાં,
 ધર્મ-યુદ્ધે એલેંજ સોને કીધાં,
 જો જો ન હવે ફસ્કી જતાં દિલ, દિલ, દિલ— હવે ૩
 મુસલમાનો કુરાને કુરખાન,
 ધસાધિ બાધમિલે ઓવારે પ્રાણ,
 હિન્દુ જાતિ ખોશે શું સ્વાભિમાન ?
 ચુકાવો વેદે તન, મન, ધનનાં ખીણ, ખીણ, ખીણ—હવે ૪
 જાંઘ ઠોકી અખાડે અહીં આવો,
 આર્યમલ્લો ! તમ ગોરવ બતાવો,
 દયાનંદની સાગદી જગ જણાવો,
 ઝગાવો વેદ તાલીમનું હીર, હીર, હીર— હવે ૫

૬૪

અમારી ધૂન.

નાગી ઉંમર બધી ગાળશું,
 બારન ઉપર વારી જશું;
 ધૂલિ ઉપર આજોટશું,
 દીનોના દુઃખો ટાળશું.
 ગાજો ને નિન્દા સાંખશું,
 સચ્ચાઈ માર્ગ બતાવશું;
 ખુદ, જીસસ, મંસુર બની જશું,
 સ્વામી દયાનંદ સમ થશું.
 તીક્ષ્ણા સૂણી પર ચડી જશું,
 પણ બહા જ્ઞાન ફેલાવશું.

અહાયર્ય, ગુરુકુલ, કવિજીવન ઇત્યાદિ.

૬૫ મારને માર મારવા.

(ગજલ.)

૧મર માર ૨મારને માર ૩મારાત્મકે ૪મા રજ થા ગમાર,
કર ઠાર તેને બાકી સોને દયામૃત ધારાથી ઠાર૦—૧૬૬.
દુઃશાસનોને મનય આ દુઃસ્મન-શમન દુઃશામ્ય છે,
રાવણુ, સુયોધન, કીચક, દુઃશાસન સ્મરે સ્મરનાજ માર૦— ૧
વળી આ મહાબાણાવળીના વીર વડીઆ વીરલા,
તેની કુસુમબાણાવળિમાં બળીઆ બળીઆ અપાર૦— ૨
કંઈ શેર સમ સમશેર લઈ દર્પે ધૂજવતા શેર વાધ,
પણુ સવાશેર ૧કંદર્પે દરથી થયા ૭શેરી શેર શિકાર૦—
જેના અમર્ષની આગ આગળ અરિદળ-દાડ બળે,
તે પાણી પાણી કામની તલવાર-પાણી ૧૦ જોઈ ૧૧ તલ વાર૦— ૪
જખમો ખમે જગરંગે બંદુક તોપના અગ અંગમાં,
જખમારતા થઈ અનંગની પીચકારી રંગે ઠંડાગાર૦— ૫
નિજ હસ્તથી હરી હસ્તીહારને હાર થે હરિ દેસરી,
તેનાય મદની મદનની હસતી સતી રતિ છે ઉતાર૦— ૬
જે નાગ-વકત્રની વક્ર દંટા દંશથી નગ ફાડનાર,
એ ૧૨૫ચશર શર વિષ ૧૩ઉરગ ઉર રગ રગતને ભેદનાર૦— ૭
જેનાં જીવનવન જીરણુ રણુ જ્યાં જીવન ઝરણુ કણુય સૂક્યાં,
એવા મીનો-મુનિનેય એ મીનકેતુ બગલો પકડનાર. ૮
અમૃત ઝર્યા અમરો તરુવરો તણુ (એ) ઝેર ઝરો ખુરો,
એ મનસ્વી મન મહાજીવનો મદર મકરધ્વજ મથનાર૦— ૯
એના હુકમની હાક હાકમ કમ ન કૃમી, મૃગ, પક્ષી પર,
જળ, સ્થળ, ચર, લતા, દુમ, ફળ, કુસુમ સહિ કુસુમેષુ પ્રહાર૦— ૧૦
ઓ ફાંકડા ! લશ્કર વડા ! સમ્રાટ ! ડાહ્યા ! સાધુડા !
ત્યારે અનન્યજ અજીત તું જ્યારે અનન્યજ જીતનાર૦— ૧૧

૧ લલે. ૨ કામને. ૩ હિંસક. ૪ જરા પણ. * કામદેવ. ૬ કામદેવ.
૭ કુતરા. ૮ કોપ. ૯ નરમ નરમ. ૧૦ તેજ. ૧૧ ધરી વારમાં. ૧૨ કામદેવ.
૧૩ સર્પ.

મારના મારની ચેતવણી.

(સિંહચંદ્ર ક્ષેત્રે કરે બેઠા.)

ખબરદાર ખાતા ન મારના માર,
 ન લગાડો ગફલત લત લગાર૦—ખબરદાર૦ ટેક.
 અનંગો અનંગ એ લડે લડાઇ,
 વિના પાણિપાદ પુષ્પખાણ સાધ,
 તેની કને ગયા બેઘડાય કાઠ,
 અદૃશ્ય ને અશ્રાવ્ય તેની બંદુકના બદાર૦— ૧
 એના ધાથી રાવણુ જેવો ધ્રુવાયો,
 લંકારણમાં કુળ સાથે રોળાયો,
 જે ચાર ચોકડીનો હતો રાયો,
 તેનો પણ ત્યાં ન ચાલ્યો અધિકાર૦— ૨
 જુઓ તે ઋષ્યશૃંગ બ્રહ્મચારી,
 અષ્ટમૈથુન લાગી સદાચારી,
 એક વાર સ્ત્રી કટાક્ષ-તીર મારી,
 એ ગભરૂ પારેવડા તણો ક્યો શિકાર૦— ૩
 પર્ણુ, પાણી, પવનના આહારી,
 નગ્નકાથી, ભૂશાયી, વિચારી,
 વિશ્વામિત્ર, પરાશરય ગયા હારી,
 એશારામી તો સ્મર-સ્મરણુજ દાર૦— ૪
 કામે દ્રૌપદીની કૂલકણી દાગી,
 મહાભારત-વને લાય લાગી,
 સૂકાં લીલાં બાળ્યાં તરૂં અભાગી,
 અમર ફળ્યા છોડવા કષ્ટ કર્યા ખુવાર૦— ૫
 એણે વીરોના જાનો બગાડ્યા,
 કંધકે મહારાજ્યો ઉગાડ્યાં,
 શરીર સતીઓનાં ચેહે ચડાવ્યાં,
 વર્તાવ્યા સ્થળે સ્થળે હાહાકાર૦— ૬
 એણે મોહિનીનાં ચશકો કર લીધાં,
 યુવક ખૂન કરી ખૂન ભરી દીધાં,

(૫૧)

ચસ, ચસ, ચસ મોઢે માંડી પીધાં,
એવા પુષ્પબાણોના ખૂની પ્રહાર—
ઓ વિદ્યાર્થી ! કૌપીન બાંધી લેજે,
ઓ ગૃહસ્થ ! સ્ત્રી-વ્રત શુદ્ધ પીજે,
ઓ સન્યાસી ! ત્યાગી ! સાવધ રે'જે,
ન થાના અરિ પાસ બાયલા ગમાર—
ના મરડો મૂછો પર તારો,
શું ખાઓ ખોટા ખૂખારો !
ઠાલા દલી બની ન ડોળ ધાલો,
બનો જે કામના ગુલામ તાબેદાર—

૬૭

લંગોટા બાંધવા.

(સિંહગઢ ફતેહ કરે બેઘ.)

વીરા ! આવો બાંધોને લંગોટા,
ચાહો બનવા જે ઋષિ મુનિ મોટા—વીરાં ૦ ટેક-
કોની માએ બાધી સૂંઠ શેર ?
કોણુ એવા સિંહણુના શેર ?
અહ્યચર્યની ઝાલે સમશેર,
અહ્યચારી બહાદુરોના બેટા— વીરાં ૦ ૧
કામીકામિની યુતોનું ન કામ,
અહીં અઅહ્યચારી બદનામ,
વિષય જાયા શું હણે વિષ-કામ,
એવા દૂર નપુંસકો ખોટા— વીરાં ૦ ૨
રાજ્ય સંસાર ભરનાં ફલ,
એ લંગોટ માંહી વસૂલ,
ભર્તૃહરિ, ગોપીચન્દ્ર, યુદ્ધ ફૂલ,
માર્યા વૈભવ પર કચ્છોટા— વીરાં ૦ ૩
શર સમ્રાટના છક્કા છોડાવે,
જનક, દશરથાદિને નમાવે,
પરશુરામ, હનુમાન, ભીષ્મ કા'વે,
જેનાથી ધરાને ધ્રુજવે મટા— વીરાં ૦ ૪

(૫૨,)

એને બાંધે તે ત્રણ લોક સાધે,
જરા નજરે જરા નજ માડે,
રોગ મૃત્યુય તેને ન લાધે,
જગતમાં જેના ન જડવા જોતાં— વીરાં ૫
જે ન ધારી શકે આ લંગોટા,
પશુવત્ તે ખાશે વિષ્ણુ-સોટા,
જોલા ગુલામોથી પણ છોટા,
પછી છો રાવણ, નેપોલ્યન હોતા.— વીરાં ૬
જે સ્મરનાં કુસમણ્ણ્ય સ્મરશે,
મારના મુગા મારે તે મરશે,
એવા કામને કૌંપીને જે હણશે,
તે મુક્તિ-સ્વતંત્રતા જોતાં— વીરાં ૭

૬૮

અલ્પચર્ય-મહિમા.

(એ માથે મટકા લઈ જઈ.)

એ...પાજો અલ્પચર્ય ભાઈ!
મહિમા જેનો વેદે રહ્યો છે ગવાઈ—ટક-
ચાર અવસ્થા તનની માની, વૃદ્ધિ યૌવન પૂર્ણતાની,
એ...છેલ્લે હાનિ નબળાઈ— મહિમાં ૧
સાળ વર્ષથી વૃદ્ધિ થાયે, ચોવીસે યૌવન આરંભાયે,
એ...ચાલીસે સપૂર્ણતાઈ— મહિમાં ૨
અલ્પચર્ય છે ત્રણ પ્રકાર, ચોવી, ચાલી, અડતાલીસું,
હ્યો...ઉત્તમ નૈષ્ઠિક વ્રત સાઈ— મહિમાં ૩
ચોવીસું તો સૌથી નીચું, ચાલીસું તેનાથી ઉંચું,
એ...અડતાલીસે શ્રેષ્ઠતાઈ— મહિમાં ૪
પ્રથમાચારી 'લસુ' ગણાયે, મધ્યમાંગી 'રુદ્ર' થાયે,
એ...'આદિત્ય' ઉત્તમે વધાઈ— મહિમાં ૫
પરશુરામ, હનુમાન, લક્ષ્મણ,
ભીષ્મ, શુક, શંકર દયાનંદ,
એ...તેવાં જીવન હ્યો કમાઈ— મહિમાં ૬

૬૯

અમૂલ્ય ધાતુ.

(લાવણી-સવૈયા.)

જે ખુંદેથી દેહ આ સુંદર મનુષ્યનો ઝોળખાયે છે,
 અખજ રૂપોઆ દેવા છતાં ન કોઈથી ખરીદાયે છે,
 રતિ ભર વીર્ય રહે તન જ્યાં સુધી મૃત્યુ પણ ના આવે છે,
 તે અમૂલ્ય ધાતુને મૂર્ખા જળ રેસે વડેતરાવે છે !!૦— ૧

જે ખુદેથી અન્યા રામ, લક્ષ્મણ, કૃષ્ણાર્જુન ઋષિ મુનિઓ,
 વોશિઝન, નેપોલ્યન, અને નેલ્સન, ટોગાદિ, વીરો,
 જેનાથી વ્યક્તિ સમષ્ટિ સૌ વીર્યવાળા કહેવાયે છે,
 તે અમૂલ્ય ધાતુને મૂર્ખા જળ રેસે વડેતરાવે છે !!૦— ૨

કાળ તણા જેતા* જેનાથી મૃત્યુને થયરાવે છે,
 કામની કામની કામની ને શું કામની કહી કંપાવે છે,
 રાજ્યપાટ મુખ, ભોગ, વિલાસો પર જે લાન લગાવે છે,
 તે અમૂલ્ય ધાતુને મૂર્ખા જળ રેસે વડેતરાવે છે !!૦— ૩

રેલ, તાર, સ્ટીમર, વિમાન, ફોનોગ્રાફાદિ કાઢે જે,
 નહિ દોંગલા દોંગલી જેવાં નિર્વારિયોથી લાધે તે,
 ધીર, વીર, ગંભીર, પ્રવીણ નર જગમાં જે ઉપજાવે છે,
 તે અમૂલ્ય ધાતુને મૂર્ખા જળ રેસે વડેતરાવે છે !!૦— ૪

વિષયાનંદની સામે જેની રક્ષા લાખ ગણી પુખ્ત,
 બુદ્ધિ, બળ, કૌશલ્ય, કળામાં સાચું વીર્ય ગણો ફળદા,
 અબ્યુદય, નિઃશ્રેયસસિદ્ધિ જેનાથી બુધ લાવે છે,
 તે અમૂલ્ય ધાતુને મૂર્ખા જળ રેસે વડેતરાવે છે !!૦— ૫

૭૦

અહાયર્યાર્થે બોધ.

(મારા તનમાં મનમાં.)

લેજો તનથી મનથી ઋષિનો મુનિનો અહાયર્ય બોધ સારો,
 તેના વિના આજ ભારતવર્ષનો બૂડી રહ્યો જન્મારો—ટેક.
 ધર્મનાં ધામ, કર્મનાં નામ, બળ-બુદ્ધિનાં કામ,
 સૌર્ય, પરાક્રમ, બોધ બેડો નિર્વાર્ય આ દેશ બિચારો— ૧

પ્રથમ 'હી' પછીથી 'હી'ને આખર 'હી' મેળવાય,

પિંગલાચાર્યનું આદિય સૂત્ર લે, આજ ઉધી ગંગા ધારો— ૨
 જમદગ્નિ, શુક, બીજા સમાન, શંકર, દયાનંદ મહાન,
 યુદ્ધન, હર્ષદે, સુલભા, ગાર્ગી, માગ્ધે સૌ ભવ કુંવારો— ૩
 અહચર્યે રાજ રાષ્ટ્રે શોભાય, મૃત્યુ તેનાથી છતાય,
 ત્રણે લોકોનાં શાશ્વત સુખો તેજ તપેથી ધારો— ૪

૭૧ કૌપીનમાં ભૂલી પડેલી માયા.

(એ અમે અબજાને માયા બહાલી રે.)

એ અમ કૌપીને માયા પડી ભૂલી રે, ભૂલી રે, ભૂલી માયા ભૂલી— ૧
 અંગથી ખોડા કપાંગથી ખોડા અષ્ટાવકની સામે જનક ધૂલી રે,
 ધૂલી રે, ધૂલી માયા ભૂલી— એ ૧
 એક વસિષ્ઠની શક્તિની સામે, વિશ્વામિત્રની સેના બધી ડૂલી રે,
 ડૂલી રે, ડૂલી માયા ભૂલી— એ ૨
 સુલભા કેરી દિગ્બરી હાલત જનકસભાને ગણે કુલી રે,
 કુલી રે, કુલી માયા ભૂલી— એ ૩
 ખરશુરામની કુકારધારે ક્ષત્રિ-શક્તિ ચડી ઉચ્ચ શૃણી રે,
 શૃણી રે, શૃણી માયા ભૂલી— એ ૪
 અંગદની વીર હાકની આગળ રાવણની કચેરી તુલી રે,
 તુલી રે, તુલી માયા ભૂલી— એ ૫
 શુક્રદેવની શુભ નિશાની અમે રંભા બિચારી કાકે થૂલી રે,
 થૂલી રે, થૂલી માયા ભૂલી— એ ૬
 બીજાપિનાનાં દંત્રવન માંહી રાજ્યસમૃદ્ધિમાં જળી પૂળી રે,
 પૂળી રે, પૂળી માયા ભૂલી— એ ૭
 બુદ્ધદેવનાં એ કમંડલુ માંહી પિતૃ-ચક્રવર્તી સત્તા ઝૂલી રે,
 ઝૂલી રે, ઝૂલી માયા ભૂલી— એ ૮
 દયાનંદની સત્ય ટેકની પાસે લાલચો નૃપોની કોડી મૂલી રે,
 મૂલી રે, મૂલી માયા ભૂલી— એ ૯
 સુકિત સંગાથી લંગોડી અમારી કરશું ધારણ તેને ફૂલી રે,
 ફૂલી રે, ફૂલી માયા ભૂલી— એ ૧૦
 અજુબૂલ કૌબીન ગુરુકુળ દેશે તે તરફ કરો દષ્ટિ ખુલી રે,
 ખુલી રે, ખુલી માયા ભૂલી— એ ૧૧

૭૨ કૌપીન ધારીઓની મહત્તા.

(ચિત્ર પરદેશીને કહેને પ્રજ્ઞામ અમારા.)

ઋષિ કૌપીન ધારીને છે, પ્રજ્ઞામ અમારા,
 વીર અહ્યર્થવ્રતવાળા — ઋષિ૦ ટેક.
 જેણે પિતા-વધ વૈર લીધું તીક્ષ્ણ ધાર કુદારથી,
 ખંડયાં ઉદંડાં ફેડ મુંડ પ્રચંડ પરશુ-પ્રહારથી;
 નક્ષત્રિ પૃથ્વી એકવીસ સમયે કીધી છદ્ધિ દોટને,
 એ પરશુરામ નડંગ ધડગે, ધન્ય ! તે લંગોટને૦ — ૧
 જે ચાર વેદો જાણુ, નીતિમાન રાધવ-પ્રાણુ હતો,
 સાગર મહાનય તર્યો ગણી ખાઓચીઆની સમાન તો;
 લંકા પ્રજાળી સીતા ભાળી અરિ હૃદયા મહી કોટને,
 હનુમાનમાં એ બળ હતું છે ધન્ય ! તે લંગોટને૦ — ૨
 બાળક વયે વ્હાલ્યાં નજ્યાં કરી સગ વિશ્વામિત્રનો,
 ઋષિ-યજ્ઞ નાર્યા, અમુર માર્યા, ક્યો ભંગ ધનુષનો;
 પિતૃ સત્ય કાળે નજ્યું રાજ્યે સહી વિકટ વન ચોટને,
 હણી વાલો રાવણુ લીધો સીતા ધન્ય ! તે લંગોટને૦ — ૩
 જે ભાઈનો ધ્યો ભક્ત જમણી ભુજવત રણુરાનમાં,
 આડે તજે મેથુન જનની સમ ભાભીની રૂઢો આણુમાં;
 લકા લડાઈએ દીધો શુધ યુધ ઘડો અમુરના ઘાટને,
 ને દ્વંદ્વજન અજેન હૃદયો તે ધન્ય ! લંગોટાહને૦ — ૪
 જેણે મચાવી પાંડવોમાં હાક હાહાકારની,
 ભીમાર્જુનાદિનાય છક્કા છુડાવ્યા ધનુમારથી;
 શ્રીકૃષ્ણ જેવાની ભૂલાવી પ્રતિજ્ઞા સ્વપ્રતાપથી,
 તે ભીષ્મ શર-શય્યે મુનો જીતો મૃત્યુ લંગોટાહથી૦ — ૫
 ભેદે મનાવી માનને જવત્યાગી જે ત્યાગી થયો,
 અહ્યાનુરાગી, અવિદ્યા જડતાનો જડ ઉખેડી ઝોયો;
 યોદ્ધાદિ નાસ્તિક વાર્મીને હરવ્યા મુશાસ્ત્ર-થપાટથી,
 વર્ણાશ્રમે, વેદો ઉદ્ધાર્યા સર્વે લંગોટાહથી૦ — ૬
 જેણે અનેકાનેક વેદ વિરહ મત, કંપાર્વોઆ,
 સૌ કોમને સિરસરીર ઉતર્યા શિખાસૂત્રો સ્થાપીઆં;
 હૃદયમાલ જમવી એશિઆ ને અમિકા મૂરોમથી,

((૧૫૬))

એ દયાનંદ લખાવેલો 'સંપ્રદાય' લખાવેલો

એ ધન્ય ! ધરણી, જ્યાં સુદ્ધ બ્રહ્મચારી, સંપ્રદાયી,
મહિમાકારી, જે થકી પ્રભ ઉગળી—

૭

૭૩

ગુણવન્તુ ગુરુકુળ.

(ગુણવન્તી ગુજરાત અમારી.)

ગુણવન્તુ ગુરુકુળ અમારૂં ગુણવન્તુ ગુરુકુળ,

જ્ઞાનવિજ્ઞાનનું મૂળ—અમારૂં—ટેક.

દેશ વિદેશનાં બાલુડાં સૌ ભાઈ શાં ધરતાં ઠંડાલ,
બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળતાં દ્યે ગુરુઓ ત્યાં સંભાળ— અમારૂં ૧
માતાતાતથી છૂટીને થયાં પ્રભ માત્રનાં બાળ,
પોતાનાં કરી પાળતી તેઓ તે પર યાશે ઓવાર— અમારૂં ૨
પ્હેરી કોપીન વીર્ય, બુદ્ધિ, બળ લેવા, જીતવા કાળ,
જે પ્હેરી થયા બીખમજી, શંકર, દયાનંદ જીતનાર—અમારૂં ૩
ઝાળી ઝાલી ભિક્ષા ગ્રહવા ત્રિશોકને હસનાર,
જે કને રાજ્યો ગોપીચન્દ, બુધ, ભટ્ટહરિનાં અસાર—અમારૂં ૪
ધર્મ—દડ પકડયો ખરો જગે વેદની દેવા આણ,
ચીન, જપાન, યુરોપ, અગ્નિકે ફેલવશે બ્રહ્મજ્ઞાન— અમારૂં ૫
વેદવ્રતી ભળવા ને ભરવા બ્રહ્મ, દેવ, પિતૃ કર્ણ,
ધર્મ જનોઈ, કર્ણ ખાતર પ્રાણ અર્પવા ફર્જ— અમારૂં ૬
સન્ધ્યા અગ્નિહોત્રે કરતા તન, મન, પવન પવિત્ર,
વિદ્યા, તપ, ને સત્ય નીતિથી પાવન જીવનચરિત્ર—અમારૂં ૭
સતયુગ પાછો લાવશે તે કાઠી કલિને ફર,
બ્રહ્મવીરોની મહી વિભૂતિ કરશે ભૂમિ મગર— અમારૂં ૮
આશીર્ષ તેમને આપજો બને ઋષિકુળને અનુકૂળ,
કંઈ યુગોની મૃત આશા ફરી જીવિત હો બીલકુલ—અમારૂં ૪

૭૪

ઉદ્ધારની એક આશા.

(દિ. ૧)

પૂર્વનો ઉદ્ધાર ગુરુકુળથી યાશે, વેદ ધર્મ ત્યાંથી વિશ્વમાં ફેલાશે—ટેક.
વીર્યહીણ આ મરેલ દેશ કહાઓ, બ્રહ્મચર્યથી પુનર્જીવિત યાશે—૧

((૫૭))

માતૃવાણી સંસ્કૃતા મૃતા ગણાઈ, જમની જમની તે જવની જણાશે—૨
 વર્ણની મર્યાદ યાદ નહિ આજે, આહતેજ, ક્ષાત્રવીર્ય, વૈશ્વ આશે—૩
 આશ્રમે તણા સદ્ગુણે શ્રમે નાશ્યા, અહમ્કારી, મુઢી, યોગી ત્યાં સોહાશે—૪
 મજનયાજનો મટે દુકાળ રોગો, ઘેર ઘેર મરે, વૃદ્ધિ સુખ સધાશે—૫
 ગુડખાઈના ઇંદ મોર્નિંગો વદાયે, ધ્વનિ સ્વસ્તિ સ્વસ્તિ નમસ્તે ગુંગશે—૬
 આજ માંસ ગો આદિની ઘેર હિંસા, વેદ હાકમો હુકમેથી તે છોડાશે—૭
 મધ, મીન, મૈથુનાદિ દોષ ફેડ્યા, વામભાગે તે સમૂળગો હણાશે—૮
 દ્યાનંદ, રામ, (તીર્થ) વિવેકાનંદાદિ, ગુરુકુળેથી જન્મી દિશે દિશ ધાશે—૯
 અમ્રિકા, યૂરોપ, ચીન, જપાનોને, અહમ્કાર તણું સુધામૃત પાશે—૧૦
 વિશ્વવ્યાપિની અશાન્તિ રહી ઘેરી, ઓરમ્ શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ
 ઉચ્ચરાશે—૧૧

૭૫ વેદ પ્રચારનું મૂળ.

(મહિદીપ.)

વેદનો પ્રચાર ગુરુકુળ થકી યાશે,
 દેશ તણો રોગ અહમ્કાર્ય થકી જશે—૮૬.
 આ મશીન ચેતની નમુના ઉચ્ચ દેશે,
 આ સ્થળે ઋષિવીરોની જાગી ખરીદાશે— ૧
 સર્વ કુકર્દર્પ તણો દર્પ સહુ હણાશે,
 સર્વ ગર્વ તણો પર્વ શાન્તિમાં સમાશે— ૨
 પ્રાચીનતા ભારતી કુલીપણે પલટાઈ,
 હુદ્દ હિન્દુતા ફરી આર્યત્વમાં સોહાશે— ૩
 પારકી વિદેશી વાણી સર્વથી વદાયે,
 માતૃવાણી સંસ્કૃતા જમાન સૌની યાશે— ૪
 ધર્મધ્યાન, કર્મકાંડ વેદિકી ટળ્યાં છે,
 વર્ણ તથા આશ્રમોના મર્મ સૌ મપાશે— ૫
 નામ જે પાણિનિ, વ્યાસ આદિનાં બ્રહ્માયાં,
 તે ઋષિ, મહર્ષિ, યોગી, વીર કબરાશે— ૬
 મધ, માંસ, ધૂમ્રપાન ધર કરી ગયાં છે,
 શુદ્ધ ખાનપાન હોમહવન ત્યાં રચાશે— ૭
 એક જાતિ, આત્મભાવ પૃથ્વીમાં ગણાશે— ૮

રસવતી સરસ્વતી-સરિત્ અહીં સરાશે,
અહમ્માન અમી-ધાર વિશ્વમાં વહાશે— ૯
તે તણાં મુસ્માનપાને અમર સર્વ યાશે,
છવ માત્ર શાન્તિ શાન્તિ શાન્તિ ગાન ગાશે— ૧૦

૭૬ ગુરુકુળ બગીચો.

(દેખો તો આજ દેસા)

ગુરુકુળ બગીચો વૈદિક જન્મો તમારી સામે,
રોપ્યા તમોએ તેમાં નિજ પુત્ર કલ્પી આમ્રો— ૧૬
આશા ભર્યા ફૂટયાં છે નવ પત્રો કુણેરાં,
બાજો કે તે ઉછેરો તમ હાથ સર્વ કામો— ૧
બાતર પડે છે તેમાં સ્વાત્માર્પણ વીરોનાં,
તે છોડને ખીલવવા આનંદ, મુન્શીરામો— ૨
આશા તમે કરો છો બગીચાથી કલ્પતરૂની,
પણ વૃષ્ટિ-દાન સિંચો બગીચો નીકર નકામો— ૩
આશા-લતા તમારી પુષ્પાવશે પ્રભુજી,
આ ઝાડનાં ફળો સૌ દુનિઆમાં શ્રેષ્ઠ જામો— ૪
આશીર્વાદ આને આપો હે પૂજ્ય આર્યો !
ગોતમ, કણ્વાદ, બુધની કીર્તિ-ફળો આ પામો— ૫
રેડી રૂધિર ગયો છે સ્વામી દયાનંદર્ષિ,
નસનસમાં ખૂન તેનું પ્રસરેલ બાજે માનો— ૬
કલમો દુમોની યાશે, સ્થળ સ્થળમાં તે ફેલાશે,
તે યૂરોપ અંત્રિકામાં, તર કલ્પ કાલ્યાં જાણો— ૭
આ બાગનાં ફળોની ચહુંદિશ માંગ યાશે,
અરબસ્તાન, ચીનથી, જાપાન આદિ ધામો— ૮
આ ઝાડનાં ઝુડો પર કીર્તિ-ધ્વજ ફરકશે,
ઔંકારની આકાશે, લેશે જગત્રણામો— ૯
તેમાં બણાશે ' સ નાવવતુ ' ' યથેમાં વાચમ્ ',
' મિત્રસ્ય ચક્ષુષા ' માં જગ એકતા પ્રમાણો— ૧૦
રહેશે ન એકદેશી મમતા, જુદાઇ, સ્વાર્યો,
આત્મેવા મુક્તિજાનતઃ સૂણજો ઉચ્ચાર કાનો— ૧૧

(પછે)

શિશુને હુલાવો આર્થો ! ત્રીતીને હુલાવો ગુરુઓ, !
 વરસાવો તે પરે સૌ, કૃપદષ્ટિ, વૃષ્ટિ-દાનો— ૧૨
 નેઓએ દીક્ષા લીધી, ભિક્ષા રૂડેરી આપો,
 દેશે પરીક્ષા આખર ધર્માર્થ વારી જાનો— ૧૩

૭૭

ગુરુકુળ યન્ત્ર.

(જરા પ્યારીને પંથે પધારો પિયુ.)

રૂંડું ગુરુકુળ આશ્રમ જાણો ખરે,
 ગુરુકુળ આશ્રમ જાણો રે—રૂંડું— ટેક.
 નવું એ યન્ત્ર ઋષિ મુનિ તુલ્ય જીવન ઢાળવાનું,
 જગતની બુદ્ધિનો સોદો કૌપીને ધારવાનું,
 અખર્ચ કુર્ગર્વનો જે પર્વ તેને ટોળવાનું,
 સર્વ કંદર્પનો જે દર્પ તેને બાળવાનું— ૧
 નહિ યુરોપ, અમેરિકા, જપાન ને ચીન કરતાં,
 બીજા પ્રાકૃત રમશીનોમાં અમે ચડી જઈએ મરતાં,
 પરન્તુ આ અમારી કંકડરી સસાર સામે,
 ચેતન નમુના બતલાવવામાં પડેલી જામે— ૨

૧ જડ ૨ યન્ત્રો ૩ કારખાનું.

૭૮

અભ્યાસીઓની દીક્ષા.

(કોમળ કાચા કાં કરાવો.)

વેદ ધર્મની ભક્તિ ખાતર અમે ફકીરી લીધી,
 નજી કુટુંબી પ્યાર, દેશ, ઘરખાર, જહાંગીરી લીધી;
 અભ્યાસ ગુરુકુળમાં ગાઈએ, જંગલમાં મગજ કરી રહીએ,
 ત્રતની દીક્ષા લીધી— ટેક.
 તલુ તાંડ આ જનોઈ પ્હોરી, લેવજાયી બણાયે,
 બ્રહ્મ, પિતૃ, ને દેવ ઋષી તજી, અક્ષર જ, હ, મ, જણાયે;
 બ્રહ્મ, પ્રકૃતિ, જીવ જાણીએ, અપરા પરા સુવિદ્યા પહીએ,
 મહા પ્રતિજ્ઞા લીધી—વેદ— ૧
 ભક્તિ-કંથા પહેરી માયા-પાકુકા પગ ચાંપી,

જ્ઞાન-તીર્થનાં પાણી પીએ, વેદ-કમડળ માપી,
અહ્યર્ચનું તેજ ધારીએ, ઇન્દ્રિયો ઉપર સ્વરાજ્ય ફેરીએ,
દિવ્ય શક્તિ કર લીધીં—વેદં ૨

યમનિયમોને સિદ્ધ કરે સિંહ, વાપ દોસ્ત અમ થાયે,
કોઇ અમારો શત્રુ ન જગમાં, અમથી કો ન દુભાયે,
યોગે પ્રભુથી દિવ્ય ખોલીએ, બાળીને માટે કરગરીએ,
ઊડી આશા લીધીં—વેદં ૩

ઋષિ મુનિનાં છવનસૂત્રો અમથી રોજ શીખાયે,
પૃથ્વીમાં પરમાર્થની આણો દેવા ઉર ઉભરાયે,
શાન્તિ, શાન્તિ સર્વત્ર સ્થાપીએ, ભક્તિ, મુક્તિનો માર્ગ માપીએ,
ગુરુમન્ત્રણા લીધીં—વેદં ૪

૭૬ અહ્યર્ચારીઓની પ્રતિજ્ઞા.

(પૂજનચાંદની.)

પૂરણુ પ્યારથી અહ્યર્ચને પાળશું રે,
જેથી થાયે તન, મન, આત્માનો ઉદ્ધાર,
નિજને તારી આખર વિશ્વ માત્રને તારશુ રેં— ૨૬.

અહ્યર્ચનાં તપખળે, દેવથી મૃત્યુ છતાય,
તેજ વીર્યના તેજથી, રાષ્ટ્રે તૃપ શોભાય;
શૌર્ય, પરાક્રમ, ધર્મ, કર્મ શ્રા, ધી, સૌ વીર્યથી રે,
તેના વિશ્વ આજે આ ભારત છે નિર્માલ,
તેને કુખનાંને બહારે ચડી બહારે કાઢશું રેં— ૧

પહેલી 'જો' લઈ 'જી' પછી છેલ્લે 'જી' પામાય,
પિંગલ ઋષિનો બોધ તે શરૂ સૂત્રમાં થાય;
હનુમત, જમદગ્નિ, શુક, બીજમજ, શકર, દયાનંદજી રે,
ગાર્ગી, મૈત્રેયી, સુલભા દેવી શી નાર,
એવાં છવન નૈધિક અહ્યર્ચનાં ગાળશું રેં— ૨

વેદો વેદગિ તથા, વિદેશી વિદ્યા સર્વ,
ભણવા વ્રત ધાર્યું અમે પૂર્વજનો લઈ ગર્વ;
યમનિયમાદિ સેવી મૈથુન આડે ત્યાગશું રે,

(૬૧)

પ્રાણાયામે કરીને ઇન્દ્રિય-દોષો દૂર,
પ્રાર્થીન બ્રહ્મચારીનાં જીવનો ફરી જગાડશું રે— ૩

પરસ્ત્રી મા, ભગિની ગણી, પરધન ધૂળ સમાન,
સુખ, દુઃખ, તડકા, ટાઢને જીતશું માયા મહાન;
જગેના ધર્મ-ક્ષેત્રમાં ધ્રુમવા વીર બની જશું રે,
ડકો વગાડવા વેદોનો ચારે દિશ,
જગમાં ઓરમ્ તણો ઝુંડો ગગને ફરકાવશું રે— ૪

ધર અમારૂં ગુરુકુળ હવે, વિદ્યા સાચી માત,
પિતા પૂજ્ય આચાર્ય છે, બ્રહ્મચારી સૌ બ્રાત;
કોર્પોન ધારી મસ્તો દિવ્ય દીપ્તિ દીપાવશું રે,
ધાર્યા ધર્મ-દડ લઈ જોખમદારી માથ,
સ્નાતક બનીને ધર્મોર્થ, કામ, મુક્તિ સાધશું રે— ૫

૮૦

ચાર આશ્રમ.

(ધીમાં ધીમા ચાલો મારા પ્રાણુરે.)

માનો માનો વેદો કેરી વાણુ રે,
ચાર આશ્રમ તમારા આ વિસરાઈ ગયા,
તેથી દુઃખીયા થયા, છો અજાણુ રે— ૧૬૬.

બ્રહ્મચર્ય પાચો મૂળે જીવન-ગૃહ આધાર,
પચ્ચીસ, છત્રીસ મધ્ય છે ઉડતાલીસ શ્રેષ્ઠ અપાર;
પછી સ્વેચ્છાથી કન્યાને પરણો તમે,
સોળ ને વીસ ચોવીસ અનુક્રમે;
એ બીજી ભૂમિકા ગૃહસ્થાશ્રમે લ્યો સુલાણુ રે—માનો ૧

વાનપ્રસ્થ આશ્રમ ત્રીજો, સોંપી સુતને સર્વ,
કાર્ય કરો પરમાર્થનાં, વસો જંગલમાં મૂંઝી ગર્વ;
પછી સન્યસ્ત ભૂમિકા ચોથી ગ્રહો,
યોગ સાધી પ્રભુનામ ચિત્તે લહો;
ને છેલ્લે તત્સમિચ્છાનંદે રમો તો કલ્યાણુ રે—માનો ૨

૮૧

ઋષિઓને હિપ્ હિપ્ હુરૂરે.

(મન માયાના કરનારા રે.)

ઋષિ ! બ્રહ્મત્વમાં રમનારા રે તમેને હિપ્ હિપ્ હુરૂરે અમારાં—ટેક.
 તમે ફિરસ્તા, સ્વતન્ત્ર ચરતા, જાહિલ ન કે રોકનારા,
 બંધન તમને એહ, કબરે નહીં ને, વિદ્રોહથી ન ડરનારા રે— ૧
 માહોમ કીધાં કર્તવ્ય—રણમાં સત્ય—બુગલ ફૂંકનારા,
 અન્તઃકરણ—ટેક માનુષતા ખાતર બેમેતે પણ મરનારા રે— ૨
 આપની મરણ પથારીમાં સૂતી છેલ્લી અમારી આશા,
 વેદો—શ્રુતિ લવી શંકર, દયાનંદ, રામમોહન સૂનારા રે— ૩
 ગીતાના જ્ઞાની વેદાભિમાની પુનર્જનમ માનનારા,
 મરેલી આશાને સજીવન કરવા પાછા પધારોને પ્યારા રે— ૪
 કૃષ્ણે કથ્યું વ્યાસજીએ લખ્યું ‘જ્યારે થાયે વિનષ્ઠ ધર્મ સારા,’
 ‘પવિત્રાત્માઓ અવતારો ધરી ટાળે અધર્મ કરીને સુધારા રે— ૫
 ‘સાધુ લોકોની રક્ષા કરવા હણવા પાપી પુરા,
 ‘ધર્મની સ્થાપના સંસારે કરવા આવે સત્યાત્મા શૂરા રે—’ ૬
 સન્તોની વિભૂતિ પરોપકારી સત્યનો જય કરનારા,
 પાપ, અધર્મની જડ ઉખેડી મંગળ વર્તાવનારા રે— ૭
 તમારી વિભૂતિ અમમાં આવો લોહી ગરમ હો અમારાં,
 નથી અમે પણ ગૌરવ અહીં લઈ કરીએ ત્યાં બેટા તમારા રે— ૮
 હશે ત્યાં વાલ્મીક, વ્યાસ, ગૌતમ ને કણ્વાદ, કૃષ્ણ, યુદ્ધ હીરા,
 જસસ, સોક્રેટીસ, ટોલ્સોય, સ્ટેડાદિ સૌને કહેજો જયજયકારા રે ૧૦— ૯
 આર્યભૂમિ પણ તમને કહે છે ‘હેધલ’ આશીર્વાદ સારા,
 ઝંબે તેની કૂબે જન્મ જો પાછા વિષે વહાવા શાન્તિધારા રે— ૧૦

૮૨

૩૬ રાક્ષસીને.

(આંખો ખોલી જો જીવ આ હીસે દુનિઆ કાની)

ક્યાંથી આવી તું ૩૬ રાક્ષસી પરતંત્રતાની ?

કીધી આર્યભૂને રાણીમાંથી આજ રાની—

ક્યાંથી ૦ ટેક.

એ જાતિજાતિના કુસંપ—કિલ્લામાં છુપીને,

કૂરીતિ—અનીતિ—બંદુક—તોપથી કરી વટિ ધાની—

ક્યાંથી ૦ ૧

તું ધોરી, ખૂની, ઔરંગઝેબ, જુલ્મની આહુપિત્રી, ફૂર સત્તાત્મ રાજ્યની દુર્તી તું સંસ્થાપયિત્રી—	૨
અમ ધન, ધામ, યુદ્ધિ, શૌર્ય, ને સ્વતન્ત્રતાઇ, લૂંટી લીધાં ઝૂંટી કીધાં અરે ! સૌ ધૂળધાણી—	૩
મળેથી દાખીને ટોટો ચલાવ્યો જુલ્મી કોડો, મુંજે મોઢે કકળતી આંતડી રહી રોઈ છાની—	૪
હજુ તુજ ઘાતકી ડાળો વરસતો લાલ અગ્નિ, અરે ! બાળે જળાવે કાંક કરશે હિન્દ ફાની—	૫
કરોડો શ્વાસના શાપો નિકંદન તારૂં કાઢો, મળે જેથી પૂર્વની ચકવર્તી રૈ ! કમાણી—	૬
હવે આર્યત્વ ને બ્રિટિશ સત્ત્વથી બળી ખાખ થાજે, ખરૂં ભારત તણું ગૌરવ પછી જગ લેશે જાણી—	૭

૮૩

સ્વતંત્રતા દેવીને.

(આવો મોંઘા મેમાન—ભેરવી.)

- આવો મોંઘા મેમાન ! દેવી ! સ્વતંત્રતાની જૂને સ્થાન—ટેક.
 ઘણા કાળથી સચર્યા તણ સાહેલી હિન્દ,
 ઝાંખી લેવા ટળવળે, બતાવો મુખારવિન્દ— મોંઘા મેમાન ! ૧
 (આપ તો ધર્મનાં બેન છો, તેણીનાં સુખદેણુ છો, તો પછી)
 દર્શન પામે આપનાં, દુઃખ થશે સહુ દૂર,
 સેવા કરશું સ્નેહથી ભેટશું બાવે ઉર— મીઠા મેમાન ! ૨
 (મેમાનગીરી આપશું, બહાલેથી વધાવશું, હા જુઓ)
 પ્રાણો—મારમ વાળશું, છાંટશું પાણી—શિર,
 પાથરણું પિડો તણું પુષ્પની વૃષ્ટિ શિર— મૂલી મેમાન ! ૩
 (આપોને માન પધારી, આપ ઉપર જઈશુ વારી, લ્યો હવે)
 બ્રિટિશ છત્ર છે તમ પરે, ગયા જુલ્મ ને કેર,
 પાણું વૈદિક તત્ત્વ ને મળ્યું આર્યત્વ સુપેર— મોટા મેમાન ! ૪
 (કલિનાં બંધન તોડશું, વિશ્વને શાન્તિમાં જોડશું, તો પછી)
 ધર્મરાજ્યને સ્થાપજો, સાંભોમ દર્મ આણુ,
 આર્ય બિટન-બકો સદા, હશું સ્વર્ગીય લાણુ—મોટા મેમાન ! ૫

૮૪

રૂઢિપિંજરમાં હિન્દુસ્તાન.

(ખાતળીયા પરિશ્રમ દ્વયો શાને.)

પિંજરિયું હિન્દુસ્તાન ભૂમિ છે, હિન્દુઓ પક્ષીરૂપ પક્ષીરૂપ છે,
રૂઢિમાં આપડા, પુરાણા સાંકડા, રાખી મોઢાં ચુપ મોઢાં ચુપ રે,
ચાંચેથી તોડવાં પિંજરાં ફેડવાં, પાંખેથી જોડવાં,

આ.....ફૂગતિ થાતી અતિ૦-- પિંજરિયું૦ ટેક.

{ નાતો-બિલ્લીડોળા માથે ફાટયાને ફાટયા, }
{ ચુંચાં જેવું કયું પડા હોય છે ટાંખ્યા; }

મુસ્કેલીથી ચણવા ચણુ કેરી તોયે ઉડાયે ન દૂર ભૂખની ધૂપ છે,
દક્ષા આવી નીચી, આંખો રહી વીંચી, કરે ને ચીંચીચીં,

ઘે પોપો ધણી સોટી ધણી૦ - પિંજરિયું૦—૧

{ ખાય ગીધ, શકરા છૂટથી દહાડી, }
{ નાખે મોઢાં તોય પિંજરે ફાડી; }

હંસ, શુકો કદી દાદ ઉચ્ચારે પડે બહિષ્કાર-કૂપ જાડે કૂપ રે,
કારાગૃહે કાળા, છૂટીના શા આરા, મૃત્યુ કેરા વારા,

આ.....છોડે હરિ, દુઃખ હરી૦— પિંજરિયું૦—૨

{ બંધન સંસ્કારે પક્ષી-પાંખ ગઈ ચોટી; }
{ ઉડવા કહે કો ઉલટી શત્રુતા કરે મોટી; }

આબું સ્વાતન્ત્ર્ય કંઈ જોઈ ઉપર બ્રિટિશ કેસરી ભૂપ કેસરી ભૂપ રે,
સળીઆ તૂટતા, ગગને જોડતા, બિલ્લિયા ફૂટતાં,

આ.....આવી શક્તિ, મળે મુક્તિ૦— પિંજરિયું૦—૩

૮૫

ભારત પર આફત.

(મરશીઆ.)

હાય ! હાય રે ! આફત શી ભારત પર ધાધ ! !

જળ સ્વારથની જ્યાં ત્યાં છવાઈ રે !૦— હાય !૦ ટેક

સૌ શેરીનાં શ્વાન સમ દોડે, ' મારૂ તારૂ ' બસે એમ હોડે,

ખેંચાખેંચ તાણાતાણુ મોઢામોઢે રે !૦— હાય !૦ ૧

ચેટ બરવાની વાત માત્ર જાણે, પરમારથની વાત નવ આણે,

પોત પોતાનુ આમ તેમ તાણે રે !૦— હાય !૦ ૨

(૬૫)

બાર ચૂલા તો તેર થાય ચોકા, ગણે પોતાને શ્રેષ્ઠ નોખ નોખા,
પટિ'આપ સમા જેમ તેમ ઘાકા રે !— હાય ! ૦ ૩
બન્યાં ફૂવાનાં ડેડકાં આતો, નિજ કુંડાળે 'ફાંઈ' 'ફાંઈ' વાતો,
નથી જેતા સાગર ક્ષુધવાટો રે !— હાય ! ૦ ૪
સત્ય વિદ્યાનો સમજે ન કકો, માર્યો ફર્જ, ધર્મ, કર્મને ધકો,
રમે જેમ જેને ફાવે પંજે છકો રે !— હાય ! ૦ ૫
ધર્મ નામે દુકાનો મડાઇ, જૈની, શૈવી, વૈષ્ણવી ને મુસાંઈ,
લૂંટાલૂંટી ચોમેરે ફેલાઇ રે !— હાય ! ૦ ૬
લોભી ગુરૂ ને લાલચુ ચેલા, મળી પથો ચલાવે મેલા,
થાય નરકે પછી ઠેલંઠેલા રે !— હાય ! ૦ ૭
થઇ બ્રાહ્મણમાં ચોરાશી ચાતિ, વૈશ્ય ક્ષત્રિમાં સેકડો મણાતી,
કયા ધર્મની રીતિ કહેવાતી રે ? !— હાય ! ૦ ૮
કહે વેદો તો 'સદનાચર', વળી કે' છે કે, 'સદનો મુનવતુ',
તોય વળતું જાયે ઉધું ચતું રે !— હાય ! ૦ ૯
હવે આવોને હિન્દુઓ બ્રાતા ! બેટો આત્મભાવેથી સાચા,
એક ધર્મ તાતનાં સહુ બચ્યાં રે, થાય, થાય રે સંપીને
વિશ્વ-સુખદાઈ— હાય ! ૦ ૧૦

૮૬

દુર્દશાનો ઇતિહાસ.

(આશા ગોડી.)

મહાભારત કેરી લડાઇ, અરે ! થઇ હિન્દ-ગૌ પર ફૂર કસાઇ—ટેક-
લીખ, દ્રોણ આદિ ઋષિ વત્સો દુઃખે ગયા કપાઇ,
જયદ્રથ, કર્ણ, અભિમન્યુ સૌ વીરો ગયા મરાઈ— અરે ૦ ૧
ત્યારથી વેદ-રવિ નબ છૂંચો તિમિર-અવિદ્યા છાઇ,
સાત્ત્વ, કળા, કૌશલ્ય, બુદ્ધિ, બળ, ગયાં સમૂળ હણાઈ—અરે ૦ ૨
સંસ્કૃત વૈદિક જ્ઞાન વિનાશ્યું સ્વાર્થ લીલા રહી છવાઈ,
ફૂટાફૂટ થઈ સૌ વચ્ચે કુસંપ પાપ તવાઈ— અરે ૦ ૩

(હરિજીત.)

મમતા મહી ઝમડા કર્યા પક્ષે ચલાવ્યા જુજવા,
વૃત્તિ હરામી સાધવા પંથો બનાવ્યા નવ નવા,

(૬૬)

પ્રસન્નો પ્રથમમાં વામ મારગ બ્રહ્મ નરનારી થયાં,
મીન, માંસ, મૈથુન, મઘ, મુદ્રા, પાંચ આ કુમકાર ત્યાં— ૪

(દોહરા.)

તેજ સમયમાં થઈ ગયા, શાકત, શૈવ વ્યવહાર,
શુદ્ધેન્દ્રિય-પૂજન કરે હડહડતા વ્યભિચાર;
મહીધર, રાવણ, ઉવટ ત્યા, વેદ દીકા કરનાર,
વેદભાષ્યમાં વર્ણવ્યાં મઘ, માંસ વ્યભિચાર.— ૫

(હરિગીત.)

ગણનાંત્યા મન્ત્રનું જે ભાષ્ય મહોધરથી થયુ,
ધોડા તથા સ્ત્રીનો પરસ્પર ભોગ કરવાનું લખ્યુ;
જાણ્યા નહિ ઋષિકથિત અર્થો મઘ, માંસ લખી દીધાં,
ગોમેધમાં ગૌ, બળદ મારી યજ્ઞમાં હોમી દોધાં;
અશ્વમેધ યજ્ઞોની માંહો ધોડા કતલો કરાવી,
અજ્ઞયજ્ઞે બકરાં મૂચજ્ઞે નર પર પડી તવાઇ— અરે૦ ૬
કરીને અનર્થો વેદના બહુ ગજબ મહોધરથી થયો,
ખડ્ગો પશુ પર ચલાવીને દયાહીણો તે થયો;
તે પાપના છાંટા હજુ આજેય અહોં જડી રહ્યા,
ચામુંડી, કાળી, આદિ અસુરી પાસ પશુવધ થઇ રહ્યા;
વિજયા દશમીના દિવસોમાં પાડા કતલ કરાવી,
મુંગાં પ્રાણીની આંતરડી બલિદાને કકળાવી— અરે૦ ૭

(દોહરા.)

વામમાર્ગે હાયો ધણો ભારતમાં ધમધોર,
હિંસા ને વ્યભિચારનો ચાલ્યો શોર બકાર.
એવી દશામાં અવતર્યા મુનિ મહાત્મા બુદ્ધ,
દીધો બોધ મુનીતિ ને ધર્મ અહિંસા શુદ્ધ.

(હરિગીત.)

ચાલ્યો બહુ ઝગડો બે પક્ષે સાચી વાત જતાઇ,
મુનિ ગૌતમના સ્થાન્ત બોધથી વામી ગયા સૌ હારી—અરે૦ ૮
એ વામો મહોધર-ભાષ્યને મુનિ બુદ્ધ પાસે લાવીઆ,
કહ્યું ‘ મઘ માંસની છૂટ વેદે વેદ-અન્થ ઈશિ રચ્યા, ’

સુણી શબ્દ વામીના વદે બુધ 'પાપી વેદ ન માનું હું,
'જે પાપની આગા દીએ તે ધર્શનેય ન માનું હું.'
સારમર્મિતા બુધના શબ્દો લોક ન સમજ્યા કાંઈ,
મનાઈ બુધની વેદ તથા ધર્મરમાં નાસ્તિકતાઈ— અરે૦ ૯

(દોહરો)

બોધ પંથ ઉભો થયો, નાસ્તિક આ સૌ લોક;
લગભગ સૌ સંસારમાં, નાસ્તિકતાનો બોધ.
એમાંથી ફૂટ્યો નવો, ફાંટો તો ચારવાક;
'ખાઓ પીઓ દહેરે સુઓ', કંઈ તેની થઈ શાખ.

(હરિગીત.)

શંકર સ્વામી ત્યાં પછી આવ્યા જોઈ નાસ્તિકતાઈ,
પ્રભુ વિના આ જડ સૃષ્ટિ તે કેમ ગઈ સુરચાઈ ? !
બોલો બોલ્યા શંકરને, કે 'આપો ધર્મ બતાવી,'
(ત્યારે) 'સ્વે ચ્છલુ દ્વં બ્રહ્મ' જ 'તત્ત્વમસિ' શ્રુતિ ચલાવી,
કાલ્યો માયાવાદ નવો આ જીવને શિવ બનાવી,
યુક્તિ પ્રમાણે શંકરશ્રીએ બોલો દીધા હરાવી— અરે૦ ૧૦

(હરિગીત.)

જીવ બ્રહ્મ કેરી એકતા શકર બતાવીને ગયા,
તેના બધા શિષ્યે મળી અદ્વૈત મત ફેલાવીઆ,
એ નર્વાન વેદાન્તી બન્યા કંઈ ચરનદાસી બહુવિધે,
ઉદાસી પાન પદાસી સૌ તે અવિશ્વાસી પ્રભુ વિષે,
ચલાવી 'અં બ્રહ્માસ્મિ શિવાઽમ્' કહી નર્વો નાસ્તિકતાઈ,
જૂઠો આ સંસાર બતાવ્યો વેદ-કર્મ નહિ કાંઈ— અરે૦ ૧૧.

(દોહરો.)

મત ચાલ્યા ત્યાં સેંકડો ઝંઘવસ્થ અખૂર,
કોઈ કહે ઇજલ છે અર્ધ ખૂંદાનું નર.
ધસુમસીહ બન્યો સ્વયં ખૂંદ ખુદાનો પુત્ર,
કહ્યું 'હુંમાં બ્રહ્મ ધરો તો પામો પ્રભુ ઘર્ત'.
છેલ્લે પાછળ એક થ્યો ધર્મ ઝનૂની કલામ,
કાફર વિરુદ્ધ કુરાનનો 'દીન મહમ્મદ ધરલામ'— અરે૦ ૧૨

(૬૮)

(હરિગીત.)

આવી રીતે પશ્ચે હજારો જ્યાં જીવે ત્યાં ના મળ્યા,
સુસાંધ, વહ્નિબીં, કર્બીર, નાનક, દાદુ, રામાનુજ ધણા,
વિદ્યા ગદ્ય સંસ્કૃત વૈદિક ધર્મકર્મ ભૂલી ગયા,
કંકાસ, ક્લેશ, કુસંપ, આળસ, સ્વાર્થ હિન્દુમાં રહ્યાં— ૧૩

(ગજલ.)

થયો ભારતમાં હાહાકાર, બૂલાયાં વેદ-નામય ચાર,
બન્યા ખ્રિસ્તી ઇસાઈ અપાર, દધને વેદ ઉપર ગાળ.
થઈ પ્રભુ-મહેર ત્યાં નિરધાર, મહર્ષિ-જન્મ કાઠિઆવાડ,
મોરળી શહેરની મોઝાર, નામે મૂળશંકર સાર— ૧૪

(હરિગીત.)

પ્રથમે તજ્યાં ધરખાર, નૈષ્ઠિક અહમચર્યા પાળીને;
સત્સાંગ વેદોને બણ્યા, અત્યત તપઃ ઉઠાવીને.
કઈ યોગીઓથી યોગ શીખ્યા, ગુફા-કદર આવીને;
ગુર-દક્ષિણામાં કર્યું 'પણુ' 'મરૂં હિન્દુ પ હઠાવીને' ૧૫
જુડો ઉઠાવ્યો ધર્મનો, સદ્અહમનો આશ્રય લઇ;
મતવાદીઓને નીચે પાડ્યા, વેદ-તર્કપ્રમાણ દધ
જડતા અધર્મમયી ઉખાડી, કોઈ સમુખ ના ચડ્યા;
પોપો તણાં પાખંડ તોડ્યાં, શાસ્ત્રશસ્ત્ર લઇ લડ્યા.
નામ દયાનંદ સ્વામી તેનું ભારતનો સુખદાઈ,
વેદધર્મનો ડોકો માર્યો ધન્ય ! ધન્ય ! ઋષિરાધ— અરે ૧૬

૮૭

હિન્દુઓના હિતની વાત.

(૩૨મા વું દિલ સાથ.)

સુષુળે આ હિત-વાત હિન્દુઓ ! સુષુળે આ હિત-વાત,
તમે ખાઈ રહ્યા રૂઢિ-લાત— હિન્દુઓ ! ૦ ટેક.
તમે અધર્મી, થયા અધર્મી,
વેદવિદ્યાને દિલથી બૂલાવી, સંસ્કૃત વાણી મરેલી કહાવી;
અહમચર્યની શક્તિ ગુમાવી, હનુમત્ બીખાદિને એળછાવાં;
તમ ગણના પશુઓ સાથ— હિન્દુઓ ! ૧

(૬૬)

તમે કુસંપી, થયા અઝંપી,
નાત, જાતો, તડ પાડી ય્યા કલેશી, મતમતાંતરમાં જન્યા દેવી;
મિથ્યાભિમાનથી કોધી જુદાઈ, આપથી સુત ને બાઈથી બાઈ;
જૂલ્યા રામભરતની ગાય૦— હિન્દુઓ ! ૦ ૨
એકવીસ કોટિ, સંખ્યા જોટી,
આહુત્ય-બિહુક પેટ પૂજરી, ક્ષત્રિયો વ્યસનીને વ્યભિચારી;
વૈશ્ય દાસો કરે અન્ય દલાલી, ધિક્કાર્યા શૂદ્રો તેવટલા ઇસાઈ;
હવે રહ્યા છો ધસતા હાથ૦— હિન્દુઓ ! ૦ ૩
તમે નિહાળો, આપ સંભાળો,
બાપદાદાનાં નામને તારો, પ્રાચીન ગૌરવ દિલમાં ધારો;
જુઓ તમે કોણ કેનાં સંતાનો, ઋષિમુનિ ચરિતો પૃથ્વીમાં આણો;
તમે કરો આર્યત્વ-પ્રભાત૦— હિન્દુઓ ! ૦ ૪
પ્રભુ કૃપાએ ખિટિશ સત્તા છે,
મહારાણીથી મળી સ્વતંત્રતા છે, આવા સુન્યાયી ધર્મના રાજ્યે;
પહેંચો પાશ્ચાત્ય તણી પૂર્ણતાએ, કળા, કૌશલ્ય, વિદ્યા, વીરતાએ;
અધ્યાત્મગ્જાન સંગાથ૦— હિન્દુઓ ! ૦ ૫

૮૮

નિદ્રા ત્યાગવા.

(નેણમાં નિદ્રા નાવે જરી)

નેણથી નિદ્રા ત્યાગો હવે,
માતા હિન્દ તણા સુકુમાર રે૦—નેણથી૦ ૧
ગાળો ઉતારો શિરથી હિન્દુપણની બાઈ!
આર્યો બની હોશિઆર રે૦— નેણથી૦— ૨
આહુત્યો જીદીને તમે થયા છો બિખારી બદા,
ભૂર્ખત્વ દાસત્વનો સ્વીકાર રે૦— નેણથી૦— ૨
વેદનું તત્ત્વ જાળો દૈદિક કર્મ ધારો,
શાને ઝાલી પાખંડી જાળ રે?૦— નેણથી૦— ૩
પેટ તો કાગડા ને કુતરાં બરે છે બાઈ !
જીવે કીડા નરકના અપાર રે !૦— નેણથી૦— ૪
જીવનઉદ્દેશ સાચો ધર્મ, ફર્જ નિષા માંહી,
નહિ તો જીવિતને ધિક્કાર રે !૦— નેણથી૦— ૫

- સંભાળો બાપદાદા ઋષિમુનિ આપણા જે,
આપણે તો પાક્યા કુસાંગાર રે— નેણુથી— ૬
- માઈ ને તાઈ ઊડો જ્ઞાનની રીત એતો,
દીપાવો નામને મંસાર રે— નેણુથી— ૭
- ક્ષત્રિયો જીદીને તમે થયા છો નિર્માલ ભાઈ !
ફસ્યા છો વ્યસને વ્યભિચાર રે— નેણુથી— ૮
- સિંહ ને વાઘના તો બચ લાગે છે ભારી,
શિકારી સાચા ચકલાં માર રે— નેણુથી— ૯
- યજ્ઞે થતા'તા કેવા અશ્વમેધ આદિ મોટા !
ચલવી ધી દૂધ કેરી ધાર રે— નેણુથી— ૧૦
- ચાલ કરો મોટરા જે સાર્વભૌમ સત્તાવાળા,
યુધિષ્ઠિર રામાદિ અપાર રે— નેણુથી— ૧૧
- ખાન ને પાન વચ્ચે બનો છો રૂપાળા ઠાલા,
વિના ફર્જ કીર્તિ ડામ બાલ રે— નેણુથી— ૧૨
- નામનાં પૂતળાં છો રૈતન્ય-વીર્યહીણાં,
ભારતને માથે વૃથા ભાર રે— નેણુથી— ૧૩
- આળસુ બન્યા છો વૈશ્યો! ધર્મકર્મ સર્વ ભૂક્ષી,
લીધી અંધપરપરાની ચાલ રે— નેણુથી— ૧૪
- ખેતી વેપાર ચૂકી દાસો ફલાસો છો,
ચોપટવિદ્યાના પઠનાર રે— નેણુથી— ૧૫
- લક્ષ્મી, બુદ્ધિ ગુનાવો અવળા કુમાર્જ માંહી,
સદા, જુગટાં, દુઝાર રે— નેણુથી— ૧૬
- કો'છો 'ગોપાલની જય! જય!, જય! ગોપાલ' મુખે,
પણુ છો સાચા ઘોડાપાળ રે— નેણુથી— ૧૭
- મરતાં અનાથ ભૂખે ગાયો કપાય દુઃખે,
તેની ન તમને દરકાર રે— નેણુથી— ૧૮
- હોબ્બે ફિટકાર એવાં તન, મન, ધન, જીવનોને,
જેથી ન થાય પરઉપકાર રે— નેણુથી— ૧૯
- બુદ્ધિના બારદાનો સર્વે બન્યા છો ભાઈ !
જુઓ ન નેત્રથી સવાર રે— નેણુથી— ૨૦
- માડરીઆ બહેન માંહી જાઓ તણાતા ભાઈ !
ચકડી હોરાભાઈની નાડ રે— નેણુથી— ૨૧

વેદોનું ગ્હન પામેા એકતા દેશે કાવો,
 થાઓ કર્તવ્યમાં તૈયાર રે— નેજુથી— ૨૨
 ધારીને સંપ સાળે ધીર ને વીર થાળે,
 જોશો પછી જય જયકાર રે!— નેજુથી— ૨૩

૮૯

કોઈ અમથી શીખજો.

કલિના આચાર્ય અમથી સત્ય રસ્તો શીખજો,
 ઉલ્લુના સરદાર અમથી સૂર્ય તેજ દેખજો— કલિના. ૮૬.
 કલિને એ ગલી રસ્તે ઉલ્લુના એ તેજમાં,
 છતી આંખે અંધ થાવું કોઈ અમથી શીખજો— ૧
 ટકા ધર્મ, ટકા કર્મ, ટકા તો પદ પર્મ છે,
 એ સનાતન ટકા નીતિ કોઈ અમથી શીખજો— ૨
 વેદ નામ ન જાણીએ કો અન્યને ન જાણાવીએ,
 છાળડે રવિ ટાંકવાનું કોઈ અમથી શીખજો— ૩
 એળ વિદ્યાની ભ્રમરની પુષ્પ વાડી ના ચહે,
 આર્યથી હિન્દુ કહાવું કોઈ અમથી શીખજો— ૪
 જ્ઞાનમાં ભેસોના ભાઈ આંકેલ વિષયી આખલા,
 ગધાચાર્ય ગોસ્વામી થાવું કોઈ અમથી શીખજો— ૫
 ખૂદ ભ્રમિત કપોલ કલ્પિત બ્રહ્મસંબંધ આપીએ,
 તન, મન, ધન, સ્ત્રીઓ અર્પણ કોઈ અમથી શીખજો— ૬
 આરતિ, ભેટા, મીઝાના, મસાલો ઘોળે દીએ,
 ત્યાગી શંકરસ્વામી, કા'વું કોઈ અમથી શીખજો— ૭
 વેદ, સન્ધ્યા, યજુષાગો કરે તેને નિન્દિએ,
 ભીખ માગણુ-વિપ્ર બનવું કોઈ અમથી શીખજો— ૮
 પાણીને તીરો મનાવી હાડકે મૃત તારીએ,
 ટકે મુર્કિત શેર વેચવી કોઈ અમથી શીખજો— ૯
 ખાનપાને વટલીએ વ્યભિચાર છો વેચારી હો,
 વર્ણુ ગાળે કે રસોડે કોઈ અમથી શીખજો— ૧૦
 આશ્રમોના શ્રમે શરમ સિથુ ઉમરથી પરણીએ,
 મરણુ સુધી વ્યભિચાર આશ્રમ કોઈ અમથી શીખજો— ૧૧
 જૂઠું, પરસ્ત્રી, દગો, રસ્વત ખેલતાં તાણી ટીલાં,
 રામના બગ-ભગત કા'વું કોઈ અમથી શીખજો— ૧૨

(૭૨)

કૃષ્ણ યોગેશ્વર પ્રતિ ચોરી, લખાડી, ચારીના,	
દોષ દર્ષિ પૂર્વજ લજવવા કોઇ અમથી શીખજો--	૧૩
વિશ્વમાં સતકીર્તિ જેની આજ પણ ફેલી રહી,	
તેમનાં નામો કુળવવાં કોઇ અમથી શીખજો--	૧૪
ફોંટાડયુ પ્રાચીન ગૌરવ કુલી જગમાં થઇ ચૂક્યા,	
અન્ય લોકોમાં હસાવું કોઇ અમથી શીખજો--	૧૫
વિશુ નિરાકાર, ચેતન, બ્રહ્મવિદ્ સૌ નાસ્તિકો,	
થવું આસ્તિક માત્ર પથરે કોઈ અમથી શીખજો--	૧૬
અબડાવું હિન્દુ-શ્રદ્ધથી, કિસ્મ્યન થયે સન્માનીએ,	
મારવા પગ પર કુહાડા કોઈ અમથી શીખજો--	૧૭
પીએ દૂધ ન ચત્તા ચત્તા પણ ઉધા રહોને પોંસાળ,	
વાયું નહિ પણ હાવું કરવું કોઇ અમથી શીખજો--	૧૮
બાળરડા, પાપલજો ભૂણહત્યા છો કરે,	
પણ પુનર્લગ્ને તો ચીડાવું કોઇ અમથી શીખજો--	૧૯
દેશ, ગૌરવ, કામ, દોલત, જ્ઞાન જેથી નષ્ટ થ્યાં,	
તે સનાતન ધર્મ સાચો કોઇ અમથી શીખજો--	૨૦

૯૦

ટકે મુક્તિ શેર છે.

આંખના ઝો આંધળા ! ને ગાંઠના પૂરા ખરે.	
આવજો સોદાગરો ! અહીં ટકે મુક્તિ શેર છે--	૭૬
સ્વર્ગનો ઠોકો ખૂંદાથી અમે લીધો છીનવી.	
હસાલો અમ કને તેત્રીસ કોડ મૂર્ખા દેવ છે--	૧
મુતિનો નિરાકાર ઇશ્વર બાયકોટ અમે કયો,	
એમ કીધે અમારી ગરમા ગરમ બાળર છે--	૨
વેદવેદાંગોની હુંડી ખત ખીતાખત બ્યર્થ છે,	
પુરાણોને ગપ્પ ગોળે ખૂબ લીલાદ્દેર છે--	૩
પ્રાગ, કાશી, ગયા, હરની મોડી, દામોદર તીરથ,	
સ્નાનથી ધોવાય પાપો ટકે મુક્તિ શેર છે--	૪
મૂર્ખ અણપઠ કોળી, વાલરી તુલ્ય વિત્રો નામના,	
તે સુણાવે ' ભયો ' મુખ તો ટકે મુક્તિ શેર છે--	૫

ટીલાં છાપાં રંગબેરંગીં ને માળા, કંઠીઓ,	
ટ્રેડ માર્ક દુકાનના કંધ ટકે મુક્તિ શેર છે—	૬
મોચી, નાઇ, કુંભારનો ઉચ્છિષ્ટ ચવનોથીય બેજ,	
જગનાથનો ભાત ખાધે ટકે મુક્તિ શેર છે—	૭
બાળતી કહાણી સમી ભટની કથાઓ સાંભળે,	
એકાદશી ઉપવાસ કરવે ટકે મુક્તિ શેર છે—	૮
આર્ય કે 'નિરાકાર ચેતન બ્રહ્મ' તેને ભાંડીએ,	
ધાતુ, પથરા પ્રભુ છે અહીં ટકે મુક્તિ શેર છે—	૯
ટકાધર્મી ગાદીધારી, દંભી ગુરૂઓ બ્રહ્મ છે,	
તેમનાં દર્શન, ચરણ-સ્પર્શનથી મુક્તિ શેર છે—	૧૦
મધ, માંસ, ને મીન, મુદ્રા, વળી આખર મૈથુને,	
પાંચ રૂડા મકારો ત્યાં ટકે મુક્તિ શેર છે—	૧૧
તપ, સમાધિ, જ્ઞાન, સતયુગનાં કંઠણ સૌ પાંખળાં,	
અમારા ગુરૂ કલિયુગે તો ટકે મુક્તિ શેર છે—	૧૨
અમ કને સોદે ચડો કે બુદ્ધિ વેચી નાખજો,	
પછી જો જો અંધ થઇ કે ટકે મુક્તિ શેર છે—	૧૩

૮૨

હો મુખારક આપને.

ગાતિના ખાબોચ કીચડમાં ખૂચેલાં ડેડકાં !	
આપનાં બદ્યો ભર્યા સ્થળ હો મુખારક આપને—ટેક.	
માનસરનો હંસલા પાપે અમે તમઃસહ રહ્યા,	
હવે છૂટયા નરકથી પણ હો મુખારક આપને—	૧
સરસ સ્વર્ગ—તટે મધુરાં મુક્તિ—ગાનો ગાઇશું,	
આપનાં 'ફાંઉ ફાંઉ' 'ઉં ડં' હો મુખારક આપને—	૨
અમે સાણી હંસણી—ગૃહિણી ગ્રહી ગૃહ માંડશું,	
સંખણી કુડી ડેડકડીઓ હો મુખારક આપને—	૩
નથી નફરત તમથી અમને પણ કુર્બાન બહાણી,	
નરકને પણ સ્વર્ગ ગણવું હો મુખારક આપને—	૪
દુકાળે દુકાળીઆ આ તોય બહાર ચરો નહિ,	
જય તેને નીચ કથવા હો મુખારક આપને—	૫
હરામીથી ભરો ઉદરો શાહુકારને નિન્દતા,	
ચોરથી કેટલાજ દંડવો હો મુખારક આપને—	૬

(૭૪)

બ્રહ્મ કીચડ તજવવા દુષ્કર્મ પાપથી તારવા,
ચહે તેને જનુ વદવાડ હો મુખારક આપને— ૧૭
સિન્ધુધુધવાટો મુખ્યાના ફોક ટેટું શું કરો !
પેટ ફાડીને ઝૂલાવું હો મુખારક આપને— ૮
આમ નહિ માનો પ્રચડ પ્રવાહ જળનો આવશે,
જશે તાણી સાગરે પછી તો મુખારક આપને— ૧૮

૯૨

ન્યાત બહારા કાઢશું.

અમારી છુડની મળે છે ન્યાત રાતે બાધ શુ ' ૧
સૂર્યના જોનાર તેને ન્યાત બહારા કાઢશું— ૨૬.
બાપદાદે પેઢી દરપેઢી ન માન્યો સૂર્યને,
માનનારા આજ તેને ન્યાત બહારા કાઢશું— ૧
છીપાં ને વડવાંગડાં છે એક ધર્મી આપણાં,
હંસ, સારસ, સાથીઓને ન્યાત બહારા કાઢશું— ૨
અમ છુડી છો હરતીં ફરતીં વાંગડી, છંદુર, ધુંસે,
હસી કોયલમાં ગધ તો ન્યાત બહારી કાઢશું— ૩
બાપદાદાનાં રણાં નામો રડાં કુડ છુડપણે,
તે ટળી થશે હસ તેને ન્યાત બહારા કાઢશું— ૪
અધિકાર ભર્યા ઠરાવો ઠોકીનેજ ઠરાવશું,
ઉજળે ઉડનાર તેને ન્યાત બહારા કાઢશું— ૫
કૃષ્ણકામા, જૂઠું, ચોરી, ચારી, આપણુ ધર્મ છે,
એ ન પાળે રીત તેને ન્યાત બહારા કાઢશું— ૬
ગમે તેનું બાધ ખૂંદી લૂંટી ખૂંટી મ્હાલશું,
નીચ કહી કે રોકશે તો ન્યાત બહારા કાઢશું— ૭
ફરગુજર કરશું ગુન્હાઓ વિષય ને વ્યભિચારના,
પણ પીધું પાણી બોળનું (તો) ન્યાત બહારા કાઢશું— ૮
અમારી વહુ દોંકરીઓને બગાડે છો છુડગુર,
ચલાવી જો જીભ સામે ન્યાત બહારા કાઢશું— ૧૮
રાંડ રાખે ગમે તેથી ગર્ભ-હત્યા ક્ષામશું,
પણ મુધારકને સપાટે ન્યાત બહારા કાઢશું— ૧૦
‘ધુધુ’ ધુરકી ગાળ ગર્જાએ ઉલ્લુ નામ ઓપાવશું,
સબ્યતાના શોખીનોને ન્યાત બહારા કાઢશું— ૧૧

(૭૫)

ચાંચ પટકી અમારો કકો ખરોજ મનાવશુ,	
જરા ચુંચાં કરે તેને ન્યાત બહારા કાઢશું—	૧૨
પેટુ બાવા પૂંજરી, પાખંડના સેવક અમે,	
સદાચારી ધમનિધને ન્યાત બહારા કાઢશું—	૧૩
રાતના રાજ નિશાચરના અમે બાધઓ પિશ્ચાય,	
*દેવશકર થશે તેનું સત્યાનાશજ કાઢશું—	૧૪

૯૩

ન્યાતોની લવાઈ.

(ગજલ)

અમારી જ્ઞાતિની બૂંડી લવાઈઓ બાધઓ ! સાંભળજો,	
સડયાં ખાઓચીઆં કેરી યુરી દુર્ગન્ધ જળવજો—	ટેક
યદિ ત્યાં ફેંકશે પથરા બગડશે કીચડે કપડાં,	
સડેલી બાસના ખતરા કુચેપી રોગથી બચજો—	૧
છળછળે અવિધાના પટેલો જ્ઞાતિના મોટા,	
ન તેનાં પાછડાંઓના શુચેલા પેચમાં મ્હોળો—	૨
યથા એ પોલ પાછડીની શિરોધાર્યજ કરાયે છે,	
પટેલો પોલધારી તેમ જ્ઞાતિમાં તમે જોજો—	૩
ગણી છે અવનતિમાં ઉન્નતિ એ વિધાઅરિઓએ,	
ફીડાઓ ઝેરના તેને ન ખપ વરસાદ અમૃતનો—	૪
પીલું છે બાપદાદાના ફૂવાનું ખાઈ એ પાણી,	
મીઠા મેરામણો ! એ ક્ષાર જળનાં માછલાંને તો—	૫
તમારી રામદુવાઈ સો અમારૂં એક ઉં ઉં છે,	
ધુડો સામે ઉજળાંની ન લેશય વાત ઉચ્ચરજો—	૬
તરાવો જેમનામાં હો જરા પથુ શક્તિ તરવાની,	
અમે પ્હાણુઓ નહિ તરીએ ન મહેનત ફેંકમાં કરજો—	૭
સુધારો †નિમળાથી પાણી ડો'ળું ધૂળ ગાળીને,	
પરતુ કીચને ઘાવા ન માથાં ફેડીને મરજો—	૮
અમે પથરા પૂજી પૂજી પત્થરવત્ જડ થઈ બેઠા,	
અમોને મનવતાં ચેતન ! તમે રે જડ બની જશો—	૯

* દેવ અને શંકર એંલે વિદ્વાન અને અન્યનુ કલ્યાણ કરનાર.

† એ એક ફળ છે; તેથી પાણી શુદ્ધ થાય છે

દિનત્વ ન જાય છોડે નિત્યકર્મો પંચયગ્રાહિ,
 પરંતુ વેદવિત્પણુ ના નમે જડને (તો) પતિત ગણો— ૧૦
 ગુરુ અમ દેવ વ્યભિચારી ન વ્યભિચારે વરણુ વટલે,
 પરંતુ શુદ્ધ દિનનાં ખાનપાને ન્યાત બહાર થજો— ૧૧
 ન આશ્રમ બ્રહ્મચર્યાદિ ન વેદાદિ પઠનપાઠન,
 ભિખારી મૂર્ખ બટોને અમોને બ્રાહ્મણો કથજો— ૧૨
 ન સાંધે ઘર ધણીનું છો ભગતડી થઇ ભલે ભાંડે,
 ગુરુ-દર્શન, જૂઠણુ, સ્પર્શ, દીકરીઓ, વડુ પવિત્ર કમે— ૧૩
 જરા પ્રાયશ્ચિતે વિધવા શિશુ-હત્યાદિ દોષ તજે,
 અતઃ વિષમી નિયોગોને ગુપ્ત લજો સદા સમજો— ૧૪
 તજે એવી પતિત, દુષ્ટા, પાપણી નાત જો શંકર,
 જશે નરકે કે સ્વર્ગે એ ચુકદો સજ્જનો ! દેજો— ૧૫

૯૪

અમારી એ ગુન્હેગારી.

(ગજલ.)

અમારી ડાહી ગાતિએ કીધા અમને ન્યાત બહારા,
 સખળ સુધરી થયા આર્યો અમારી એ ગુન્હેગારી. ૧૬
 પીતા'તા બાપદાદાના કુવાનું ખાઈ એ પાણી,
 પીધું મીઠું બીજનું જઈ અમારી એ ગુન્હેગારી— ૧
 કહે કે 'બાપદાદાનો તમે દીધો ધર્મ છોડી'
 અમે ઝાલ્યો સનાતન શ્રેષ્ઠ અમારી એ ગુન્હેગારી— ૨
 કણ્ણક, કપિલ, ગૌતમ, વ્યાસ, પતંજલિ, જૈમિનિ, ઋષિરાજ
 ગ્રંથો એ આમના મતમાર્ગ અમારી એ ગુન્હેગારી— ૩
 કહે 'માગો હરામી બીખ, કૂંપમંદૂક, ધુડવત્ રૂહો'
 અમોને એ નહિ મંજુર અમારી એ ગુન્હેગારી— ૪
 કાળા અક્ષર કુટી માર્યા ભિખારી ભેસના ભાઇ,
 ટળી થોડું ભણ્યા જાણ્યા અમારી એ ગુન્હેગારી— ૫
 અબ્રાહ્મણુ થઇ બીખ્યા પૈસા, નીચ વણીથી કરગરીને,
 તજ્યો પાખંડી એ ધધો અમારી એ ગુન્હેગારી— ૬
 ન કરતા પંચયગ્રાહિ ન વેદાદિ પઠનપાઠન,
 હવે શાસ્ત્રી, કર્મકાંડી અમારી એ ગુન્હેગારી— ૭

ખીજી સૌ ગાતિજાતિને અમે અમથી નોંચી કથતા,
 ગણીએ આત્મવત્ હાવે અમારી એ ગુન્હેગારીં— ૮
 ન પૂછ્યું કોઇએ જ્યારે હતા કામી, જૂઠા, જરી,
 ઉઢારી જિંદગી હાવે અમારી એ ગુન્હેગારીં— ૯
 ગમે તે કોમની સ્ત્રીના પી ઓછ હતા વ્યભિચારી,
 ફીકર નહિ; પણ જન્મ્યા દિવજન્મ અમારી એ ગુન્હેગારીં— ૧૦
 જીવનપ્રગતિ તણા દુસ્મન, દ્રોહી, જહીલ, મૂખેનો,
 અમેય તજ્યો સંબંધ બધો અમારી એ ગુન્હેગારીં— ૧૧
 ખરોતે સાકરો કડવી ધૂડોતે આકરોજ રવિ,
 થયા પાડાઓ પાસ કવિ અમારી એ ગુન્હેગારીં— ૧૨

૬૫

ધર્મ દોલ વાગતે ધોવાય છે.

(મોહી રહો છું મંદહાસ્યમાં)

ધર્મ દોલ વાગતે ધોવાય છે અરર ! હાય !— ધર્મં ૦ ટેક.
 મુખ વદે વાણુ વેદ ધર્મ છે અમારો, જાણુ નહિ પૂરાં વેદનાંય નામો,
 શબ્દ માત્ર ધર્મ ઉચ્ચરાયછે— અરર ! ૦ ૧
 આત્મણો કહેઅમે સર્વ થકો જાયા, કર્મ કાંડ વર્તનમાં શરૂથીય નીચા,
 પટસુકર્મ અધ્યયન તજાય છે— અરર ! ૦ ૨
 અભ્યર્ચ આદિ ચાર આશ્રમો તજ્યા, ઢીંગલા ને ઢીંગલીનાં લગ્ન તો મંડાયા,
 વ્યભિચાર આશ્રમ સદાય છે— અરર ! ૦ ૩
 સોમ-પાન બદલ ચાંદ કોરીને પીવાયે, અથવા પરનારી તણાં ઓછપાન થાયે,
 મસ્ત થવા ભોંગને ઘૂંટાય છે— અરર ! ૦ ૪
 હોમહવન બદલ હુકા ખીડોના ધૂમાડા, ખાર, દ્રેષ, ઇર્ષ્યાના આંખમાં અંગારા,
 ભટ્ટ બની ચૂલાઓ ઝૂંકાય છે— અરર ! ૦ ૫
 ગાયત્રીમન્ત્ર તજી વદે બીજમન્ત્રો હાય જોડ પસલામાં કહી ગપોડી તન્ત્રો,
 દોકડામાં દીકરા અપાય છે— અરર ! ૦ ૬
 કરગરતા એક પાછ સાફ શરૂ પાસે, કોઇના નખોદીઆ હરામી માલ-આરો,
 ઋષિબ્રહ્મતેજને ખોવાય છે— અરર ! ૦ ૭
 એક ટંક ધાન ખાજ શ્યાન સમા દોડે, જીવાનોના દહાડાને ખાય ગળે મ્હોડે,
 પેટ કાજ શુદ્ધતા જૂલાય છે— અરર ! ૦ ૮

નાચા ધોનામાંજ પુણ્યને પિયણે, નીતિ, પવિત્રતા કે સત્યને ન જાણે,

આત્માનાં યોગને ચૂકાય છે— અરર! ૦ ૯

વૈદિક ધર્મકર્મ મર્મનેજ માનો, બ્રાહ્મણો જીઓ તમે સૌ ઋષિ સંતાનો !

અધર્મથી હરિ-કોપ થાય છે— અરર! ૦ ૧૦

— x —

૯૬

બ્રાહ્મણ બત્રીસી.

બ્રાહ્મણ કદી સૃષ્ટિનાયક હતા જ્યાં, નિર્મળ ધરમના રક્ષક હતા જ્યાં,
મહાયોગી, તેજસ્વી, વિદ્વાન્ હતા જ્યાં, વડા તત્ત્વજ્ઞાની, યુદ્ધિમાન્ હતા જ્યાં
હતા વેદવેદાંગે પૂરા માહીતગાર, બ્રહ્મજ્ઞાન-રાજ્ય તણા એ પર આધાર ૦-૧
ગવર્નર હતા આત્મ-ચિંતાપુરીના, હતા નેતા તે સર્વ ધનસાન ધુરીના,
ગુરુ વિશ્વના પારમાર્થિક પ્રચારે, હતા દોરનારા હુ સાગર પારે,
હતાં કાર્ય જેનાં પઠનપાઠનો બહુ, હતા જેમના વિદ્યાભંડાર ભર્યા બહુ ૦-૨
અધી કોમમાં માન જેનાં હતાં બહુ, અધા દેશમાં જેના સિક્કા જમા બહુ,
અધી કોમમાં જે કો ના'ના વડા'તા, સદા સમુખે હાથ જેડી ખડા'તા,
ન તેરાખતા જર, જમીનો, ખજાના, (તોપણ) મહારાજ ઇલકાળ લેતા મળના ૦-૩
દિશા ચાર પર બહુ અસર થાતી તેની, અધા શખ્સ કરતા તાબેદારી તેની
ખુલ્લો દર હતો તેની વિદ્યાનો સધળે, નિર્ભર હતાં કાર્ય સર્વ તે ઉપરે,
હતા દીનદુનિઆના તેઓજ તારક, તેના ચરણમાં નમતા યદ્ય મસ્તક ૦-૪
પરતુ જમાનાએ પલટા જે માર્યા, બહુ તેની હાલતને ફટકા લગાવ્યા,
અધા તેમના ગુણ સારા મટાડ્યા, નામો નિશાનોને ધૂળે મેળાવ્યાં,
હતાં કામ કરવાં ન તેઓને લાયક, તેવાં કામ કરવામાં આજે છે નાયક ૦-૫
ધણા એમાં અફસોસ ! રોટી પકાવે, ધણા બેસી કૂવે પાણી પીવારાવે,
ધણા થઈ ભગત રોજ ગરદન હલાવે, ધણા થઈ ભુવાઓ પશુવધ કરાવે,
ધણા દોરી લોટાને કાંધે ચડાવે બની જોશી ધરધર ગ્રહોને લડાવે ૦-૬
ધણા આગ ચૂલાની સળગાવનારા, શ્વેદોની પેઠે ભટાઓ થનારા,
ધણા માગી ધરધર કણીકો ખાનારા, ધણા લોક ભોળાને બહેકાવનારા,
ધણા 'પાણી બામણીઆં' રેશન પાનારા, ધણા કોર્ટ, મહેલે પંખા ખેંચનારા ૦-૭
ધણા કાઠી બેઠા હોટલ ચા બ્રાહ્મણીઆ, ધણા કાઠી બેઠા ત્રીશી થ્યા રસોયા,
ધણા ગાંઠીઆ સેવ વણુતા કદોષ. ધણા પાલખી કાંધ લેનાર ભોષ,
ધણા ભાડૂતી ટંદુ પેઠે સિપાઈ, કરે કન્યાવિક્રય લઈ ભડવાઈ ૦-૮
ધણા તીર્થ ઉપર ફરે થઈ બિખારી, ધણા દઈ રહ્યા દેવળોમાં બુહારી,

કરી નાશ પાડના હોયો દુકે કંઈ, ઉડાવે મરાસો હરામી બની કંઈ,
 કદી બ્રાસ, ગૌતમ, હોયે આજી જીવતા, રડે પોક પોકે નિહાળી આ નીચતા ૦-૯
 ધણા નાટકોમાં કરે છે ભવાઈ કરે સહિ-નિયમોથી ઉલટી કમાઈ,
 નરો થાય નારી ધરી ચોળી, સાડી, ભરે પેટ નાચી ખૂંદીને લખાડી,
 ખુરાં કર્મે કંઈ એ કુપાત્રો કરે છે, શ્રુતિ, સ્મૃતિ ત્યાગી તે નરકે સડે છે ૦-૧૦
 નથી વેદ ભણુવા ભણાવામાં કાબેલ, નથી યજ્ઞ કરવા કરાવામાં કાબેલ,
 નથી દાન દેવા કે લેવામાં કાબેલ, કદી છે તો છે માગી ખાવામાં કાબેલ,
 અફસોસ જવાળા હૃદય બાળતીછે, કે ઋષિયોનાં સંતાનની શી સ્થિતિછે!! ૦-૧૧
 વડા ચાર ટાઈટલ દીધા તેને અર્પા, ગધા, પીર, બીસ્તી, ને છેલ્લે બખર્ચા,
 નથી માન તેનાં ન સત્કાર તેના, થયા નહ આચાર વિચાર તેના,
 મહા શોક! એવી દશા પર તેની, ચીરાએ કલેજ સ્થિતિ જોઈ તેની ૦-૧૨
 કહો ઢાળીએ કોની ઉપરે આ વાંક? કહો કોણે આવો વાળ્યો આડો આંક?
 કહો કોને આ સૌનું કારણ હરાવો? બલા કોને તેઓના શત્રુ બનાવો ?
 આ તેનાંજ કર્મ તણું છે પરિણામ, થઈ દુદેશા તેમની જે અરે આમ ૦-૧૩
 પઠનપાઠનોને દિલેથી નસાડ્યાં, ફક્ત પેટ ભરવાનાં કામોજ કાઢ્યાં,
 રહ્યા ખાઈ પીને ખુશીમાં હમેશ, કરે ધધો જેમાં નહિ કષ્ટ લેશ,
 ગમે તે કરીને ટકા બસ કમાવા, ધરમ, કર્મ, વેદોને ચૂલે ચડાવ્યા ૦-૧૪
 વિના કદથી જો ટકા હાથ આવે, બલા કોણે કો'ને સખત શ્રમ ઉઠાવે?
 તે ભણુવા કે લખવામાં દિલ શાને લાવે? મગજમારી ગ્રંથોમાં શાને કરાવે?
 વિના દુઃખ જેનેમફત આવતાં બાઈ! બતાવો બલા શાને વેઠે તે સખ્તાઈ? ૦-૧૫
 મહામૂર્ખ અણુપઠ પણ દાન લાવે, વળી રોજ તરમાલ મફતે ઉડાવે,
 નો ભણવું ને લખવું મૂકે ઓર્શીકે તે, લગાવે ગખાણક ઉડાડી ચૂકા તે,
 જીકર એજ કે, 'ત્યાં હતી ખીર પુરી, હતી ત્યાં કચોરી જલેબી પકાડી ૦-૧૬
 'ફલાણાના લાડુમાં થોડુ હતું ધી, ફલાણા ને ત્યાં તેલ ખોઈ હતું છી,
 'ફલાણાને ત્યાં કદી ખાટી હતી બહુ, ફલાણાને ત્યાં દાળ ખારી હતી બહુ,
 'ફલાણાએ દક્ષિણા દીધી ન પાઈ, ન માવતર પાછળ ઉજળું કાંઈ.' ૦-૧૭
 આ છે દાન ને દક્ષિણાનીજ બરકત, મૂર્ખાઈની બ્રહ્મકુળમાં જે થઈ ગત,
 પડી પેટપૂજ તણી બ્યાંથી આદત, ગયાં છોડી વિદ્યા, ચતુરાઈ ઇબ્જત,
 રહ્યા આજી ખર પેઠ કોરા નિરક્ષર, હતા જ્ઞાન ગુણોમાં જે કો દી નરવર-૧૮
 અજબ! તેમને જો બલાનું સજાડે, તો તેનેજ પોતાના શત્રુ બતાડે,
 જે નબળાઈ તેઓનાં તેને જણાવે, તો ગુસ્સાથી મોં નાક તે પર ચડાવે,
 કહે તેને શત્રુ સનાતન ધરમના, વિરોધી કહે શાસ્ત્ર કોરા મરમના ૦-૧૯

સુણો અહારવિના હે ઝાંખા તારાઓ ! જરા દુર્દશા તો તમારી નિહાળો,
 ન નાહક તેનેજ દુશ્મન પુકારો, કરે વાંક સાચો જે જાહેર તમારો,
 ન તેના પરે દોષ ઢાળો હે પ્યારા ! જે દિલથી ચહે છે તમારા સુધારા૦-૨૦
 બહુ જે તમારૂં તમે ચાહતા હો, પડ્યામાંથી જે ઝડતું ચાહતા હો,
 પ્રતિષ્ઠા હવે જે જરા ચાહતા હો, વડીલો સમા જે ચતું ચાહતા હો,
 તો બણવા બણાવા હવે ફર્જ માનો, અવિધાને સહુથી ખુરૂં કર્મ માનો૦-૨૧
 ન કંઈ દોષ કિસ્મતનો બાલે બતાવો, ન કંઈ વાંક કલિયુગને શિર ચઢાવો.
 દુષિત રાજ્યને કંઈ તમે ના ઠરાવો, ગુન્હેગાર ના અન્ય કોને બનાવો,
 નહિ અન્યની બૂલ આમાં જરા છે, તમારી તમોએજ પદ્મટી દશા છે૦-૨૨
 વડીલોના ઇતિહાસને જુઓ ઝાંખો, નજર સાફ તેના જીવનપર નાંખો,
 તમારાં ચલણુ તમે તેવાં બનાવો, તમારાં ખીખાં તેને સચે જમાવો,
 તમે પશુ કરો તેજે કરતા હતા તે, ભરો દિલમાં તેજે ભરતા હતા તે૦-૨૩
 હતું તપ વિદ્યા તાણું તેમમાં બળ, હતી રાજ-આગ્રાની તે પર ન દબલ,
 હતો નિત્ય સંતોષ સત્કર્મ અમલ, હતું તેને સૌથી મીઠું મુક્તિનુ ફળ,
 હતું રાવરાજથી નહિ કામ તેને, હતું નામ પ્રિય એક 'ઓંકાર' તેને૦-૨૪
 કપિલ, જૈમિનિ, વ્યાસ, ગૌતમ, કણ્વાદ, હતા અહ્લકુળમાં તે શક્તિથી આત્માદ,
 અજળ તેજ તેનાં તથા બળ અનૈપ, હતા કાંપતા જેથી દુનિઆના ભૂપ,
 બધા, શાને ગર્દનહતી સૌની ઝુકતી ? તો કે'શું કે વિદ્યા તણી એક શક્તિ૦-૨૫
 આ તેની કૃપાનાંજ ફળ છે તમોને, જે આસન આજેય મળતાં તમોને,
 તમારા બતાવ્યાજ રસ્તા વળ્યા છે, તમારાં ખીલાવ્યાંજ પુષ્પો ખીલ્યાં છે,
 પરંતુ હવે ના જમાનો તે ધારો, પુરાણા વિચારો દિલેથી વિસારો-૦ ૨૬
 જે જીવ્યાની દરકાર યશથી તમોને, જે ઋષિકુળ ધજ્જતે પ્રીતિ તમોને,
 જે સત્કાર પાછા મેળવવા તમોને, જે ધરઆર સારાં વસવવા તમોને,
 હરામી આજીવિકા ખુરી તો તો ત્યાગો, સદા જ્ઞાન પુરૂષાર્થ સત્કર્મલાગો૦-૨૭
 ધ્વનિ વેદનો પાછો ગુંજવવા માંડો, હવન યજ્ઞ ઉંચા રચવવાને માંડો,
 બણો આપ વેદો બણાવાને માંડો, કરો કર્મકાંડો કરાવાને માંડો,
 જીઠો સૌ તમે બસ કદમ ખહાર કાઢો, તમારૂંજ દુનિઆમાં અહ્લનેજ કાઢો૦-૨૮
 તમે ભાઈઓ ! ધર્મના માર્ગદર્શક, તમે ધર્મનૌકાના કેપ્ટન અધ્યક્ષ,
 આત્મિકચક્ષુના છો દિવ્ય ચેતન, તમે જ્ઞાન-ભંડારનાં મેંધાં રતન,
 તમારા બધામાંજ સૌનું બહુ છે, તમારા ખુરામાંહી સૌનું ખુરૂં છે૦-૨૯
 નહિ ભો કદી હાથમાં ખોટ હોયે, નહિ ભો ચરણ, પેટમાં ખોટ હોયે,
 પરંતુ જે બગડે આ ઇનસાનનું શિર, પડી જાય છુડેજ હાલે શરીર,

મનુષ્ય જાત ધનસાનની કાયા કહીએ, તો તમને તે કાયાનુ માયુંજ કહીએ૦-૩૦
 તમારૂં બગડવું બગડવું છે સૌનું, તમારૂં સુધરવું સુધરવું છે સૌનું,
 તમારૂં ઉઠ્ઠરવું ઉઠ્ઠરવું છે સૌનું, તમારૂંજ તરવું છે તરવુંજ સૌનું,
 તમે કાંઈ કરશો તો બહુ કામ થાશે, નહિ તો આ કુલ દેશ બદનામ થાશે૦-૩૧
 આ કંઈ પણ લખ્યું કે કહ્યું છે તમોને, દીધા ખેંચી ખ્યાલોનો ફોટો તમોને,
 ન દિગ્ગને દુભવવાનો મુદ્દોજરા છે, ન ઠટ્ટા કે હાંસીની બીલકુલ મળ છે,
 છે સાચી પ્રાંતિ હિત કેરી આ વાણી, જે જગબત્રીસીથી છોડવા વખાણી૦-૩૨

૯૭

આશ્વિણને જગાડવા.

(મન માયાના કરનારાં)

ઝોઠો જગા વડીલો અમારા રે જગાડે છે આ સેવકો તમારા૦-ટેક.
 તમે ઋષિરાજ ધર્મવીરા શ્રેષ્ઠ આશ્વિણ દધીચિના દુલારા,
 બ્રહ્મના જ્ઞાની, વેદાભિમાની, અત્રિ, અગસ્ત, વસિષ્ઠના પ્યારા રે૦-૧
 તપ એજ માત્ર છે ધન જેમનું, કર્મકાંડી 'તપોધન' સારા,
 આજે તેને હાય 'શુદ્ધ', 'તપોધન' મળ્યા ખિતાબો નહારા રે૦-૨
 જેના ચરણોમાં ચારે વર્ણો લેતા વિદ્યાનાં શરણો સુખાળાં,
 તેને અવિદ્યા કુકર્મોનાં ધરણો અંધારે આચડનારા રે૦-૩
 સન્ધ્યા, પ્રાણાયામ, ગાયત્રીથી દેહ, મનના મળો હરનારા,
 સન્ધ્યા વન્ધ્યા આજ ગાયત્રી નામે ગાવત્રીના કહેનારા રે૦-૪
 હોમહવન ને યજુયાગે હતા જગઉપકાર કરનારા,
 આજે મોં-કુંડમાં તપાકુ-આહુતિથી તન, મન, ધનના બગાડનારા રે૦-૫
 જેને ત્યાં અવતાર શ્રી, ને સરસ્વતી જેવી પુત્રીના થનારા,
 આજે ત્યાં કદા ગાય જેવી દીકરીના દોકડા પર જીવનારા રે૦-૬
 ગંગધિરાજ બ્રહ્મ-ગાદી લેવા ભોગ રાજ્યપાટ પર ચુંકનારા,
 આજે રસોદ, બીખ, બુરી મળુરી પદ્મમાં ગુલામી લેનારા રે૦-૭
 વિના જમીન, જર, જોર, મહારાજ બની રાજ્યએને કંપાવનારા,
 આજે તપોબળ નષ્ટ થયાં જેથી શત્રોથી એ કંપનારા રે૦-૮
 મસારભરમાં શાન્તિનું સામ્રાજ્ય જેઓ હતા સ્થાપનારા,
 આજે કુસપ કક્ષેશ ફાટફૂટથી ધરધરમાં અશાન્તિ બહારનારા રે૦-૯
 ચાલો થયું જે હતું થવાનું કરો અબ્રહ્મપ્રમાદિ દોષ ન્યારા,
 સાચા તપોધન ઋષિ મુનિ કહાવો નિહાળો જય જયકારા રે૦-૧૦

ભારતવાસીઓનો લિક્ષાશ્રમ

(લાવણી)

મુંડના મુંડાવાથી શિરની સૌ મટી જાયે ખાજ,
 બાબાની પદવી મળે અને સૌથી સારાં ખાય અનાજ,
 દીનહીનની દશા દેખીને સજ્જન મન ગભરાયે છે.
 એક ચોથાઈ ભારતવાસી ભીખ માગીને ખાએ છે—ટેક.
 ઘરમાં થઈ જેવી કંઈ ખટપટ જઈ બેઠા બાબાને મંદ,
 બાબાજીએ શિખા દાઢી ને મૂછ કાપી દીધી ઝટપટ,
 ભગવી કંદની, ઝોળી, ઝડો ઝલવી દીધો મોટો લડ
 કહ્યું 'તને જે ભીખ ન આપે તેને દાર પડકવી લડ.
 કહે 'લોંડીના લાવ જલ્દી નહિ અમે લીધા વિણ જાયે રે,
 એક ચોથાઈ ભારતવાસી ભીખ માગીને ખાએ છે— ૧
 કોઈ કહે અમે રામ—આશરે દીઓ અમોને આટા દાળ,
 આપો અમને દૂધ ધી સાકર ચકાચક બહુ મીઠા માલ,
 કોઈ બન્યા અંડા મુસ્ટંડા કંદની પ્હેરી મૂંડી ટાલ,
 બનીઆની દુકાનની પાસે ધામો નાખી કરી ધમાલ,
 જે નહિ આપે ભીખ તેમને લાખો ગાળ સુણાવે છે,
 એક ચોથાઈ ભારતવાસી ભીખ માગીને ખાએ છે— ૨
 લાખો કોડ નવા મઠધારી લાખોએ જઈ ઘેર્યા ઘાટ.
 સંત મહંત બનીને બગલા રચે સ્થાળને ઠંગવા ઘાટ,
 કોઈ કહે ઘો દાન અમોને થાય સ્વર્ગની સીધી વાટ,
 તન, મન, ધન, સ્ત્રી, પુત્રી અમને કરો સમર્પણ સૌ બલી ભાત,
 ભાંગ, ચરસ પી રામકી રાખી રાતદી મોજ ઉડાવે છે,
 એક ચોથાઈ ભારતવાસી ભીખ માગીને ખાએ છે— ૩
 કોઈ બન્યા દેવીના પડયા કોઈ મૂર્તિના બન્યા ભગત,
 કંઈક ગોર તીર્થોના મૂર્ખા કહે 'ઘો અમને થાશે ગત',
 હરામની દાનતથી આ માગણ લોકોની દૂખી મત,
 નિર્લજ્જ એવા થયા ખોઈ બેઠા ઋષિ મુનિયોની સુકોરત,
 અપૂજ્યની પૂજા થાવાથી ભારત કલેશ ઉઠાવે છે,
 એક ચોથાઈ ભારતવાસી ભીખ માગીને ખાએ છે— ૪
 કાઠી, પતિઅલ, લૂલા લગડાં દુકડામાંથી જાયે છે,

ભારતનાં સૌ અનાથ અંધા રીંખાધને મરોં જાયે છે,
 નિશદિન લાખો ગૌમાતાની ગરદન હાય ! કપાયે છે,
 વિધવાની કળકળતી આંતરડીના શાપ સુણાયે છે,
 દેશ, કાળ, ને પાત્ર જોઇ સાત્વિક દાનો ન અપાયે છે,
 એક ચોથાઇ ભારતવાસી ભીખ માગીને ખાએ છે— ૫

પશુપક્ષી, કુષ્ઠિ, ગૌ, અનાથ ઉપર સૌ રાખો છાયા,
 વેદ, મનુ, ગીતા, શાસ્ત્રોએ એજ દાન સૌ દેખાડ્યાં,
 સર્વ દાનમાં જ્ઞાનદાનનું માહાત્મ્ય સર્વ બતાવે છે,
 અન્નથી એક દિન તૃપ્તિ જ્ઞાનથી જનમ જનમનો થાયે છે,
 સાચા વૈદિક દાનકર્મથી પરમેશ્વર રીઝાએ છે,
 એક ચોથાઇ ભારતવાસી ભીખ માગીને ખાએ છે— ૬

૯૮

પાત્રે દાન.

(ધન્યાશ્રી.)

પાત્રે આપો દાન સજ્જન ગણ ! પાત્રે આપો દાન,
 ક્ષેત્રે વાવો ધાન કૃષિપ્રવીણ ! ક્ષેત્રે વાવો ધાન—ટેક.

ઉપર ભૂમિમાં બી નાખ્યાથી થાશે કલટી હાણુ,
 કુપાત્રે ત્યમ દાનય નિષ્કુળ કહે મનુ ભગવાન— સજ્જન ૦ ૧

વૃથા આહુતિ અગ્નિ વિનાના કાષ્ટ-યજ્ઞની માંદા,
 ત્યમ અણુપટ, ૧ અનૃત્ય બ્રાહ્મણને વૃથા આપવું દાન—સજ્જન ૦ ૨

લીંખ જુઓને શિરમાં વધવા પાવું તેલનું પાન,
 તેમ હરામી, આળસુ, અજ્ઞને દેવાં શ્રી સમ્માન— સજ્જન ૦ ૩

પક્ષેગ તણા જન્તુ પોપાયે, હણે જનોના પ્રાણુ,
 ભીખપક્ષેગના માગણુ—જન્તુ હણે સ્વદેશના જન— સજ્જન ૦ ૪

અનુપકારીને નહિ દો, દો જોઈ કાળ, પાત્ર ને સ્થાન,
 તેને સાત્વિક દાન ગણ્યુ છે કૃષ્ણે ગાંધ ગાન— સજ્જન ૦ ૫

જે મૂળનાં સિંચનથી ફાલે પુષ્પ, ફળો, ને પાન,
 તેજ મૂળને સિંચે ડાહ્યા જેથી ફેલે મહાન— સજ્જન ૦ ૬

ગુરુકુળ જમીને બ્રહ્મ-વેદનો ફટયો અંકુર પ્રાણુ,
 તે પર વર્ષાનો અમી ધારા જોશે ફળ-કલ્યાણુ— સજ્જન ૦ ૭

(૮૪)

૧૦૦

બેકદર દાન.

(મેઘ પ્રતિ ઉક્તિ.)

ગરજ ગરજ મા મૂર્ખ મેઘલા ! વર્ષી સાગર ખારે,
ગરજ ગરજ મા સર, સરિતા, ચાતક, કૃષિ તલસે જ્યાગે,
બેપરવા પાસ બને ખાલી તે તર્પણે કોણને સુવાલી ?

સ્વાર્થી કંઠ્ય.

(સાગર પ્રતિ ઉક્તિ.)

ઝોડકાર શું સાગર સ્વાર્થી ! હાથ ફેરવી ફાટે,
શુદ્ર તમ જન્તુનેય શુદ્ર તમ ન કર તુજ બુદ્ધે,
નામ તુજ રત્નાકર ધિક્કાર ! બતાવતો કોડી હાથ કિનારો

દાનેશ્વરી.

(નદી પ્રતિ ઉક્તિ)

ધન્ય ! ધન્ય ! સરિતા સુંદરી ! તુજ અમૃત સ્તના-કિનારા,
સરી સરીને પ્રાણી માત્રને ધવાડ ધાવણધારા,
ક્ષીણ થતાં પણ ના અટકે કુર્લોન વિણ કોનુ દૈર્ઘ્ય ટકે ?

પરાણે પુણ્ય

(તળાવ પ્રતિ ઉક્તિ)

જેતું ન તું નદી પેઠ તળાવડા ! તોય સૂકે કા શરીરે '
શું ભાસ્કર-કર થપ્પડ ખાઇ, કર ભર ધીરે ધીરે ?
પાણી પોતાનું ગુમાવે, માર મગે મોઢે ખાઓ.

૧૦૧

શું નહિ કરવું જોઇએ ?

(લાવણી)

ઓશ્મ નામને દિલથી ભાઇઓ ! કદી વિસરવું નહિ જોઇએ,
મનુષ્યતનને પામી નાહક વૃથા ગુમાવવું નહિ જોઇએ—ટેક.
ભક્તિ વિના અણમૂલ સમય આ મફત લૂટાવો નહિ જોઇએ,
સત્ય કર્મકાંડોને છોડી પોપલીલાઓ નહિ જોઇએ;

વિષયાસક્તિ વિષે ધન્દ્રિય કે મિત્ર ચળવવાં નહિ જોઇએ,
 પુરાં કર્મનાં ચિંતવન માંહી ધ્યાન ધરવું નહિ જોઇએ;
 મનુષ્યતનને પામી નાહક વૃથા ગુમાવવું નહિ જોઇએ— ૧
 રાગદ્વેષ સૌ તજો વૈર-વાતો વધારવી નહિ જોઇએ,
 પરસ્ત્રીને મા ગણો કોઇની વસ્તુ ચોરવાં નહિ જોઇએ;
 પોતાનો જીવ જાણી અન્યનાં દિલ દુભાવવું નહિ જોઇએ,
 ધર્મકાર્યમાં ડરી દુષ્ટથી મન ગભરાવાં નહિ જોઇએ;
 પ્રાણુ જતાં પણ આત્મા વિરૂદ્ધ કદી વર્તવું નહિ જોઇએ,
 મનુષ્યતનને પામી નાહક વૃથા ગુમાવવું નહિ જોઇએ— ૨
 હાથથી વસ્તુ ગઈ તે અર્થે બેસી રોવું નહિ જોઇએ,
 રહી સહીને છોડી પાછળ, ગાફલ બનવું નહિ જોઇએ,
 પુરપાર્યને છોડી ભીખથી માગી ખાવું નહિ જોઇએ,
 ભિક્ષા-માગણને બ્રાહ્મણ મહારાજ કહેવું નહિ જોઇએ;
 કપટ કરી પાખડ સ્વાર્થથી પેટ પૂજવું નહિ જોઇએ,
 મનુષ્યતનને પામી નાહક વૃથા ગુમાવવું નહિ જોઇએ— ૩
 ગૃહસ્થ-ધર્મથી ડરી બાયલી મુડ મુંડાવવી નહિ જોઇએ,
 કામકાજ તજી આજસુ થઇને હરામી ખાવું નહિ જોઇએ;
 પરોપકાર ન કરે તેમણે ભગવાં ધરવાં નહિ જોઇએ,
 ઘરઘર જઈને કુત્તા માફક દુકડા ખાવા નહિ જોઇએ;
 દુષ્ટ કર્મમાં ફસે તેમને પંડિત કહેવા નહિ જોઇએ,
 મનુષ્યતનને પામી નાહક વૃથા ગુમાવવું નહિ જોઇએ— ૪
 તજી સત્ય ઉપદેશ રાગડા નિર્લજ્જ ગાવા નહિ જોઇએ,
 ડરી કોઈથી સત્ય વચનને કદી છુપવવાં નહિ જોઇએ;
 સત્ય વેદ-વિદ્યા તજી ગપ્પી પુરાણ સુણવાં નહિ જોઇએ,
 અમૃત કહીને કદી કોઇને ઝેરજ પાવાં નહિ જોઇએ;
 એક ઇશ્વર પરમેશ્વર છોડી અન્યને ભજવું નહિ જોઇએ,
 મનુષ્યતનને પામી નાહક વૃથા ગુમાવવું નહિ જોઇએ— ૫

વેદોનું વિજ્ઞાન આસ્તિકે અવશ્ય અનુભવવું જોઈએ,
પ્રભુનું અપૌરુષેય જ્ઞાન તે અષ્ટ લે ઉતારવું જોઈએ.
મહાતાર્કિકા ઋષિયોને પણ શ્રુતિ-રહસ્ય કથતા જોઈએ,
લક્ષણપ્રમાણ યુક્તિ દલીલે સત્ય સિદ્ધ કરતા જોઈએ.
મનુ જેવા કાયદા દર્શને નિજ સ્મૃતિમાં લખતા જોઈએ,
છેજ 'નાસ્તિકો વેદ', 'નેન્દકઃ' શ્રુતિ પ્રમાણ કથતા જોઈએ.
'અરેડસ્ય મહતો રૂતસ્ય નિઃશ્વતિતમતદ્યદ્યવેદો,
'યવેદઃ સામયે, 'દોડથર્વોગિરસઃ' શતપથ જોઈએ.
'મન્વા ઋગ્વેદા' નાપ્ય-તત્પ્રામાણ્યમાત્મપ્રામાણ્યાત્,
'તદ્વચ્ચવાદાઃ નાયસ્ય પ્રામાણ્યમ્' ગૌતમ, કણ્વાદ જોઈએ.
'સ પૃથ પૂર્વિષામપિ ગુરુઃ કાલનાનવચ્છેન્' પતંજલિ,
'ચિજશ્ચકથમિદ્યતેઃ સ્વતઃ પ્રામાણ્ય.' કપિલે જોઈએ.
'અપ્યયોનિત્વાત્' 'અત પૃથ ચ નિત્યત્વમ્' વ્યાસે જોઈએ,
વેદોને પણ સ્વત સિદ્ધ નિજ સાક્ષી પૂરંતા જોઈએ.
'તસ્માદ્યજ્ઞાન્સર્વદુત ઋચઃ સામાનિ જશિરે ।
'છન્દાઞ્સિ જશિરે તસ્મદ્યસ્તસ્માદજાયતે ॥'
વેદ શબ્દ નિત્યત્વે પાણિનિ, પતંજલિ, જૈમિનિ જોઈએ,
કારણ 'વેદોઽજ્જલ્લે ધર્મમૂલમ્'નું વિચારવું જોઈએ.
આવા પૂર્વજ વિદ્વાનોનાં વચને ધ્યાન જવું જોઈએ,
વિના વિચારે ઘોઠો પકડી નાસ્તિક નહિજ થવું જોઈએ.

વેદ. ઝંદ, ને કુરાન, આધ્યાત્મ સૌની કસોટી થવી જોઈએ,
ધર્મિરી હોવાનો દાવો સૌ કરે તુલના થવી જોઈએ.
'ઝંદ' શબ્દ પાશ્તૂની વૈદિકી 'છન્દ'થી નીકળેલો જોઈએ,
વર્ષો પાંચ હજાર અર્થ જરથોસ્તે અન્ય રચ્યો જોઈએ.
કુરાન 'કિરતૈઆન' ધાતુથી 'પુસ્તક-પાઠ' અર્થ જોઈએ,
વર્ષ તેરસો વીત્યાં તે તણા કર્તા મહમુદને જોઈએ.

‘બિબ્લીઆ’થી ‘બાઇબલ-બુક’ *ઓલ્ડ ન્યુટેસ્ટમન્ટ જોઇએ,
 ‘ટેસ્ટર’-‘સાક્ષી’ કાઇસ્ટ રચિતને વર્ષ ઓગણીસો જોઇએ.
 આજકાલનાં ઝંદ, બાઇબલ, કુરાન. પૌરુષકૃતિ જોઇએ,
 કથા, કહાણી, ઇતિહાસે ભરપૂર ન ત્યાં ઈશ્વરીય મતિ જોઇએ-
 ‘વિદ્’ જ્ઞાને ધાતુથી વેદનો અર્થ ‘જ્ઞાન’ થાતો જોઇએ,
 જ્ઞાન ધર્મ છે નિત્ય જ્ઞાની ધર્મી બ્રહ્મે રે’તો જોઇએ.
 આમ થવાથી ‘વેદ’ એટલે ન ‘અન્ય,’ ‘સાક્ષી,’ ‘પાઠ,’ જોઇએ,
 ન જ્ઞાનનો કોઇ કાળ, ન જગમાં પૂર્ણ જ્ઞાન જનસ્થિત જોઇએ.
 અનાદિ વૈદિકજ્ઞાન ધરાવું સૃષ્ટ્યાદૌ ઉદ્ભૂત જોઇએ,
 તેજ અપૌરુષેય વેદ શબ્દાર્થ-સિદ્ધ સંસ્કૃત જોઇએ.
 આદિ સૃષ્ટિમાં ઋગ્, યજુ, અને સામ, અથર્વ મળ્યા જોઇએ,
 અગ્નિ, વાયુ, આદિત્ય, અંગિરા, આત્મામાં પ્રકટયા જોઇએ
 જ્ઞાન, કર્મ, ને ઉપાસના-કાંડોમાં ‘સંહિતા’ જોઇએ,
 વેદત્રયી એ સાંભળવાથી પછી ‘શ્રુતિ’ સમ્પા જોઇએ.

૧૦૪

વેદોની તુલના.

(લાવણી)

ઈશ્વરીય જે જ્ઞાન આદિ સૃષ્ટિમાંજ પ્રાપ્ત થવું જોઇએ,
 જેમ વૃષ્ટિના ન્યાયનિયમ સહુ રાજ્યારંભે અહીં જોઇએ.
 વિના નૈમિત્તિક જ્ઞાન મનુષ્ય ન મેળે જ્ઞાની બન્યું જોઇએ,
 જન્મથી નિર્જન વને શિશુ ગુરૂ વિના ન પ્રસૂ થયું જોઇએ.
 આસુરબાનીપાલ, ફેડરિક બીબે, જેમ્સ ચોથો, અકબર,
 કરી ચૂક્યા આ વન્ય-પ્રયોગો જ્ઞાન નિમત્ત જોતા જોઇએ.
 ત્યમ સૃષ્ટ્યાદૌ મનુષ્ય જાતિને પૂર્વ જ્ઞાન મળવું જોઇએ,
 તે વેદો બીજ રૂપ બ્રહ્મ-ગુરૂ કારણ ત્યાં ગણવું જોઇએ.
 ઝંદ, બાઇબલ, કુરાન, આદિ આજ કાલમાં થ્યાં જોઇએ,
 તો તે પહેલાના જનસમાજ પર બેદરકાર શુ ઈશ જોઇએ ?
 ભૂસ્તરના નિયમે કોડો વર્ષો સૃષ્ટ્યુત્પત્તિનાં જોઇએ,
 એડમ ઈવનાં સાત હજારજ બાઇબલ, કુરાનમાં જોઇએ.

● ઓલ્ડટેસ્ટામેન્ટ અને ન્યુટેસ્ટામેન્ટ એ બાઇબલના બે વિભા
 ગનાં નામો છે

એક અપજ વર્ણને કાળ વેદથી સિદ્ધ આને જોઇએ,
 'વાચાત્યતોડ્યાન્વ જા - શ્વતીજ્યઃ સમાજ્યઃ' જોઇએ.
 કહેવાતી પૂઠાઈ કીતાઓ સાયન્સે સરખાવી જોઇએ,
 ભૂગોળ નકશાવત માપીને પરીક્ષાજ થાવી જોઇએ.
 'બુદ્ધિપૂર્ણ વાક્ય તિલેદે' કહ્યાદ સાક્ષી જોઇએ,
 'અકલની ધર્મે દખલ નહિ' કહી અન્યને શિર ખણુતા જોઇએ.
 'ધર્મ અને સાયન્સ એ'ન છે' હક્કેને કયતો જોઇએ,
 'એક બીજામાં બેઠ પરસ્પર ઉભય તણા ક્ષયમાં જોઇએ.'
 'તત્કો-સંઘેયો ધર્મઃ' વેદજ છાતી ડોકી કહીએ,
 અન્ય રીવીલેશન કે સ્પર્ધે ? તેની સીકલ તો જોઇએ.

૧૦૫ અપૌરુષેયત્વની પરીક્ષાઓ.

(લાવણી)

ધર્મિરીય જ્ઞાનનો આદિસૃષ્ટિમાં પ્રકાશ થવો જોઇએ,
 એમ ન થાયે તો ધર્મિરને પક્ષપાતી કયવો જોઇએ.
 સૃષ્ટિનિયમથી પ્રતિકૂલ તે જ્ઞાન ન કદી હોવું જોઇએ,
 તેમજ પુસ્તક આકારે તે પ્રકટ નહિ થાવું જોઇએ.
 પૂર્ણ અને નિર્ભાન્ત જ્ઞાન તે અવશ્યમેવ સત્ય જોઇએ,
 પરિવર્તનની આવશ્યકતા નહિ કદાપિ પડવી જોઇએ.
 સર્વ સત્ય વિદ્યાના મૂળ સિદ્ધાન્તો તે જ્ઞાને જોઇએ,
 દેશવિશેષની કોઈ ખાસ ભાષામાં વર્ણિત નહિ જોઇએ.
 સર્વ દેશને માટે નિષ્પક્ષપાતતામાં તે જોઇએ,
 દેશવિશેષ તણા ઇતિહાસ, ભૂગોળ ન ત્યાં હોવા જોઇએ.
 અપૌરુષેયની સાક્ષી તેની પોતાની અંદર જોઇએ,
 ધર્મિરના ગુણ, કર્મ, સ્વભાવથી અસ્કંદોલ, અન્યાર્થો ન જોઇએ.

૧૦૬ વેદોનું શરણુ.

(હિન્દી કાવ્ય ઉપરથી)

વિષ્ણુ વેદ પતો નહિ લાઘ્યો તે ધર્મિર દીનદયાળનો—૨૬.
 તપાસ કીધી મેં બ્રાહ્મણુથી, બોલ્યા મળશે શિવપૂજનથી,
 કરી પૂજા મેં લાખ યતનથી, નારા કર્યો ધનમાલનો;

શિવાલય મહાન્ ચણાવ્યો, સોનપનો કળક ચડાવ્યો,
પણ કાંઈ વળ્યો નહિ દહાડો— તે ઇશ્વર—૧

પછી મળ્યો વલ્લભમતવાળો, તેણે કહ્યું બજસે નંદલાલો,
માખણુ-ચોર ગોપીનો બહાલો, જનર ભાવથી લાલનો;
ગોપી મેં મને મનાવ્યો, રસ રાસલીલામાં નાચ્યો,
બહુ દંભ, ડોળ ફેલાવ્યો— તે ઇશ્વર—૨

જોગી, વૈરાગી, સહુ છાણ્યા, દાદુ, નાનકાદિ મસ્તાના,
જૈની, કુરાની, કીરાની પીછાણ્યા, થ્યો વાકિદ સૌ હાલનો;
પછી જગન્નાથ ગીઠી ધાયો, એકોય ભાત ત્યાં ખાધો,
ત્યાંથી સૌ તીર્થે ચાલ્યો— તે ઇશ્વર—૩

પૂર્વ દ્વારકા આવ્યો ભાધઓ ! કાશી, બદ્રિનાથ, હરદ્વારો,
ઉલટો મેલ તન, મને ધાલ્યો, મળ્યો ન ઉત્તર સવાલનો;
ત્યારે ઠાલો લોટી ધર આવ્યો, પણ અશાન્તિથી ગભરાયો,
વળી બ્રમણુદ્ધિમાં સમાયો— તે ઇશ્વર—૪

પાછું પૂછ્યું જઈ મોલવી કાજી, તે કહે ‘હજમાં અક્ષા રાજી’,
પડી નિમાજ જે બને નિમાજી, કલેશ ન જગમાં જળનો;
‘હકતાલાએ ફરમાવ્યો,’ ત્યારે મસ્જિદે ગીઠી ભાવ્યો,
કહી ‘તોખા’ ગાલ બળવ્યો— તે ઇશ્વર—૫

તોપણ મળી ન શાન્તિ કાંઈ, પછી મને મળી ગયો ઇસાઈ,
તેણે એક કહાણી સુણાવી, પાઠ ઇસુના હાલનો;
મુજને બહુએ ભટકાવ્યો, ગિરજમાં જઈ બેસાડ્યો,
દંધ લાલચ બહુ સમજાવ્યો— તે ઇશ્વર—૬

બધાય ભવ મેં દુઢ્યો ભાલ્યો, શોધી શોધીને કંટાલ્યો,
સાર તમામ મતોનો કહાડ્યો, બાંધ્યો પહાડ ખ્યાલનો;
ગુરૂમનો પંથ ચલાવ્યો, નિજને પરમાત્મા કહાવ્યો,
પણ પાછળથી પરતાયો— તે ઇશ્વર—૭

વાંચ્યા ડાર્વિન, હેકલ ભાધ ! હેકસ્લે, હર્બર્ટસ્પેન્સર સાધ,
આવી તેથી નાસ્તિકતાઈ, ‘ઈટ ડ્રીક બી મેરી’ ખ્યાલનો;
ધર્મ, કર્મ, ભાવ બૂલાયો, લોકાન્તરવાદ હસાયો,
પણ ધડપણમાં ગભરાયો— તે ઇશ્વર—૮

આખર એક મળ્યો સન્ધ્યાસી, દયાનંદ-પ્રાદાણુ ગુજરાતી,

તોડી મારી અવિઘા ફાંસી, ભય ઝો બ્રાન્તિ જળનો;
વેદોનો માર્ગ બતાવ્યો, યમનિયમે, યોગે લગાવ્યો,
એકેશ્વર-વાદ શીખાવ્યો— તે ઇશ્વર—૯

૧૦૭

સ્વામીજીને સંબોધન.

(આધવજ સંદેશો દેને સ્થામને.)

જ્ઞાન-સરોવર પર સંચરતા હંસલા ! સુધા-બિન્દુડાં-મોતીડાં ચરનાર જો !
પાન દયા-આનંદ-ઝરણુનાં દૂધડાં, સરસ્વતીનાં ગાન શ્રેષ્ઠ ગાનાર જો ! ૦-૧
હાય ! ગયો તું જોડી ક્યાં આકાશમાં ? પાણી શ્રવણે અલ્પનાદ સ્વકાર જો,
તત્સમિચિતઆનંદજ્યોતિને ભેટવા, સોનેરી પાંખોથી લીધી બાળ જો ૦-૨
વેદ-પ્રકાશક સૂર્ય અમારો આશ્રયો ! પાડી અમ ઉર-દર્પણમાં પ્રતિબિંબ જો,
જીવ, પ્રકૃતિ, અલ્પ સ્વરૂપ બતાવીયાં, ગાયત્રી ઓરમ્ પ્રણવનો સ્મારક
સ્તંભ જો ૦-૩

તુંજ અમારૂં ભવસાગરનું નાવકુ, જોણે કીધો કુમતાનો ઉદ્ધાર જો,
કાંઠે પહોંચી હાય ! અરે ! ભાંગી પડ્યું, અમને શક્ત બનાવી તરવા પાર જો ૦-૪
સાચી ધર્મધળ તે ઝાંઝી હાથમાં, વેઠી દારણુ કળેટા અપર પાર જો,
સત્યની ખાતર ઝેર હળાહળ તે પીધાં, કાળ તણી પણ તે ન કરી દરકાર જો ૦-૫
કુદરત વહાલા ! તારા ગુણ ગાઈ રહી, આર્યભૂમિતુજ ઋણી માને ઉપકાર જો,
અંતરઆત્મા કરે નમસ્તે હે ! તને, દયાનંદ ઋષિ ! તારો જયજયકાર ! જો ૦-૬

૧૦૮

સ્વામી વિના શું થાત ?

(રસભર્યું આ જોખન જય.)

હું ખબર્યો તું ભારત થાત, દયાનંદ સ્વામી, દયાનંદ સ્વામી વિના,
સુખ ભર્યું ન હોત પ્રભાત, જ્ઞાની સ્વામીજી, જ્ઞાની સ્વામીજી વિના—
વૈદિકબાગ ખીલી રહ્યો, પુષ્પો જ્યાં શુભકર્મ,
આર્ય-મધુકર ગુજતા, બહેકે ધર્મ-સુગંધ;
પુણ્ય-વાયુ નમસ્તે વાય, ગુણોને ગાય,
યોગી સ્વામીજી, યોગી સ્વામીજી તણા—

૧૦૯

વેદસૂર્યનો પ્રકાશ.

(તોરી જળન હૈ પ્યારી.)

વેદ જળહળતો સૂર્ય, હતો વાદળમાં દૂર,
 મહાવાયુ-દયાનંદે પાડ્યો પ્રકાશ—
 ધૂધું તારાનું નૂર, અંધ બનીયાં કુમુદ,
 પદ્મ-હૃદયો મુઆર્યોનાં પામ્યાં વિકાસ—
 જુઓ જુઓને ધુડ! શાને થાઓછો મૂઢ ?
 અજવાળે નયનો ઉધાડો રૂડી આશ,
 ગમે અંધારૂં આંખ, છુરાં કર્મેની વાંક,
 જરા અરધી દ્યો અંખ રાખી ભાન, સાન, ધ્યાન,
 બનો ના હેવાન—વેદ.

૧૧૦

પરલોકી ઋષિને પ્રણામ.

(પિયુ પરદેશીને કહેજો પ્રણામ અમારા.)

ઋષિ પરલોકીને, પ્રેમે પ્રણામ અમારા, પ્રણામ અમારા,
 નેહેથી નમસ્તે પ્યારા—ઋષિં ટેક.

જેણે દયા-વર્ષા દઈ અમ-આતકોની તપા હરી,
 આનંદનાં ઝરણાં ઝરાવી, હિન્દબૂમિ લીલી કરી,
 જે મૂઠા વૈદિક-વૃક્ષનુ, બહુ કાળ સૂકાતું હતું,
 શંકર થયો તેનો સીંચી રસ કર્યું પાછું જીવતું—૧
 રવિ-વેદકાન્તિ સ્વર-જ્વતા અમ અતરાતમામાં ભરી,
 ઓરમ્, સ્વં, બ્રહ્મ દ્રુલો-સુગધિ આર્યમુંગામાં ધરી,
 વાડી સુમુક્તિ સ્વતંત્રતા ફળફૂલ નવપક્ષવ મહી,
 ગાયે ઉદયનાં ગાન દેવી હિન્દ-કોકિલા જહીં—૨
 જેના પ્રચંડી વેગથી જ્ઞાનામિ-જ્યોતિ જળી રહી,
 જડતા, અવિદ્યા-તિમિસ્રા સ્થળ સ્થાપના ચેતન થઈ,
 તે જ્યોતિ આર્યસમાજ-દીવાદાંડીથી જળકી અતિ,
 જળકાવનાર સમર્થ વાયુ દયાનંદ સ્વર-જ્વતાં—૩
 અમ તરણી ભારતસાગરે દુઃખ-કેશ-મોજામાં હતી,
 અગ્નિ-તિમિરે ચપળ ચપળા ચમકથી અહીં તહીં જતી,

ત્યાં વાયુ અનુકૂળ ક્વચાનંદ પ્રીતિ ભર્યો પ્રેર્યો હરિ,
જે જ્યોતિ દીવાદાંડીની ઝગમગ સકળ સ્થળ ઝળહળી,
વાળ્યા સુમાર્ગમાં જીવખલાસી, ટાળી ઉદાસી (૨)

ભાળ્યા મોક્ષકિનારાં—ઋષિ—૪

૧૧૧

ભારતનો ઉદ્ધારક.

(જરા પ્યારીને પંચે પધારો પિયુ)

દયાનંદર્ષિ ભારત-ઉદ્ધારક રે (૨)—ટોક.

ખરે એણેજ હિન્દુ-કાફરેથી આર્યનામ દીધું,

ખરે તેણેજ વૈદિક રત્ન ગૂમ થયેલ ખોદી લીધું,

અવૈદિક મતમતાંતર તારલા રવિ-વેદથી ટાળ્યા,

દિવાળીમાં બળી સાચા દીવાઓ ધરધરે બાળ્યા—૧

ઓ પરસુરામ ! તું બ્રહ્મચારી પણ તુજ પરસુ રક્તભરી,

ઓ રામ ! તું વાલી, સુર્યણખા બણી અન્યાયમાંજ અરિ,

બીજમ ! તું પક્ષપાતી, કૃષ્ણ ! તું રાગી, યુદ્ધ ! ઉદાસી,

શંકર માન-અર્થી, નિષ્કલ્લક શ્રીસ્વામી સન્યાસી—૨

કહેતા'તા કે, તે નાસ્તિકતા ફેલાવવા આવ્યો,

ગુરૂદત્ત, 'મુંશી, જેવા નાસ્તિકોને આસ્તિક્યે લાવ્યો,

કે તેતો હિન્દુઓને ક્રિસ્ચીઅન વટલાવવાજ થયો,

પરં કંઈ 'બ્રુકસ', 'રોબર્ટસનોને' કરી^૧ સત્ય, ^૨ ધર્મ, ગયો—૩

અરે તેને મુસલમાનો ખનાવાની મળી ગાળો,

કંઈ અબ્દુલ ગફુરને કર્યા તેણે ધર્મપાળો,

બૂલી મહમુદ, અલાઉદ્દીન દીધાં ખંડન તણાં દુષણ,

ખુલાવી ગુરૂકુળો રામ, કૃષ્ણાદિ ધડયાં ભૂષણ—૪

સહી ગાળો, સહ્યા મારો, ઝીલ્યા પત્થરના વરસાદો,

ક્યો હતો સ્વાર્થ ? પણ ઋષિયોતણા સુણુવ્યાજ^૫ વર^૪ સાદો,

હળાહળ ઝેર પી અમ કાજ કીધો જિંદગી સોદો,

દીધો પાછો આ ભારતને મહાગુરૂપદ તણો હોદો—૫

(शिवरात्रि.)

કાળાં વાઙ્મયૂથનેય ચોરીને વિદ્યુત પ્રકાશી રહે,
કાળાં અંબર બેદી સૂર્યશશીની કાન્તિ વિકાસી રહે;
કાળા સાગરમાંથી મોતી ધવલાં મૃતકાળીથી હીરલા,
કાળા કાળ કરાળથીય પ્રકટે રાત્રિ શિવા ઉજ્જવલા— ૧
વીત્યા યુગે ભરતભૂમિના ઘેર અધારડા શા ।'

શુ સભૂતિ-જડપૂજનથી પાત અંધંતમે ના ?
આત્મસ્થાને અશિવ શવવત શૈવપૂજા જડા'તી,
આ રાતે સત્ શિવ અશિવની એક બાહે ધી લીધીં — ૨
શિવરાત્રિ શી વરાસ્રીશી વરદા, ત્રાત્રી આર્યભૂતી થઇ '
વિકાળ કાળી અસુરીઓમાં સીતાને ત્રિજટા કંઈ;
અંધાર ચઢ્ઢિશ પુત્રી પથ્થ ચઢ્ઢિશ તિમિર હરતી ગઇ '
મૂળશંકરાભિધાનીને શ કરરહસ્ય કથી ગઇં—

ટંકારામાં આ શિવરાત્રિ ટંકારા ગળવી રહી આજ,
કપાવી જાઠયા મંદિરને ભેરી, નોખત વાઘ અવાજ;
મૂર્તિને પણ ધણધણાવતો ધંટા-ઝાલર-શંખનિનાદ,
જાણે ટંકારા તેને દે અતિમ પ્રલયસૂચકો સાદ૦—

આવ્યું તહીં વિપ્રનું એક ટોળું,
જણે બીજું ગાડર-પૂથ ભોળું;
તેમાં હતું સિંહનું એક બચ્ચું,
મંસર્ગદોષે બકરૂં બનેલું—

સાષ્ટાંગ નમ્યા શિવને, “હરોમ્ બં બં મોઢા” કહી બોળા,
ગાત્ર બળગ્યા સહુએ, યવનોતુ એ અનુકરણ ‘તોખા’ — ૬

આ મૂળશંકર પ્યારો, અંબાશંકરનો સુત,
સખોધી તેમને પિતા, બોલ્યો 'સાંબળ મૂળુ તું'—

‘કથે છે પુરાણે શિવરજનીનુ મા’ત્મ્ય અધિક,
‘બધી રાત્રિ જગે હરભજનમાં, પુણ્ય લખિત;

‘ ચમત્કારો મોટા નિજ ભગતને દેવ દરશે,
મહાભાગી હોયે સ્વરૂપ શિવ તેને પ્રકટશે ’— ૮

શ્રદ્ધા, નિર્દોષતા મૂર્તિ આલ્યાવસ્થા ખરેખરી,
દશદ્વાયી હીરા કેરી આશા આ મુંઝવે ધરી !— ૯

નિર્શીથ તો યતાં મૂળ-પિતા સુતો,
દેખી તેમને અન્ય દિગ્ગજ સુતો,
મનની પાછળે ધનિયો સુવે;
મૂળ જીવાતમા પણ રહી જીવે— ૧૦

વ્રત-ભંગ તણો ભય મૂળ-દિલે,
વળી જાગૃતિનું ક્ષણ ના વિસરે;
જળ છીડકી ઊધ વિદૂર કરે,
જડ મૂરતિને ધવલે નજરે— ૧૧

નિશીથ-શાન્તિ મદિરે રહી છવાઈ,
પ્રતિમાની જડિમા ખરી જડાઈ,
મૂળ રૂપીની કરી રહો પઢાઈ,
મૂર્તિ પર થઈ ત્યાં મ્હેચ્છની ચઢાઈ— ૧૨

પ્લેગ-દેવી લોકમાં પધારવાને જ્યારે આહો,
પોષ-મહાદેવસુતવાહન દડાય છે;
જડ પ્રતિમામાં મરકીએ જવા ધાર્યું આજે,
માટે જીવો ઉદર મહાદેવ પર ધાય છે,
પુરાણી કહે છે વિના કારણે મહાદેવે માર્યો,
સુત ગણુપતિને અજ્ઞાનના આવેશમાં,
સુતે મીઠું વેર વાળવા ઉખાડવા પિતાને,
જડમૂળથી, મૂક્યો આખું મૂળ-દંકપાશમાં— ૧૩

નાચવા કૂદવા માંડ્યો ઉદર શિવને શિરે,
જે ધાર્યું તે કર્યું માથે લવ્યો જોઈ મૂળ ઉરે— ૧૪

‘ આ મહાદેવ ન હોય જે મે સૂણ્યો પુરાણમાં,
‘ અદ્ભુત શક્તિ તોય કાં ન ઉદર હાવી શકે ?

‘ ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, નાશ વિશ્વ તણાં કરનાર જે,
‘ તેના ઉપર ત્રાસ ઉદરડો ચલવી મૂકે’ ૦—

૧૫

આં તે શિવ મહાદેવ વિભુચેતન જગકર્તા !
આ આ પત્થરદેવ છિન્ન, જડ, ઉદરે ડરતા ! !
આં તે શિવ મહાદેવ સત્વિદ્યાનંદ અરૂપી !
આં આ પત્થરદેવ અસદચિદસુખ કુરૂપી ! !
તજ એ શિવ પરમાત્મને અગ્ન અશિવ આ શવ પૂજે;
મન્ત્રિયસક્ત, ધીકૃપણને જડ સિવાય પર શુ સૂઝે’ ૦—

૧૬

‘ જડો બાપુ’ જડો બાપુ ! જુઓ આ શિવજી પરે,
સવારી ઉદરે કીધી, શકે ને ખેસવી ન રે’ ૦—

૧૭

કુશકા મુણી સુતની તાત જીક્યો,
બલુ બુર જરૂપી શિશુ માથ રૂક્યો,
‘ મહામૂર્ખ તું નાક મારૂ કપાવે,
‘ કુતરો મહાદેવ સામે ઉઠાવે ! ! ’ ૦—

૧૮

‘ કલિયુગમા સાચા શિવ ખાસ,
‘ વસે પાર્વતી સહ કૈલાસ,
‘ અહીં મૂર્તિમા ધરવો ભાવ,
‘ માની તેને શકર સાવ. ’

આ ધમકીથી મગ્નું થયુ ચિત્ત નારાજ,
પ્રકાશ-પ્રાર્થા છોડને, ઢાંકણ શું મુખભાજ ? ૦—

૧૯

મગ્નુએ અસત્ય શિવ આ નિશાચી જાણ્યો,
સત્ય શિવ દુઃદવા ગિરિવને સિધાળ્યો,
ભેખ ધરી દયાનંદ થઈ મર્મ માખ્યો,
વેદજ્ઞાન થકી શુદ્ધ શિવવાદ સ્થાપ્યો ૦—

૨૦

વિશ્વના શિવને કાળે, દયાનંદે શું ના કીધું ? ! !

ઝેર પી પ્રાણને મૂકે, શિવ-પૂજા-સુધા પીધું ! ! ! ૦—

૨૧

૧૧૩

બ્રિટિશ રાજ્યના ઉપકારો.

(અબ તો ચેતીયારે તુમ હો બારતરાજદુલારો.)

બ્રિટિશ રાજ્યના રે,છંડલશ તાજના રે ભાઇઓ! માનો બહુ ઉપકારો—ટેક.
આર્યાવર્તમાં આ રાજ્ય પહેલાં કેવો વર્તતો ત્રાસ !

ધર્મ, કર્મ, સ્ત્રી, સંતતિ, સંપત્તિ, સૌનો થાતો નાશ—બ્રિટિશ ૧
ઘોરી, ગુલામ, ખૂતી, તલલખ, ખીલજી, મોગલ શાહ,

તૈમુર, નાદિર, આવી આવીને ગયા પડાવી આહ— બ્રિટિશ ૨
લાખો સસ્કૃત લાયજેરીમાં ઘોર લગાડી લાય,

પાના બાળી ના'વાનાં જળ કીધાં ગરમ સદાચ— બ્રિટિશ ૩
એક હાથમાં કુરાન ખીજે હાથે લઈ તલવાર,

દિજ વટલાવી મળુ જનોઈ તોળી કંઈ કરતા આહાર—બ્રિટિશ ૪
લાજ લૂટાતી અનેક અખળા સતીની ભરી બજાર,

કંઈ સતીઓની ચેહે આંતડી કરતી હાહાકાર— બ્રિટિશ ૫
માતા મહારાણી વિક્ટોરીઆ તણો થતાં અધિકાર,

રામ, યુધિષ્ઠિર રાજ્ય—ઉપાનો આવ્યો મંગળ કળ— ૬
પિતા એડવર્ડ કરો દીધુ સુદર શુભ સવાર,

ભૂપ જ્યોર્જનો પ્રતાપ—ભાનુ તપે મધ્ય નભ સાર— ૭
ધી, શ્રી, સ્ત્રી કમલિની હવે રહી ખીલી સકળ સસાર,

આનંદ, મગળ, સુખ, શાન્તિ વર્તી રહ્યાં હર ધરઆર— ૮

૧૧૪

બ્રિટિશ રાજ્યથી સમાજની સલામતી.

(અબ તુમ ચેતીયારે.)

આર્યસમાજની રે સલામતી બ્રિટિશ રાજ્યથી જાણો,—ટેક.

સર્વ અવૈદિક મતની સામે કરે પ્રચાર સમાજ,

કારણુ ધર્મ તણું સ્વાતન્ત્ર્ય મળ્યું સૌને આ રાજ્ય—આર્ય ૧
નહિ તો હિન્દુ, કુરાની, કીરાની લખને ધોકા હાથ,

કચરી નાખે મૂઢીભર આર્યોની શું છે વિસાત ?— આર્ય ૨
મુસલમાન, ધસાધની શુદ્ધિ આર્યસમાજે થાય,

સુલેહ જાળવા રાખે કોમો એ આ રાજ્યનો ન્યાય—આર્ય ૩
નાતજાત રૂઢિ રાક્ષસી સામે આર્યઋષિ છે સાદ,

રામરાજ્ય આ ના હોયે તો કરે રાક્ષસી ખાજ— આર્ય ૪

(૯૭)

માટે સર્વે આર્યોનો છે પરમ ધર્મ આ વાર,
 બ્રિટિશ રાજ્યના ભક્ત બની કરો રાજ્યભક્તિનો પ્રચાર૦—આર્ય૦ ૫
 રાજ્યદ્રોહી હો કોઇ સમાજ તેને કાઢો બહાર,
 ખોલો હિપ્હિપ્ હુરૂરે વૃપતિ જ્યોર્જનો જયજયકાર૦—આર્ય૦ ૬

૧૧૫

એક પત્નીવ્રત.

(આશાવરી.)

એક પત્નીવ્રતપાન કરો નર એક પત્નીવ્રતપાન૦—ટેક.
 સ્ત્રીને પતિવ્રત તેમ તમારૂં પત્નીવ્રતે કલ્યાણ,
 જેવો દ્રવ્ય-ગુણોનો આપસમાં સુસંબંધ મહાન૦—કરો૦ ૧
 તમે ચહો કે નારી અમારી હો સતી સીતા સમાન,
 ઉદાહરણરૂપ રામ બનો ખૂદ પવિત્રતાનું પ્રમાણ૦—કરો૦ ૨
 પાણિગ્રહણસમય માની ઉભયે સુપ્રતિજ્ઞા આણુ,
 કોલ એક બીજનો તોડે તે છે પશુ હેવાન૦—કરો૦ ૩
 શંકા પડતાં લાલ પીળા થઇ સ્ત્રીના હરે નર પ્રાણુ,
 પણ નર પરધર ખર થાએ તો કાં સ્ત્રી ન લે નર-ગન?૦—કરો૦ ૪
 એન, પુત્રી, માનું કઇ સુણતાં, શા ચમકાવે કાન !
 પણ ખૂદ હોયે સતી હરનારા રાવણના સેતાન૦—કરો૦ ૫
 તમે પવિત્રજ તો તમ પત્ની સતી રત્નગુણખાણુ,
 શુદ્ધ સૂર્ય તો પ્રભા નિર્મળા ઉજ્જવળ યશોનિધાન૦—કરો૦ ૬
 પતિપત્નીવ્રત પાવન ચરિતે બને શ્રેષ્ઠ સંતાન,
 સ્વચ્છ સ્વાતિ-બિન્દુ છીપનીથી મોતી મહામૂલ્યવાન૦—કરો૦ ૭
 જેના માતૃપિતૃનાં ખુદ-રજવીર્ય અનીતિમાન,
 તેના સુત પત્નોવ્રત ચૂકી થશે વિષથીલા શ્વાન૦—કરો૦ ૮
 નિજ પત્નીનાં અંગઅંગને દો અમી-કુંપ ઉપમાન,
 પ્રાર્થ પ્રાઇ તેના રસધુંડે લીઓ અમરતા લાણુ૦—કરો૦ ૯

૧૧૬

પત્નીવ્રતી ભરથાર

(આશાવરી)

- પત્નીના થવું વ્રતી ભરથાર,
 જ્યમ પતિની છે સતી નાર૦—પત્નીના૦ ટેક.
- નમે બનો ‘ફરહાદ’ તો ‘શીરી’ તમ કબરે સુનાર,
 ‘મજનુ’ થાનારા પાછળ નહિ કમ ‘લેલી’ મરનાર૦— ૧
- સત્યાગ્રહી હરિશ્ચન્દ્ર તો ત્રિયા તારા વેચાનાર,
 રામ-દ્વિલે પરશ્વી હરામ તે સીતાનો હૈયાહાર૦— ૨
- સ્વામી-સૂર્ય જે નિજ વ્રત-નિયમે, સ્થિર સદા રહેનાર,
 તો પતિ આકર્ષણે સ્ત્રી-પૃથ્વી ઘેલી ઘેલી ધ્રુમનાર૦— ૩
- લાખ નદી બેટે પણ સાગર ચન્દા વિષુ સૂકનાર,
 તોજ ચાંદની નિશિ નિશિ ખીલી પ્રિયને રમાડનાર૦— ૪
- ચુંબક-પ્રેમ વિના લોહુ નહિ અન્યથી ખેંચાનાર,
 અયસ્કાન્ત મણિ તોજ લોહ વિષુ ન અન્યને ચુંબનાર૦— ૫
- જે વ્યભિચારી પુરૂષ ન તો ક્યાંથી વ્યભિચારિણી નાર ?
 શુદ્ધ, યાની જીવ તો ઇન્દ્રિય શું કદી વિષથી ચાનાર ?— ૬
- જે નર નિજને ભ્રમર ગણી ફૂલી ફૂલે ફૂલે ફરનાર,
 તેની સ્ત્રી કલિ કળી ન કાં કરે પરઅલિથી વ્યભિચાર ?— ૭
- જેમ ખેન, પુત્રી, મા, સ્ત્રી બગડે મરૂં મારૂં નર થાય,
 ભાઇ, બાપ, સુત, પતિ બગડવે કાં સ્ત્રી ન દડ દેનાર ?— ૮
- પતિપત્નીનો દૂધપાણીવત અખડૈકરસ હાલ,
 એક વિકારે બને બગડે શુદ્ધ રહેથી સુધાર૦— ૯

૧૧૭

રાંડ ઉપર જોર છે.

(ગજલ)

- હીજડા કંઈ માટીડાનું રાંડ ઉપર જોર છે,
 દૂબળા સિંપાઈડા જ્યમ ઢેડવાડે શર છે— હીજડા૦ ટેક.
- ચાકરીમાં ઉપરીનાં ખાઇ ડેખાં ખૂટનાં,
 ઘેર આવી તે ગુસ્સાનું રાંડ ઉપર જોર છે— ૧

‘ઢેમ ફૂલ રાસ્કલ’ની ડીઝી રોજ શેઠથી મેળવી, તે ખિતાબી આણુ દેવા રાંડ ઉપર જોર છે—	૨
ખચ્ચર ખુશામતી થઈ હજુરના, પીઠે ચાઠાં પાડતાં, ભુંકી લાત, મડદા મારવામાં રાંડ ઉપર જોર છે—	૩
કજીઆ ઉછીના લઈ ઢીંઢાં નિજનાં કરાવી ખોખરાં, તે બદલ એ સાંઢ કેરૂં રાંડ ઉપર જોર છે—	૪
રાંડી પુતર શાહજાદા બની મૂછો મરડતા, માચીના એ માકડોનુ રાંડ ઉપર જોર છે—	૫
પરત્તી, વેશ્યાથી વટલેલા વિપચીલા શ્વાનનુ, ઘર-ખૂણે ધુમટે ધુસેલી ધુસ ઉપર જોર છે—	૬
ગણી છાણુ પાંઢો બાપડીને, રડે તો દઈ કુચો, મૂંગે મોઢે મારવામાં રાંડ ઉપર જોર છે—	૭
એક પર બીજી, ત્રીજી સ્ત્રી કામી વૃદ્ધ છતાં કરે, પળાવા વૈધવ્ય જીલ્સે, રાંડ ઉપર જોર છે—	૮
જૂઠાં સહસ્ર તને કહું તુજ એક સત્ય ના સૂણું, તીમ્મારખાં તેવા થવામાં રાંડ ઉપર જોર છે—	૯
આ પહલવાનોએ પરવાનો ખુદથી શું લીધો ? કે ભાંડવત્ આયલે અખાડે રાંડ ઉપર જોર છે—	૧૦

નારી મહત્વ.

(ઇંગ્લિશ કાવ્યો પરથી.)

બલે સર્વ વિશ્વનુ રાજ્યય મળી જાય,
તથાપિ વિના સ્ત્રી, જન ભિન્ન કહેવાય,
પરન્તુ બિખારીની મદુલીની માંઘ,
ગુણાલકૃત સ્ત્રી છે તો તે બાદશાહ.

(કાઉપર)

મને જો પૂછો તો હું કહું પાડી સાદ, કે હું સ્ત્રી તણો છુંજ દાસાનુદાસ.
નિરાશા, ઉદ્વેગોનો સ્ત્રી વિણ શિકાર, ગમે તે કહે કોઈ સૌના એ હાલ.
બિચારા પુરૂષની અવરથા શી થાય ? જો રાખે કો તેને વને, દીપ માંઘ;
છો સત્રાટ કરતો કરોડો પર. રાજ્ય, દશા તેની કેવી વિના બાર્યાજ ?
અદૃષ્ટપાર અકૂપારમાં જેમ નાવ, ખલાસી કે સદહીણુ વ્યાકુળ સાવ;
ન જેના ઉપર તારકા ઘે પ્રકાશ, ને જેને કિનારાની ઝાંખીની આશ
સમુદ્રે અદ્વાજે પ્રયળવેગી વાત, પર્યાકુળ ત્યમ નારી વિણ નરની વાત,
ન લેના જીવનવન મહી કંઈ લીલાસ, ન કોના શીતળ પ્યારપૂર્ણ ઉચ્છ્વાસ
ન પાડે કો મૃત્યુ પછી અશ્રુચાર, ન લેશે કો હૈયાનો ઊંડો નિઃશ્વાસ,
અતઃ જ્યાંસુધી પ્રકૃતિદેવીનુ રાજ્ય, પ્રકાશિત કરી રહી સ્ત્રી તેને સાક્ષાત.
જો તમ ભાગ્યે નહિ કોઈ યુવતીનો પ્યાર, માના પ્રત્યુપકારે કરો સ્ત્રી-સત્કાર.
અનુગ્રહ છે તેનો સુખદુઃખે અમ સાથ, તેમાં છે અમારાં આદરમાન ખ્યાત
ધરી નમ્રતા પૂર્ણ સ્ત્રીશક્તિ પાસ, ગુરૂત્વ, મહત્વ તેના માનો ખાસ.

(હાગ.)

અયા જ્યા સુધી ના આદમના વિવાહ, હતુ સ્વર્ગ તેને દિલ કાટાનો વાસ.
ગીતો દેવતાનાં, પક્ષીના વિરાવ, કુસુમહાસ્ય, પ્રાતર્વાતય ફેા ઉદાસ.
તે ફરતો વિપન્ન ન લેતો નિઃશ્વાસ, હજ્વા આવી કે સર્વ દુઃખનો થયો નાશ,
જન્યુ હાવે નન્દનવન આનન્દાગાર, તેમાં મ્હાલે આખંને પખી-નરનાર ?

(કેમ્બેલ.)

ચદિ કોઈ નારી ન રે'શે સંસાર, તો એવો દેખાશે તે નિર્જન નિઃસાર,
જોવો મેળો જ્યાં ના ક્યવિક્ય લગાર, ન કોઈ મનોરન્જક વસ્તુ મળનાર.
તેના મીઠા મલકાટ વિણ સૃષ્ટિ સર્વ, થઈ જાય એવીજ નિષ્ફળ વ્યર્થ;

જેવી રીતે આત્મા વિનાની આ કાય, વિના પુષ્પફળ વૃક્ષ, શાખા, લતાય. શાન્તિહિણી પ્રજા, પાણી વિષુ કાસાર, વિના નાયક ફૂર્ગ, પાણી વિષુ પ્રાસાદ; યદિ સ્ત્રી ન હોતી તો પ્રીતિ ન થાત, વિના પ્રીતિ આનંદ ક્યાંથી મેળાત ? જે સુખ છે સંસારે તે સ્ત્રીનો પ્રતાપ, છે કાન્તિની રેખા તો તેનો પ્રભાવ.

(કિસ્તોવલ દ કાસ્તિલેયો.)

વિધાતાએ સ્ત્રીને તે કારણથી ધડી, કે ઉત્તમ સંતાનોને આપે તે જણી; પુરૂષનો કૃપાળુ પરમ મિત્ર થાય, પ્રીતિઅભિનિવેશે નરસુખ ચાલ. ગૃહાશ્રમની ચિન્તાને તે દૂર કરે, પુરૂષનાં બુદ્ધિશ્રમનાં કાર્ય કર ધરે; અધિકતર તે કારણ કે મનુજાતિને, દ્વિતીયાશ્રમે ભૂષાલકૃતિ દે. જે આ ઉચ્ચ ઉદ્દેશથી સ્ત્રી-જાતને, ચાહે પાડવા મૂઠ, મૂરખ, ખર તે.

(ફેડાઈસ.)

જો લગ્ને પ્રીતિ સ્થાયશાન્તિ છે પ્રાપ્ત, તો સ્ત્રીથી આહ્વાદક નહિ વસ્તુ જગજાત; છે સત્ય-પાવન પ્રેમની પ્રાપ્તિ જ્યાં, ખરે સ્વર્ગ અદ્ભુત ઉત્પત્તિ ત્યાં. ત્યાં વહે સ્ત્રીની પ્રીતિરૂપ આનંદી જળ, અને ત્યાં સુરમણીય નંદનવન રચળ.

(કાઉપર.)

રૂહે વિવાહાનંદથી હીન, મૂઠ જન, અમે કહીએ એ દહેર લેતા હરક્ષણ; કે શુદ્ધ ચિત્ત સમજે વિવાહ આદર્શ, તો છે તેજ તેને આ સસારે સ્વર્ગ.

(કૌટન.)

છે વિવાહ ઉંચી પાદશાળા એક, જેમાં પુણ્યની વિદ્યા શીખાવે નેક; જે કે બાર ચિન્તાનો લગ્ને પડે, કિન્તુ પ્રેમાનંદે જરા ના નડે. જગત્ કેરી વિવાહ દીક્ષા છે માત, તેથી રાજ્ય પ્રતિષ્ઠિત, નગરી આબાદ; છે મન્દિર ભરપૂર ને લીલાદહેર, કિં બહુના ? સકળ સ્વર્ગ સમૃદ્ધિ ઘેર. છે બ્રહ્મચારી તે માખીની સદશ, જે ખાધ મીઠાઈ એકાકિની ખૂશ; પરન્તુ છે તેનું તો જીવન ખરબાદ, ઉદાસીનતામાં વીતાડે દી રાત. ગૃહસ્થ મધમાખી સમો બાધે ધર, મધુ સમ્રહે ફરી સધળે ફૂલફળ; મહારાજ્યના પાયા નાખે તે હાથ, બધી દિશામાં સેના પ્રેષે ચર્ધનાથ. કરે દેશજય શાન્તિ ફેલાવે માથ, વધારે સમાજોનાં સુખએન સાથ.

(જરમી ટેલર.)

બધા મન્દબુદ્ધિ કવિઓએ નકામ, કરી છે સ્ત્રીજાતિને ખોટી બદનામ; કુદ્રો તે રૂહે, કે 'સ્ત્રી મોંઘી તફલીફ, સડેલી બાધિ, સાપણુશી ઝેરીલીજ'. પ્રમો એવા કુકવિઓને ઘે ધિક્કાર, ધૃણિત આંખે લેખે તે કથનો નિ સાર;

કર્મ-ફળથી મળતી સૌ વસ્તુ સંસાર, પણ ધર્મ-કર્ણથી સદ્ગુણશાળી નાર.
જેને છે સ્ત્રી-કોકિલા નિજ ગૃહોદ્યાન, તેને દુઃખનો સ્વર સ્પર્શ શું કાન ?
જે સ્ત્રીની જીહ્વા પર રહે નરનાં કામ, તે સુખતે ભરાયે આ સંસાર તમામ.

(પોષ.)

ગાદીના શ્વાનો કરતાં લૂણહલાલ, તલવારોની સામે રક્ષાંતી એ ઢાલ;
છે ભવ્ય પ્રાસાદના સ્તંભથી દઢ, નરનોકા કેરો એ લહેરાતો સદ;
ભક્ત નૌના આશ્રિતને જ્યમ કિનાર, તેનાથીય પ્યારી જીવનનો આધાર;
છે સન્તાનોથી એ વધુ પ્રિય પ્રાણુ, કાળી રાત પાછળ ઉપાની સમાન;
રણુરાની તરસ્યાને જેવું સુધાપાન, તેનાથી અધિક મિષ્ટ દેતી સુખદાન.

(યંગ.)

નથી ગાતો મહિમા હું સ્ત્રીનો એ માટ, કારણ કે અતિ સુંદર છે તેની જાત;
નથી કરતો પ્રીતિ હું કેવળ તે કાજ, કે મનુષ્ય જીવનનો સ્ત્રોત સાજ.
પરતુ હું પૂજ્યા માનું છું તે માટ, કે સ્ત્રીત્વ-કૃપાથી મનુષ્યત્વ ખાસ;
મૌ ઉત્તમ ગુણો કેરો તે છે બંડાર, છે સાક્ષાત્ તેણી લક્ષ્મીનો અવતાર.
ભર્યા ધર્મરે તેમાં એવા ગુણ સાર, જેના બળે તુચ્છ નર ઘે દેવોને હાર.

(હેરિસ ટીમ.)

પ્રિયદર્શનતા, વિનોદ, શીલતા, પ્રજ્ઞા કે પ્રભામાં,
તાકાત છે કે કરી શકે મનુષ્ય સ્ત્રીની સમાનતા ?

શક્તિ છે તેણીની જે વિદ્વાન્ વિપશ્ચિત્ જનોનાં,

ચિત્તોથી દૂર કરે ચિન્તા ઉદાસીનતા.

વિપશ્ચિત્ જનોની શ્રમિત ઇન્દ્રિયોને, કરે પુનઃ વિગતશ્રમ તેણીની સત્તા,
ગૃહ-ક્યારડામાં મલકાતે મુખડે આનંદનાં ફૂલડાંની કરી નાખે વર્ષા.

પૂછે કોઈ બતાવે ઉદાહરણ, પવિત્રતા, લલિતતા, પ્રેમ કર્ણાનું,
બતાવશું નિજ ભગિની, કન્યાઓ, માતાઓ, ને પત્નીઓરૂપ ચેતન નમુના.

દિવ્ય ગુણોથીજ છે સ્ત્રીનું સૌન્દર્ય, પ્રકાશ દ્યે તેનાથી જન અસંખ્યમાં અસંખ્ય,
શોભા દ્યે તેનાથી જાતિ સંખ્યમાં સંખ્ય.

(ગિજબોર્ણુ.)

સૌન્દર્યથી સ્ત્રી સર્વ થાય, ઉત્તમ ગુણોથી તેણી પ્રશંસાય;

લજ્જાથી દિવ્યા દેવી બની જાય, માતૃશક્તિથી છે જોગમાયાય.

રાખી પ્રભુએ સ્ત્રીના નેત્રમાંથી, અદ્ભુત દીપકની જ્યોતિની ઝાંય;

ભૂલ્યા ભટક્યા જન એ જ્યોતિ-આધાર, શોધી દ્યે દુઃપ્રાપ્ય સ્વર્ગનાં દાર.

(વિદ્વીસ.)

ઓ દેવિ ! ઓ સૌન્દર્ય ઓકાધિકાર !

છો અમથી સુંદર તે માનો અમ આભાર.

અમારૂં કરીને અમે દુર્દર્શન, બનાવીએ તમને ચાર સુદક્ષન;
તમે સુંદર બનવાના કરતાં પ્રયત્ન, તે તમ ખાતર રહીએ અમે બદસુરતન.
કઢાવી નાખીએ અમે નિજના કેશ, ને શોભાવા દધએ તમારો કચ-વેશ;
તે કારણુ રહે ગોરા ને કોમળ તમ હાથ, કે કાર્યો પરિશ્રમનાં કરતાં અમ હાથ.
અમે આપ્યા તમને બહુ મૂલ્ય શૃંગાર, સોના, રૂપા, મોતી, હીરા અલંકાર;
રેશમ, હીરનાં, રંગીબેરંગી અંબર, પહેરાવ્યાં તમને અમે સાદા રહ્યા નર-
મુરજની જ્યોતિ તમને આપી સાર, અમે માથે ઓઢ્યો રાત્રિનો અધિકાર.

(ડોરન.)

રહે છે સદર્પા વિદગ્ધા સતી સ્ત્રી,
કારણુ તેને પાતિવ્રત્યની છે શ્રી.

(લોડે બેકન.)

છે તારાગણુ આકાશના કિર્તિ-કાવ્ય, તો છે સ્ત્રીઓ પૃથ્વીનાં કાવ્યો સંભાવ્ય;
બૂના તારાગણુ શુભ સુંદર સતી નાર, છે તેને કર માનવના વિધિનો નિકાલ.

(હાર્એવ.)

ઘડાલીના કોધે છે નમણો કધનેહ, સખ્ત ગરમી પાછળ જ્યમ મીઠો મેહ;
ગુસ્સે થાય ત્યારે ન જુવે મુજ પર, બાણ છે કે નહિ કોધ ટકશે ક્ષણભર;
મળી જાય બ્રહ્મથી જે આંખોથી આંખ, મલકી જાય મુખકું બને ગુસ્સો રાંક.

(સદે.)

ન હોયે જીહ્વા મુગ્ધા કન્યાને મુખ,
ભાવો માત્ર દેખાડે અન્તઃ સ્વરૂપ.

(શેક્સ્પીઅર.)

કટકમય શાખાને ઘે સુંદરતા ફૂલ,
નિર્ધન ધરને ત્યમ સુંદરી કરતી સ્વરૂપલ્ય.

(ગોલ્ડસ્મીથ.)

જેવી રીતે સુંદર વિભળ દર્પણુ, દ્રષ્ટાને યથાર્થ કરાવે દર્શન,
તેમજ થાવું સ્ત્રીએ પતિનું દર્પણુ, તેના દુ.ખે દુ.ખી પ્રસન્ને પ્રસન્ન.

(ઇરસ્મસ.)

નહિ નહિ ખજનો સિન્ધુનો અનર્થ એટલો,
આનંદ થાય સ્ત્રી-પ્રીતિથી જનને જેટલો;

ઉધાનવર્તી નિમન્નથુ ગૃહરૂપ સ્ત્રી સતી,
જેને દંધ રહી સુગંધિ કુસુમની કળી;
કામિત્વ તો સૌન્દર્ય, આડમ્બર હોવા છતાં,
છે તે ગૃહની તુલ્ય ગંદા ખાળ પાસના.

(મિલ્ટન.)

કરીએ ન સ્ત્રીથી પ્રીતિ કેમકે તે પ્રજાવાન,
પણુ સૌન્દર્ય, સૌહાર્દ, યૌવન, સદાચાર કાળ.
છે વક્તા, હઠાદિ તેના દોષ મનહરા,
બનાવે તે વિશેષ ચિત્તાકર્ષક ખરા.
છે જો તે યુદ્ધિમતી તો દંધએ વધારે માન,
આદર ને પ્રેમ તેણીમાં અમ દૃષ્ટિથી મહાન.
પણુ ખંચતી જે વસ્તુ ચિત્તાંને તેની કોર,
નહિ તેની સૂક્ષ્મયુદ્ધિતા પણુ જાદુ છે તે ઓર.
જે છે ભર્યું સ્ત્રીજાતિમાં ન તેને વર્ણવાય,
જાદુગરા કે વીરલાને જાદુ તે જણાય.

(ગેટી.)

અધુરો છે પુરૂષ જ્યાં સુધી કરે ન તે વિવાહ,
કારણ કે સ્ત્રી તેનોજ છે એયાન અર્ધ ભાગ.
છે પ્રેમજળ ભરેલ તીર્થ સાધવી સન્નાર,
પ્રભુ મોકલે યાત્રાએ તેની પુરૂષને મંસાર.
નરરૂપ તરૂવર તણી તે ઝુલતી છે ડાળ,
પોષાય ના પૂરી તો વિશ્વે થાય ના ફળફાલ.
જેની કને સ્ત્રી-કોષ ના (પિતૃ) ઋણુ તે ન દંધ શકે,
નિજ નામ જગત્માં ન સ્થિર રાખી તે શકે.
વિધાતૃલિખિત સોનેરી પદાવલિ છે સ્ત્રી,
ઉકેલી ને સમજી શકે તે દેવતાની ધી.

(શર્લે)

શીખે ન પુસ્તકથી સ્ત્રીઓ, વિશ્વ તેમનો અન્ય,
અવલોકન શક્તિ થકી ચીરે જ્ઞાનનો પંથ.

(રસો.)

મંસારવાટિકામાં નારી સૌથી શ્રેષ્ઠ ફૂલ,
રમણીયતા, સુગંધિ, લલિતતા, તેની બહુલ.

હા ! શોક ' કે તે મધુરવક્ત્રી શુદ્ધ મૂર્તિને,
 દુઃખ, શોક, મૃત્યુ, આદિ તણી હાય ! બીતિ છે.
 છે પુરૂષો કઠણ બલે તો તે ઉઠાવે દુઃખ,
 પરતુ તે કુસુમડીને હો સદાય સુખ.

(ચેકરે.)

સુવિનીત સ્ત્રી પતિનો પરમ સ્નેહી મિત્ર છે,
 ઇશ્વરીય નિયમશી સમ્યાધ તેની ખચિત છે;
 હિમધવલા પવિત્રતા તેમાંથી નિ.સરે,
 જેવો પ્રકાશ દિવ્ય શરત્પૂર્ણિમા ઝરે.
 વિશ્વાસ પૂર્ણ છે પતિનો તેની ઉપરે,
 હાજર કે ગેરહાજર હો નચિતો રહે,
 હોવાથી ઘેર એવો મન્ત્રી અભય થઇ ફરે,
 સ્ત્રી પણ અધિક વિશ્વસનીય થવા શ્રમ કરે;
 ચલાવશે નિજ કાર્ય અદ્ય વ્યવ થકી ખરે,
 સદાય શુભ કરે પતિનું હાનિ ન જરીએ;
 મુકુટ જે કીર્તિનો બનાવ્યો તેણે નિજને હાથ,
 ઝુકીને સર્વ લોક ધારણે તેને માથ;
 તેણીનાં પુણ્યકર્મની સુગધિ સુવાસિત,
 ફેલાશે મલયગિરિ પરિમલશી દશે દિશ.

(બીશપહોરન.)

ઓ મહાભાગ દેશની કન્યાઓ !
 રાજ્ય કરી રહ્યાં છે સૃષ્ટિ પર તમારાં નયનો.
 પણ યાદ રહે યથાર્થ સૌન્દર્ય છે સદાચાર,
 ઉત્તમ ગુણ શારીરિક સુન્દરતાની સાથ.
 મૈત્રી બાંધી દ્વિગુણ કરે તમારી રમણીયતા,
 ને શ્રીદેવી રંગે નવા પચરંગે,
 ત્યારે બસ તે સ્વર્ગનો અંશ સાર.
 જે દૃષ્ટિઅગોચર અહીં અસાર સંસાર,
 થઇ જાય પ્રત્યક્ષ નજરે સાકાર.
 કરીને બધીએ પૂજ્યોનો ત્યાગ,
 નોછાવરીએ તમ નિગાહો પર હૃદયભાગ.

(યંગ.)

કેવળ કમલાનન બિબોષ્ટે કુરખાન,
 માત્ર એણી દૃષ્ટ પર બૃક્ષે નર બાન;
 કાલાતિક્રમથી જયમ જયમ મન્દ હોય,
 મુખારવિન્દ, બિમ્બાધર હરિભોક્ષણની જ્યોત;
 ત્યમ ત્યમ નરનો પ્રેમાગ્નિ શીતળ થાય,
 ચર્મ-મોહ ચક્ષુ કેરી એ દશાજ,
 પણુ માનસિક પ્રેમ જ્યાં જ્યાં પૂજાય,
 ત્યાં ભાવ પાવન શુદ્ધ સોહાય;
 પ્રેમ પ્રતિદિન વધતો ત્યાં જાય,
 ચર્મ-સૌન્દર્ય ન તહીં આદરાય,
 ચૌવનખાગે હેમંત ઋતુ એક વાર,
 આવે; પાછો નહિ વસન્તનો બહાર.

(કેરિયુ.)

આદમ પેદા થ્યો જગભક્તિ, શૌર્યાર્થ, હૃદ્વા રનેહ, લલિતતા, મનોહરતા કાળ.
 આદમ કેવળ માત્ર ઇશ્વરને માટ, પણુ હૃદ્વા પતિ આદમ તથા ઇશ્વર કાળ
 (મીલન.)

અધુરો પુરૂષ નથી નારી, પણુ તેનાથી વરતુ ન્યારી;
 જો હોતી તેણી પુરૂષ સમાન, વિશ્વથી લુપ્ત પ્રેમ થાત તમામ.
 સંબંધ સ્ત્રીપુરૂષનો નહિ સમાનતા પર, પણુ વિભિન્નતા પર છે તે નિર્ભર;
 તથાપિ સમય પર તે થાયે સમાન, પુરૂષ સ્ત્રીના, સ્ત્રી નરના ગુણો દ્યે મહાન.
 પુરૂષ નિજ શારીરિક બળની સગાથ, આદર્શતા, મધુરતા, સુસ્વભાવતા કરે પ્રાપ્ત;
 સ્ત્રી માતૃ-શક્તિના ધર્મની સાથ, ઉચ્ચ લક્ષ્યતા ધરાવે ભલી ભાત.
 થાયે પૂર્ણ કવિશાં બંને દિસ્વભાવ, કિન્તુ એક રસતામાં નહિ ભિન્નભાવ;
 એવો બેનો મેળ સંપૂર્ણ મધુર, જેવો શબ્દ અને રાગનો એક સુર.
 આ રીત મળી એક બીજની સાથ, શક્તિ પૂર્ણ લઈ જીવે જીવન વિખ્યાત,
 લઈ ચાલુ આનંદ વાવે ભાવીસુખ-બીજ, આ જૂ પર નદનવનનો નાખે નીવ
 વિશુદ્ધિ ને આનંદ કરે ગૃહમાં રાજ્ય, આ સંબંધે સર્વોત્તમ સતતિ સાજ.
 (ટેનીસન.)

પુરૂષોના હૃદય પથ્થરનાં, ને સ્ત્રીઓનાં તો મીણના.
 તેજ આકૃતિ મીણની થાયે, જે પથ્થરથી તે પર ફૂટવામાં આવે.
 એ રીતે દેખાયે અબજાની માંભ, કોઈ કુભાવો તો વિચારો ત્યાં;
 બળથી, ઘોખાથી વ્યપદેશે પુરૂષે, તેણીના દિલમાં નાખી દીધા હશે.

તે માટે ના કાઠો સ્ત્રીઓનો વાંક, મીણ પર કુમૂર્તિથી મીણનો શું વાંક ?
 વિશુદ્ધહૃદયા છે નારી તે કાજ, અલ્પ દુષણ તેનાં થાયે દગ્ધાજ.
 વિમળ જળમાં જેવી રીતે કીડા, કાચની ભીંતે ધૂલિ પરમાણુ ઝીણાં;
 પણ પુરુષોનાં હૃદયો ઘન વન સમાન, ત્યાં શ્વાપદ છુપે ત્યમ પાપો તમામ.
 છુપાવે ભૂકુટી ચડાવી નર પાપ, નારીનાં દુષણ યદ્ય જાયે સાક્ષાત,
 સ્ત્રીમળાયે ફૂલ તો શુ ફૂલનો છે દોષ ? પણ શિશિર વાનો જેણે આપ્યો શોષ -
 તેમજ જે છે કાંઈ સ્ત્રીમાં દુષણ, તો છે ઉત્તરદાતા પુરુષમણ.

(શેકસ્પીઅર.)

લેવા આહો યદિ કોઈ રાષ્ટ્રની સામાજિક,
 અવસ્થા અને રાજનીતિનું પ્રમાણ તો જુઓ.
 તે રાષ્ટ્રે સ્ત્રીજાતિની માનાપમાને શી દશા છે ?
 જણાયે પ્રત્યેક પાર્શ્વમાં પ્રભાવ તે તણો.
 ભાર્યા અને માતા એ બે જાદુભર્યા શબ્દો ખરા,
 સાંસારિક સુખો એ બે શબ્દમાં સમાય છે.
 પર્યાલોચના કરીએ કોઈ કાર્યની ભાર્યાથી,
 માતાનું આજ્ઞાપાલન સુધર્મ મનાય છે.
 બલે વીતી ગયાં હોય વર્ષો સ્વર્ગધામ ગયે,
 તોય માની આજ્ઞા શિરોવન્ધન ગણાય છે.
 ભાવ જે ગ્રહણ કર્યો ઉદર ને છાતી થકી,
 વૃત્તિઓ થકીય તે બલિષ્ઠ થઈ જાય છે.
 કાં ન હોય નિયમ-પ્રણાલિ કંઈ કો દેશની,
 સભ્યતાનો નિયમ સ્ત્રીઓને વશ હોય છે.
 સ્વતન્ત્ર કે પરાધીન રાજ્ય તેણીને આધારે,
 કારણ કે જાતિભાવ સ્ત્રી-કરે લેખાય છે.
 પૂજનીયા હો કે સાથી મન્ત્રદા સહનશીલ,
 તેમનો પ્રભાવ અમ પર પડી જાય છે.
 જે કંઈ તે ખૂદ હોય અમોને તેવા બનાવે,
 કારણ જેવુંજ હોય તેવું જગે કાર્ય છે.
 વિધાતાએ સ્ત્રીના નૈપુણ્યથી અમ યોગ્યતાને,
 તેની સભ્યતાથી અમ સભ્યતાને સાંધી છે.
 અતઃપુરુષ બ્યારે સ્ત્રીને પાડે છે હલકી,
 ન્યાય અનુસાર પુરુષોય નીચ થાય છે;

ઉત્તમ સ્ત્રીને કરામ ઉત્તમિ જનોની થાય,
લતા, ડાળ પોપાથે કુસુમ ફળો બાયે છે.
સૃષ્ટિના એ ભાગે પૂર્વ પશ્ચિમે નજર નાખો,
પૂર્વ અવનતિના નરક માંહી પતિત.
પશ્ચિમ ઉત્તમિ શિર, કારણ પૂર્વ સ્ત્રી,
પરાધીન; પશ્ચિમમાં તેણી સ્વતંત્ર સંમાનિત.

(માર્ટન.)

હે દેવી ! તુજને ધન્ય છે ! કર્ણામય તારો હાથ;
આપત્તિરૂપ વન ભયંકરે, ઉગાડે આનન્દ-બાગ.
જે નીચ તને ક્ષણભર માટે, ગણે રમકડું ક્ષુદ્ર તૃપ્તિ કાળે;
તેનું હૃદય મલીન છે બારી, તુજ ગુણ ના સમજે વ્યભિચારી.

(ક્રુસફોર્ડ.)

સ્ત્રીની છાતી છે પુરૂષ જીવનનું ઝરાણું, તે છે મનુષ્યત્વનું તીર્થ તરણું;
તેણી લૂછે છે આંસુડાંઓ ઉબળ, અંતિમ શ્વાસોને કરતી શીતપૂર્ણ.
સ્ત્રી આ પૃથ્વીનો રમણીય પ્રદેશ, જેમાં વિશ્વાસ-દુમ દહેરે હમેશ;
આ નંદ-સુમનસ સરે સુરભિ સાર, હર્ષ-વિહગ કરે સુકલ વિરાવ.
શાન્તિ ને પ્રીતિની વહે જ્યાં સરિત, ઉદ્દેગ કેડે ન નામ જરીક.

(બાયરન.)

પુરૂષને પ્રસન્ન રાખે છે સ્ત્રીની પ્રસન્નતા, ફૂદી પડે છે નર સાથે ભવસાગરમા,
શીતહૃદય પુરૂષોની સાથે તેપ્રાય, નિજની કરતી હિમસચ્ચમય કાય
પુરૂષ-હર્ષ સાથે એ છે પરિણામ, કે તે થાય કુદ્ધ કરે બહુ અપમાન,
પરન્તુ કોમળહૃદયા રે' તુણ્ણી શાન્ત, ખૂણામાં ઉભે લઇ ક્ષમા બરી આંખ.
ચાહે ખતાવા ન પતિનું સ્ખલન, પ્રતીક્ષે ક્યારે કોમળ હો પિયુ-મન,
નીકજે પતિમુખથી પ્રેમાળો કો શબ્દ, બેટી જાય ઉરથી વહાવી અશ્રુનદ.
સમજી અર્ધાંગી કરતો પુરૂષ પ્રેમ, સ્ત્રી પણ આવારે નિજને ધારી નેમ;
ત્યાગે પતિ તોપણ તે દઢ ભક્તા થાય, કંઠેથી શિલા પાસે તૃણ દીર્ઘ થાય.

(કાવે રી પેટ્રોર.)

નિર્જનથી નિર્જન સ્ત્રીતાર્ત શિસોચ્ચયો પર,
વસન્ત પોતાનો બહાર પૂર્ણ પ્રકટાવે છે.
પોષ તણા ઓસથી, જ્યેષ્ઠના ચંડ તાપથી
સુકાએલી ઓષધિ સાંની લીલીછમ થાય છે.
એ પ્રકાર પથરથી પથર જનનું ચિત્ત,

(૧૦૯)

સ્ત્રીનાં આંસુડાંઓ દેખી પીગળીજ જાય છે.
ઉદાસીમાં ઉદાસી પુરૂષ તણે આત્મા,
તેનું મંદ મલકાવું જોઇ મોહી પ્રકુલ્લાય છે.

(બોમેન્ટ.)

રાત્રિની ચાંદની શી ! પ્રભાતની ઉષા શી !
ઓસની ખંડિકા શી ! કંટકનાં મેં પણ મોતીઓથી ભરી દેતી.
જણાયે તે રાત્રિ અંધારી, ને તે દિવસ ઉદાસ,
જો ન કરે હૃદયને શીતળ તારાં લોચનની દિવ્ય જ્યોતિ.
ગોક-શક્ર ચાલ્યો જાય હૃદયની પાર, નહિ હોય ઠંડો તે દારૂ ધાવ,
મધુરીનાં મધુઓપાનના વિના.
અબ્બે ! છે જાડુ તારા તનમાં આત્મામાં,
દર્શાવે તુજ જ્યોતિ અમોને શુભ માર્ગ.
ઉજ્જ્વળી ઉજ્જ્વળ પ્રદેશે, શીતથી શીત દેશે,
તું છો ત્યા ઉપસ્થિત તો, આનંદ, શાન્તિ, નદનવન.

(થોમસ મુર.)

તાર્જન કામ છે હૃદય-મૂર્છાનું ચામવું દેવી !
તાર્જન કામ છે દુઃખીયાં આંસુનું લૂછવું દેવી !
આશાનુ નામ ન હોય આશ્વાસન ભારે,
તાર્જન કામ છે ધાનુ રૂઝાવવું દેવી !
તારાથી છે સસારની શોભા, જીવનનો આનંદ,
તુંથીજ સસારોપકાર તેમાંજ પ્રસન્નતા તારી.

(આલ્.)

સુનુ ! કવિ ને કવિવરોનુ ગૌરવ તુંજ,
તારે મુખ કાન્તિ ન તો પુણ્ય લુપ્ત થાય છે;
તારા પુણ્યભાવ પર દોષ જો જરાક આવે,
પુરૂષ પતિત બસ પાપી થઇ જાય છે;
નારોની પવિત્રતા છે ભરતી નરોન્નતિની,
તમે રક્ષો ન તને તો ઇશ્વર ઉપાય છે;
તમારો પદવી અને સતીત્વને સ્થિર સ્થાપો,
આખી કોમને બચાવી રાખો કવિ ગાય છે.

(પામર.)

ઇશ્વરીય જ્યોતિ સ્ત્રીની દૃષ્ટિમાં ઝળકી રહી,
તેણી મિષ્ટ સરિત્ જ્યાં પતિ તૃષા ખોય છે.

ધન્વરની સર્વોચ્ચ, દયામયી, પુણ્યાત્મ પત્ની,
 પતિ કેરી પૂજનીયા દેવતાને યોગ્ય છે.
 શ્રેષ્ઠ ગુણુ-મૂર્તિ, પતિના હીરા, રત્નોની નિધિ,
 સ્વરમાં માધુર્ય મલકાટે હર્ષ પ્રોય છે.
 તેણીની છે જીજ્ઞાસા પતિનું શરણુ વળી,
 સ્વસ્થતાની આશિ સંજીવની અમોઘ છે.
 અમ તેનો પતિ ધન, અલ્પ વ્યયતા તેણીની,
 પ્રબન્ધકર્ત્રી સરસ સ્વામીનો સુભોગ છે.
 તેણીના અધર પતિ મન્ત્રી તેની પ્રાર્થનાઓ,
 શ્રેષ્ઠ સહાયિકા અહીં તહીંય અમોલ છે.

(જરમી ટેલર.)

આત્માની કુંચી છે માતાને હાથ,
 નીતિ આચારે મારે સચાઇ છાપ,
 પશુથી પુરુષ બનાવે તે કાળ,
 દેવો જોઇએ માને જગરાણીનો તાળ. (આટ્લે)

૧૧૯

માતાપર જીવનનો આધાર.

(આશાવરી.)

જીવનનો માતા પર આધાર,

- ફૂલ, ફળ, ને વેલી ડાળ— જીવનનો ટેક.
 દસ અધ્યાપક તુલ્ય એક ગુરુ સો ગુરુ તુલ્ય પિતાજ,
 હજારો પિતા તુલ્ય માત ગૌરવે કે' મનુ મહારાજ— ૧
 માતૃદેવ, પિતૃદેવ, આચાર્યદેવ, અતિથિદેવ,
 માતૃમાન, પિતૃમાન, આચાર્યમાન, પુરુષો વેદ— ૨
 આ સર્વેમાં પહેલી પદવી મળી માતને સાર,
 પ્લેટજ પૂર્વ છબીને શોભાવે બાદ બાહ્ય ઉપચાર— ૩
 ઓછી વત્તી ભરતી જ્યમ ત્યમ ઉછળે પારાવાર,
 ઉચ્ચ વેગી સ્રોત સ્ત્રવીધારા તેવો ફૂટે કુવાર— ૪
 ગડગડાટ તેવો થાશે જેવો વીજનો ચમકાર,
 લાવારસભર્યા પૃથ્વી બળે, બળે જ્વાળમુખ પહાડ— ૫
 ધનુષની જ્યા જેવી તણાયે તેવો બાણ ઉછાળ,
 જેવી બંદુક, તોપ પ્રતાપી, તેવા ગોળા બહાર— ૬

(૧૧૧)

આંબલીથી આંબલીઆ કુડા કેરીથી સહકાર,
શેરડીથી સાકર, ગુડ મધુરાં, કેળે કેળાં રસાળ૦— ૭
સિંહણુમાંથી સિંહ નૌપજશે, ખરીથી ખર ખરી વાત,
વિદુષી, વીરાથી પંડિત વીર, શૂદ્રાથી કુંભાર૦— ૮
રામ, કૃષ્ણ, બુધ, કાષ્ટ, નેલસન, નેપોલ્યન સુકુમાર,
માતૃછીપનાં અણુમૂલ મોતી જગશિર કિરિટ શૃંગાર૦— ૯
ધરણી તુલ્ય જનની જેમ ત્યાં ખાતર, ખેડ સુધાર,
તેમ બીજ શિશુપાક થવાના ઉત્તમ, મધ્યમ, અસાર૦— ૧૦

૧૨૦

પત્ની દેવીની આરતિ.

(રાગ આરતિનો)

જયદાર ! જયદાર ! ઇશ્વરી શો અવતાર દેવી,
ઇશ્વરી શો અવતાર,
પતિપદ્મની ઉપા, પ્રેમરત્ન મંજૂષા,
બૂમાં સ્વર્ગ સાકાર૦— જય.
સીતા, દમયંતી, તારા, રૂકિમણીજી, રમા, શારદા, પાર્વતી,
સહુ સતી અંજે વસતી પત્ની દેવતાગાર૦— જય૦
આશ્રમ સદ્બ્રહ્મચર્ય, વાનપ્રસ્થ, સન્ન્યસ, ગૃહઆશ્રમ આભારે,
ગૃહ ગૃહિણીના ભારે ભાર્યા ધર્માધાર૦— જય૦
વર છે વર સહકાર તે પર કોયલ નાર,
પ્રણવોમ નાદ ટહુકતી, કુદુંબળાગ મજવતી, કરતી કણોદ્ધાર૦— જય૦
પંચમણ મર્યાદ, કલત્ર વિષુ બરબાદ, ઋષિપિતૃના કરજે,
ભરવા નર પર ફરજે, સ્ત્રી થકીજ ચુકનાર૦— જય૦
ધર્મ, અર્થ ને કામ, વધુ-સ્તીમરનાં ધામ, કરવા આ બચબંદર,
પ્રમદા ચાનજ શ કર લાગરે મોક્ષ-કિનાર૦— જય૦
‘જાયા જ્યાં પૂજાય, દેવરમણ ત્યાં થાય,’ આમવેણુનાં તાનો,
ઉરફોનોમાં તાણો ગાઓ વારંવાર૦— જય૦
જન-પ્રવાહની મૂળ સ્ત્રી આદિ કરણ મગોત્રી,
તેની આત્મજ્યોતિથી, ઉતાડે આરતિ રતિથી, પત્નીવત પીનાર૦—જય૦

૧૨૧ દુઃખોજ શું સંસારમાં ? નહિ સાર શું સંસારમાં ?

(હરિગીત.)

ભોલો ન એવું બાપહું 'દુઃખ માત્ર છે સંસારમાં,'
 પૂછો ન એવું ટાપહું 'શું સાર છે સંસારમાં' ?
 વિભુ સર્વને દુઃખી કરે એ વર્ણવ્યું ક્યા ન્યાયમાં,
 આરોપ અર્પી ઇશ ઉપર આદરે અન્યાય માં— ૧

સુખદુઃખ કેરાં હન્દ સઘળે અનુભવમાં આવતા,
 સુખ માત્ર કે દુઃખ માત્ર કોને કદાપિ નહિ બાસતાં;
 સુખ અંતરે છે દુઃખ સુખ પણ દુઃખ અંતર લાગતા,
 તે કારણે ભવ-સુખદુઃખ બંનેથી કુનિ છુટી માગતા— ૨

નહિ દાર્શનિકો કોઈ જગમાં દુઃખ માત્ર કહ્યા કરે,
 સુખની ગણતરી સાથ સુખદુઃખ સેળબેળ લઘ્યા કરે,
 સુખદુઃખ ધર્માધર્મથી તે પુણ્યપાપ તણ્યાં કળ્યા,
 એ પુણ્યપાપથી છુટી સુખદુઃખ ઉભય તજી મોક્ષે મળ્યા— ૩

'પરિણામ તાપકલેશ જેથી દુઃખ સર્વ વિવેકીને,'
 એવું વિચારી મોક્ષ સામે જગત્ દુઃખરૂપ યોગીને,
 કે' એમ સાંખ્યો યોગીઓ, પણ કોઈ કે' સંસારમાં,
 રૈનારને સુખલવ નથી તે જૂલ છે કે'નારમાં— ૪

કીડ પડ્યા હો રામરામે બલેને કો રાગીને,
 તેનેય સુખ છે ખાનપાનારામમાં જ્યમ ભોગીને,
 ધી, શ્રી, વળી સ્ત્રી શ્રેષ્ઠ સંતાનો તણ્યા પણ નાથ જે,
 તેનાય સુખસાગર મહોં કંઈ દુઃખની ખારાશ છે— ૫

એવી રીતે સુખદુઃખ-દંપતી દીસે પ્રકૃતિ-આગમાં,
 અર્ધાંગબાવે દઈ આલિંગન રમે છે માર્ગમાં;
 એ લમ્-મંડપમાં કરી પાણિમહથ્થુ જોડી થયાં,
 અદૈત તેનું એકમેક ન કોથી કો વિપ્લૂટાં પડ્યાં— ૬

એ આશ્રમે પત્નીપતિ-વત ઉભય હળીમળી પાળતાં,
 નહિ એક બીજાથી જુદાઈ કદાપિ પણ સાખતાં,
 જે નોતરે સુખદેવને તો દુઃખદેવો ન જૂલતા,
 સતી દુઃખદેવીને ન કમતી સીતા કરતાં ટેવતા— ૭

એ દંપતીએ સાં પદાર્થો રમ્યા નિજ કૃતિરાગમાં,
 કંઈ વૃક્ષ અમૃતડાં ઝરે કંઈ હળાહળની આગમાં;

કંઈ હોજ શીતળ મિષ્ટ જળના, કટુ કંઈ બેસ્વાદમાં,
 કંઈ પુષ્પ-રજની મ્હેક છે કંઈ ધૂળ ભડે આંખમાં— ૮
 કંઈ કીર, કોકિલ, પપૈયા-રવ, ધ્રુડ, વડવાંગડ કંઈ,
 કંઈ મોતી-પ્રેમી હંસયુગ્મ, અમેધ્ય-ભક્ષી જોડ કંઈ;
 કંઈ કેસરી, કરી, કામધેનુ, બંડ, શ્યાન, ખરો કંઈ,
 કંઈ લાલ મણિ, માણેક, હીરા, કાળીમીઠ પત્થર કંઈ— ૯
 ‘અત્રે અમરફળ મેળવી અમૃત બનો દેહી! તમે,
 ‘જો જો બીજાં વિષવૃક્ષ પાસે ના જતા રનેહી! તમે;
 ‘એવું કહીને કલ્પતરુ નિજ હાથ લખાવી નમે,
 ‘ફળ ચાખી કંઈ થઈ મુક્ત જીવન ઇહ્ય મોક્ષ-સુખે રમે’— ૧૦
 ખારાય સાગરમાં અમૂલ્ય મોતીડાં કુદરત વડે,
 કાટા ભરેલા છોડથી શુલાખ-પુષ્પ ફડાં જડે;
 ઝેરાય અમૃત ઔષધિ સમ વૈધ-ગાને સાંપડે,
 ભવ-દુઃખમાંથી અર્ક સુખનો મુમુક્ષુ નીચોવી લીચે— ૧૧
 સુખદુઃખ કેરૂં પારખું કરવું ધણું મુશ્કેલ છે,
 દુખો કયાં સુખો કયાં તે જાણવું શું રહેલ છે ?
 સુખરૂપ તમને વિષય જે તે બીજાને દુઃખાવતા,
 જે દુઃખરૂપ વિષયો બીજાને તમોને તે ભાવતા— ૧૨
 છે એકને સુખરૂપ વિદ્યા સર્વની કુરબાનીથી,
 સૌ સાધનો હોવા છતાં પણ અન્યને અણુમાનીતી;
 કે શ્રી, સ્ત્રી વિષયી યગ્મમાં શું શું હવિ નથી હોમતા ?
 યુંકી સુખો એવાં પરે કંઈ અન્ય પદને પામતા— ૧૩
 (જ્યાં) મન માની ઝલ્હિ, સુખ માટે લાખ જૂંક કંઈ ભોલતા,
 (સા) રાજ્યાદિ પરદોષી લાત સત્યે રામ, હરિ, બીષમ પિતા;
 જે આશ્ર નદીના ભંવરમાં પ્રાકૃત મનકું ધૂમતું,
 ભર્તૃહરિ, ખુદ, ગોપીચન્દ્ર કને કહો શું નહિ હતું !— ૧૪
 સુખરૂપ તમને સૂર્ય છે, ધ્રુડ, વાંગડાને દુઃખ તે,
 મીઠી તમોને શર્કરા પણ ગર્દભોના પ્રાણ લે;
 ચંપો મુગંધિ આપને, જમરો રહે તેથી દૂર,
 એવી રીતે પ્રત્યેક જીવ નિજ જુદી પ્રકૃતિ આચરે— ૧૫
 કડવું કુઝેર અદ્વીજનું તમને પરંતુ તેનું તે,
 બંધાણી સ્ત્રીના આદિઓને પ્રાણરૂપ મળેનું છે;

- વસનો મદિરા, તાડી આદિ બિનશયિ તેમાં જનો,
 નહિ એક નિર્ણય વિષયમાં સહુનેજ કાંઈ પદાર્થનો ૧૬
 કાંટો કદી લાગે તમેને (તો) કરી 'સી સી' નાયતા,
 પણ વીર થોડા બાણ, અસિના ધા પડે કે રાયતા;
 શું બીજમ રોયો બાણ-શયને ? અભિમન્યુ અરિ-દળે ?
 એ ભૂમિકા છે દિવ્ય જીવની નપુંસકને ૨૨ દિલે— ૧૭
 નાઇલના એ થર નાયક નેલસનને વાંચળે,
 ગોળા શતધ્વીના સહી છાતી હર્યો કયમ ? જાંચળે;
 સૌથી છું મરતુ પરતુ જપાનીને પૂછળે,
 પોર્ટરથર કાળે મૃતોનાં હર્ષઅશ્રુ લૂછળે— ૧૮
 જે સારમય ને સલ ઇશિઃ પૂર્ણ યાની છે ખરો,
 આ વિશ્વ તેનું કાર્ય અસત, અસાર; સ્વપ્ન ન હોય તો;
 ખાટું અસારજ જગત તો સૌ વેદ-કર્મ વિદ્ય જશે,
 ઇતિહાસ, વીર, યોગોનાં સાધન મુક્તિનાં સ્વપ્નમાં થશે— ૧૯
 જ્યાં શોધકોના કાર્ય-તાર વિમાન આદિ વખાણીએ,
 ત્યાં જાણનાં આ જ્ઞાન-કાર્ય સુજગતને તુચ્છકારીએ ?
 જે સલ, સુંદર વિશ્વથી સત્સાર ખૂબી પ્રકટી ઈશે,
 તેમાંથી અબ્યુદય લઇ જાઓ પછી મુક્તિ વિષે— ૨૦

૧૨૨

ફુનિઆ રૂપ બજાર.

(હરિગીત)

(સ્વામી રામતીર્થના કાવ્ય પરથી.)

- ફુનિઆ અજબ બાજાર છે કંઈ જલ્દસ અહીંની સાથ લે,
 સચ્ચાઇનું ફળ સલ છે જૂઠાઇથી જૂઠ વાત લે;
 મેવો તું દે મેવો મળે પતાં દીધાથી પાત લે,
 આરામ દે આરામ લે દુઃખ, દર્દ દે ઉપાત લે,
 કળજીગ નહિ કરજીગ છે અહીં દિને દે ને રાત લે,
 વાહ ઠીક સોદો નકલ છે આ હાથ દે આ હાથ લે— ૧
 કાંટો ખુંચાડ ન કાંધને જે પુણવત્ ખીલ્યો છે તું,
 આ ઝેર દે તું કાંધને અમૃતરસે ફાલ્યો જે તું;

મા નાખ આગે કાઢને રે । ધાસનો પૂજો છે તું,
 ન હુઆડ જળમાં કાઢને ઓ । માટીનું ઢેકું છે તું—કળજીગમ વાહ૦ ૨
 રોષી, ફરેબ, ન કર દગો રહેકાણુ સૌનું છે અહીં,
 જે જે બતાવ્યું અન્યને તેણેય તે દીઠું અહીં;
 સાચી જૂઠી જે કઈ કહી, તેનુંય પારખું છે અહીં,
 જે જે મહામૂલ તૂલતા તેનુંય લેખું છે અહીં—કળજીગમ વાહ૦ ૩
 જે અન્યની વસતી કરે તેનોય વાસ્તો છે પુરો,
 જે અન્યને મારે છરી તેનેય લાગ્યો છે છુરો;
 જે અન્યનાં ફાફળ બગાડે થયો તેનોએ ચુરો,
 જે અન્યનું ચાહે બુદ્ધિ બદલો મળ્યો તેને બુરો—કળજીગમ વાહ૦ ૪
 જે અન્યને ૧ળ આપશે તે પણ સદા ૬ળ પામશે,
 ઘઉંથી ઘઉં જવથી જવો, ચોખાથી ચોખા પામશે;
 જે આજ અહીં દેશે ખરે તેવુંજ કાલે પામશે,
 ઘે હાલ, લેશે કાલ, ફરીને આપશે ૧રી પામશે—કળજીગમ વાહ૦ ૫
 જે ધન્ય લાભ લે આ ધડી, સૌ ચીજ અહીં તૈયાર છે,
 આરામમાં આરામ છે દુઃખમાં દુઃખોનો માર છે;
 સંસાર આતો બાધ્યો । સાગર તણી મજધાર છે,
 બેડો ખીજનો પાર કર તારોય બેડો પાર છે—કળજીગમ વાહ૦ ૬
 તું અન્યની તારીચ કર તુજનેય હિપહુરૂરે મળે,
 કર સરલ રસ્તો અન્યનો તુજનેય આસાની મળે;
 તું અન્યને મેમાન કર તુજનેય મેમાની મળે,
 દૂધડાં પીવાડે દૂધ મળશે, પાણીથી પાણી મળે—કળજીગમ વાહ૦ ૭
 અહીં ઝેર દે તો ઝેર લે સાકરમાં સાકર જોધ લે,
 નેકાને નેકીની મળ પાપીને ટક્કર જોધ લે;
 મોતી દીધે મોતી મળે, પત્થરમાં પત્થર જોધ લે,
 વિશ્વાસ નહિ તુજને તો તું પણ અનુભવથી જોધ લે—કળ૦ વાહ૦ ૮
 નિજના નશાને વાસ્તે મા અન્યનું નુકસાન કર,
 નુકસાન તારૂં પણ થશે એ વાત પર તું ધ્યાન ધર;
 ખા ખાન પૂર્ણ નિહાળીને છાણીને પૂરણ પાન કર,
 તું રાખ પગને ફૂકી અહીં ને ધર્મથી ગુજરાન કર—કળજીગમ વાહ૦ ૯

૧૨૩

મહારી કાળ.

(ખરેખર તુલસી સમ ગતિ તારી.)

મહારીકાળ તણી ખૂખી ન્યારી, થનગન, થનગન નાય નયાવે,
ખંડ, દેશ, નરનારી૦—મહારી૦—ટેક-

જે દેશ મણિ સિરતાજ સૌ પર હોય ધલ્લી હુમરે,
એ કાળ તેને ખાજ, ઝણી, મૂર્ખ, દારિદ્રી કરે;
આપે મહાત્માને લધુતા, દધ નીચોને મહાતમી,
હાકેમને અપ ગુલામી, ગુલામોને હાકમી૦— ૧

છોડ્યાં ન કાળે રોમ, રશિઆ, ગ્રીક, કે ઇરાનને,
ઇંગ્લંડ, જર્મની, ફ્રાન્સ, હિન્દ, ન રોપેન, તુર્કસ્તાનને;
ખંડેર કીધાં સ્વર્ગને ને સ્વર્ગ સમ ખંડેરીઆં,
રણુરાન કીધા બાગને રણુરાનને બાગો કર્યા૦— ૨

કાળે ન છોડ્યા રામ, રાવણ, કૃષ્ણ, પાડવ, ડૌરવો,
સીઝર, સીકંદર, મોગલો, મહાદુર કંઈ નેપોલ્યોનો;
શૃગાલ કેસરીને બનાવે, શૃગાલોને કેસરી,
હંસોને કરતો કાગડા ને કાગને હંસો વળી૦— ૩

પલટાવીયા કાળે જમાના બહુવિધે પચરંગમાં,
ધોળા, અને કાળા, લીલા મથકુર કંઈ કંઈ જંગમાં;
હંમેશ નહિ રે'શે થયું તે, થયું નહિ તેનું થશે,
જેનું ગયું તે આવશે ના ગુ કશું તેનું જશે૦— ૪

એ કાળ બાજીગર નજરબંધી જનોનાં કર્મનો,
તે કર્મ બાજીને રખીને નયાવે કર મર્મનો;
દેખાડતો કલિ દુષ્ટકર્મે ક્ષેત્ર દુઃખ પરતંત્રનું,
ને સપ, ગાન, સુધર્મ કર્મે ક્ષેત્ર સુખ સ્વતંત્રનું૦— ૫

—X—X—

૧૨૪

૧ સમયબાજીગર.

(હુમરી)

બાજીગરની રચના જેવી સમય રમત રમનારો રે,
બળ, અબળ એ સમયની રચના, સમયી નરતે સારો રે૦—બાજી૦ ટેક.
સમયે રામે હણ્યા રાક્ષસો, થતાં સમય ફરનારો રે,
સીતા ને રાવણ હરી ચાલ્યો, ગર્વ અતિ ધરનારો રે૦— બાજી૦ ૧

(૧૧૭)

યુદ્ધ કરાવ્યું મહાભારતનું કંસ સંગ લડનારો રે,
સમયે હજારો બીલને હાથે, કૃષ્ણ મહાબળવાળો રે— બાજી ૨
કૌરવ-સૈન્ય સંહાર્યું અર્જુન ગાંધિવનો ધરનારો રે,
સમયે લૂટાયો તરકર-હાથે સમય પંથ છે ન્યારો રે— બાજી ૩
સમયે પૃથુરાજે શ્યા કીધા ઘેરીના સરકારો રે?
તે ઘેરીએ પૃથુને બાંધ્યો થતાં સમય પડનારો રે— બાજી ૪
પ્રતાપરાજો યવનો માથે, લડ્યો સજી તલવારો રે,
સંતાયો તે યવનો-બયથી, થતાં સમય ખડનારો રે— બાજી ૫
પ્રણિપતથી અગ્રેજો જોયો, હિન્દુસ્તાન-કિનારો રે,
સાર્વભૌમ થઇ તખ્તે બેઠા, થતાં સમય ચમકારો રે— બાજી ૬
સમયે હાકમી સમયે ચાકરી સમય સમયનો વારો રે,
સમયે મહેલ મેડીમાં વસતો ઝુંપડીનો વસનારો રે— બાજી ૭
સમય સમયનો હેરો ફેરો સમય સમય પલકારો રે,
સમય સદા જો જન સમજે તો કદી નહિ પડનારો રે— બાજી ૮

૧૨૫

કાળનું બળ.

(રાગ-માલકોષ ન જોય પ્રતિરૂપ, શુષ્ક, ધનને)

કાળ જાણે ન ધનિક, રંક, નૃપતિ, જેમ હણે સિંહ અજ, મૃગ, હસ્તી,
માટે પ્રેમથી કર પ્રભુ-ભક્તિ—કાળ ૦ ટેક.
સૂર્ય, ચન્દ્ર, પૃથ્વીયાદિ ગ્રહોને પણ નહિ છોડે તે નિજ કરથી,
રાવણ, રામ, કૃષ્ણ, અર્જુનને, ખાધ ગર્ભ તેની મહાશક્તિ—કાળ ૧
જ્યાં તે નક્કી જવાનાં, વૃક્ષ, નદી, ગિરિ, સાગર, સૃષ્ટિ,
વિનાશી માયા આ અવનીની એક પલકમાં થઇ જશે હતી—કાળ ૨
ઋણ સંબંધે આવ્યાં સૃષ્ટિમાં, તે ભરી પાછું જાવું મરી,
ત્રેય કરી લ્યો જીવન કેરું, નહિ તો કર્મની ન્યારી મતિ—કાળ ૩

૧૨૬

વિચિત્ર હાપણુ

(ગજલ. સ્વામી રામનાં કાવ્ય પરથી.)

ગુજરી ઉમર ઝગડમાં, બગાડી નિજની હાલત છે,
 થઇ એકિવટ અપીલ નિજની અન્યથા એ વકીલત છે !
 મુકરદમા અન્ય લોકોના હજારો કરી દીધા ફેસલ,
 ન પત્યો કેસ પોતાનો અન્યથા એ અદાલત છે !
 દલીલો દઇને ખીજ પર કર્યા સાખીત નિજ સિદ્ધાન્ત,
 ન નિજ ઉરનો તુટ્યો સંશય અન્યથા એ દલાલત છે !
 બહુ બચુવા બચાવાથી થયા સહુ ઇદમમા કાબેલ,
 ન લાધ્યો બેઠ અદરનો અન્યથા એ લીઆકત છે !
 બન્યા પંડિત શૌખ્યા શાસ્ત્રો સુણાવ્યાં અન્યને પશુ તે,
 કિન્તુ જ્ઞાન્તિ ન ગઇ દિલથી અન્યથા એ શાસ્ત્રમત છે !
 હજારો યુદ્ધ જીતીને કીધી દુનિઆ બધી તાબે.
 ન પોતાને જીત્યો જરીએ અન્યથા એ લડાયક છે !
 તું પોતાનો ચુકવ હિસાબ પછી બન અન્યનો માસ્તર,
 ન હાપણુ ડાળ તું લાંબું નકામી તે જહાલત છે.

૧૨૭

પહેલો પોતાનો સુધાર.

(હરિગીત અંગ્રેજી કાવ્ય ઉપરથી)

જો ઇચ્છ તું સંસારને સન્માર્ગ માંહી પ્રેરવા,
 તેનાં બધાં દુષ્કર્મ ને પરિતાપને ઉખેડવા;
 વિકસાવવા વન્ય રથજો રણુમા કુસુમડાં ખોલવવા,
 તો ચલ કર સૌથી પ્રથમ નિજને સુમાર્ગે દોરવા- ૧
 જો ઇચ્છ તું લાંબા કુળધન પાપથી જગ વાળવા,
 સધળાં નિરાશિત બન્ન હૃદયોને ફરી ઉદ્ધારવા;
 ચોરવા વ્યથા ને મિષ્ટ સાન્તવન અંતરે પ્રસરાવવા,
 તો ચલ કર સૌથી પ્રથમ નિજને સુમાર્ગે વાળવા- ૨
 જો ઇચ્છ તું લાખી ખિમારી ક્ષેષથી જગ મોચવા,
 ને જ્ઞાન્તિપ્રદ આનંદ, સુખ, આરામ સધળે લાવવા;
 વિપજ થકિતામાઓને ફરીને વિસામા આપવા,
 તો ચલ કર સૌથી પ્રથમ નિજનાં કુદર્દો ટાળવા- ૩

(૧૧૯)

જો પ્રમુદ્ધ યમનાં સ્વપ્ન અધ ઉદ્ધારીથી જગ જગવવા,
શાન્તિ તથા સુપ્રેમનું સામ્રાજ્ય સંધણે સ્થાપવા;
અમૃતજીવનની કાન્તિ, ઉજ્જવળતા ફરીને ઝગવવા,
તો ચલ કર સૌથી પ્રથમ નિજને પ્રકાશે પ્રકટવા—

૪

૧૨૮

પરોપદેશાન્તે.

(અંગ્રેજી કાવ્ય ઉપરથી.)

કરે તું લોકોને સત્યનો ઉપદેશ,
શું શંકાના રણમાંનો ચીરો તેં દેશ ?
પરંતુ ખોના શોકાગ્નિથી ફાઝ્યો કે ?
આસુરી બાવો કાઢ્યા દિલથી સત્યે ?
થયો છે શું તારો આત્મા એવો સાદ ?
કે એક્ય ત્યાં રહી ના શકે દુર્વિચાર ?— ૧
કરે તું લોકોને શાન્તિનો ઉપદેશ,
ચીરો તેં તોફાનોના ફરિયાનો દેશ ?
ફર્યો તું કદી કિનારા પર જે શાન્ત ?
જીવનની અશાન્તિમાંથી લધ નિરાંત.
તારા પ્રાકૃત દિલથી ધ્યા ઝગડા અલગ ?
હોડી ત્યાં સુપ્રાતિ, શાન્તિ, સત્ય રક્ત— ૨

૧૨૯

સુરને શિક્ષણ.

(અંગ્રેજી કાવ્ય પરથી)

શોધે શું એવું સુખ તું જે કદી નહ થતું નથી ?
ઝંખે શું અમૃત હર્ષ જે દુર્દિન કદી કરતો નથી ?
ચૈતન્ય, પ્રીતિ, શાન્તિનાં ઝરણાં શું તું ચિત્તે દિલે ?
તો તામસી બાવો જતા કર સ્વાર્થી ધક્કણ હોડી દે— ૧
સેતાનપીડિત દુઃખ દર્દી બરેલ પંચે રડવડે ?
થાકેલ પગને જખમ કરતા કુમારે શું તું ફરે ?
ન્યાં અશ્રુ, શોકો શમે તે વિશાન્તિ-સ્થળ શું ઝંખ તું ?
નો હોમી દે સ્વાર્થી હૃદય ને શાન્તિમય ઉર રાખ તું.

- પાખીઆ પાખંડને પૂજનાર ' તારો યુડચો બધો અવતાર૦—ટેક.
- નાહો ધોયો તું સાચુ ચોળીને લૂછ્યો લઈ દુવાલ,
મનના મેલને લૂછ્યો નહિ તે તો હુબ્બું નરકને ખાળ રે૦— ૧
- ધોતી પીતાંબર ઉજળાં પહેર્યાં ઓળ્યા અરીસે વાળ,
દર્પણમા તો લાગે તું ઠાવકો પ્રાણીઓ તારો ચડાળ રે૦— ૨
- ચન્દનના લેપડા કીધા શરીરે ટીલાં લગાવ્યાં કપાળ,
ગારા કાદવમાં હૃદય સડે છે તેની ન લીધી સંભાળ રે૦— ૩
- સોનાં રૂપાનાં આસને ઉચે બેઠો કરીને કમાલ,
અન્તઃકરણ ક્યાં ખાડે પડ્યું છે તેની ન લેતો ખાળ રે૦— ૪
- ધીના દીવા તેં સામે સળગાવ્યા પાડવા મુખ અંજવાળ,
અંધાની માણક ભટકતા જીવનો ટાળ્યો નહિ અંધકાર રે૦— ૫
- નાક પકડીને સંધ્યા કરે તું આડબરેથી અપાર,
ચિત્તમાં ચિંતવન ઓરમ્મને બદલે રાંડ વેશ્યાનું દાર રે૦— ૬
- હાથ ધાલીને ગૌમુખીમાં ફેરવે દબે માળ,
પ્રભુવ તથા ગાયત્રી સાટે ચાલે વિષયના વિચાર રે૦— ૭
- લુકખી કીર્તિના ખોટા લોભે તુ દાના તણો ડોળ ધાલ,
એમ નહિ થાએ તુજ પાપ કેરાં પ્રાયશ્ચિત્તો દુષ્કાર રે૦— ૮
- ચાલે ચડીને ચાંખડી ઉપર ઓઢીને શાલ દુશાલ,
સિંહનું ચામડું ગદ્દો ધરે તોય રે'છે તે મૂઠ ગમાર રે૦— ૯
- મોટો બધાથી માને પોતાને આપ વખાણુ બહુ ગાય,
સગા સંબધી ગુરૂજન સૌને દેતો નથી આવકાર રે૦— ૧૦
- પાપો પોતાનાં ભુંડાં છુપવવા કરે પ્રપચો હજાર,
તેમ છતાં પણ પડ્યો ફૂટે અતર બળતી જ્વાળ રે૦— ૧૧
- દુનિઆ બધીને દબે ઉડાડે મનાવે તુજને સાર,
ધંશ્વર તુજને ઓળખે ભુડા લેશે તારો તે કાળ રે૦— ૧૨
- માટે હવે વાટ વસમી વિચારી સાચાનો કર સ્વીકાર,
આમ તેમ પાંપળાં સવેં તજ દે વૈદિક કર્મો ધાર રે૦— ૧૩

૧૩૧

સુતેલા જીવને ચેતવણી.

(અરે ! ચેત ચેત ચેત ર.ચ શું સુઈ રહ્યો ?)

જરી ખોલ ખોલ ખોલ આંખ જીવ ! શું પડ્યો ? !
 પડવાનરોને દેહ-આગ લૂટવા જડ્યો—જરીં ટેક.
 ઝુંટી જાયે ચુંટી ખાયે યાન-ફળદ્રુપતા વાડી,
 ઉખેડી જડખૂળે સમદમ કરે વેરાન દુમ ઢાંડી;
 સુઆશ્રિત કર્મ-પંખીને નસાડે નિત્ય રંજડી,
 ઉખાડે ભક્તિના માળા બનીને મસ્ત પી તાડી— ૧
 પવન માયા તણો વાતો, સુણાવે વિષયીલાં તાનો,
 સુણી નાયે ફૂટે બંદર 'હુ હુ હુ' બોલતાં ગાનો;
 તને શું લાગતા મીઠાં, પવન-તાનો એ વિષયીલાં ?
 સર્પ ! એ વાદીની લીલા, પવનના ડંસ ઝેરીલા— ૨
 અરે ! એ ધાડ સંપીલી તને ચોમેરથી ઘેર્યો,
 શિરે બહુ ટાપલા મારે, તું તોએ બુદ્ધિથી બેરો;
 ચુથે તુજ પુણ્ય-સચયને ખીસાં ફાડે તુંતો બાંઝો,
 ભુલ્યો તું સ્વપ્નમાં ગાંડા ! હવે કરશે તને નાજો— ૩
 ભુંડા ! તું બાગનો માળી, વળી એ વાડી છે તારી,
 સુતો તું એમ મદ્દલતમાં કરે કપિઓ રખેવાળી ! !
 ચુક્યો ચુક્યો ખડો ચર્ધ જા ધર્મની ડાંગ લે ઝાલી,
 એ યોગબળે પ્રણવ-હાકે 'હુ હુ' કરતાં જશે ચાલી;
 ટળી જશે ખુરી દસા આ જે થકી સડ્યો— ૪

૧૩૨

સંસાર વગડામાં જીવ મુસાફર.

(જાળણી જીવડા ! ઝાંઝવાં દેખી શું રાચે ?)

સંસારી વગડે જીવડો મુસાફર જાયે,
 રંજડી તનડે-વાહને બેસી સીધાવે;
 અનાડી મનકું સારથી સંગાય થાયે— ૮૬૦
 દેખી આજ્ઞા-ઝાંઝવાં, ધન્દિય-અમ્મો ધાય,
 લગામ-બુદ્ધિ મધ છૂટી, મન મૂઠ ગોથાં ખાય રે,
 નિમ્મલતા-ચાખુક પકડે આધીન થાયે— ૧

ધમ્મા તૃષ્ણા-કોતરે, કામકોધ વરૂ વાધ,
 લોભમોહ-તરકર મળે, રાગદોષ બહુ નામ રે;
 શમદમધૃતિ-ખડ્ગે, શત્રુઓ સર્વ જીતાયે— ૨
 મદમત્સરને ટેક રે છાઇ માયા જાળ,
 અજ્ઞાની અધારડે, જાલે રાક્ષસ કાળ રે;
 ઓરમ્મ નામ શરણુથી ભય, શોક, દુઃખ કપાયે— ૩

૧૩૩

જીવને ચેતવણી.

(ભેરવી.)

જીવ જાણુ જગત જાળની, કળિકાળની જાળ કરાળી રે—ટેક.
 પકડાવી પાડે કષ્ટીધરને, મોરલી હાથ મદારી,
 માયાનાદ તને લલચાવે રખે ન જાતો વિસારી રે— ૧
 ચચડાવી બાળેજ પતંગને, દીપક-જ્યોત નહારી,
 વિપયની જવાળા તુજને ખેંચે જતો ન શુભ તે ધારી રે—૨
 રખડાવી મારે છે મૃગને, મૃગજાળ આશ અકારી,
 ધમ્મા, તૃષ્ણા તુજને મારે, ગણીશ મા તે સારી રે— ૩
 જકડાવી જાલે છે મૃત્યુ સર્પની ડાચી કાળી
 આશ્રય એક પ્રભુનો લઇ લે તો બચવાની બારી રે— ૪

૧૩૪

અભિમાન નહિ ધરવા.

(માદ રાગ)

મદમા ઝૂલાઇ માંકડા અભિમાન તું જ્ઞાને ધરે ?
 અથાગ જાળ-સમુદ્રમાં છો દીપુ તું નિશ્ચય અરે !—મદમાં-ટેક.
 ખૂબ ખાઇ બકરો થયો, રાતો ખાટકી હાર,
 તે જાણે ધણી માહરો, પશુ ખાશે છરી કેરી ધાર રે,
 તેમ કાળ-કસાઇ છે કારમો, રથો ટાપી સહુ પર ક્યારનો,
 લેશે યદા વીણી તદા નહિ ગાંઠડો બાંધે ખરે— ૧
 જોમ માટીનું પૂતળું ચાળા કરે અપાર,
 ખૂબી નહિ માટી તણી પશુ ચાંપ તણો બચહાર રે;
 તેમ જીવ દીવો-કળ દેહમાં હરી જાતાં ચડે તન ચેહમાં,
 માટે મૂંડી દે મમત્વ મનથી જેથી તન-તરણી તરે— ૨

(૧૨૩)

૧૩૫

ભવસાગરમાં તનનાવ

(સોરઠ રાગ)

પણ તનનાવ ભવસાગર મહીં અથડાતું જાય રે,
કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ આદિ પવન તેને વાય રે;
માયાડપી પહાડ ઉભો આડો લોહચુ મકનો જ્યાં,
એચે નિજ જોર કરી તનનાવ તેથી જાય ધસાતું ત્યાં;
અથડાઇ તે ભાંગી જશે નહિ ક્યાંય પતો લાગશે,
લેશે હલેસું પ્રણવતુ તો જીવ ખલાસી ઉગરશે.

૧૩૬

મસ્તાની મન.

(દિલ માઝ માને નહિ.)

મન માઝ મસ્તાની મગર માની સમજે ન સીધું સાનમાં,
હું વાઝ ધડી ધડી ઝાડું ફરી ફરી તોએ ન લેતું ધ્યાનમાં—મન ટેક.
માળા ગ્રહ કરમાં કદી હરિ-નામને જપવા જરી,
ફટું તુરત અહીં કે તહીં જતું માંડકું વિષયે સરી;
ઉંઘમાંય મૂર્ખ હસાવતું, ઝમકાવતું, ને રડાવતું,
બહુ રંગમાં ચંચળ રમાડે વાંદરૂં વશ ના થતું,
વૃત્તિ-તાળુ વાસી, લઇને સુકર્મ-ચાવી, હુ પુરૂં હવે બંદીખાનમાં—મન

૧૩૭

ચંચળ મન

(ખમાચ)

ચંચળ મન નિશ્ચિન બટકે છે, અરે! બટકે છે, બટકાવે છે—ટેક.
જ્યમ મર્કટ તરૂં ઉપર ચઢીને ડાળ ડાળ પર લટકે છે— ૧
રોડુ ચાલે ક્ષણ વિષયોથી, પણ ફરી તેમાં અટકે છે— ૨
કાચ કાજ લોભી થઈ મૂરખ, ચિન્તામણિને પટકે છે— ૩
ખલાનંદ સમીપ છોડીને તુચ્છ વિષયરસ ગટકે છે— ૪

(૧૨૪)

૧૩૮

દિલનું ભટકવું.

(રામના કાવ્ય પરથી.)

- ફુનિઆનાં જંગલો મહીં દિલ આ રહ્યું ભટકી,
અટક્યું અહીં ને આજ ત્યાં કાલે રહ્યું અટકી—૨૬.
- મંદિરમાં ગ્યું ફસી કદી મસ્જિદમાં જઈ ફર્યું,
છૂટ્યું અહીંથી આજ ત્યાં કાલે રહ્યું ટકી— ૧
- હિન્દુનું તથા અન્યને મુસલમાનનું અભિમાન,
એવીજ વાણાતોમાં હર સહુ રહ્યા પટકી— ૨
- હાજર છે તે પ્રત્યેક સ્થળ જેની તલામ છે,
આંખોની આડે પરદો છે ગદ્ગદ રહી લટકી— ૩
- ઉદાનમાં છે, ડુલમાં છે, જંગલમાં, સિન્ધુમાં,
હૃદયમાં, શિરમાં, દિલમાં, જીગરમાં રહ્યા પ્રકટી— ૪
- હુંદયો છે તેને જેમણે તેને આવી મળ્યો,
અટક્યો જે તેના માર્ગથી તેથી રહ્યા અટકી— ૫
- વિમળ હૃદય વિગ્નાન વિષ્ણુ દિલબર ક્યાં મળે ?
છો પત્થરોમાં વર્ષોથી શિરને રહે પટકી— ૬
- આપુ ! ઉમેદ એક પર ધર દિલને સાફ કર,
સંશયના કાંટા હૃદયમાં ઠાલા રહ્યા અટકી— ૧૬

૧૩૯

માયાથી પશ્ચાત્તાપ.

(માલ કોષ. રામના કાવ્યપરથી)

- આ માયાએ અહો ! કેવો બૂલાવ્યો મને ! '
નશ્વર, અનીશ્વર જડતામાં ફસાવ્યો મને—આં ૨૬.
- નૂર જે પ્યારાનું છે પ્રકટિત હર પરમાણુમાં,
સ્વપ્નમાં પણ ન તે દિલબર બતાવ્યો મને— આં ૧
- દિલના દર્પણમાં તસ્વીર સાંભળી હતી તેની,
સેંકડો કોસ કિન્તુ ઠાલો ધુમાવ્યો મને— આં ૨
- સાંભળ્યું ' દર્શન તે દે છે માત્ર પ્રેમીને '
- મિથ્યા આરુબરમાં કંઈ સાલ બતાવ્યો મને— આં ૩

૧૪૦

માયાથી ધુણા.

(વાણી વાણી રે મારા ગુરુની વાણી.)

જણી જણી તને મધુમખડી ઓ માયા ! પણુ વિપોદરડી કાયા,
 છટ, છટ, તારી હવે છાયા રે હો !—જણી.
 માણી માણી તને માની સુધારસડી જાયા, હળાહળ ધુંટડાઓ પીને,
 પાકળથી પસ્તાયા રે હો !—જણી૦ ટેક.

સતી બ્રહ્મવધૂ મુજ હતી, લેતાં લભાનન્દ,
 પાડ્યો વિખુટો બહાલીથી, લુચ્ચી રમી પ્રપચ;

સુધાસિકતા મુક્તિ લતાકુંજે હતી શય્યા,
 ત્યાંથી ત્રિવિધ તાપોની ચિતામાં હાય ! તવાયા રે હો !
 આશક માશુક ભેટયાં'તાં ભીડી હૈયાંથી હૈયાં,
 કમજખત, કમભાગી ત્યાં તો ભોંક્યા શળ-સગૈયા રે હો— જણી૦ ૧
 બ્રહેકાવ્યો કરી છાકટો, કરવી મધ-મદ પાન,
 નખરે નયવ્યો લડુ કરી, ભૂલવી શુદ્ધ બુધ સાન;
 પડોશી પ્રિયા હૃદીશ્વરથી ચળાવ્યા,

કામાદિ કુદૃનાથી તારા દ્વંદ્વામાં ફસાવ્યા રે હો !
 વિષય-પ્યાલે ઉજળા એટલાં દૂધ મનાવ્યાં,
 મોહના નિશામાં અંધા ભીંત બનાવ્યા રે હો— જણી૦ ૨
 જાદુ યદિ તુજ વૃત્તિને, ફેરવી મારે માથે,
 તુજમય સાવ કરી દીધો, માયાસ્મીતિ થઈ ખ્યાત;
 શશશૃંગપદ્મગે ખ-પુષ્પો બીજાવ્યાં,
 મૃગજળ કુવારા છાંટી સ્વપ્ના ભોગે રમાડ્યા રે હો !
 છેલ્લે તે અન્ધતમ ભવ-જેલે બાંધી પૂર્યા, ;
 કાળ-જેલર હાથે જન્મમરણ-માર મરાવ્યા રે હો !— ૩

સચિત-કોદાળી વતી, ફૂંપ ચોરાસી લાખ,
 ખોદાવ્યા સખત શ્રમે, ધૂતે ! કર્યા હલાક;
 આ સંસ્કારે સખી-નામ સ્મરણુ ન આવ્યાં,
 પણુ શીટલા કૃતધ્નીનેય સખીએ ના વિસાર્યા રે હો !
 દયાના આનન્દે નિજના ગુપ્ત મન્ત્ર પ્રકાશ્યા,
 જાદુ ભેદ ઠગારી બાંચ્યો અહં બ્રહ્માસ્મીતિ અહાહા ! રે હો !—૪

ઓશ્મ

૧૪૧ ઈશ્વર—સ્તુતિ, પ્રાર્થના, ઉપાસના.

શ્રુતિ સંગીતકમ્.

ઓશ્મ વિશ્વાનિ દેવ ! સવિતરિતાનિ પરાંશ્વ ।

યજ્ઞદ્રં તન્ન આસુવ ॥ યજુઃ અઃ ૩૦ મં ૩

(રાગ-પીઠ)

સવિતર ! સકળ વિશ્વના હે ઉત્પાદક !

શુદ્ધ સ્વરૂપ દેવ ! સૌ સુખદાયક !— સવિતરૂં-ટેક.

સંપૂર્ણ દુર્ગુણ દુ ખો અમારાં, અમથી સદા એ કરો દૂર ન્યારાં,
કલ્યાણ કર ગુણ, કર્મ, પદાર્થ, તે આપ કરી કૃપાએ હો પ્રાપ્ત—

૧૪૨

ઓશ્મ હિરણ્યગર્ભઃ સમવર્તતાગ્રં ભૂતસ્ય જ્ઞાતઃ પતિરેક આસીન્
સ દાધાર પૃથિવીં ધામુતેમાં કસ્મૈ દેવાયં હવિષાં વિધેમ ॥

યજુઃ અઃ ૨૫ મં ૧૦

હિરણ્યગર્ભ, સ્વબ્યોતિસ્વરૂપ, સૂર્યાદિ ગોળાનો ગર્ભસ્વરૂપ,
ઉત્પન્ન જગનો પ્રસિદ્ધૈકસ્વામી, જગતનીય પૂર્વે હતો વર્તમાની,
જે ધારી રહ્યો આ ભૂમિ, સૂર્ય સહુને, તે સુખરૂપ ઈશ્વને સુભક્તિથી ભજીએ.

૧૪૩

ઓશ્મ ય આત્મદા બલદા યસ્ય વિશ્વં ઉપાસતિ પ્રશિષ્ઠં યસ્ય દેવાઃ
યસ્યચ્ચાયાઽમૃતં યસ્ય મૃત્યુઃ કસ્મૈ દેવાયં હવિષાં વિધેમ ॥

યજુઃ અઃ ૨૫ મં ૧-૩

જે આત્મજ્ઞાન ને સૌ શક્તિદાતા, વિદ્યાનું સર્વે સ્તુતિ જેની ગાતા,
સત્યસ્વરૂપ, ન્યાય જેનો પ્રત્યક્ષ, શાસન માને સકળ આપી લક્ષ;
આશ્રય જેનો સુમેક્ષાદિદાયક, નાસ્તિકતા જેની દુઃખમૃત્યુદાયક,
તે જ્ઞાની, સુખરૂપ પરમેશ્વ સાર, યોગે પ્રીતે ધારીએ ભક્તિ આર.

૧૪૪

ઓ૩મ્ યઃ પ્રાણતો વિદિતો હિત્વક દ્વાજા જગતો વૃભૂવ ।
 ય દેવો અસ્ય દ્વિપદશ્વતુષ્પદઃ કસ્મૈ દેવાય હવિષા વિધેમ ॥
 યજુઃ ૦ અઃ ૨૬ મં ૧૧

જગ પ્રાણવાળું ને અપ્રાણરૂપ, તે પર રાજે તે એકજ ભૂપ,
 અનત નિજ મહિમાથી રમે જે, ગૌ આદિ પ્રાણી જનોનાં તેને તે;
 એવા સુખરૂપ ઇશ્વર સ્વામી, તેની કરોએ અમે સ્તુતિ નામી,
 સકલૈશ્વર્યદ પ્રભુને સ્મરીએ, સૌ ઐષ સામગ્રીથી ભક્તિ કરીએ.

૧૪૫

ઓ૩મ્ યેન દ્યૌરગ્રા પૃથિવી ચં દૃઢા યેન રત્નઃ સ્તમિતં યેન નાર્કઃ
 યો અન્તરિક્ષે રજંસો વિમાનઃ કસ્મૈ દેવાય હવિષા વિધેમ ॥
 યજુઃ ૦ અઃ ૩૨ મં ૬

ઉગ્ર સ્વભાવો ખગાદિનો ધાતા, ભૂમિ, સુખદુખરિકત મુક્તિનો ધાતા,
 આકાશમા લોકલોકાન્તરો સહુ, ધારક તેનો જે સ્વશક્તિથી બહુ;
 આકાશમા જેમ પક્ષી ચરે છે, (તેમ) સૌ લોક નિર્માણુ બ્રહ્મણુ તે કરે છે,
 તે સૌખ્યદાયી પરબ્રહ્મ સાર, સામર્થ્યથી ધારીએ ભક્તિ ચાર.

૧૪૬

ઓ૩મ્ પ્રજાપતે ! નત્વદેતાન્યન્યો વિશ્વાંજાતા નિ પરિતા વૃભૂવ ।
 યત્કામાસ્તે જુહુમસ્તન્નો અસ્તુ વયં સ્યામ પતયો રયીણામ્ ॥
 ઋગ્વેદઃ ૦ મં ૧૦. સૂઃ ૦ ૧૨૨ મં ૧૦

હે સૌ પ્રજાના પતિ બ્રહ્મનામી! સર્વોપરિ તું સૌનો છો સ્વામી,
 ઉત્પન્ન જે આ કો જડ ચેતનાદિ, તારો કરે ના તિરસ્કાર કો દી;
 લોકો અમે તારો આશ્રય લઇને, જે ઇષ્ટ વસ્તુની કામના કરીએ,
 ઇચ્છા અમારી તે સૌ સિદ્ધ થાયે, જેથી ધનૈશ્વર્ય અમથી પમાયે.

૧૪૭

ઓ૩મ્ સ ત્રો વન્ધુંર્જનિતાસ વિંધાતા ધામાનિ વેદ મુર્ધનાનિ વિશ્વાં
 યત્ર દેવા અમૃતમાનશાનાસ્તુતીયે ધામંજયૈર્યન્ત ॥
 યજુઃ ૦ અઃ ૩૨ મં ૧૦

જે બ્રહ્મ સકળ જગત ઉત્પાદક, આપણુ બ્રાતા સમો સૌખ્યદાયક,
સૌ કામના કરો જે પૂર્ણ કર્તા, સ્થળ, જન્મ-નામો, ભુવન કરો જ્ઞાતા;
બવ સુખદુઃખથી રહિત મોક્ષ ધર્તા વિદ્વાન્ જે મોક્ષ પામી વિચરતા,
તે બ્રહ્મ સૌનો રાજા, ન્યાયાધીશ, આચાર્ય, ગુરુ, આપણે સર્વ શિષ્ય.

૧૪૮

ઓશ્મ અગ્ને ! નયં સુપથાં રાયે અસ્માન્ વિશ્વાનિ દેવ ! વ્યુનાનિ શિશ્નાન્
યુયોખ્યસ્મજ્જુરાણમેનો મૂયિષ્ઠાન્તે નમં ઉક્તિં વિધેમ ॥

ય૦ અ૦ ૪૦ મં૦ ૨૬

હે સ્વપ્રકાશ ! મુજાનસ્વરૂપ ! સકળ સૌખ્યદાયક ! બ્રહ્મ અનુપ '
વિજ્ઞાન, રાજ્યાદિ ઐશ્વર્ય સાર, પ્રેરો અમોને ધર્મ પથે ચાર;
પ્રજ્ઞાન ! સૌ શ્રેષ્ઠ કર્મો શોખાવો, પાપો કુટિલ કર્મથી દૂર લાવો,
સ્તુતિ પ્રશંસા તમારીજ કરીએ, જેથી અમે નિત્યઆનંદે રહીએ.

૧૪૯

ઓશ્મ પ્રાતરર્ષિ પ્રાતરિન્દ્રં હવામહે પ્રાતર્મિત્રાચરુણા પ્રાતરશ્વિનાં ।
પ્રાતર્મર્ગે પૂષણં બ્રહ્મણસ્પતિં પ્રાતઃ સોમંસુત રુદ્રં હુવેમ ॥

ઋગ્વેદ, મં. ૭-સૂ-૪૨ મં૦ ૧

પ્રાત સમય પ્રાર્થના સ્તુતિ ગાઇએ, અગ્નિ-સ્વભ્યોતિસ્વરૂપને સ્મરીએ,
પરમૈશ્વર્યદ તે ઇન્દ્ર સ્વામી, પ્રાણોદાન સમ પ્રિય શક્તિ ધામી,
અશ્વિન્ ! સૂર્ય, ચન્દ્ર ઉત્પાદક ભગ ભજનીય પૂષણ પુષ્ટિકારક,
સ્વોપાસક વેદ બ્રહ્માંડ-પાલક અન્તર્યામી, રૂદ્ર, ભયરોગનાશક

૧૫૦

ઓશ્મ પ્રાતર્જિત્તં મર્ગમુત્રં હુવેમ વ્યં પુત્રમદિતેર્યો વિહૃતાં ।
આબ્રશ્ચિદં મન્યમાનસ્તુરશ્ચિદ્રાજાં શ્ચિદં મર્ગં પ્રક્ષીત્યાહં ॥

ઋ૦ મં૦ ૭ સૂ૦ ૪૨ મં૦ ૨

પ્રાત સમય પ્રાર્થના સ્તુતિ ગાઇએ, જય, શીલ, ઐશ્વર્યપ્રદનેજ સ્મરીએ,
ઉઆન્તરિક્ષનો સુત સૂર્યોત્પાદક, વિશેષે ખગાદિ લોકોનો ધારક,

સર્વજ્ઞ, કુળેા તણો દંડ દાતા, બજનીય સ્વરૂપી તથા સૌનો રાજા,
તે ઉપદેશ સકળ વિશ્વસૂક્ષ્મા, તેની ઉપાસના, આજ્ઞા રો' ધરતા.

૧૫૧

ઓ૩મ્ ભગ્ન પ્રણેતૃર્ભગ્ન સત્યચાધો મગ્નેમાં ધિયુમ્ ॥૧૫૧॥ જઃ ।

ભગ્ન પ્રણો જનય ગોમિરશ્ચૈર્ભગ્ન પ્રનૃર્ભિર્નૃવન્તઃ સ્યામ ॥

શ્લોક ૬૦ મં ૭ સૂ ૪૨ મં ૩.

બજનીય સ્વરૂપી હે સકળ ઉત્પાદક ! ઐશ્વર્યપ્રદ સત્યચારોમાં પ્રેરક !
ભગ સર્વ ને સત્ય ધનના હે દાતા ! સત્યાચરણીઓને ઐશ્વર્ય દાતા;
પ્રજા અમોને હે ધર્શર ! આપો, રક્ષા અમારી કરો કષ્ટ કાપો,
ઓ રાજ્ય, શ્રી. ગાય, અશ્વાદિ, પશુગણ, તમારી કૃપાથી મળે ધીરવીર જન.

૧૫૨

ઓ૩મ્ ઉતોદાનીં મર્ગવન્તઃ સ્યામોત પ્રાણિત્વ ઉત મધ્યે અહ્નામ્ ।

ઉતોદિતા મઘવન્ત્સૂર્યસ્ય વ્ર્યં દેવાનાં સુમતૌ સ્યામ ॥

શ્લોક ૬૦ મં ૭ સૂ ૪૨ મં ૪

ભગવન્ ! તમારી કૃપાથી આ સમયે, ઉત્તમતા કેરી પ્રાપ્તિમાં જઈએ,
તથા આ મહાકાળના દિન મધ્યે, શક્તિમત્તા, ઐશ્વર્ય યુક્તથઈએ;
મહાપૂજ્ય મઘવન્ ! શ્રીપ્રદ સૂર્ય-ઉદયે, પ્રજોની સુમતિમાં પ્રવૃત્ત થઈએ

૧૫૩

ઓ૩મ્ મર્ગં એવ મર્ગર્થો અસ્તુ દેહાસ્તેન વ્ર્યં મર્ગવન્તઃ સ્યામ ।

તં ત્વાં મગ્ન સર્વે રજ્જોહૃયાતિ સ નો' મગ્ન પુર ઇતા મંવેહ ॥

શ્લોક ૬૦ મં ૭ સૂ ૪૨ મં ૫

હે સકલૈશ્વર્યસંપન્ન સ્વામી ! તમને સ્તવે છે બધા લોક નામી;
અહીં અમ ગૃહાશ્રમને રાખો અગ્ને, ને પ્રેરો અમોને સદા શ્રેષ્ઠ કર્મે.
ઐશ્વર્યયુત પૂજનીય પ્રભુ આપ, દેવો અમે તેવા થઈએ હે બાપ !

૧૫૪

ઓ૩મ મૂર્મુઃ સ્વઃ તત્સાંચિતુર્વરેણ્યં મર્ગો દેવસ્ય ધીમાહિ ।
 ધિયો યોનઃ પ્રજોદયાન્ ॥ યજુઃ અઃ ૩૬ મં ૩
 (દરબારી કાનગે.)

ઓ૩મ નામ સર્વોત્તમ ધ્વનિરનુ,
 વેદ સકળનું સત્ય તત્ત્વ એ, અ, ડ, મ તથા અક્ષરનુ—ટેક.
 વિરાટ, અગ્નિ, વિશ્વ 'અ'કારે, હિરણ્યગર્ભ ને વાયુ 'ઉ'કારે,
 રૂઢિ, આદિત્ય, પ્રજ્ઞ 'મ'કારે, તત્સચ્ચિત્ આનંદનુ— ૧
 પ્રાણ તણો આધાર ખરો મૂઃ અપાન ગુપ્તપ મુઘ્ધ સ્વયંભૂ,
 સ્વઃ વ્યાન વ્યાપક સર્વેમાં જ્ઞાન વ્યાપ્તિ પાનુ— ૨
 જગના ધારક જનક દેનુ ધ્યાનયોગ્ય તે શુદ્ધ સ્વરૂપનુ
 ધારણ કરીએ અમે લોક સહુ યોગચિત્તથી હરનુ— ૩
 જોયી પ્રેરે બુદ્ધિ અમારી, શ્રેષ્ઠ ધર્મ કર્મોમા વાળી,
 ધર્મ અર્થ, શુભ કામ મોક્ષદા પદ તે છે શંકરનુ— ૪

૧૫૫

ઓ૩મ શાન્નો શિત્ર. શં વરુણ શાન્નો ભવત્વર્યમા ।
 શાન્નો ઇન્દ્રો વૃદ્ધસ્પતિ. શાન્નો વિષ્ણુરુદ્રક્રમ. ॥

ય. અ. ૩૬ મ. ૧.

(રાગ કેદાર)

ઓ૩મ ઉત્તમાભિધાની' નિરજન, નિરાકાર, અજ પૂર્ણ જ્ઞાની—ટેક.
 નૃપ્તિનો તું સ્નેહી સાચો સર્વ સૌખ્યદાયી,
 સર્વોત્કૃષ્ટ, વરેશ્વર અમારો કલ્યાણી,— ૧
 ન્યાય, ધર્મ ધારી પ્રભુ શિવ શ્રેયકારી,
 આનંદ અમોને આપ તું ઐશ્વર્યસ્વામી— ૨
 સર્વવ્યાપી, અધિષ્ઠાતા, પરાક્રમી ભારી,
 ત્રાઓ ક્ષેમ, ભદ્ર સદા, અમોને આનાદિ'— ૩

૧૫૬

ઓ૩મ અગ્નિર્માતે પુરોહિત ગ્રન્થસ્ય દેવમૃતિવર્જમ ॥

હોતારી રત્નધાર્તમમ ॥ ઋઃ મં ૧ સૂ ૧ મં

(૧૩૧)

(કલ્યાણ રાગ)

વન્દુ હે ધર્શિરાગિન ' સ્વપ્રકાશ સ્વરૂપ, — વન્દું
તુ હિતસાધક સર્વ જગતનો, ઇષ્ટદેવ શુભ ગ્લાન-ચક્ષુનો,
વસન્ત આદિ ઋતુ રચક તું, સમય સમય વાંછિત સુખપ્રદ તું;
તારી શક્તિ અનુપમ — સ્વપ્રકાશ — વન્દું
યોગ, ક્ષેમદા તું છે અવર્તીને, પ્રલય સમય વળી હોમે સરવને,
પૃથ્વી આદિ મહાતત્ત્વોનો ધાતા, સેવક કાળ રચ્યાં રત્નો વિધાતા !
સ્તુતિ ગાઉં સુણ ભૂપ ' — સ્વપ્રકાશ — વન્દું

૧૫૭

ઓરમ અગ્નિનાં રૂપિમંશ્રુત્પોષમેવ દિવેદિવે ।

ગ્રાસાં ચીલ્લેત્ત ॥ ઋં મં ૧ સૂં ૧ મં ૩

(રાગ-કાનર)

ઓરમ ધર્શિરાગિન ' સ્વજ્યોતિ, સ્વચ્છા — ટેક.
આપ કૃપાએ જન મુતિ ગાએ, શ્રી, ધી આદિ યુત ખલુ તે થાએ,
જે ધન પ્રતિદિન પુષ્ટિ, કીર્તિકર, શૌર્ય, ધૈર્ય, આતુર્ય, વીર્યપ્રદ,
ન્યાયી, ધર્મી વીરનરસ — સ્વજ્યોતિ ૧
રાજ્યચક્રવર્તી, મણિ, કંચન, પ્રાપ્ત થાય વળી જ્ઞાનરૂપી ધન,
ધરો નજર અમ પર વિશ્વંભર ! મજે જેથી સુખ એવાં નિરંતર;
કરૂં વિનતિ ખલુ હું — સ્વજ્યોતિ ૨

૧૫૮

ઓરમ અગ્નિઃ પૂર્વેભિર્ઋષિભિરીડ્યો નૂતનૈરુત ।

સ દેવાં ઇહ વક્ષતિ ॥ ઋં મં ૧ સૂં ૧ મં ૨

(રાગ-માલ)

સ્તુતિયોગ્ય સકળ મનુષ્યના હે ધર્શિરાગિ પિતા !
પ્રાચીન ઋષિ વિદ્વાન જે મન્ત્રાર્થના જ્ઞાતા,
નવ બ્રહ્મચારી વેદ-પાઠક તે તુજ ગુણ ગાતા — હે ૧
અમે લોક જ્ઞાની, અજ્ઞાની તુજ સ્તુતિપાત્ર થતા,
દે વિદ્યાદિ દિવ્ય સૌખ્ય ગુણ તુજ ઇષ્ટ દેવતા — હે ૨

૧૫૯

ઓરમ અગ્નિ ાતાં કુવિઠ્ઠતુઃ ત્યગ્નિત્રઅવસ્તમઃ ।

દેવો દોષો નાસ્તીત્ય ॥ ઋઠં મં ૧ સૂઠ ૧ મં ૬

(રાગ-ખમાચ.)

હે સર્વ દષ્ટા ! ત્રેલોક્ય સૃષ્ટા ! અજ, અવિનાશી, અખિલ નિયતા !
આશ્ચર્ય, શ્રવણાદિ ગુણ શક્તિવંતા ! આશ્ચર્ય સ્વરૂપી અત્યંત શ્રેષ્ઠા !
આપ સમાન કે આપથી અધિકુ જન્મમાં કોઈ નથી બળવંતા !
આઓ પ્રકટ ઝટ અમ હૃદયોમાં દિવ્ય ગુણો સાથે ગુણુવંતા !
અમે આપના પુત્ર ભૂત્યુવત્ અમ સર્વસ્વ તમારૂં અનન્તા !

—XXX—

૧૬૦

ઓરમ યદ્વજ્ર દાશુભે ત્વમગ્ને સ્વર્ગં કરિષ્યસિ । તવેતત્સુત્યર્માગ્નિરઃ ॥

ઋઠં મં ૧ સૂઠ ૧ મં ૬

(રાગ-ખિહાગ.)

હો મિત્ર સર્વ મનુષ્યનો હે ઇશ્વરાગ્નિ ! તું—હો—ટેક.
ભાવે સમર્પે કોઈ તુજને દાન આત્મા-પ્રાણનાં,
આપે સુખો પરમાર્થનાં તેને વળી વ્યવહારનાં— હો ૧
તુજ સત્યવ્રત નિજ ભક્ત જનને રાખ પરમાનંદમાં
સ્વભાવ ને તુજ સૌખ્યદાયી અમોને સસારમાં— હો ૨
એવાં સુખો ઐહિક પારમાર્થિક અમને આપજે,
હું ખ થાય જેથી નષ્ટ સૌ આનંદ અવિચળ સ્થાપજે—હો ૩

—XXXXXX—

૧૬૧

ઓરમ વાયુવા યાહિ દર્શતેમે સોમ્ના અરં-કૃતાઃ ।

તેષાં પાહિ શ્રુષ્ઠી હર્ષમ ॥ ઋઠં મં ૧ સૂઠ ૨ મં ૧

(રાગ-સોરઠ)

હે દર્શનીય, બલિષ્ઠ, વાયુ, અનન્ત શ્રીપરમેશ !
આપ પ્રાપ્ત થાઓ હો અમને આપ તણીજ કૃપાએ કરીને,
પ્રેમભાવના ધરીએ તમને હો અમ શક્તિ લેશ— હો ૧

(૧૩૩)

ઉત્તમ વસ્તુ કોઇ અમારી, અર્પણ કરીએ પાસ તમારી,
 લેજો તેને સ્વીકારી સુંદર રીતે બનાવી શ્રેષ્ઠ— હે० ૨
 અદ્ય ચીજ દે શિશુ જનકને પિતા સ્વીકારે પ્રસન્ન બંને,
 તેમ અમોને દીનને દેખો પૂર્ણ પ્રેમથી શેષ— હે० ૩

૧૬૨

ઓરમ પ્રાવૃક્ષા જ્ઞઃ સરસ્વતી વાજેભિ ાજિનાંવતી ।

શ્રુત્તં વંદુ શ્રિયાવંસુઃ ॥ ઋ० મં ૧ સૂ० ૩ મં ૧૦

(રાગ-ધન્વાશ્રી.)

વિદ્યામય ભગવાન્ ! વાક્પતિ વિદ્યામય ભગવાન્ !
 પ્રાપ્ત થાય શુભ વાણી અમને, સર્વ શાસ્ત્ર વિજ્ઞાન,
 શ્રેષ્ઠ અન્ન, કર્મો સહ તેણી, રહે સદા વર્તમાન— વાક્પતિ ૧
 પવિત્ર સ્વરૂપી, પવિત્ર કરણી સત્ય શબ્દ સ્વરવાન,
 મગળકારી સરસ્વતી એ દેનારી બહુ જ્ઞાન— વાક્પતિ ૨
 પરમોત્તમ બુદ્ધિની સાથે નિધિસ્વરૂપ એ વાણી,
 સર્વ શાસ્ત્ર બોધક, પૂજનીયતમ, આપ વેદની ખાણ—વાક્પતિ ૩
 આપ કૃપાએ સદા વાણી તે કરે પૂર્ણ સૌ કામ,
 થઇએ મહાપાંડિત્યયુક્ત તો નહ થાય અજ્ઞાન— વાક્પતિ ૪

૧૬૩

ઓરમ પુરુતમઃ ૨ જ્ઞામીશાંતં વાર્યાણામ્ । રુદ્રં સોમે સર્વાં છુતે ॥

ઋ० મં ૧ સૂ० ૬ મં ૨

(રાગ-અડાણી.)

હે પરમાત્મન્ ! પરાત્પર ! સ્તુતિ તુજ ગાઉ,
 અત્યંત ઉત્તમ, શત્રુ-વિનાશક, જગના પદાર્થો બહુવિધ ઉત્પાદક;
 આનંદ પરમ, સુમોક્ષાદિદાયક, અદ્વૈત બ્રહ્મ મહાવરણીય વર— હે०
 ઉત્પતિ-સ્થાન આ સંસારનું તું, ઐશ્વર્યવાન્ પરમ સર્વથી તું;
 અત્યંત પ્રેમે હૃદયમાં ધરે હું જેથી મળે ધર્મ, અર્થાદિ ઐશ્વર્ય—હે०

૧૬૪

ઓશ્મ રત્નિચ્છાનં જગતસ્તુ રત્નસ્પર્શિ ધિયં િન્વમવંસ દ્વમદે પ્રયમા
પુષાગ્રો યથા વે'સામસદ્વૃદ્ધે રંક્ષિતા પ્રા રવંભઃ રસ્તય' ॥

ઋં મં ૧ સૂં ૮૦ મં ૫

(સિંહાનો કાનરો)

સર્વાધિસ્વામી ! અંતર્યામી ! કરીએ તુજ આવાહન નામી,
રચક ચરાચર જગનો તું છો પ્રીયુનીય વળી ગ્વાન સ્વરૂપ છો,
બુદ્ધિ-પ્રકાશક, વિદ્યામય છો સર્વ તણો પાલક પોષક છો,
જ્યમ વિદ્યાદિ ધનનો રક્ષક વૃદ્ધિ મહીં તુ નિરાલસ તત્પર,
ત્યમ થા અમ સ્વસ્થતાનો રક્ષક જેથી મળે ઉન્નતિ, સુખ અવિચળ.

૧૬૫

ઓશ્મ અતો દેવા અવન્તુ ત્તો યત્તો વિષ્ણુર્વિચક્રમે ।
પૃથિવ્યાઃ સુત ધામંભિઃ ॥ ઋં મં ૧ સૂં ૨૨ મં ૧૬

(રાગ-શ્રી)

ઉચ્ચા નીચા સ્થળયુક્ત સપ્તવિધ લોક પૃથ્વીથી ઈંશે રચ્યા,
ગાયત્ર્યાદિ સાત હૃદયી વિસ્તૃત વેદો ઈંશે રચ્યાં— ઉચ્ચાં ૧
પાપપુણ્ય ફળ જીવને દેવા, સર્વ પદાર્થો સ્થિતિમાં હોવા,
હે વિદ્વાનો ! વ્યાપક ઈશ્વર વર્તમાન સૌ સાથ રહ્યાં—ઉચ્ચાં ૨
જે સામર્થ્યે લોક રચ્યા સહુ, કરો તે વતી અમ રક્ષા બહુ,
તમેય પ્રજો ! રહો વિષ્ણુ-આગ્રાથી અમ રક્ષાએ સદાં—ઉચ્ચાં ૩
કેવો છે એ વિષ્ણુ સ્વયંભૂ જેણે આ સૌ વિશ્વ બનાવ્યું !
તેની ભક્તિ કરો; ધ્યાનમાં રહો નિત્ય વિદ્વાન મચ્યાં—ઉચ્ચાં ૪

૧૬૬

ઓશ્મ પ્રાહિ નો' અગ્ને રક્ષસઃ પ્રાહિ ધૂર્તેરરાજ્ઞઃ ।

પ્રાહિ રીષંત ઉત વ્રા જિર્ઘાંસતો વૃહદ્માનો યાવે'ચ ॥

ઋં મં ૧ સૂં ૩૬ મં ૧૫

(૧૩૫)

(રામ આરામોદી.)

રિપુદાહક ધર્મરાજિ ! દયાલો ! રિપુદાહક ધર્મરાજિ !
હિંસક, દુષ્ટસ્વભાવી અસુરથી રક્ષા કરોને કૃપાળો !— દયાલો !
ધૂર્ત, કદર્યે જનોથી બચાવો કરે અમ હાણુ માયાળો !—દયાલો !
મહાતેજ ! બલવત્તમ ! રક્ષો તે સર્વથી પ્રેમાળો !— દયાલો !

૧૬૭

ઓ૩મ ત્વમ્મસ્ય પારે રજંસો વ્યોમનઃ સ્વર્ગત્યોજા અર્ચસે ધૃવન્મનઃ ।
જ્ઞકૃષે મૂર્મિ પ્રતિમાન્નમોજંસોઽપઃ સ્વઃ પટિભૂરેષ્યા દિર્વમ ॥

ઋં ૦ મં ૧ સૂં ૫૨ મં ૧૨

(હુમરી)

હે પરમૈશ્વર્યવાન ! પરાત્મન ! સર્વ સ્થાનમાં રાજી રહ્યા છો,
આકાશ લોકની પાર ને અંદર નિજ સામર્થ્યથી વ્યાપી રહ્યા છો—
તિરસ્કારી દુષ્ટોના મનને રક્ષો છો જગને સૌ જનને,
જેથી નિર્ભય આનંદ અમને સાવધાનીથી ન્યાયી રહ્યા છો—
પરમાકાશ, મધ્યસ્થ લોક ભૂમિ નિજ બળથી રચી ધારી રહ્યા છો,
સર્વની ઉપર વર્તમાન છો પ્રાપ્ત સર્વને થઇ રહ્યા છો—
દુત્યાત્મક સૂર્યાદિ લોકના, અંતરિક્ષ વળી જલાદિ ભૂતના,
તમેજ કર્તા સ્થિતિ પ્રલયના, અપરિમેય વળી સદા રહ્યા છો—
જ્ઞાન આપતુ તથા સૃષ્ટિનું કૃપા કરીને બક્ષો અમને,
અમે વન્દીએ ભાવે તમને કૃપાદષ્ટિથી જોઇ રહ્યા છો—

૧૬૮

ઓ૩મ ન યસ્ય દાવાપૃથિવી અનુ વ્યક્તો ન સિન્ધવો રજંસો
અન્તમાનુશુઃ । નોત સ્વહૃદ્ધિ મદે મસ્ય યુધ્યત્ત ઇકો અન્યષ્ઠ કૃષ્ણ
વિશ્વમાનુષક્ ॥ ઋં ૦ મં ૧ સૂં ૫૨ મં ૧૪

(હોરી—આવોને સહીયર હસતા રમતા)

પરમૈશ્વર્યથી યુત ધન્દ્રેશ્વર તેને જન સૌ જાણો રે—ટેક.
તેની વ્યાપ્તિ, માપ, તથા પરિચ્છેદ ન કો કરવાનો રે,

256

कविर्मनीषी परिभूः स्वयंभूर्याथातथ्यतोऽर्थान् व्यदधाच्छाश्वतीभ्यः
समाभ्यः ॥ यजु० अ० ४० । मं० ८ ॥

ते आडाश सभे ओंकार.

અખાંડ, એક, અનંત, અકાળી, નવ ધરતો અવતાર,
અભેદ, અચલ, અચ્છેદ, એક રસ, છિદ્ર ન કોઈ પ્રકાર—સકળાંતે
અતિ સૂક્ષ્મ, તેને નસ નાડી બંધન નહિજ લગાર,
નિર્ગળ જન્મમરણ બય, શોકથી મુક્ત સદા રહેનાર— સકળાંતે
સદૈવ પાપ રહિત ન્યાયી તે ત્રિકાલજી અપાર,
સર્વ જીવોના મનનો સાક્ષી વ્યાપક અંદર બહાર— સકળાંતે
આદિ કારણ માત પિતા ઉત્પાદક તેનું ન થાય,
પણ સર્વેનું આદિ કારણ તેજ ખરે નિરધાર— સકળાંતે
પરમહિતાર્થ પ્રજ્ઞ સર્વેને આપી વિદ્યા સાર,
સત્ય યથાવત્ શુભ ઉપદેશો અર્ધ્યાં વેદે ચાર— સકળાંતે
સર્વોત્કૃષ્ટ પદાર્થ જ્ઞાનનાં દીધાં દાન હજાર,
નિર્વિશેષ ઉક્તિ ધ્વિરની વેદ માત્ર સસાર— સકળાંતે

2190

ओ३म् इन्द्रो विश्वस्य राजति । जज्ञो अस्तु द्विपदे शं चतुष्यदे॥

यज्ञ० अ० ३६ मं० ८

(૧૩૭)

(દેશ રાજ.)

હે ઇન્દ્ર પરમૈશ્વર્ય ને બ્રહ્માંડના રાજા!
 સર્વ પ્રકારક આપ છો વળી રક્ષક પ્રાણી માત્ર,
 કૃપા કરી અમ કુળપરિવારને સુખદાયક હો નાંથાં— હે
 હાથી, ઘોડા, ગેા, પશુ કેરા સુખદાયક હો તાત !
 જેથી રહીએ સદા ખુશીમાં અમ ભોકો સૌ સાથ— હે

— ૦ —

૧૭૧

ઓઃમ ન તસ્ય પ્રતિમા અસ્તિ યસ્ય નામં ચ યજ્ઞઃ ।
 દિરુણ્યગુર્મં દત્ત્યેષ મા માં હિન્મુક્તિત્યેષા યસ્માન્ જ્ઞાત દત્ત્યેષઃ ॥
 યજ્ઞ૦ અ૦ ૩૨ મં૦ ૩

(બેરવી, આવો મીઠા મે માન.)

તે કરો રક્ષા ભારી.
 વ્યાપક પૂર્ણ નિરાકાર ઇશ મહિમા ભારી— તે કરો ૦ ટેક.
 ઉત્પાદક સર્વાદિ સહુ તેજસ્વી ગ્રહ સાર,
 અજન્મ, અજર, અમૃત્યુ તે વેદાત્મા દેનાર— તે કરો ૦
 માટે તે પરબ્રહ્મની પ્રતિમા મૂર્તિ ન માપ,
 અનુપમેય અમૂર્ત છે તેનાં નવ માળાપ— તે કરો ૦

— ૦ —

૧૭૨

મહાવામદેવ્યમ્.

સામસંગાતક.

ઓઃમ કાઽ ૫ યા । નમ્રા ૩ દત્ત્રા ૩ આમુવાન્ ।
 ઝ । તી સદાવૃધઃ સન્ના । ઔ હો હાઈ । કયા ૨૩ શન્નાઈ
 છયૌ હો ૩ હુમ્મા ૨ । વા ૨ તો ૩ ડ્ ૫ હાઈ ॥૧॥

(માલકોષ)

સદા વર્ધમાન હરે ! કૃપાળુ સખા બંધુ રે,
 અદ્ભુત રૂપ પૂજ્ય રે—સદા૦
 કયા પ્રકારે કયા આચારે, પ્રસન્ન હો અમ પરે ?
 કરો અમોને તમારા રે—સદા૦

— ૦ —

૧૭૩

ઓ૩મ્ કા ૬૫ સ્ત્રા । સત્યો ૩ મા ૩ વાનામ્ । મા । હિષ્ઠો માસ્તા
 દન્ધઃ સા । ઔ ૩ હોહાઈ । હઠા ૨૩ ચિદા । રૂઝોહો ૩ । હુમ્મા ૨
 વા ૬૩ સો ૩ ૬૫ હાયિ ॥

(સારંગ)

મહાનંદ અવિનાશી ।

ભોગ જનિત સૌખ્યોથી તું ઉત્તમ સુખદાયી,
 મારી એવી કંઈ પૂજા જે તને પ્રિય ઘટવાસી ?

સત્ય૩૫ સુખરાશિ ' ૦

દુષ્ટ દુખદ રોગોમાં દા૩ણુ તાપની માંહો,
 તારી હાયા અમૃત શી ૦

૧૭૪

ઓ૩મ્ આ ૬૫ર્મા ષુણા૩ઃ સા૩સ્ત્રીનામ્ । આ । ઘિતાજરામિતૃણામા ઔ.૨૩
 હોહાઈ । શતા ૨૩ મ્મવા । સિયૌ હો૩ । હુમ્મા ૨ તા ૬૨યો ૩ ૬૫ હાઈ ॥

(કલ્યાણ.)

હે પરમેશ્વર ઇન્દ્ર !

પ્રાણી પર જે પ્રીતિ કર તેનો તું રક્ષણકેન્દ્ર,
 પ્રસોને પાળે તું પિતા થા મમ તાતા શરણ્ય,

દે દર્શન સુખચન્દ્ર ! ૦—

(૧૩૯)

૧૭૫

મને માલૂમ નહોતું.

(ગજલ.)

પ્રિયા તું પાસ હતી એ મને માલૂમ નહોતું,
જીગરનો વાસ હતી એ મને માલૂમ નહોતું—પ્રિયાં ૦ ટેક.
તને જોવા કીકીઓ બહાર ફાંફાં મારતી'તી,
તું રોશની કીકીમાં રમતી મને માલૂમ નહોતું— પ્રિયાં ૧
હતું ઉડતું તું કાળે મનઃ માફે ખૂબ દૂરે,
કિન્તુ તુ છૂપી'તી મનમાં મને માલૂમ નહોતું— પ્રિયાં ૨
હતા પ્રાણો ઉછળતા બહાર તુજને ભેટવાને,
ધમણુ એ તું'તી ધમનારી મને માલૂમ નહોતું— પ્રિયાં ૩
એત્ર મુજ તારી ઇશક કહાણી સુણવા દૂર ધાતા,
તું ગોલખ શ્રવણમાં બેસી મને માલૂમ નહોતું— પ્રિયાં ૪
વાણી મારી એ તારી શ્રુતિ પ્રીતિ ગીતિ ગાતી'તી,
વાણીમાં છાની તું રાણી મને માલૂમ નહોતું— પ્રિયાં ૫
અર્ધ દેદારની ઝાંખી તદા સૌ ભરમ આ બાંધે,
અહાહા ! તરજમસિ વહાલી મને માલૂમ નહોતું—પ્રિયાં ૬

— ૦ —

૧૭૬

હું ફેકટ હુંદતો'તો.

(ગજલ.)

જ્યોતિમાં જ્યોતિ બળતી'તી હું ફેકટ હુંદતો'તો,
સાફ પરદામાં સ્પષ્ટ હતી હું ફેકટ હુંદતો'તો—ટેક.
હતો ભરપૂર સાગર શાન્ત એક રસે ભરેલો,
મત્સ તરશ્યો પીવા પાણી હું ફેકટ હુંદતો'તો— ૧
ઉભો એ શર્કરાનો પ્હાડ પૂર્ણ મીઠાશવાળો,
મકોડો ત્યાં ભૂખે મરતો હું ફેકટ હુંદતો'તો— ૨
મધુરી કસ્તુરીની ભબક બીતર મ્હેકતી'તી,
જગલમાં પ્હાવરો મૃગલો હું ફેકટ હુંદતો'તો— ૩
કિરણ-સળીથી સુધાકાન્તિ કીકીમાં આંજતો બાનુ,
તિભિરમાં તેજ જોવા ધ્રુવ હું ફેકટ હુંદતો'તો— ૪

બધામાં વ્યાપી તું જડ, ચેતને, જળ, સ્થળ, ફલો, ફળમાં,
 કિન્તુ પથરેજ થઈ ડાલો હું ફાકટ હુંદતો'તો'— ૫
 ત્રુટયો આડેથી એ પરદો ભેટી માથુક ગુપ્ત મલકી,
 'હું તારી પાસ છું આશક તું ફાકટ હુંદતો'તો'— ૬

— ૦ —

૧૭૭

પ્રભુ પ્રિયતમની શોધ.

(નિદલડી મારી ક્યાં ખોવાણી આજ ')

પ્રીતમજી મારા ક્યાં સંતાયા રાજ રે હો પ્રીતમજી ? !
 પ્રભુ રે પ્રીતમજી ! વિભુ રે પ્રીતમજી ! મને ક્યાં મળો હો જી ? ૦—૨૬.
 શોધી શોધી મારી આંખ રે હો પ્રીતમજી ! સૂક્ષ્મ દર્શકથી,
 દૂર દર્શકથી દૃષ્ટે ક્યાં પડો હો જી ? ૦— ૧
 પૃથ્વી-પડે, અગ્નિ, જળે રે હો પ્રીતમજી ! વાયુ આકાશે,
 ગ્રહ તારા બાસે મને ક્યાં જડો હો જી ? ૦— ૨
 પૂછ્યું પૂંરી વિદ્યુત ને તાર રે હો પ્રીતમજી ! 'ક્યાં છે એ દિલખર' ?
 કપી કહ્યું ' ન ખખર ' મને કાં ટગાવો હો જી ? ૦ —૩
 ઉડયો અન્તરિક્ષે લઘુ વિમાન રે હો પ્રીતમજી ! ખરકયા 'એ--ક્યાં છો '
 પડછદો ' એ- -ક્યાં છો ' ? મને ના લખવો હો જી ૦— ૪
 હુંદયા મન્દિર મરિજીદનાં સ્થાન રે હો પ્રીતમજી ! દેવળ ને ચર્ચો,
 મકા, ને તીર્થો મને ક્યાં ધુમાળ્યો હો જી ? ૦— ૫
 પૂજ્યા મનમાન્યા પાપાણુ રે હો પ્રીતમજી ! કહી વિષ્ણુ, શિવો,
 મહાદેવી, દેવો કોઇ ના ફળ્યા હો જી ! ૦— ૬
 પતંગ થઈ ખેટો બાણુ રે હો પ્રીતમજી ! બન્યું પરમાણુ ખમ્,
 ' અહં બ્રહ્મ શિવોઽહમ્ ' કહી ફાક ફલાયો હો જી ! ૦—૭
 મથી મથી પ્રાણો આવ્યા વાજ રે હો પ્રીતમજી ! કઈ ભૂલવણીએ,
 વિરાળે વરજી રે ? હવે ના તલસાવો હો જી ! ૦— ૮
 રૂકી લાં તો શ્રુતિ-ચિદ્દે પાસ રે હો પ્રીતમજી ! કલા ગુપ્ત મન્ત્રો,
 પ્રાપ્તિના ચત્નો બધો બ્રમ ટળ્યો હો જી ! ૦— ૯

૧૭૮

ફોટો દેવા દિલદારને પ્રાર્થના.

(બાદીલા બેગે આથો નય —રાગ માલ)

- દેખાડી દે દિલદાર દેદાર, તારો ફોટો લેવા દે લગાર૦-ટેક.
 મુજ ઉરકેમેરા તણો અનુપમ ફોક્સ-સાજ,
 આત્મ-પ્લેઘટ વિમળી મળી તને વિરાજવા કાજ૦-- ૧
- ખોલ કુધટપટ અટપટો, મિષ્ટ મીટ ક્ષણ મોડ,
 ફોટો અંધાં વર્ષમાં એ ઉજ્જવળ પળ મોડ૦-- ૨
- કીર્તિ તુજ ખુબસુરતીની તુજ શ્રુતિ-દૂતી ગાય,
 જગ શ્રુતિનો દીર-અતિથિ આ રતિથી રવવા ચાલ૦-- ૩
- દસ્કી ફકીરો હઠવવા, હઠીલી તારી લાજ,
 મથી મથી ચાક્યા પછી વળ્યા 'નેતિ નેતિ' કહી વાજ૦--૪
- ' નેતિ નેતિ ' નિરાશમાં, કંઈ બંદા બેહાલ,
 હવે ફોટો પ્લેટ હવે કર કેમેરા ન્યાલ૦-- ૫
- રોકુ ધન્દ્રિય-છિદ્ર હર્ષ બાલ્ય ચમક સંચાર,
 માન-દીપે અષ્ટાંગમાં ઘોષ ગ્રહ વિકાસ૦-- ૬
- આત્મ-પ્લેઘટ ફોટા તણું તારું ઓઘલપેન્ટ,
 કંઠે કવિતા કામિની રાખી પૂરી ખંત૦-- ૭
- મહાભિમાનિની માનિની મુજ કવિતા કાન્તાય,
 શોખથી તેની શોકને ઝુલવા દે ઉર કાવ્ય૦-- ૮
- શરમા મા શર્મા કને સુદરી રે શરમાળ !
 આ ફક્કડ વિષ્ણુ અન્ય કો કવશે તુજ રૂપ ખ્યાલ૦-- ૯
- તારી શરમ થકીય છે મારી કલમ રીસાળ,
 ચિત્ર બનુ કે ચિત્ર તુજ ચિત્ર ચિત્રવા તિયાર૦-- ૧૦
- છખીલી ! તુજ છખીની છટા, છક કંઠે સસાર,
 છટશે માયાના છકા, ચતુરો જ્યાં ચળનાર૦-- ૧૧
- લાજ મૂકામણ એક આ કાવ્ય સુખને ચાર,
 હસ તો હજાર હસમુખી ! આલિંગને અપાર૦-- ૧૨
- સુદરી ! સાર્યક રવરૂપ તુજ, ત્યારે ચયુંજ ગણાય,
 પછી કામણીઆં કાવ્ય મુજ જગ તું પર મરી જાય૦-- ૧૩
- ધન્ય ! કેમેરા પ્લેઘટને, ધન્ય ! કલમ કાન્તાય,
 ચિતાર અનુભવનાર ધન્ય ! અહોહો ! દર્શન થાય ! !૦-- ૧૪

પ્રિયે ઓઝમ ! ઇશક બિમારી મને તુજ નામની લાગી,
ખરી અલમસ્ત ખુમારી જીગરમાં જીવતી જાગી— પ્રિયેંટેક-
નથી દીઠી તને મીઠી તથાપિ ધીટ હુ થાઉ,
શી પરવા પ્રેમી પાગલને બકુ જે દિલમાં આન્યુ— ૧
ફકીરોએ લખેલી સુદરી ' ખુબસુતી તારી,
પઠી તે, જાન ફટકી કે કંઈ ક્યારે તુથી ચારી!— ૨
ચુરાણી ચિટ્ટી—શ્રુતિઓમાં પ્રીતિના મન્ત્ર તે કૂંક્યા,
સુણી તે, જાન જોખમથી બેટવા પ્રાણ મુજ દુખા— ૩
સરસ સૌથી લખ્યો ત્યાં તે એ તુજ સયોગનો આનદ,
હશે કેવો એ રસઆસ્વાદ?! ચહુ છું ચાખવા મતિમન્દ— ૪
પ્રણવ તુજ જાપ જાપું છું, શ્રુતિ—ગાનો આલાપુ છું,
તને યસે પ્રલાપુ છું સુષુમ્નિમાં જલ્પુ છું— ૫
ન પ્રાકૃતિકી ઇલાજેથી, બિમારી મારી આ જાશે,
દયામૃતની દવા તું પા, અમર આ બક્ત તો થાશે— ૬

અરે પ્રભુ પદ્મ ! આ બમરો મરે છે, હો મરે છે હો,
લપટવા જ્યોતિ—પાંખડીમાં ઝુરે છે, હો ઝુરે છે હો—ટેક.
લોભાવતી'તી બીજી કળાઓ, ભુરકીઓ છાંટતી મલકી,
કટાક્ષે અન્ય અજાયા, ન એવી મુજ નીતિ હલકી— ૧
હુ તો તારા પરાગોની શુદ્ધ સુરભિમાં ખેચાયો,
સખખ અલિ અમલ કમલ તણો પરિચય સિદ્ધ જગ જાણ્યો— ૨
ગુજી 'બ્રહ્મ બ્રહ્મ' હુલી ટૂલી હું આવતો'તો તું ફૂલ પાસે,
અફાજ્યો સમ્પત વટોળે, પછાડ્યો પાણીમાં જોસે— ૩
ઉડ્યો'તો ભાવ લઈ ઉડા, પીવા તુજ રતિ—રસ કુડાં,
બધી મનની રહી મનમાં નડ્યાં કંઈ પૂર્વ કર્મ કુડાં— ૪
પીડાઉં પ્રેમવાળો હું હજીઉં હેતમાં તારા,
ઉછાળે ખાઉં છું ગળકાં માફે વલખાં, ન પણ આરા— ૫

પુગ્યો તદન નજીક તરતો જરા ઝુકી હાથ સ્હારો દે,
 કમેલો મરતા જનીને દયા દાખી ઉગારી લે— ૬
 ન તારાંતી તને પરવા પછી તે દાદ ક્યાં ચઢાવી?
 કદર બસ એજ કે જળચર ભલે જાયે મને ચાવી ?— ૭
 દયાળુ શુ તું હસમુખું ચદિ કીધું હૃદય લુપ્તું,
 શરણુ આવેલને તારે મમત્વ મહાનનું ઉચું— ૮
 મનોરથ પૂર્ણ થાવા દે, સંભોગાનંદ લેવા દે,
 ત્રિવિધના તાપ ટળવા દે શાન્તિની હુકે સુવા દે— ૯

—XX—

૧૮૧

ઝોરમ કૌમુદીને

(ગજલ.)

અરે ઝોં કૌમુદી ! ગગને છકેલી ક્યાં છૂપાઇ છો ?
 ચકોર હું ઝંખુ છુ લગને રસીલી ક્યાં લપાઇ છો ?—ટેક.
 રતુ તુજ નામ એજ વાહલી ! કરી જિહ્વા ઘેલી કાલી,
 જશે શું પ્રાર્થના ખાલી ? નમેરી ચમશ શું ઠાલી ?— ૧
 બળું તારા વિરહ અગને ઉડું અહીં તહીં ઉંચે વદને,
 ઉઘાડ એ ઘૂમટો—માયા જે વાદળી થઇ દુભે મુજને— ૨
 લાંબા કર કર-કિરણ તારા રૂપેરી પીચકારી શા,
 દે છાટી શીત અમીધારા, લે કર તર મુજ ઉર બળતા— ૩
 અનોખાં હાસ્યમાં કરની, રેલ છેલ્લે આનંદની,
 ભરી ભરી ચાંચ એ મદની, પી થઈ બસ મસ્ત મસ્તાની— ૪
 એ તારા રોશની દરિએ, તરૂં ઉડું પાંખ ફેલાવી,
 દઈ દઈ દૂબકી ઉડી, ચણું મુક્તામુક્તિ લાવી— ૫

— ૦ —

૧૮૨

પ્રભુ મેઘને.

(ગજલ.)

મધુરા મેઘલા પ્રભુજી ! મત્સની દાદ સાંભળજો,
 ક્ષુદ્ર ખાખોચીયા—દેહે તરફું ભાળ ઝટ લેજો—ટેક.
 ત્રિવિધ તાપોની ગરમીથી, બધો રસ કસ સૂકાયો છે,
 સડેલા બધ કીચડમાં કંઈ પ્રાણુ આવ્યો છે— ૧

- અથર્હું કાળ બગલાથી, કયે આવે કયે જાણે ?
 દયામય આપ વિષ્ણુ આ કાળ, દીનને કોણ સંભાળે ?— ૨
 બગતકું રંકકું તલસે, કયે અમૃતડાં વરસે ?
 દગ્ધ દિલ કાળજીં ઠરશે, મહાઆનંદ ઉછળશે— ૩
 પ્રસિદ્ધ સંબંધ મીનજળનો, સહે ન વિયોગ ક્ષણભરનો,
 હવે ન કસોટીમાં ફળ હો ! વિલંબ કરો નહિ પળનો— ૪
 કરો આશ્વાસના-ગર્જન, કૃપાદગ્ધ વીજ ચમકાવી,
 દયાની વૃષ્ટિ વર્ષાવી, દિયો સૃષ્ટિને નવરાવી— ૫
 ખસેડો બદ્ધ પદ્મલથી, બેળાવો શુદ્ધ સાગરથી,
 અગાધ તળે રહુ સુખથી, ન જ્યાં ભય તાપ કે બગથી— ૬

૧૮૩

ચિદાનંદ સ્વાતિબિન્દુને.

(ગજલ.)

- ચિદાનંદ સ્વાતિબિન્દુ ઓરમ્ । તને હું ચાતેંકુ ઝંખું,
 વૃત્તિ આંકી સમાધિમાં, ખીજે મારું નહિ મટકું—ટેક.
 ચમકતી વીજ માયાવી, ગરજતા મેઘ કામાદિ,
 મયૂર થે થે રચ્યા નાચી, પપૈયા, દાદુર ઉન્માદી— ૧
 ન હું તે તુલ્ય થઈ નાચું, ક્ષણિક વાતે તે શુ રાચું ?
 પરન્તુ તુજ સ્વરૂપ તણો અમારસ મીઠડો યાચું— ૨
 ચીરી એ મેઘની માળા, વિદારી વીજની જવાળા,
 િંચી અવિચ્છિન્ન રસધારા, તું કર પ્રાણો અમર મારાં ૩
 છું તારા પ્રેમનો પ્યાસો, જરા વર્ષો દે દેનાસો,
 છગરમાં કર જરૂર વાસો, કે પ્રકટે પૂર્ણ ઉદ્ધાસો— ૪
 અનન્ત, અગાધ રસ તારો, બે ચાર દીપે ન ખૂટનારો,
 થશે પણ પાર મુજ બેડો, અવિચળ શાન્તિનો વારો— ૫

૧૮૪

છીપની ભકિત.

(દિવાના હું મૈં રચાઈ હું તલફગાર હું તેરા.)

દિવાનો છું મસ્તાનો છું પ્રભુ ! છીપ હું તારો,
 ખારાય વિશ્વસમુદ્રમાં હું મિષ્ટતાવાળો— ૮૬.

- બદલી તરંગો નવ નવા રંગો ફૂટે નાચે,
નિજ હાથમાં હું મસ્ત તેની ન પાસ ફરકનારો— ૧
- તોફાન, ઉલ્કાપાત કંઈ આવે સપાટી પર,
મન્યાય સૌ જંતુ ન વાંકો વાળ પશુ મારો— ૨
- પાણી ઉડાં માપી લીધા મેં અનુભવ સારો,
નહિ પાપ પારાધિની જાળે હું ફસનારો— ૩
- કંઈ વાદળી કામી કટાક્ષો ફેંકી ફેલે બોલો,
પાવા ચહે નિજ મોહ-ફેરાં, પશુ ન હું ભોળો— ૪
- આ છીપ તો તુજ જ્ઞાન-સ્વાતિબિન્દુ પીનારો,
તેને જીગરની નાલિકામાં પ્રીતે ભરનારો— ૫
- લઘ પ્રાણુ-યન્ત્રે શ્વાસ-ધમણે ફૂંકવાવાળો,
મુજ ભક્તિ વિદ્યુત શક્તિની ગતિએ ચડવનારો— ૬
- સદ્ધારણાથી ધ્યાનમાં જ્યોતિને જોનારો,
એ ફળ સમાધિનુ હું આનન્દ-મોતી લેનારો— ૭
- તૈયાર ચીરાવા કસોટીનો કદી વારો,
ઠહેરો જીગરમાથી ધવલડા કાન્તિ અંબારો— ૮

૧૮૫

પ્રણુ હંસને.

(ધીમા ધીમા ચાલો)

- આવો આવો પ્રણુજ હસ પ્રાણુ રે !
મારાં હૃદયોં સરોવર આ ઉભરાઇ રહ્યાં, રસે છલકાઇ રહ્યાં,
હ્યો સુલાણુ રે—આવો—ટેક
- વૃત્તિ-વેલીઓ ઝુકી રહી, પાડી શીળી છાંય,
જ્ઞાન-મોતીથી પોંખવા, ઉચી નીચી થાય;
શાન્તિ-દહેરી થૈ થૈ થનથન નાચી રહી, ભક્તિ-ઊર્મિ તાલીથી તાલ માપી રહી,
પ્રીતિ-વેણુ સુનાદો આલાપી રહી, રસ આણુ રે— આવો—૧
- લલકારો ઓઝ્મ પ્રણુવમાં, વેદ-બ્રહ્મનાં ગાન,
જગ-ફેનોગ્રાફ્ય ફરી ઝીલે એ સ્વર તાન;
દૃષ્ટાકટાક્ષામૃતોનાં પુન્દડાં ઝરો, સુકાં ચતુષ્પયનાં તીર મારાં લીલુડાં કરો,
ઝળહળ જ્યોતિના અંબારો ભરો, ઓ સુખણુ રે !— ૨

આપ વિના પ્રિય હંસલા ! સુની મારી જન,
ગગનમડપે શશી વિના સુની તારલા જન;
દિવ્ય દર્શનદધને વિયોગદુઃખડાં હરો, ત્રિવિધ તાપો આનદ તણી છોળે કરો,
સુક્તિ સ્વર્ગોગના મારાં પાનો કરો ઘો વરદાન રે ! — ૩

૧૮૬

અલ્પભરને નિમન્ત્રણ.

(રાગ—રામગરી)

હૃદયકમળ મારાં ઉધડી રલાં છે, અલ્પભરણ ! પધારો રે,
રૂડા વેદ-ભૂકાર ગુંજારો રે, પ્રજ્ઞલા. નાદ લલકારો રે—ટેક૦
વૃત્તિપાંખડી કર કરી પહોળા આલિંગવા આરાધે રે,
ગર્ભ પૂજ્યે પ્રેમ-પરાગની અર્ધ્ય-અજલિ છાંટે રે,
કંઈ બણકારે મીટ માટે રે તમ સ્વરૂપ-સમાધિ સાધે રે;
શુદ્ધ શરીર-સરે ઇન્દ્રિય કલ્ચેલ શાન્તિમાં બાળો રે— ૧
હું ખીલ્યું છું આપય ગુણ સમોગાનદ આપો રે,
સુમ્મી આપી એકમેક લપી તાપ વિરહના કાપો રે;
અદૈત શુ દૈત જમાવો રે, મધુરસના ઓધ રેળાવો રે,
તુર્વાની દહેરીમાં સ્વર્ગીય દિવ્ય સુગધિ ફેલાવો રે— ૨

૧૮૭

મારી સખીનું કટાક્ષ.

(ગરબી)

મારી સખીના કટાક્ષમાં રે લોલ, ડોલ્યુ અલ્પાડ આ તમામ,
ફકીર ફાકડા રે કો, આવે ધવાવા એ કટાક્ષમાં રે લોલ—ટેક૦
સ આરે શશીસૂર્ય આ સરી રે લોલ, પ્રે વીજ ફૂદડીના ફેર,
તારા નાચીયા રે હો, આવો જોવા એ રાસ મડળી રે લોલ—૧
વાગે મધુરીશ્રુતિખસરી રે લોલ, ખીલ્યાં ઋષિમુનિનાં રોમાય;
પ્રણવ તાનથી રે હો, સુણજો એ અલ્પગીતિ સુરીલી રે લોલ— ૨
છક્કા માયાના ગયા છૂટી રે લોલ થઇ તીરોધાન લજવાઇ,
પ્રિયા-દર્શથી રે હો, આવો માયાથી હવે લઇ છૂટી રે લોલ— ૩
ગોપીચન્દ્ર, ભર્તૃહરિ, શુક, યુધ રે લોલ, છોડી વિશ્વ, વૈભવ ને રાજ્ય,
માયા ચારીને રે હો, કટાક્ષે ધવાઇ બૂલ્યા શુધયુધ રે લોલ— ૪

(નામ જપી લે તું પ્રાણ નારાયણ નામ જપી લે)

સખીનાં કટાક્ષના બાણ જેને વાગ્યાં હોય તે જાણે,
 બીજા શું જાણે હેવાન ! ફાડે શિર વિષયને પહાણું—ટેક૦
 મેનાવતીનો બેટડો, ગોપીચન્દ્ર સુકુમાર,
 રાજ્ય, શ્રી, સ્ત્રી ભોગો તન્યાં, ખાઈ તેજ કટાક્ષનો માર૦— જેને૦
 જાયો માયા રાણીનો, ગોપાનો પ્રિય પ્રાણ,
 કટાક્ષ વિદ્યુત ચમકમાં, ઝળકી અંજયો યુધ્ધ ભગવાન૦ — જેને૦
 ઉજ્જવિણીનો રાજ્યો, પ્રવીણ કવિ રસજાણ,
 ગયો ધવાધ ભરથરી, એ કટાક્ષનું લઇને એધાણું— જેને૦
 અક્ષયારી શુકદેવજી, વ્યાસ સુત વિદ્વાન,
 એ કટાક્ષના ધરકીએ રભા બૂનું ઉતાર્યું ગુમાન૦— જેને૦
 યોગી કૃષ્ણ, ને કાઈરૂટ શા, શંકર, શ્રીદયાનંદ,
 ગાંડા ઘેલા થઇ ફર્યા, એ કટાક્ષનો લેવા આનંદ૦— જેને૦
 હૃદયઅનિષ્ઠ ભેદાય છે, વિષય-બ્રાન્તિ છેદાય,
 કર્મ-બધ ટળી જાય છે, થાતાં કટાક્ષ-ઝાંખી જરાય૦— જેને૦
 એ કટાક્ષ પાછળ થયા કઇ બંદા બરબાદ,
 બિયાબાન નાગા ફર્યા પાડી ઓઝમ્ ઓઝમ્, સનમનો સાદ૦— જેને૦

(નામ જપી લે તું પ્રાણ.)

મારી પ્રિયાનો રૂવાફ અજબ છે મારી પ્રિયાનો,
 અધ સિંહણ પણ ત્યા મહાત ગજબ એ મારી પ્રિયાનો—ટેક૦
 તેના ભયથી સૂર્ય આ, પાડી રહ્યો પ્રકાશ,
 ચરચર વિજળી રહી ફૂંજી, ધૂમે ચન્દ્ર, તારલીયા આકાશ૦— અજબ૦
 માયા કંપી ગઇ ભયે, લજ્જે હાજર પાસ,
 જેમ મદારણુ દોરીમાં નાચે ચનગન વાંદરી નાચ૦— અજબ૦
 હુકમે પૃથ્વી રહી ફરી તેડી સિન્ધુસુત કેડ,
 નદ, સર જળના અર્ધથી અર્ધે ફળફૂલ ઔષધિ ભેટ૦— અજબ૦
 જેના ક્રોધ-કટાક્ષમાં શુભામ થઈ યો કાળ,
 રહ્યો રમાડી ગોદમાં મારી બહાલીનું અક્ષાંડખાળ૦— અજબ૦

(૧૪૮)

નાસ્તિક, દુષ્ટો, દાનવો, સૌ ત્યાં પામે ત્રાસ,
તે રવાફથી છટકવા, ક્યા રાવણુ, નેપોલ્યનની વિસાત ?— અજબ
પણુ કામળ દિલ પ્રેમીને, માથુક રૂદ્ર રવાફ,
બાસે જોમ કમળ દિલે ઉપાદેવીપ્રસૂત સુત તાપ— અજબ

૧૯૦

ઈશ્વરી માલણુને.

(હરિગીત સોહણી)

ઓ ઈશ્વરી માલણુ પ્રિયે ! ઉર-બાગ આ તુજ હાથ છે,
માલીકી તારી એકની, બસ તે તુંથીજ સનાથ છે—
એને ઉજડ વેરાન કર કે શ્રેષ્ઠ નન્દનવન થકી,
તે સૌ બગાડ સુધાર તારા ઉજ્જવળા યશ સાથ છે— ૧
તેમાં ધણુ કુછોડ કાંટા ધાસપ્રુસ અસાર છે,
તેને ઉખેડી છેદી બેદી સાફ કરવે ખ્યાત છે— ૨
ઋગ્વેદથી ખેડી, યજુ-ખાતરજ તર ત્યાં નાખજે,
ને સામનાં બી વાવી પાણી અથર્વ તણાં સિંચજે— ૩
સદ્યુદ્ધિ-કલ્પતરૂ ગગન ને સ્વર્ગબેદી ઉગાડજે,
મોક્ષામૃતાં ફળ પુણ્યનાં સ્વાદિષ્ટ ભિષ્ટ લગાડજે— ૪
આરામ આ જગપ્રાણીનું આરામસ્થાન બનાવજે,
એમાં વિહરતા વૃન્દને તે ફલાસ્વાદ ચખાડજે— ૫
દહ આશ્રિતોનાં દુઃખ, દદો જન્મવૈર ભૂલાવજે,
શું શાન્તિ ડાળ હિલોળ દહેરે પ્રણવ કલ્લો લાવજે— ૬

૧૯૧

દિલબરની ઢુંઢણા.

(કાઈ અમને ફળ દેખાડો રે મધુવનમા)

કોઈ અમને દિલબર દેખાડો રે ઘટ ઘટમાં,
દેવળ ઢુંઢયાં મંદિર ઢુંઢયાં ઢુંઢયાં તીરથ ને પહાડો રે,
પૃથ્વર એટલા દેવ કરી પૂજ્યા તોએ ન વળીઓ દહાડો રે—ઘટ૦ ૧
મુંડા એટલા ગુરૂઓ કીધા સંશય કોઈએ ન કાઢ્યો રે,
જાંકર, વલ્લભ, નાયજી, તસિંહો શિર ફેાડ્યા જન્મારો રે—ઘટ૦ ૨

(૧૪૬)

ગર ભાવનાં ધોળો ગાયાં વિંધયે આત્મા કુખાડયો રે,
 દૃણુ નામથી કલંક દહ કલ્લો કામી, ચોર, લખાડો રે— ઘટ૦ ૩
 મૂર્ખ, ગમાર, વ્યસની બ્રાહ્મણ-મુખ સાંભળી પુરાણ રાડો રે,
 અગીઆરસાદિમાં ભૂખે મરીને માર્યો પેટે પહાણો રે— ઘટ૦ ૪
 મન્ત્ર જન્ત્ર ને ભૂત પ્રેત પીર ઉતરાવ્યાં કંઈ ઝોડો રે,
 દેવીને જીવ-બલિ ચડાવ્યા સુણીને ચંડી પાઠો રે— ઘટ૦ ૫
 ન કરવાનું કીધું બધું ફરી અકેક પંથનો વાડો રે,
 જ્યાં ભાળું ત્યાં લોભી ગુરૂ ને લાલચુ ચેલાની ધાડો રે— ઘટ૦ ૬
 માયિક જડમાં મૂઠ બન્યા મૈ ક્યાંથી આવે આરો રે ?
 સનમ સનમની બાંગ પોકારી થાકી થાકી હાર્યો રે— ઘટ૦ ૭

૧૮૨

કુંઠણામાં ઉત્તર.

(રાગ ઉપરનો.)

કોઇ તમમા દિલબર નિહાળો રે ઘટ ઘટમાં,
 નથી દેવળ તે નથી મદિર તે નથી તીરથ કે પહાડો રે,
 પત્થર સાથ ચશે જડ પત્થર તોય ન વળશે દહાડો રે— ઘટ૦ ૧
 ચેતનને ચેતનથી ટુંઢો જીવથી ધમ્મિર ભાળો રે,
 સદ્યુદ્ધિને ગુરૂ કરી રાખો સારજ સરશે સારો રે— ઘટ૦ ૨
 બાકી બીજા પોપ પાખડી તેની સોખત ટાળો રે,
 વૈદિક ધર્મ કર્મ કીધાથી સુધરશે જન્મારો રે— ઘટ૦ ૩
 યમનિયમોનાં ચડી પગથીઆં સમાધિ સુધી સંભાળો રે,
 મુક્તિ-અટારીએ ત્યારે ચડીને ઓશ્મ-ચાંદની ભાળો રે— ઘટ૦ ૪
 ખાંડ ભરેલ ઘડે કીડી પણ મોમાં કોદરો કાળો રે,
 ગળપણ ક્યાંથી ચાખી શકે જ્યાં સુધી ચૂકે નહિ ઝાલ્યો રે ૧૦— ઘટ૦ ૫
 તેમજ બ્રહ્મ રહ્યો વ્યાપક ને જીવને મહોં ધારો રે,
 માયા મુખમાં ઝાલી તેથી ધસિને ન અનુભવનારો રે— ઘટ૦ ૬
 છોડી દો એ માયા-દાણો પ્રકૃતિ-પડદો ફાડો રે,
 સઘળે સચ્ચિત્ બ્રહ્મ જણાશે પૂર્ણાનન્દ થનારો રે— ઘટ૦

૧૯૩

દિલબર પાસ વસતો.

(ભેરવી. સ્વામી રામનાં કાવ્ય પરથી.)

દિલબર પાસ વસતો ક્યાં જઈને હુંવો ?— ૨૬૦
 ગલી ને બજાર હુંવો, શહેર ને પ્રાન્તે હુંવો,
 ધર ધર દિવાલ હુંવો પતો નહિ પામવો— દિલ ૧
 મક્કા કે મદિના આઠો માથાથી મસીદ બાંધો,
 ઉચી ઉચ્ચારો બાંગો તોએ નહિ લાધવો— દિલ ૨
 ગંગા પીઓ યમુના ન્હાઓ, કાશીથી પ્રયાગ જાઓ,
 બદ્રી, કેદાર ધાઓ લાકડાંને લાડવો— દિલ ૩
 દેવળ, મંદિર ભટકો પથરાથી શિર પટકો,
 જડતામાં જડ થઈ અટકો ખટકો નહિ કાટવો— દિલ ૪
 બનો જોગી કે વૈરાગી, સન્યાસી જગત ત્યાગી,
 દિલની ન એક ભાગી ઠાલો ડોળ ધાલવો— દિલ ૫
 ગળે કઠી, માળા ધાલો, તિલકો, છાપા લગાવો,
 આરડીને કીર્તન ગાઓ, દબ દેખાડવો— દિલ ૬
 ધુડોને સુરજ કેવો ? અધાને કાચ જેવો,
 મૂખેનિ બ્રહ્મ તેવો અનુભવે ન આવવો— દિલ ૭

૧૯૪

કોણ તરશે ?

(રાગ-ખમાચ-ત્રીજાટી)

તરશે તો તે જે જીએ હૃદયમાંહી હરને— ૨૬૦
 ગંગામાં નહાવાથી પાપી નર તરી જાય,
 મીન કાં ન તરે જેનું જળમાંજ ધર છે ?— તરશે ૧
 જટાના વધારવાથી પાપી નર તરી જાય,
 તરે કાં ન લાંબી વડવાઈથી વડ તે ?— તરશે ૨
 મુડના મુડાવાથી પાપી નર તરી જાય,
 તરે કાં ન મેઢાં જેનાં મુડ્યાં શિર ધડ છે ?— તરશે ૩
 શખના વગાડવાથી પાપી નર તરી જાય,
 શ્વાન કાં ન તરે જેનો શખ સમો સ્વર છે ?— તરશે ૪
 ભરમના લગાડવાથી પાપી નર તરી જાય,
 ગધા કાં ન તરે જે લોટે દિનબર છે ?— તરશે ૫

(૧૫૧)

અગ્નિમાં તપ્યાથી જે પાપી નર તરી જાય,
કાં ન તરે પતંગો જે મરે દીપ પર છે ?— તરશે૦ ૬
લગાડે તિલક છાપ પાપી નર તરી જાય,
હાથી કાં ન તરે જેને ચોપડે સિન્દુર છે ?— તરશે૦ ૭
પથરાઓ પૂજવાથી પાપી નર તરી જાય,
તરે કાં ન પોતેજ પથરા જે જડ છે ?— તરશે૦ ૮
જળે હાડકાં નાખે પાપી નર તરી જાય,
તો પછી જીવતાં શું જ્ઞાન ધર્મની જરૂર છે ?— તરશે૦ ૯
તરવું તો તેથી જે હોયે તરેલ ખૂદ,
વેદ, જ્ઞાની બ્રહ્મ થકી તરવું શંકર છે— તરશે૦ ૧૦

૧૯૫

છાકરૂં કાખમાં ને ગામ કુંદે.

(બુલણા ૭૬)

કસ્તુરી નાભિમાં મૃગલી ભટકી મરે ક્યાં મળે ક્યાં મળે એ સુગધિ ?
તેમ દિલખર રહ્યો હૃદયમંદિર મહીં જ્ઞાનચક્ષુ વિના વૃત્તિ અધી;
રચક બ્રહ્માડનો તેમને પથરા, ધાતુથી સોની, કડીઆદિ ઘડતા,
સર્વનો વાસ તેને ગણી જડરૂપે ખાસ મંદિર મહીં મૂર્ખ ધરતા.
રામ કે કૃષ્ણ, બુધ, ઇસુથી અગ્રેય તે તેમને અગ્ર તે રૂપ કથતા,
કલેશ, કર્માદિથી રહિત શુદ્ધાતમા તેમનાં જન્મમરણાદિ વદતા;
વૃષ્ટિથી વિશ્વ આખું નવરાવતો તેમને લોટીનું સ્નાન આપે,
ગિન, રૂ, રેશમે સૃષ્ટિને ઢાંકતો તેમનું વાઘલે અંગ ઢાંકે.
જે કને સૂર્ય, ચન્દ્રાદિ ઝાંખા દીવા તેમની પાસ બત્તી ઝગાવે,
અન્ન, મેવા, જળે પોષતો જગત જે તેમને ખાનપાનો ધરાવે;
નારીઓ જગતમાં પુત્રીઓ તેમની પત્ની સીતા, તુલસી, રૂકિમણી કહે,
ભૂપનો ભૂપ તેને બિખારી કરી રાસલીલા મહીં નાચ નચવે.
નામ ઓરમ્મ જેમનું બોલવા અનધિકારી ખરાચાર્યને બ્રહ્મ લાખે,
પુત્રી, દારાદિ તન, મન, ધને અર્પી ગુરૂ-એહું જુહું ચુંક્યું ચુક ચાખે;
લોભી ગુરૂ અને લાલચુ શિષ્યની આ બધી દંભ લીલા ભરી છે,
આતમા તત્ત્વને જાણવો બ્રહ્મવિદ્યાથી તે વેદવાણી ખરી છે.

(૧૫૨)

૧૮૬

બ્રહ્મપ્રાપ્તિનાં પગથીઆં.

(મુશળા ૭૬)

જ્યાં સુધી યોગનાં અંગ અનુષ્ઠાનથી અશુદ્ધિ નહિ ટળી ત્યાં સુધી શુ ?
તેજ છે બ્રહ્મપ્રાપ્તિ તણાં પગથીઆં તીર્થમાં બટકવે મૂર્તિથી શુ ?
અહિસા, સત્ય, અસ્તેય, ને બ્રહ્મચર્યજ તથા અપરિગ્રહય યમ છે,
શૌચ, અંતોષ, ને તપઃ સ્વાધ્યાય ઈશ્વર-પ્રભુધાન સર્વે નિયમ છે;
વીર, ને ભદ્ર, સુખ પદ્મ આદિ કષ્ટ કાયનિગ્રહ થવા આસનો છે,
ઇન્દ્રિયોના મળો દૂર કરવા ગતિ શ્વાસ વિચ્છેદ પ્રાણાયમો છે
ચિત્તને બાહ્ય વિષયોથી અંદર કંઈ રોકવું પ્રત્યાહાર પ્રમાયે,
ત્રિતિ નિશ્ચલ બની મનતરંગો થવા સાવ નિષ્કંપ છે ધારણા એ,
કોઈ પણ વાતથી થાવું નિર્વિષયી મન ધ્યાન તે એક બસ ધ્યેયમાં છે,
ધ્યાન ધાતા તથા ધ્યેય સકલ્પથી રહિત ઉત્તમ સમાધિજ કે' છે.
આ અનુષ્ઠાન મૈ નિત્યઅભ્યાસથી જીવને સાંપડે શુદ્ધ થાયે,
જન્મમરણાદિના ત્રિવિધ જે દુઃખ તેના થકી મુક્તિ રૂડી પમાયે.

૧૮૭

પ્રભુ પ્રતિ મારા અપરાધ.

(મારી નાડ તમારે હાથે રાગ દેશ)

મુજ મુખ તણા અપરાધ માફ કરજે હરિ રે !
મેં તુજ પર દોષ અગાધ દીધા બુદ્ધિ હરી રે—તેક
વેદોપનિષદ્ જ્ઞાન ન ધાર્યું, ત્યાં વર્ણિત તુજ સ્વરૂપ ન ભાળ્યું,
મિથ્યા પુરાણ કલ્પિત તને લીધો કરી રે—મુજ
પ્રજાપતિ કહી તને બનાવ્યો પુત્રી સાથ વ્યભિચાર કરાવ્યો,
અલ કાર એ ઉષા સૂર્યનો વિસ્મરી રે—મુજ
પૃથ્વી, વાયુ, જળ, નભ ને પાવક એ સૌ વિશ્વે વિષ્ણુ વ્યાપક,
કહ્યો તે તને કૃદ્ધાના સતનો હરી રે—મુજ
રુદ્ર દંડદાતા દુષ્ટોનો શિષ્ય કલ્યાણકરી જીવોનો,
મોહિની ભીલડી પુઠે લીધો વિષયી કરી રે—મુજ
કૃષ્ણચન્દ્ર યોગેશ્વર જેની કીર્તિ ગીતા ભારતે મળેની,
તને તે નામે લંપટ ચોર લીધો ગણી રે—મુજ
અકાય, અપ્રણ, અજન્મ તું છો, કલેશ કર્મથી રહિત વિશુદ્ધો,
ગણ્યો તોય મન્દ, કન્દ, સુવર અવતારથી રે—મુજ

સર્વશક્તિ પૂરણુ ગુણુ ચેતન, અનાદિ, અનન્ત, નિત્ય સનાતન,
તેવા તુજને પૂજ્યો મે પત્થર ધરી રે૦— મુજ૦૦
વામન લહી છળ કપટી કહાવ્યો રામ લહી સ્ત્રી કાજ રડાવ્યો,
દીધાં પ્રાકૃત શ્રવકર્મો તુજમાં ભરી રે૦— મુજ૦
હવે તજ આ ચાલ અનાડી, ખરો થયો છુ આર્ય વિચારી,
વેદ ધર્મને ધારી રહ્યો ઓરૂમ્ બ્રહ્મ સ્મરી રે૦—મુજ૦

૧૬૮

પ્રભુ વિષે મૂર્ખની માન્યતા.

(આખ વિના અ ધાડ રે.)

મૂર્ખે પ્રભુને માન્યો રે પોતા જોવો મૂર્ખે પ્રભુને માન્યો;
મૂસળ ઝાડુ જાણ્યો રે અંધે હાથી મૂસળ ઝાડુ જાણ્યો—
ભંગી ગંજરી પોતે, પરસ્ત્રીનો આશક પોતે,
તેવો મહાદેવ શિવ પ્રમાણ્યો રે૦— પોતા૦ ૧
પોતે છે લંપટ જારી, ચોર લુચ્ચો વ્યભિચારી,
કૃષ્ણ નામે તે ઈશને ભાંડ્યો રે૦— પોતા૦ ૨
પોતાની મા દીકરી કે પુત્રવધૂ પર કુદૃષ્ટિ,
થ્યો બ્રહ્મા, ચન્દ્ર, ઇન્દ્રે કાણો રે૦— પોતા૦ ૩
પોતે કંધએ સતીઓની લાજને લૂટનાર રાવણુ,
વૃન્દા વિષ્ણુનો ફેંક્યો પહાણો રે૦— પોતા૦ ૪
પોતાને ખાવું પીવું એશઆરામે સુવું,
તેવો ઠાકોરે ભાવ આણ્યો રે૦— પોતા૦ ૫
વરનો પરણુતો પોતે, તેવા ઈશને તે ગોતે,
(જે) સીતા, રૂકિમણી, તુલસીથી માણ્યો રે૦—પોતા૦ ૬
જન્મતા વધતા પોતે વૃદ્ધ થઇ મરતા મોતે,
તેવોજ બ્રહ્મને પીછાણ્યો રે૦— પોતા૦ ૭
નિજ ભાવના-ગાગરમાં ઈશ્વર-સાગરને સમજે,
શુ પારાવાર પાર પામ્યો રે ૧૦— પોતા૦ ૮

૧૯૮

પ્રભુ શરણુ યાચના.

(પિયુ પરદેશીને.)

પ્રભુ શરણુગત હું ક્ષમા ચહું છું તારી, લેજો આ બાળ ઉગારી૦—ટેક.
 માન્યો તને પત્થર કરી તજી વેદ આજ્ઞાને પરી,
 જપ, ધ્યાન. સન્ધ્યાને વિસારી હોમ યમ ભૂલ્યો હરિ!
 મેં બ્રહ્મચર્યે પાપથી તુજ ગાન શૃંગારી કર્યાં,
 ટેલ્યો તને જમરી લખાડી પોટલા પાપે ભર્યાં૦— પ્રભુ૦
 મેં માનીને જડ તુજને સામે કરી દષ્ટિ યુરી,
 કીર્તન મુખે પણ પેટમા તો સ્ત્રી પ્રતિ વિપયા છુરી;
 ઓરમ પ્રભુવ બ્રહ્મ મૂકી દધ દ્વા, હ્રીં, હ્રું બબ જૂઠાં જપ્યા,
 આત્મા કર્યો જડ સેવી જડતા બુદ્ધિ જ્ઞાન કૂવે ખખ્યાં;
 રૂળીઆં સુકર્મ કોઇ પૂર્વ જનમનાં, બુદ્ધિ સુધારી,
 જડતા ટાળી, મુક્તિ કરું અવ મારી૦— પ્રભુ૦

૨૦૦

જગતા નર સેવીએ.

(ગોરખનું બજન)

મનસા માલણીજી રે ગોરખ જગતા નર સેવીએ,
 જગતા નર સેવીએ તને મળે નિરંજન દેવ૦—ટેક૦
 પત્થર પૂજે હર મળે તો હું પૂજું ગિરિરાય,
 જે પહાડની બને ઘટી દળી દળી જગ ખાય૦— ૧
 માલણુ લાવી ફૂલડાં એની કળીએ કળીએ જીવ,
 ચડે તે ફૂલ દેવને તો દેવ જપો તે શિવ૦— ૨
 માલણુ લાવી ફૂલડાં તે ધર્યાં દેવની પાસ,
 એ દેવોમાં સાચ હોય તો કેમ ન આવે પાસ?૦— ૩
 ટાંકણુ દઈ પત્થર ધડયો રે ધર્યો છાતીએ પાય,
 એ દેવમાં જે સાચ હોય તો ધડનારાને પાપ૦— ૪
 એ પત્થરના દેવને રે નાખો જળ મોઝાર,
 આપ બૂડે તે કોને તારે કોણુ કરે સંભાળ ૧૦— ૫
 પૂજરીના ઓશીઆળા ઠાકર ઠામો ઠામ,
 બદીવાન મંદિરના ઠાકર કહેવાના ભગવાન૦— ૬

(૧૫૫)

સેવ સુવાળી રાંધીને રે ધરી દેવની પાસ,
જમનારો તો જમી ગયો ને દેવને નાવી વાસ— ૭
એક ભૂલ્યો ખીજે ભૂલ્યો રે ભૂલ્યો સૌ સંસાર,
એક ન ભૂલ્યો જોગી જોરખો રે કરી ભજન આધાર—૮

— x —

૨૦૧

હું નિજ બ્રહ્મ રીઝાવું.

(કબીરનાં કાવ્ય પરથી)

હું નિજ બ્રહ્મ રીઝાવું, એસી ભજન ગુણ ગાઉં—ટેક.
ડાળી તોડુ ન પત્તા તોડુ ન કોઇ જીવ સતાવું,
પત્ર પત્રમાં પ્રભુ વસે છે તેને માથુ નમાવું— એસી હું.
ગગા જાઉં ન યમુના જાઉં ન કોઇ તીર્થે ધાઉં,
અડસડું તીર્થ વસે ઘટ અંદર તેમાં ચોળી નહાઉં—એસી હું.
ઔષધ ખાઉં ન ખૂટી ચાવું ન કોઇ વૈદ્ય ખોલાવું,
પૂરણ વૈદ્ય મળ્યા અવિનાશી તેને નાડી અતાવું—એસી હું.
જ્ઞાન ધનુષ કસીને ઝાલુ ધ્યાન કમાન ચઢાવું,
પાંચે ચોર વસે ઘટ અંદર તેને મારી ભગાવું— એસી હું.
જોગી થાઉં ન જટા વધારું ન અગ ભજૂત લગાવું,
જે રંગ રંગે ખૃદ વિધાતા તેજ સુરંગ ચડાવું— એસી હું.
ચન્દ્ર, સૂર્ય એ દીવા ઝગાવું નિજ મન રાખ્યા સજવું,
કહે કબીર સુણો ભાઈ સાધુ આવાગમન હઠાવું—એસી હું.

૨૦૨

શ્રી હરિ લે હાથ મારો.

(ગજલ)

શ્રી હરિ લે હાથ મારો દીનપર કરૂણા કરી,
દીનપર કરૂણા કરી રે દીનપર કરૂણા કરી— શ્રીહરિં ૧
સંસાર સાગરમાં અરે ! અથડાઉં છું હું કષ્ટથી,
પણ પાટીઉં તુજ નામનું છોડું નહિ હું જતો જરી— શ્રીહરિં ૨
તું તો કદી મોટાઈથી મુજ રંકને દેશે તજી,
પણ આ કમળ ભાનુ વિના તલસી નક્કી જશે ખરી— શ્રીહરિં ૩

(૧૫૬)

આત તાત સર્વસ્વ માઈ માનું હું તારા વિષે,
માટે ઘટે નહિ તુંજને નિજ બાળ જાતું વિસરીં— શ્રીહરિં ૪
હૃદય મહારાણી તણું છે સદા હે પ્રભુ ! પાસ તારી,
ખેંચી લે કર માહરો જાઉં હું આ ઉદ્ધિ તરીં— શ્રીહરિં ૪

—XXX—

૨૦૩

મારી ગફલતી.

(કાનુડો ન જાણે મારી પ્રીત બાઈ અમે)

ઝાળખ્યો ન પહેલાં મેં દિલદાર જડમાં બાંધી ચારી રે,
તેથી બુડ્યો'તો બુરે અંધાર ચેતનતાજ વિસારી રેં—ટેકં
દેવોમાં પ્રીતમ મારો સૌથી વડો હતો, પાખ્યો વિજય તે પર સાર,
પૂજ્ય વરરરરરરર રેં—૧

તેના વિજયેજ દેવો મહિમાને પાખ્યા પણ માન્યા નિજ મહિમા
જયકાર, મૂખાં અરરરરરરર રેં—૨

થ્યો પ્રાદુર્ભૂત જાણી શેખી તેઓની હરવા ઝાળખ્યો ન દેવોએ
મુજ ચાર, અચો અરરરરરરર રેં—૩

પ્યારા સામે વાધ્યો અમિ કહી 'હું હું અમિ' પ્યારે પૂછ્યુ 'તુંમા
શુ બલભાર શાને બડ બડ બડ બડ રેં'—૪

અમિ બોલ્યો 'હું બાળુ જે કંઈ પૃથ્વીમાં બાળુ' તરકુગ દર્ધ પ્યારે
કહ્યું 'બાળ, બતાવ બળ બળ બળ બળ રેં'—૫

જેરે દોડ્યો ન બાળી શક્યો પડી બોઠો ફર્યો લવ્યો 'લઈ શકુ ન
આનો પાર' ભાગ્યો ભરરરરરરર રેં—૬

વહાલાની સામે વાધ્યો વાયુ કહી 'હું હું વાયુ' વહાલે પૂછ્યુ
'તુંમાં શું બલભાર શાને બડ બડ બડ બડ રેં'—૭

વાયુ બોલ્યો 'ઉડાકુ જે કંઈ પૃથ્વીમાં બાળુ' તરકુગ દર્ધ વહાલે
કહ્યું 'ઉડાડ બતાવ બળ બળ બળ બળ રેં'—૮

જેરે ધાયો ન ઉડાડી શક્યો પડી બોઠો ફર્યો લવ્યો 'લઈ શકુ
ન આનો પાર' ભાગ્યો ભરરરરરરર રેં—૯

આખર સૌ દેવો બોલ્યા મુજને 'તું જાણુ એને' હું ગયો મારાથી
તિરોધાન નાવ્યો નજરરરરરર રેં—૧૦

(૧૫૭)

હૃદયે આખર મળીયો અલંકૃતા સુંદરી ધીને, તેને પૂછ્યું
 'કોણુ ઓ દિલદાર સુંદર વરરરરરરર રે' ?૦—૧૧
 તે બોલી બહા તે છે માનો મહિમા તમારો તેના વિનયેજ
 અપરંપાર, જાણ્યું ખરેખરરરરર રે૦—૧૨
 પૃથ્વી ન પામે પાર અમિ જળ વા આકાશ બહાર્યે જડભક્તિ
 નિઃસાર ફાકટ ફરરરરરરર રે૦—૧૩
 સૂર્ય પ્રકાશે ન ત્યાં, ચન્દ્ર, વીજ, તારા પણુ ના, તેના તેજેજ
 સૌમાં ભાસ સાચો તે ભાસ્કરરર રે૦—૧૪
 હવે તે ચાર મારો દિલબર સરદાર પ્યારો જાણી જડદેવોની
 જંજળ ઝોં, ખં, શકરરરરર રે૦—૧૫

૨૦૪

પ્રભુનો મહિમા.

(ધીમા ધીમા ચાલો)

ભાવે ભાવે ભજોને ભગવાન રે,
 મહામહિમા જેનો વિશ્વ ગાઈરહ્યું, હરખાઈ રહ્યું, દધ તાન રે૦—
 પ્રકટી પ્રકૃતિ સેવિકા રહી મંદિર બહાંડ,
 સુરજ દીવડે બહાને કરે આરતિ કાંડ;
 ભાવડી ભૂમિ પુત્ર ચન્દ્ર કેડે લધ, ફરે ફૂદડી આ દીવાની કોરે જધ,
 પડ ઋતુઓના શૃંગારો સુંદર સર્પ થધ મરતાન રે૦— ભાવે૦
 શ્વેતકેશી આ હિમગિરિ યોગીરાજ મહાન,
 દિવ્ય જ્યોતિના આકરે પીગળે દિલ ધરી ધ્યાન;
 હર્ષઅશ્રુની ધારાઓ વહેતી પૂરે, તે ગંગા ને ચમુનાદિ દહેકે દહેરે,
 જેનાં સ્નાને પાને હૈડાં ટાઢાં ઠરે, શુદ્ધ સ્થાન રે૦—ભાવે૦
 આત્મ-હંસને ચૂમવા ગગન માનસર માંભ,
 તારા મોતીડાં રૂડાં હુકી હુકી ઉભરાય;
 ચન્દા દેવી અમીનો રત્નકુંપો લધ, નિશામાંહી નિશાથી વિશ્વ મોહી રહી
 હૃદયકાન્ત કને સુષુપ્તિમાં લેતી ગઈ, ન માયા ભાન રે૦—ભાવે૦
 ઓરમ્મ નૃપ આણુ મનાવવા, પ્રચંડ ચોદા મેધ,
 જામગરી વીજથી કરે તોપ બહાર અનેક;
 સૂર્ય સરદાર કરથી લીધા કર બહુ જયાનન્દે કૃપાથી વૃષ્ટિમાં દીધું સહુ,
 વિશ્વકર્માનું શંકરકર્મ કહું આપો માન રે૦— ભાવે૦

૨૦૫

ભાવથી ભગવાનને ભજવા.

(૩૬ રઢીયાળી રાત.)

બળે ભાવે ભગવાન બળે ભાવે ભગવાન
 વિકટ મહાભવસાગર તરવા પ્રીતથી;
 પામે મુક્તિ ધરી ધ્યાન પામે મુક્તિ ધરી ધ્યાન,
 લધને ભક્તિનૌકા જાગત ચિત્તથી;
 ભરમાઓ નહિ ભૂલે ચતુરાધ ચડાવો ન ચૂલે,
 તરવા પ્રીતથી૦— બળે૦

લીધા વિષુ સઠ ધર્મનો, સત્સંગતિ સુકાન,
 અફળાવુ મોજાં મહીં લક્કડ તૃણ સમાન;
 છોડો સર્વ જ્ઞાન્તિ, સાધો સદા જ્ઞાન્તિ,
 લઈ દિવ્ય કાન્તિ કરો આત્મોત્કાન્તિ;
 આઠ યોગનાં અંગથી, જીતી પ્રકૃતિ પ્રપચ,
 ત્રિવિધિ દુઃખને ટાળવાં જન્મમરણ અનુબધ,
 ઠાલા લોભાઓ રે વિષયાનન્દે ઠાલા લોભાઓ રે,
 સાકરસ્વાદને છોડી દઈ કાં કોયલા આવો રે;
 શાને ફસાઓ રે માયાના પાશમાં શાને ફસાઓ રે ?
 પતંગીઆની માફક પડવા શાને જાઓ રે ?—બળે૦
 એસી જ્ઞાનવિમાનમાં ઉડો સ્વર્ગ મોઝાર,
 તુર્યા વાયુમાં ફરો ભવ અશુદ્ધિથી પાર;
 છોડો મનથી અભિમાન છોડો મનથી અભિમાન,
 કામ ક્રોધાદિ નસાડો ચિત્તથી,
 પીઓ ચિદાનંદ પાન, પીઓ ચિદાનંદ પાન,
 રહીને બ્રહ્મ-શરણમાં સદા શુભ રીતથી૦—બળે૦

૨૦૬

ભજ લે ભગવાન.

(હરિ ભજન વિના હુ ખદરીઆ સંસારનો)

ભજ લે ભગવાન મેળવવી હોય જો શુભ મુક્તિ વાટમાં,
 કામ પ્રભુ-પ્રસાદ માયામાં ફૂલાઈ ફેકટ ફાટમાં૦—ટેક૦

ક્ષણભગુર દેહ આ પડવાનો, કાળ-રાક્ષસ આવી નડવાનો,
 ફરી માનવજન્મ ન જડવાનો— ભજ લે૦ ૧
 ધનધામ બધુ અહીં રહી જશે, સદ્ગુણ હોયે તો ગાવાશે,
 સાથે તો પુણ્ય પાપજ થાશે— ભજ લે૦ ૨
 પામર પલ્લવાર વિચારી લે, જગની વિચિત્રતા બાળી લે,
 પ્રકૃતિ પ્રપચ વિદારી લે— ભજ લે૦ ૩
 ક્યાંથી આવ્યા ક્યાં જવાના, શું કર્યું અંત શુ કરવાના ?
 શુ શોધ્યુ શુ મેળવવાના ?— ભજ લે૦ ૪
 આપણું કોણ વળી ક્યાં સુધી, વસ્તુ કષ સાથે કઈ જુદી,
 તે તત્ત્વ વિષે પ્રોવી બુદ્ધિ— ભજ લે૦ ૫
 અસત્ય કાગને ટાળી દે, સત્યરૂપ પોપટ ઝાલી લે,
 ધર્મ તણે પિંજરે પાળી લે— ભજ લે૦ ૬
 ઇન્દ્રિયો વિષયથી વાળી દે, પ્રભુ યોગામૃતથી પલાળી દે,
 તાપો ત્રિવિધના ટાળી દે— ભજ લે૦ ૭

૨૦૭

ભગવાનનું ધ્યાન ધરવા.

(દિલ્લદાર ચાર છેલા સે)

ભગવાન-ધ્યાન ધારોને મનનો સુધાર થાય,
 મનનો સુધાર થાય તનનો કુધાર જાય— ભગવાન૦
 ઓ૩મ્ નામ તેનું છે ઉત્તમ મળેનું,
 આદિ એ વેદોના મન્ત્રનો ઉચ્ચાર ગણાય— ભગવાન૦ ૧
 ‘અ’ ‘ઉ’ ‘મ્’ અક્ષર ત્રણે તેમાં શકર,
 તેના જપ ભાવનાથી ભવનો કુઠાર કપાય— ભગવાન૦ ૨
 વિષ્ણુ-‘અ’ થી હિરણ્યગર્ભ વાયુ-‘ઉ’ થી,
 રૂદ્ર-‘મ્’ તણો વિસ્તાર બણાય—ભગવાન૦ ૩
 રામ, કૃષ્ણ બુધાદિય, જપતા ઓ૩મ્ અનાદિજ,
 માટે છોડી અન્ય નામ પ્રણવે ઉદ્ધાર મનાય—ભગવાન૦ ૪
 અહસંચંદાદિ મન્ત્રો, લોભી ગુરૂના એ તન્ત્રો,
 ભોળાને ફાંસવાને ગોઠવ્યાં સૌ ષડ્ યન્ત્રો;
 વિના ઓ૩મ્ નહિ કદી જન્મમરણનો સુમાર હણાય—ભગવાન૦ ૫

(૧૬૦)

૨૦૮

પ્રણવ બપ.

(એ તેા મુશ્કેલ નહિ કાઈ કામ, કામ, કામ)

ભાવે સર્વે જપો મુખ ઓમ, ઓમ, ઓમ,

ઓમ, ઓમ, ઓમ, મુખ ઓમ, ઓમ, ઓમ— ભાવે
નામ સર્વમાં એ છે ભારી, વેદે ધ્વનિ તે આદિ ઉચ્ચારી,
મૂળ પ્રણવ-મહિમા સુખકારી, તેને ધારણ કરો બધી કામ કામ, કામ—૧
'અ'કાર, 'ઉ'કાર, 'મ'કાર તેમાં, વિરાટ, અગ્નિ, વાયુ એમાં,
કૃત્રિ આદિત્ય પ્રગ્ન મમાં જેનું બજન કરે ખીલે રોમ, રોમ, રોમ—૨
કામ, ક્રોધ, મદ, લોભને હરતા, શોક, મોહ, ભય દૂર તે કરતા,
શુદ્ધ પ્રકાશ હૈયામાં ભરતા, આકાશે જેમ રવિ, સોમ, સોમ, સોમ—૩
અહા રહ્યો ઘટ ઘટમાં વ્યાપી, મુક્તિદાયી પ્રણુ તે અવિનાશી,
તુટે લક્ષ્ય ચોરાસી શંસી જ્યારે સાચી ભક્તિનું ચડે જોમ, જોમ, જોમ—૪

૨૦૯

પ્રણવ સમરણ.

(આલો સાહેલી (૧) ભુવનેશ્વરીના)

આવોને આર્યો ! (૨) ઝોં પ્રણવનું સૌ મળીને સમરણ કરીએ,
મન દઢ પામી, વૃત્તિ વિરામી ધ્યાન તેનું અતર ધરીએ;
વેદ બધા જેનું પદ કથતા, ઋષિ મુનિ જે તપમાં વદતા,
અહ્યર્થ જે અર્થ ચરતા અતિ સુખમય તે પદ ગણીએ,
વિવિધ નામ શિવ, વિષ્ણુ, અહ્વાનાં, ઝોં સર્વ શિરમણિ કહીએ. આવો,

૨૧૦

અહોપાસના.

(શું નઠવર વસંત ચૈ ચૈ નાચી રહ્યો)

તું જગકર અનંત અહીં તહીં વ્યાપી રહ્યો,

વ્યાપી રહ્યો સર્વ માપી રહ્યો—

તું ૦ ૧

(૧૬૧)

અજન્મ, અજર, અમૃત્યુ તું, અદ્ય, અમર, અપાર,
અખંડ, અવ્યય, અનુપમ, એકાક્ષર ઓકાર;
જગમાં ન કોઈ તારાં માતા કે તાત બાત,
ધમિર અસંગ તું અનાદિ રહ્યો— તું ૦ ૨

સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ, કારણ ત્રણે દેહ રહિત અશરીર,
અકાય વેદ વહે યજ્ઞ અવણ અસ્તાવિર,
શુદ્ધ, યુદ્ધ, મુક્ત, ને સ્વયંભૂ છો સ્થાયી રે,
સન્નિવિદાનંદ મુક્તિદાયી રહ્યો— તું ૦ ૩

શબ્દ, સ્પર્શ, રૂપ, ગન્ધ ને રસ વિષયોથી રહિત,
પંચેન્દ્રિયગોચર નહિ યોગ ગ્નથી સ્થિત;
જીવેથી શ્રેષ્ઠ ખરે જડતાથી છો પરે,
તારી ઉપાસના હું ધારી રહ્યો— તું ૦ ૪

૨૧૧

પ્રભુ—સ્તવન.

(મારા તનમાં મનમાં.)

પ્યારા પ્રભુને વિભુને પ્રભુવુ વિનવું દુઃખ સદા દૂર થાવા,
વળી જાણીને તેના ગુણ સાથે સ્તવું સમીપમાં જવા—પ્યારા
અગ્નિ, વરુણ, પ્રજાપતિ, ઇન્દ્ર, મિત્ર, સુપર્યુ ને ચન્દ્ર,
બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, શિવ નામ ધણેરાં, કામિક ગૌણિક ભાવા—પ્યારા

૨૧૨

આત્મબ્રમરને.

(પઢોને પોપટ રાજ. પ્રભાત રાગ)

ગુજોને આત્મબ્રમરા ઓમનામ, બહુ બહુ વારે સમજાવ્યા,
તોય બ્રમરીઆ ચક્રમાં ભું ભું શબ્દો ગુજાવ્યા— ગુજોને ૦ ૧
આ રે ભવાટવીરાનનાં કહોને ક્યાં ઉડી ધાયા ?
શરીર થોરને જાંખરે બૂલી 'ભટકી લોભાયા— ગુજોને ૦ ૨
ચતુષ્થ કાંટાને ડોડવે કહો શું જોઈ દુસાયા ?
મળકણ ઉઝે બહુ જડતા માની પરાગ ખેંચાયા— ગુજોને ૦ ૩

(૧૬૨)

વિષય તણે વટોળીએ યુરે હાલે અફળાયા,
આવોને ભમરાજી મારી પાછળે છોડાવું આ તમ માયા—ગુણેને ૪
ઉડોને ઉડોને અંતરાકાશમાં બાગ ત્યાં છે સજેસો,
વચમાં તમારૂં પ્યારૂં હૃદયકમળ વાસ લેજો મજેનો—ગુણેને ૫
અખડ જ્યોતિ ત્યાં ઝળહળે નહિ ખીડાવાનો વારો,
તે રે કમળમાં લપટી દિવ્ય ગ્રહો સ્વર્ગ ચારો— ગુણેને ૬

૨૧૩ મન મંદિરમાં ઓમ પ્રકાશ.

(સુંદર સામળીઆ)

માનસ મદિરીએ ઓમ પ્રકાશ પ્રકટાવુ,
જ્ઞાનસ અંતરીએ આતમ જ્યોત જગાવું— માનસ ૧
જ્ઞાનસાગરે ડુબકી મારૂં, તત્ત્વ મોતીડાં ઉચકી કાઢુ,
વૃત્તિ હંસણીઓને ચુમાડુ ટાળુ કાળુ અંધારું— માનસ ૨
વૈદિક વિદ્યા છાશ જમાવી, શ્રદ્ધાભક્તિ નેતર લગાવી,
ચોગે પ્રણવ રવાઈ વલોવી, મુક્તિ માંખણ તાવું—માનસ ૩
અન્નઃકરણ ચતુષ્ટય પિંજરે, ગરી શરીરી કીર ટળવળે,
ધન્દ્રિય-લોહસગૈયા જકડે, કેમ નીકળવુ બણાવું—માનસ ૪
પોપટજી ઓરૂં મુક્ત મુક્ત સાધો, દહાબ્યાસી ચાંચે સળી કાઢો,
પછી પિંજરૂં ફાડી આઢો સ્વર્ગીય બાગે જાવું—માનસ ૫

—X—

૨૧૪ કાયા કોશના પંખીને.

(વિદ્યુન્માલા)

કાયા કોશે માળે પંખી ! આવી શું ફસ્યા છે ઝખી ?
વૃત્તિ બહાલીઓને ભેટી ઉડાવો છે મોજે મીઠી !
તેનાં આપ્યાં પીઓ પાણી મીઠાં ઝેરો સુધા જણી,
મૂર્છાં સુશો મોહે જ્યારે બંધાશે કાળેથી જળે.
કચ્ચાં બચ્ચાં પટ્ટકામાદિ સેવો હુકે પ્રીતિ બાંધી,

ખેલો કુદો સાથે દા'ડી પીધેલાંને પાઓ તાડી;
 થાશે એવાં તે ઉન્માદી ઝાલી લેશે શિખા દાદી,
 ચાહો ને લેવા આજ્ઞદી, છૂટો તેથી આપું યાદી.
 માટે જીવા ! ઉડો ચાલો, બ્રહ્માધાને પેસી મ્હાલો,
 વેદોના વૃક્ષોમાં ડાલો, ઓં ઓં શબ્દોને કલ્પોલો;
 મોક્ષાત્રોના સ્વાદો લીઓ, આનંદામૃતોને પીઓ,
 તુર્યાની શાન્તિમાં સુઓ, કાન્તિ નિર્બાન્તિથી જીઓ.

૨૧૫

ઈશોપનિષદ ગીતાવલિ.

- વિશ્વ ચરાચર જે કંઈ તે સહુ ઈશથી વ્યાપ્ત,
 ભોગવ ત્યાગ મનેથી તુ મા ધર પરધન આશ. ૧
- ધૃત્ત જીવવા વર્ષ સો, કરતા કર્મો અત્ર,
 ન નડે કર્મ તને તને, એથી ન ગતિ અન્યત્ર. ૨
- આત્માના અવગણુક તે મૃત્યુ બાદ પછડાય,
 આસુરી સપતિમાં જહીં, ગાઢ તમોગુણુ છાય. ૩
- અચળ, એક, મનથી વધુ વેગવાન કહેવાય,
 પડેંચી ન શકિત ઇન્દ્રિયો સૌની પૂર્વ ઇશ થાય. ૪
- જતા કાળ પવનાદિને જે ઉલ્લંઘી જાય,
 કૂટસ્થ તે પરબ્રહ્મમાં જીવ કરે સૌ કાર્ય. ૫
- ચાલે તે ચાલે નહિ દૂર ખરે વળી પાસ,
 સર્વ સૃષ્ટિની અંદરે સૌની બહારય ખાસ. ૬
- જે સૌ પ્રાણીને જીએ બ્રહ્મ-તત્ત્વની માંછ,
 સૌ પ્રાણીમાં બ્રહ્મને મોહે તે ન ફસાય. ૭
- જે જ્ઞાને જ્ઞાતા તને ઐક્ય બધે દેખાય,
 આત્મતુલ્ય સૌ પ્રાણી ત્યાં મોહ દુઃખ શું થાય? ૮
- સર્વ જગે પરિપૂર્ણ તે, સૃષ્ટા શુદ્ધ અકાય,
 વ્રણુ, નસ નાડી રહિત છે, પવિત્ર ને નિષ્પાપ. ૯

- ત્રિકાલવિદ્ મનસાક્ષી તે વ્યાપક આદિમૂલ,
 સ્વાશ્વત કાળથી સત્ય રૂપ રચે પદાર્થો કૂલ. ૧૦
- ગાઠ તિમિરમાં તે પડે, માત્ર કર્મના ભક્ત,
 તેથી અધિક તિમિરેજ ને, શુષ્ક જ્ઞાનમાં સક્ત. ૧૧
- અચિત્ત બિન્ન કૂળ જ્ઞાનથી, કૂહે વળી કર્મથી બિન્ન,
 તે સુણીએ ધીરાથી ને, એ ઉપદેશ પ્રવીણ. ૧૨
- જ્ઞાનકર્મ એ ઉભયને ને જાણે છે સાથ,
 કર્મથી મૃત્યુને તરે, જ્ઞાનથી મુક્તિ પ્રાપ્ત. ૧૩
- ગાઠ તિમિરમાં તે પડે, પ્રકૃતિના ને ભક્ત,
 તેથી અધિક તિમિરેજ ને, જડ-કાર્યે આસક્ત. ૧૪
- જડ કાર્યે કૂળ બિન્ન કૂહે, વળી પ્રકૃતિથી બિન્ન,
 તે સુણીએ ધીરાથી ને, એ ઉપદેશ પ્રવીણ. ૧૫
- કાર્યકારણો ઉભયને ને જાણે છે સાથ,
 કારણથી મૃત્યુ તરે, કાર્યે લયતા પ્રાપ્ત. ૧૬
- વિત્તિષણાદિ પાત્રથી, આદ્યત સત્ય સ્વરૂપ,
 સત્ય ધર્મ જોવા પૂષ્પ. 'તુ તે ઠેલી મૂક. ૧૭
- પોષક, એકજ, સર્વવિત્ત, સર્વનિયતા સૂર્ય !
 પ્રજાપતે ! માયા ચમક લે સમેટી કર દૂર. ૧૮
- જેથી જોઈ તુજ તેજમય અતિશય શંકર રૂપ,
 બાણું આ પુરૂષ આજ તે હું પણ છું તદ્રૂપ. ૧૯
- (જ્યારે) પ્રાણો મૂળ પવને ઉડે (ત્યારે) દાહ યોગ્ય આ કાય,
 ઓં સ્મર ભવિષ્યાર્થ સ્મર હે જીવ ! સ્મર હૃતકાર્ય. ૨૦
- હે સ્વપ્રકાશ દિવ્ય હે ! જાણે તું સૌ કર્મ,
 અમને દોર સુમાર્ગમાં લેવા ધી, શ્રી પર્મ. ૨૧
- કુટિલ પાપ સૌ અમ થકી દૂર રાખ ભગવાન !
 કરીએ બહુ બહુ સૌ અમે તન મન વચે પ્રણામ. ૨૨

- કોનાથી પ્રેરિત થતું નિજ વિષયે મન ધાય ?
 કોનાથી સંયુક્ત થઈ પ્રથમ પ્રાણુ આ જાય ?
 કોનાથી પ્રેરિત બની વહે લોક આ વાણુ ?
 કયો એ દેવ પ્રસિદ્ધ જે યોજે ચતુ કાન ? ૧
- શ્રોત્ર શ્રોત્રનો, મન તણો મન, વાણીનો વાણુ,
 પ્રાણુ તણો પણુ પ્રાણુ તે, આંખ તણી છે આંખ;
 જ્ઞાની એમ પિચારોને પ્રભુને સૌનુ મૂળ,
 પૃથક્ થઈ આ ભવ થકી પામે મુક્તિ જરૂર. ૨
- બ્રહ્મે ન નેત્રો પ્હોંચી શકતા વાણી મન નહિ જઈ શકે,
 નહિ ઓળખો શકીએ વિશેષ ન જાણીએ; બોધાય કે,
 શિષ્યાદિ; અન્યજ જ્ઞાત વસ્તુથી, અધિક અજ્ઞાતેથી તે,
 એ પૂર્વ આચાર્યોથી સુણીએ બોધ અમને જે દિયે. ૩
- જે ન પ્રકાશિત વાણીથી જેથી પ્રકાશિત વાણુ,
 બ્રહ્મ તેમને જાણુ તું આજે તે ન ઉપાસ્ય. ૪
- જે ન જાણાયે મન થકી જેથી વિદિત મન થાય,
 બ્રહ્મ તેમને જાણુ તું આ જે તે ન ઉપાસ્ય. ૫
- આખે નહિ દેખાય જે, જીવે જે થકી આખ,
 બ્રહ્મ તેમને જાણુ તું આ જે તે ન ઉપાસ્ય ૬
- જે ન સુણાયે કાનથી સુણે જે થકી કાન,
 બ્રહ્મ તેમને જાણુ તું આ જે તે ન ઉપાસ્ય. ૭
- ચેષ્ટા પ્રાણુથી જેની ના જેથી પ્રાણુની ગતિ થાય,
 બ્રહ્મ તેમને જાણુ તું આ જે તે ન ઉપાસ્ય ૮

૨૧૭

આરતિ.

જય જગદીશ હરે ! પિતા જય જગદીશ હરે !
 ભક્ત જનોનાં સંકટ સદાય દૂર કરે — ઓ જય૦ ૧
 જે ધ્યાવે કૃણ પામે દુઃખ હઠે મનનાં,
 સુખ, સંપત્તિ સૌ આવે કષ્ટ મટે તનનાં — ઓ જય૦ ૨
 માત પિતા તુ મારો શરણુ ગ્રહ કોની ?
 તું વિણુ અન્ય ન કોઈ આશ કરું કોની ? ઓ જય૦ ૩
 તું પૂરણુ પરમાત્મા તુ અન્તર્યામી,
 પરબ્રહ્મ ! પરમેશ્વર ! તુ સૌનો સ્વામી — ઓ જય૦ ૪
 તું કરણુનો સાગર તું પાલન કર્તા,
 મૂર્ખ, કામી, ખલ હું છું કૃપા કરો ભર્તા '૦ — ઓ જય૦ ૫
 તું છો એક અગોચર સૌનો પ્રાણુપતિ,
 કઈ રીત મળું દયામય ! તુજને હું કુમતિ '૦ — ઓ જય૦ ૬
 દીનબન્ધુ ! દુઃખહર્તા ! તું રક્ષક મારો,
 દયાહસ્ત ધર મુજ શિર આશ્રય બસ તારો — ઓ જય૦ ૭
 મટાડ વિષય વિકારો હર પાપો દેવા !
 વધાર શ્રદ્ધા ભક્તિ સન્તોની સેવા — ઓ જય૦ ૮

૨૧૮

ધન્યવાદ.

(આઓ સજ્જન મિત્ર ગાઓ પ્રભુકા ધન્યવાદ)

માનો માનો સહુ મળી પ્યારા પ્રભુનો ધન્યવાદ,
 ધન્યવાદ ધન્યવાદ ધન્યવાદ રે માનો માનો — ટેક૦
 જેની પૂર્ણ કૃપાથી ઉત્સવ અમારા આ આબાદ,
 ઉત્સવ અમારા આબાદ વિદ્યો થાયે બરબાદ — પ્યારા ૧
 બીજો માનો બિટિશ રાજરાજેશ્વર જ્યોર્જનો ધન્યવાદ,
 જ્યોર્જનો ધન્યવાદ અમલદાર તણો પાડ — પ્યારા ૨

(૧૬૭)

જેના ન્યાયી હયાળુ રાજ્યે ધર્મે કર્મે અમે આજાદ,
ધર્મે કર્મે આજાદ શાન્તિના સુષ્ટીએ સાદ૦— પ્યારાં ૩
બીજા જેણે તન, મન, ધન થકી કરી પૂરી અમ દાદ,
પૂરી કરી અમ દાદ તે તણી ઉપકાર યાદ૦— પ્યારાં ૪
બોલો ઈશ્વરનો જય ! જ્યોર્જનો જય ! વૈદિકધર્મે જયનાદ,
વેદધર્મે જયનાદ થાઓ પૂર્ણ અમ મુરાદ૦— પ્યારાં ૫

શબ્દકોશ.

— ૦ —

અ

અકોષતા—કોષપણું નહિ તે.
અખિલ—બધું.
અગાધ—ઘણું.
અગ્રાણ—ગ્રહણ કરી શકાય નહિ તેવું.
અગોચર—ઇન્દ્રિયથી જાણી શકાય નહિ તે.
અજરામર—જેને ધરણપણું ને મૃત્યુ ન આવતાં હોય તે.
અજ—જેનો જન્મ થતો નથી તે.
અજર—જેને ધરણપણું ન આવતું હોય તે.
અજ્ઞેય—ન જાણી શકાય તેવું.
અગ્ર—અગ્રાની.
અદ્વૈત—એક.
અદ્ય—એક.
અદૃષ્ટપાર—દૃષ્ટિથી પાર; નહિ દેખાય તેટલે દૂર.
અધર—(નીચલો) હોઠ.
અન્તિમ—છેલ્લું.
અનલ—અગ્નિ.
અનંગ—કામદેવ.
અનન્યજ—કામદેવ.
અનર્થ—અમૂલ્ય.
અંધંતમ—અતિશય અગ્નાન.
અનીશ્વર—ધર્મિર વગરનું.
અનુપ—જેને અન્યની ઉપમા ન આપી શકાય તે.
અનાદિ—જેનો આદિ નથી તે; બ્રહ્મ.
અનુપમેય—જેને ખીજની ઉપમા ન આપી શકાય તે.
અનુજાન—ક્રિયા.

અપરિગ્રહ—લેવું નહિ તે.
અપૌરુષેયત્વ—પુરુષકૃતિનું ન હોવાપણું; અર્થાત્ ધર્મિર કૃતિનું હોવાપણું તે.
અબ્રહ્મણ્ય—નિંદવા યોગ્ય.
અભિનિવેશ—મરવાને માટે પણું તૈયાર થઈ જવું તે.
અમૂર્ત—આકાર વિનાનું.
અંબાર—તેજ.
અમેધ્ય—અપવિત્ર.
અમોઘ—ફલદાયી.
અમ્મર—વાહણું.
અરાજકતા—કોઈ પણ પ્રકારના નિયમને તાબે ન રહેવું તે; સ્વેચ્છાચારીપણું.
અરવિન્દ—કમળ.
અરિ—દુશ્મન.
અલક્ષિત—લક્ષમાં ન આવેલું.
અલિ—ભરો.
અવ્યય—જેનો વ્યય થતો નથી તે; બ્રહ્મ.
અવણુ—છિદ્ર રહિત.
અવગણુક—અવગણના કરનાર.
અવિચ્છિન્ન—આપુ; અખડિત.
અશોચ્ય—શોક કરવા યોગ્ય નહિ તે.
અશ્રુનહ—આંસુની નદી.
અસ્લીલ—અસહ્ય; ખરાબ.
અશ્વિન્—ધર્મિરવાચક શબ્દ છે.
અષ્ટમાસિદ્ધિ—આઠ મહાસિદ્ધિ.
અસલા—અદેખાઈ.
અસ્તેય—ચોરવું નહિ તે.
અસહચિદસુખ—અસય, અચેતન ને અસુખ.
અસ્તાવિર—નાડી નસથી રહિત.

અા

આગદ—સ્વતંત્ર.
 આગદી—સ્વતત્તા.
 અસિ—તલવાર
 આપુ—ઉંદર
 આત્મેક્ય—આત્માની એકતા
 આત્મબલામિ—આત્મબળરૂપી
 અમિ.
 આઘન્ત—જેનો આદિ અને
 અંત છે તે.
 આમ—પવિત્ર ને વિદ્યાનુપુરુષ.
 આત્ર—આબો.
 આયામ—લખાવવું તે.
 આહ—હુ ખ સૂચક શબ્દ છે.
 આદ્યિત્રી—બોલાવનારી.
 આદ્યાદક—પ્રશ્નકારક.

ઇ

ઇહ—અહીં. [ને બેલવું
 'ઇટ ક્રીક બી મેરી'—ખાવું, પીવું
 ઇનસાન—માણસ

ઈ

ઇક્ષણુ—જોવું.
 ઇશોપાસના—ઈશ્વરની ઉપાસના.

ઉ

ઉત્પન્ન—પેદા થયેલું.
 ઉત્પાદક—પેદા કરનાર.
 ઉત્તમાભિધાની—ઉત્તમ નામવાળુ.
 ઉત્કાન્તિ—પરિવર્તન; ફેરફાર,
 ઉદરબર—માત્ર પેટ બરનાર.
 ઉદધિ—સમુદ્ર.
 ઉદ્દાં—ઉદ્ધતો; તોફાનીઓ.
 ઉદ્દ્યુત—ઉત્પન્ન થયેલું.

ઉદાનવર્તી—બાગમાં રહેલું.
 ઉદ્ધકા—અમિના તણખા.
 ઉપા—પ્રભાતનો સૂર્યઉદય થયા
 પહેલાનો સમય
 ઉપાદેવીપ્રસૂત—ઉપાદેવીથી જન્મેલું

ઊ

ઊર્મિ—મોઝું
 ઊરૂ—મંધ

ઋ

ઋદ્ધિ—આબાદી; ચઢતી

એ

એકિવટ—છાડી દેવું.

ઐ

ઐશ્વર્ય—મોટાઈ
 ઐહિક—અહીંનું

ઑ

ઑધ—પ્રવાહ
 ઑષ—હોઈ

ઔ

ઔચ—વાળ
 ઔદા—ઠપારે
 ઔર્ધ્વ—કળુસ
 ઔટક—કાંટો
 ઔથા—કામળ (ઓઢવાની)
 ઔદર—ગુફા
 ઔદપ—કામદેવ
 ઔમલિની—કમળની ઢાંડી.

કમલાનન—કમળના જેવું જેવું
મુખ છે, ને.

કરાળ—વિકાળ

કલત્ર—ભી

કલ્પલ—મોળું

કાન્ત—વહાલું

કાન્તા—વહાલી

કાયનિઘ્રહ—કાયાનો નિઘ્રહ; કાયા
પર અકુશ

કાલાતિક્રમ—સમનુ જવું—વીતવું તે
કાસાર—તળાવ

કીર—પોપટ.

કીટ—પેટે ચાલનારા પ્રાણી

કુટિલ—વાકું

કુદના—માયા ફેડ

કુલાંગાર—કુળમાં અંગારો

કુષ્ઠિ—કોઢનો રોગ

કુસુમબાણુવળિ—કામદેવનાં બા-
ણુની હાર

કુસુમેષુ—કામદેવનાં બાણુ

કુટનીતિ—ખરાબ નીતિ.

કૃપ—કૃવે

કૃપ—કૃપાચાર્ય

કૃપદષ્ટિ—કૃપાદષ્ટિ

કૃપાદક્ષ—કૃપાની આંખ

કૃપાકટાક્ષમૃત—કૃપાકટાક્ષરૂપી
અમૃત

કૃષ્ણ કામા—કાળાં કામો; નકારાં
કર્મો

કોન્શન્સ—અંતઃકરણ

કોપીન—લંગોટ

કથવિક્રય—ભેવું ને વેચવું

ક્ષાત્રરક્ત—ક્ષાત્રધેનું લોહી

ખ

ખૂન—લોહી

ગ

ગણુ—જાત્યો, સમૂહ

ગાથ—વાત

ગૃહોદ્યાન—ઘર રૂપી બાગ

ગ્રાષ્ટ—વાતચીત

ધ

ધૂત—ધી

ચ

ચંડ—પ્રચંડ

ચતુષ્ઠય—(મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત ને
અહંકાર એ) ચારનો
જાત્યો

ચર્મ્ય—ચામડીને લગવું

ચાર—સુંદર

છ

છિન્ન—છેદાયેલું; ખંડિત

જ

જનિત—જન્મ પામેલું

જનક—પિતા

જનસ્થિત—માણુસમાં રહેલું

જહાલત—અગાનતા, મૂર્ખાઈ.

જલિમ—જુલમી

જહિલ—અગાની, મૂર્ખ.

જીવનપ્રગતિ—જીવનની ઉન્નતિ

ગાતા—ગણનાર

ત

તપ—તપેલું; ઘાટેલું; બળેલું

તરણી—નોકા

તાર્કિક—તર્ક કરનાર
 તિમિર—અધિકાર
 તિરોધાન—અદક્ષ
 યુર્ધ્વા—(અધના આનહની) યોથી
 અવસ્થા
 યુષ્ણી—મૂગું; બોલે નહિ તેવું
 ત્રાત્રી—રક્ષણ કરનારી

થ

થકિતાત્મા—થાકેલા આત્મા

દ

દક્ષ—ચતુર
 દમ—દમન કરવું તે; અંકુશ મૂ-
 કવો તે
 દર્પ—અહંકાર
 દર્શનીય—દર્શન કરવા યોગ્ય
 દષ્ટા—ઢાઢ
 દાદુર—દેડકાં
 દિગંબરી—નમ્ર અવસ્થાવાળી
 દીક્ષા—ઉપદેશ
 દીપ્તિ—પ્રકાશ
 દુઘ્નામૃતથી—દુધ રૂપી અમૃત
 પીનાર
 દુર્ગ—કિલ્લો
 દુર્દર્શન—ખરાબ દર્શન; સારો
 દેખાવ નહિ તે
 દુર્દિન—માઠો દિવસ
 દુષ્પ્રાપ્ય—મહા મુસીબતે મેળવી
 શકાય તેવું
 દુઃશાસનો—કડક અધિકાર ચ-
 લાવનારાઓ
 દુઃશામ્ય—મહા મુસીબતે શાંત
 કરી શકાય તેવું.
 દર—આંખ
 દગ્ધબાજ—આંખથી સેવી શકાય તેવું
 દશદ્વ—પત્થર

દષ્ટા—જોનાર
 દેવરમણ—દેવનું રમવું તે; વિદ્વા-
 નોનો જન્મ થવો તે
 દેહી—દેહવાળા; પ્રાણીઓ
 દ્યુત્યાત્મક—પ્રકાશવાન
 દુ—દક્ષ
 દુમ—દક્ષ

ધ

ધર્માભામ—ધર્મનો આભાસ; નામ
 નામ ધર્મ
 ધર્માધાર—ધર્મનો આધાર
 ધાતા—ધારણ કરનાર
 ધી—બુદ્ધિ
 ધીટ—હિમ્મતવાન
 ધુમ્ર—ધુમાડો
 ધૃતિ—હિમ્મત
 ધ્યેય—ધ્યાન કરવા યોગ્ય

ન

નમકાથી—નમકાયાવાળો.
 નગ—પર્વત
 નદ—મોટી નદી
 નક્ષરત—ધિકાર અણુગમો.
 નરોન્નતિ—નરની ઉન્નતિ
 નવ—નવું
 નશ્વર—નાશવત
 નારકી—નરકવાસનું
 નિકૃષ્ટ—હલકું
 નિગાહ—નજર.
 નિનાદ—મોટો અવાજ
 નિરાલસ—આલસ વગરનો
 નિર્વિશેષ—વિશેષણ રહિત
 નિર્ઝરે—ઝરે
 નિરંજન—અંજન રહિત; વિશે
 ષણ રહિત.
 નિશીથ—મધ્ય રાત્રિ

નિષ્કંપ—ચલાયમાન નહિ તે
 નિઃશ્રેયસ—કલ્યાણ
 નૃ—નર
 નૈતિ નૈતિ—એ પ્રમાણે નહિ, એ
 પ્રમાણે નહિ.
 નૈપુણ્ય—નિપુણતા
 નૌ—નૌકા

૫

પથ્ય—દાયદાકારક
 પથિક—મુસાફર
 પદાવલિ—શબ્દની હાર
 પરચન્નણા—પારકી તાબેદારી
 પરાર્થ—પારકાને માટે
 પર્ણ—પાદકુ
 પરશુ—ફરસી
 પરિમલ—સુવાસ
 પર્યાલોચના—બધી રીતે તપાસ
 પરમેશ્વર્યદ—મહાન ઐશ્વર્ય આ-
 પનાર
 પરાતપર—ઉચ્ચથી ઉચ્ચ
 પલ્લવ—ખાખોચીઉં
 પાણિગ્રહણ—હાથ ઝાલવો તે
 પાણિય—પડિતાઇ
 પાત—પડવું તે.
 પાતિવ્રત્ય—પવિત્રતપણું
 પારમાર્થિક—પરમાર્થ સંબંધી
 પૈતૃક—બાપદાદાનું
 પ્રકટિત—પ્રગટેલું
 પ્રકાશપ્રાર્થી—પ્રકાશની જરૂરવાળો
 પ્રમ—શાની
 પ્રમા—હડાપણું
 પ્રણિધાન—ધ્યાન રાખવું તે
 પ્રતીક્ષ—વાટ જુએ
 પ્રદ—આપનાર
 પ્રબન્ધકર્ત્રી—વ્યવસ્થા કરનાર
 પ્રપૂર્ણ—પૂરેપૂરું

પ્રસિદ્ધેક સ્વામી—એક પ્રસિદ્ધ
 સ્વામી
 પ્રાતર્વાત—પ્રભાતનો પવન
 પ્રાદુર્ભૂત—ઉત્પન્ન થયેલું
 પ્રાસાદ—મહેલ
 પ્રીણનીય—ખુશી કરવા યોગ્ય
 પ્રેષે—પ્રેરણા કરે; ચલાવે

૬

ફરહાદ—ફરહાદ અને શીરી એ
 બેનું એક પ્રેમીનેકું હતું.
 ફરહાદનો અત્યંત પ્રેમ
 શીરી ઉપર, ને શીરીનો
 અત્યંત પ્રેમ ફરહાદ પર
 હતો. ફરહાદના મૃત્યુ પછી
 એ ઘણી ખૂબસુરત સ્ત્રી-
 રીની કાંઈએ માગણી કરી;
 પરંતુ તેનો સ્વીકાર નહિ
 કરતાં એ પતિધેલી શીરી
 ફરહાદની જોડે કબરમાં
 જઈને સુતી.

ફરબ—દગો

ફલાસ્વાદ—જળનો સ્વાદ.

ખ

ખદ્ધ—બધાયેલું
 ખલુલ—ઘણું
 ખાલે—ખાળકે
 બિંબોળે—(પાકાં) ધીલોડાંના
 જેવા લાલ હોઠમાં.
 બિન્બાધર—(પાકાં) ધીલોડાંના
 જેવા લાલ હોઠ.
 અલ્લાનુરામી—અલ્લામાં પ્રીતિ રાખ-
 નાર

ભ

ભમ—ભાંગેલું
 ભગ—ઐશ્વર્ય
 ભજનીય—ભજવા યોગ્ય
 ભદ્ર—કલ્યાણ
 ભવર—વમળ
 ભાલ—કપાળ
 ભાશે—પ્રકાશશે
 ભાસ્કર—સર્ય
 ભીતિ—બીક
 ભીરતા—બીકણપણું
 ભુરકી—મોહની; લલચાવું તે.
 ભુવન—પૃથ્વી
 ભુશડી—બહુક
 ભૂ—પૃથ્વી
 ભૂત—થઇ ગયેલું; પ્રાણી, પચ
 મહાભૂતમાંનું એક
 ભૂશાયી—ભૂમિપર સુનાર
 ભૂપાલકૃત—આભૂષણનો શોભા
 ભુંગ—ભમરો
 ભૃત્યુવત—સેવકની પેઠે
 ભૂણુ—ખાળક
 ભૂનું—ભવાનું

મ

મકર—મગર
 મકરધ્વજ—કામદેવ
 મધવન—ધન્ધ (પરમાત્મા વાચક)
 મજનુ—મજનુ એ લેલીનો આ-
 શક હતો; ને લેલી એ
 મજનુની માથુક હતી.
 લેલીના રૂપગુણ સાંભળી
 મજનુ દિવાના માફક તેને
 મેળવવાને અહર્નિશ બઠ-
 કતો. લેલીને જ્યારે એ
 વાતની ખબર પડી, ને તેના
 રૂપ ગુણથી વાકેશ થઇ,
 ત્યારે તેના મનમાં પણ

મજનુપર અપ્રતિમ કુદ-
 રતી પ્રેમ ઉભર્યું નીક-
 લ્યો; અને તેને ગાતવાને
 નીકળી પડી. એક વખત
 એક પહાડ ઉપર કોઇએ
 મજનુને મસ્કરીમા કહ્યું,
 કે 'લેલી મરી ગઇ' આ
 સાંભળતાની સાથેજ અ-
 ત્યંત પ્રેમી મજનુ મૂર્છા
 ખામ પહાડ પંથી નીચે
 પડી મરી ગયો. આ વાત
 જ્યારે લેલીએ સાંભળી, કે
 મારે માટે મજનુ મૂર્છા
 ખાઇ મરી ગયો. ત્યારે તે
 પણ પહાડ પરથી મજનુ
 પાછળ પડી મરી ગઇ.

મંજૂપા—પેટી
 મત્સ—મચ્છ
 મદન—કામદેવ
 મધ્યમાંગી—વચલા પ્રકારનું બ્રહ્મ-
 ચર્ય પાળનાર
 મધુકર—ભમરો
 મન્ત્રદા—વિચાર આપનારી
 મખલક—બહુ
 મલયગિરિ—મલયાચળ પર્વત
 મહાર્ણવ—મોટો સમુદ્ર
 મહાનય—મોટી નીતિવાળો
 મહિષી—ભેસ
 માયિક—માયાવાળું
 માર—કામદેવ
 મીન—માછલું
 મુક્તા—છુટો
 મુક્તામુક્તિ—મોતીરૂપી મુક્તિ
 મુગ્ધા—સંસારમા પ્રવેશતી નવીન
 બાળા
 મુન્થી—મહાત્મા મુન્થીરામ
 મોચવા—ફર કરવા

૪

યજનયાજન—યજ કરવો ને કે
રાવવો
યશોનિધાન—યશનું સ્થાન
યષ્ટિ—લાકડી
યાન—એસીને જવ વું વાહન
યુત—જોડકું
યૂથ—ટોળું

૨

રક્ષણ કેન્દ્ર—રક્ષણનું મધ્ય બિંદુ.
ચક્ર—ચક્રનાર
રજન—રાજ કંવું તે
ચતિ—પ્રેમ; કામદેવની સ્ત્રી
રસના—જીભ
રાજશ્રી—રાજ્યની લક્ષ્મી
રાજો—શોભે
રિક્ત—ખાલી થયેલું; ન હોય તે
રિપુ—શત્રુ
રુદ્ર—આકર, ઉગ્ર

૯

લક્ષ્ય—ધારેલું
લખિત—છપેલું
લીઆકત—લાયકાત.
લેલી—‘મજનું’ શબ્દ જુઓ

૫

વક્ત્ર—મોઢું
વક્ત્રી—બોલનારી
વત્સ—બાળક
વધૂ—વહુ
વરદા—ફલ આપનારી
વરાસી—મોટી સ્ત્રી.
વરેશ્વર—શ્રેષ્ઠ ઇશ્વર
વસુધા—પૃથ્વી

વાકપતિ—વાચના પતિ.
વાજ—કંટાળો
વાત—પવન
વારિધિ—સમુદ્ર
વિગતશ્રમ—જેનો શ્રમ જતો રહ્યો
છે, તે
વિચ્છેદ—કકડો
વિદગ્ધા—ડાહી; ચતુર.

વિદારો—દુર કરો
વિપન્ન—વિપત્તિમાં આવેલો
વિપશ્ચિત—વિદ્વાન

વિભૂતિ—મોટાઇ; સમ્પત્તિ
વિ-ક્રિત—અલગ રહેલું તે
વિરાવ—શબ્દ, બોલ
વિશ્વાત્મક—વિશ્વનેજ પોતાનું મા-
નવું તે
વિશ્વ—સૃષ્ટિ; સઘળું
વિશ્વસનીય—વિશ્વાસ રાખવા
યોગ્ય
વિષોદ્ધરડી—ઉદ્ધરમાં વિષ ભરેલું
હોય તેવી

વિહગ—પક્ષી
વૃન્દ—ટોળું
વ્યકિત—એક
વ્યપદેશ—ઉલટો ઉપદેશ; ખનાખ
ઉપદેશ
વ્યાપ્તિ—માપ

૨૧

શંકર—કલ્યાણ કરનાર
શતધી—નોપ
શમન—શાંત કરવું તે
શમ—શાંતિ
શર—તીર
શવ—મૃત્યુ
શાસ્વત—લાંબા કાળ સુધી ટકે તેવું
શાસન—આધિકાર ચલાવવો તે
શિરોધાર્ય—માથે ધારણ કરવા લાયક

શીતાતં—હીને લીધે દુઃખી
શીરી—‘કરહાદ’ શબ્દ જુઓ
શીર્ષ—માથું
શુભ—ધોળું
શૃંગ—શિખર
શેર—વાધ
શ્રવણ—કાન
શ્રી—લક્ષ્મી
શ્રેયાન્—કલ્યાણકારક
શ્ચાપદ—શિકારી પશુ

પ.

ખેડ શ—સોળ

સ.

સકલૈશ્વર્યદ—સર્વ પ્રકારની મોટાઇ
આપનાર
સક્ત—આસક્ત.
સત્પદાર્થ—શબ્દોના ખરા અર્થ
સત્શાસના—સત્ અધિકાર.
સદન—ઘર
સદર્પ—અહ કાર સાથે
સનમ—પ્રિય, પરમાનન્દ, સ્વરૂપ, બ્રહ્મ.
સમ્પન્ન—સંપત્તિવાળો
સમ્રાટ્—રાજા
સમણિ—સધજું
સંભાવ્ય—સભવી શકાય તેવું.
સંમાનત—જેને સન્માન આપ-
વામાં આવતું હોય તે;
જેનો સત્કાર થતો હોય તે.
સંપ્રક્ત—મિશ્રિત
સરસ્વતી—સરિત-વિદ્યાની નદી
સર્વોચ્ચ—સર્વથી ઉચ્ચ
સર—સરોવર
સર્વોત્કૃષ્ટ—સર્વથી ઉચ્ચ
સવિતર—હે પરમેશ્વર

સંસ્થાપયિત્રી—સ્થાપના કરવાવાળી.
સહકાર—આંખો
સાગર્હી—
સિકતા—રેતી.
સુકલ—મધુ અવાજ.
સુખરાશિ—સુખનો ભંડાર
સુખભાજ—સુખવાળું
સુખપ્રદ—સુખ આપનાર
સુમનસ્—ફલ
સુયોધન—દુર્યોધન
સુરભિ—સુગંધિ
સુવિનીત—બહુ નમ્ર
સુધુમિ—ગાંઠ નિદ્રા
સુતુ—પુત્ર
સુટા—સરજનદાર
સૌખ્ય—સુખપાત્ર
સૌહાર્દ—મિત્રતા
સ્ખલન—પડી જવું તે
સ્મૃતિ—યાદ રહેવું તે
સ્મર—કામદેવ
સ્ત્રોત—ઝરો
સ્વર્ગાગના—સ્વર્ગની બી
સ્વર્ગીય—સ્વર્ગનું
સ્વાત્માર્પણ—પોતાના આત્માનું અ-
ર્પણ કરવું તે.
સ્વતન્ત્ર્યોદય—સ્વતન્ત્રતાનો ઉદય

હ.

હર—શકર
હાર—સિંહ
હરિણેશ્વર—હરણની માફક જેવું તે
હસ્તી—હાથી
હસ—લાલા હંસરાજ
હિમધવલા—હિમના જેવા ધોળા
હૃદયમયી—હૃદય ગાંઠ
હૃદીશ્વર—હૃદયના ઇશ્વર

સોની ગોવીંદલાલ છોટાલાલ.

અમારી દુકાનમાં છેલ્લામાં છેલ્લી શોધ મુજબ વીજળીક મશીન પાલીશના તમામ જાતના રેન્સી સોનાના દાગીના (નક્કર, જાળીદાર અને ખુલ્લસ નંગના) વાયદાસર તેમજ કિફાયત ભાવથી ચોખ્ખા માલ સાથે કરી આપવામાં આવે છે. તથા સીલની વીંટીઓ જથ્થાબંધ તૈયાર રાખવામાં આવે છે. તથા તૈયાર કરેલા વેચાઉ પણ્ય મળે છે. અમારે ત્યાંનો તૈયાર લીધેલો દાગીનો લિખિત ગેરંટી મુજબ બિન તકરારે પાછો લેવામાં આવશે.

આસ્તોડિયા રોડ—માંડવીની પોળ,
દુકાન નં. ૩૦૪૬—અમદાવાદ.

સારો અને સરતો માલ બહોળો! ફેલાવનાર.

હુંક મુક્તમાં પ્રમાણિક કામ કાજથી પ્રખ્યાત થયેલી.

પંડિત શાહ એન્ડ કંપની.

ગુજરાત અને કાઠીઆવાડના એજન્ટસ.

રીચીરોડ—અમદાવાદ.

નીચેની મુખ્ય એજન્સીઓ ધરાવે છે —

૧. ધી ઇન્ડીઅન ફેલ્ટ ટોપી કુ મુંઘ્યાની બારે હલકી વગર સાધાની એગ્લોર, હંગેરીઅન ટોપીઓ.
૨. ધી બેંગાલ કેમીકલ વર્ક્સ લી. ના પ્રખ્યાત કારખાનાની દેશી વનસ્પતિની તથા પેટંટ દવાઓ, તુથ પાઉડર, હેર ઓઇલ્સ, સેંટ, સરખતો.
૩. ધી હિંદુ બીસ્કુટ કંપની દીલ્હીનાં વિભાગતીની હરીશાષ કરે તેવાં ૪૬ જાતનાં બીસ્કુટો.
૪. ધી ઓરીએન્ટલ સોપ કંપનીના લગભગ ૨૫ જાતના સુગંધીદાર સાબુ.
૫. મદ્રાસનાં દાંતનાં બટનો તથા એથ્યુમીનીયમના બટનો.
૬. ધી ફાઇન નીંદીંગ કંપનીનાં ગરમ, સુતરાઉ ગંજાકાક, ચદી, બોડીસ વગેરે.
૭. એક સીલ્ક ફેક્ટરીના મર્સિરાઇઝ ટસરના તાકાઓ.
૮. મદ્રાસની ટી. સી. એન. સુવાસિક છીકથી
૯. બેંગાલ પેપર મિલ્સનાં કાગળો, એકસરસાઇઝ બુકો વગેરે.
૧૦. રાનાડેનો લાલ, પ્લુ શાહિનો અર્ક-ઇંકાટાઇન તથા “સંતોષ હેર ઓઇલ” વગેરે વગેરે.

આ ઉપરાંત અત્રેની મિલોનું કાપડ જુજ આડતથી પુર પાડે છે. વેપારીઓને માટે ખાસ બાવ એકવાર કામ પાડી ખાત્રી કરો.

દર માસે પચાસ રૂપીઆથી વધુ પેદાશ.

આરોગ્યની કુંચી.

આ પાકા પુઠાનું ૪૦ પ્રકરણનું સુંદર પુસ્તક છે, તેને ખરીદ કરી વાંચશો કે ૯૫ ટકા નકામો જતો ખર્ચ અટકશે. અને પોતાનાજ ગામમાં તેમાં જણાવેલ એકજ ધંધો કરશે તો દર માસે રૂપીઆ પચાસથી વધુ પેદાશ કરી શકાશે. ધણી કોપી ખપી ગયેલ છે. દરેક મનુષ્યને આ પુસ્તક રાખવા લાયક છે. કિ. રૂ. ૧-૦-૦.

હિંદુસ્થાન બહારના ગ્રાહકોએ બે સીલ્લીંગનો મનીઓરડર કરવો. અમેરિકન—બાયોકેમીક

બાર આપધની પેટી ૩x૬ પાઉંડ.

કિ. રૂ. ૯-૦-૦

એજન ટેબ્લેટસ ટ્રીકડીરૂપે.

કિ. રૂ. ૧૩-૦-૦

મોતીઆ ઓગાળવાની દવા—ખાવાની

અને ટીપા નાંખવાની.

કિ. રૂ. ૫-૦-૦

પ્રદર રેમીડીઝ—આ આપધથી સ્ત્રીઓના સર્વ

જાતના પ્રદર મટે છે.

કિ. રૂ. ૨-૦-૦

(ગુજરાત.)

મળવાનું સ્થળ

ડૉ. સી. જી. ગાંધી.

માંડવીની પોળ અમદાવાદ.

ચાહ અને કૌફી વેચનારાઓ

અને પીનારાઓ?

જરાલક્ષ્ય દર્દવાંચોતોખરા?

ચાહ અને કોફીના વ્યાપારીઓને તેમજ શોખીન પીનારાઓને વિદિત કરવામા આવે છે કે અમારે ત્યાં જાત જાતની ચાહે છુટક તેમજ જથ્થાબંધ પેટીઓ બાજબી ભાવે મળે છે. હોટેલને માટે પશુ ખુશખોદાર અને લહેજતદાર ચાહે મોકલી આપવામાં આવશે. માટે વ્યાપારની વૃદ્ધિ ધ્વજનારાઓએ તેમજ ચાહે કોફીના શોખીન પીનારાઓએ એક વખત માલ મંગાવી જરૂર ખાત્રી કરવી. માલ વી. પી. થી મોકલી આપવામાં આવશે. લખો:—

જમનાદાસ નારણદાસ ચાહેવાળા.

૩૪૩ અબદુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ—મુંબઈ.

સોના, ચાંદી અને ઝવેરાતના દાગીના
બનાવનારા

રામજીભગવાન એન્ડ પ્રધર્સ ઝવેરીઓ.

સઘળી જાતના ચાકુ જમાનાને બરના સુંદર દાગીના
હનારા ગંજવર કારખાનામાં જાતી દેખરેખ તળે અને
અનુભવી કારીગરોને હાથે બનેલા જથાબંધ તૈયાર રહે
છે અને ઓરડરથી બનાવીએ છીએ.

સોના, ચાંદી તથા ઝવેરાતના નકસીવાળા તથા
સાદા વાસણો, દાગીના અને સઘળો સામાન હમેશાં
તૈયાર રહે છે.

ઈંગલીશ ગોલ્ડ જુવેલરી જથાબંધ બાવે છુટક મળશે.

ઝવેરાતના મન પસંદ દાગીના હમારે ત્યાજ બને છે.

ટેકાણું:—નાં. ૨૦૯ શેખમેમણુઆટ ટેલીફોન નં. ૬૭૪
મુબમ.

બહાર ગામના ઓર્ડરોપર પુરતું ધ્યાન આપવામાં આવે છે.

કેશવ એન્ડ કંપનીનાં હિંદુસ્તાનમાં મશાહુર થયેલાં રજીસ્ટર્ડ તેલો, અત્તરો તથા દવાઓ.

ધણા લાંબા વર્ષોના અનુભવને આધારે આ ખાતું ઉઘાડવામાં આવેલું છે. જેની અંદર જૂદી જૂદી જાતની સુગંધીઓ, તેલો, અત્તરો, તથા ઘર ઉપયોગી દવાઓ વિગેરે પદ્ધતિથી જૂદા જૂદા કારીગરોની દેખરેખ હેઠલ કાળજીપૂર્વક તૈયાર કરવામાં આવે છે.

નવીન તેલો.

	રૂ.આ.પા.		રૂ.આ.પા.
બોમ્બે બ્યુટી તેલ	૧-૦-૦	બહાઇટરોજ તેલ	૦-૧૨-૦
„ નાની શીશી	૦-૮-૦	કેશવકાન્ત તેલ	૦-૬-૦
કુતલ પુષ્પ તેલ	૦-૧૪-૦	પુષ્પબહાર. બકુલબહાર,	
કામિનિ રજન તેલ	૦-૧૨-૦	સુંદર માલતી, જાસમીન	૦-૧૦-૦
„ નાની શીશી	૦-૬-૦	ખ્યાર દરેક કોકોનટ	
વિશ્વ બિલાસ તેલ	૦-૧૨-૦	નાગર, આંબળા, હીના,	
„ નાની શીશી	૦-૬-૦	અમેલી, મોમરો, મેદી,	૦-૫-૦
કમલસેના તેલ	૦-૧૨-૦	કપાશી, કેવડો નારંગી	
„ નાની શીશી	૦-૬-૦		

નવીન અત્તરો.

હીમાલય સ્ટોર્પર્ડ શીશી		માલતી, સુરંગી, હીના,	
„ ૧ ડ્રામ	૧-૪-૦	જાસમીન, ગુલાબ, ખસ,	૦-૧૦-૦
„ ૦૧૧ ડ્રામ	૦-૧૦-૦	મોતીયા, પાનડી, અમેલી,	
„ સાદી શીશીમાં	૦-૬-૦	કેવડો. દરેક ૦૧૧ ડ્રામ	
		„ ૧ ડ્રામ	૧-૦-૦

દવાઓ.

મેથોલ	૦-૪-૦	હિમાલય બ્રામ	૦-૮-૦
દરાજનો મલમ	૦-૪-૦	કારબોલીક કુચ પાઉડર	૦-૨-૦

આઠ આનાની પોરટની ટીકટી ખીડવાથી નમુનાઓ મફત મોકલવામાં આવશે.

કેશવ એન્ડ કંપની. ઇંડીયન પરફ્યુમર્સ.

કે. કુંભારવાડ ખીલ ગલી, ગીરગામ. પોસ્ટ-બુંબલ.

જીવન અને કંપની.

હરેક શહેરની વેપાર ધંધા રાજગારની માહિતી બહારના લોકોને પુરી પાડવામાં આવે છે. તથા ખાસ પોતાના એજન્ટો મારફતે માલ ખરીદી તથા વેચાવી આપે છે. મુસાફરો તથા ગ્રહસ્થોના સરનામાની માહિતી પુરી પાડે છે તથા મુસાફરોને પોતાની મુસાફરી હરમીયાન બેઠતી હરેક જાતની સગવડ કરી આપે છે.

હરેક પ્રકારનું છાપવાનું કામ ધણુંજ કીશાયત અને અડપથી છપાવી આપવામાં આવે છે. મુક સુધારવાનું, હેન્ડબીક્સ, બહેર ખબર વીગેરે ફેલાવવા સવડ કરી આપે છે. તથા હરરોજની જરૂરીઆતો લાવી આપે છે. કાઉન્સ, કંકોતરીઓ છપાવી આપે છે તેમજ વહેંચડાવી દે છે.

ચોકસ કામ, જુજ હામ વધુ માટે લખો.

શાખાઓ. { જીવન અને કંપની.
મુરત, ભરૂચ,
વડોદરા, ધંધુકા,
ઉમરેઠ, મુંબાઈ. } ખાડીઆ—અમદાવાદ.

